

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ SANATLARI(TÜRK İSLAM EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

DİNİ EDEBİYAT AÇISINDAN MAVERA DERGİSİ
(80-163. SAYILAR) İNCELEMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Püren ERDEM

Ankara-2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ SANATLARI(TÜRK İSLAM EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

DİNİ EDEBİYAT AÇISINDAN MAVERA DERGİSİ
(80-163. SAYILAR) İNCELEMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Püren ERDEM

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ

ANKARA-2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ SANATLARI(TÜRK İSLAM EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI
DİNİ EDEBİYAT AÇISINDAN MAVERA DERGİSİ
(80-163 SAYILAR) İNCELEMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Püren ERDEM

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ

Tez Jürisi Üyeleri

<u>Adı Soyadı</u>	<u>İmzası</u>
Prof. Dr. Mehmet Akkuş	
Prof. Dr. Zülfikar Güngör	
Prof. Dr. M. Kısır (BA)	

Tez Sınav Tarihi: 13.01.2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(11./02/2020)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Rüen ERDEM
Adı ve Soyadı

11.02.2020

İmzası

ÖNSÖZ

Kuruluşundan itibaren yüklendiği misyonla temelini sağlam atan Maveria Dergisi, Modern Türk edebiyatında iz bırakmayı başarmış örnek edebiyat dergileri arasında yer almaktadır. Israrla “ebedi olana talip” olduklarını her fırsatta dile getiren mahir kalem ehli kadrosu, bu kararlılığı daha ilk günden derginin ismine de taşımış ve her sayıda yeni bir Maveria’ya merhaba diyerek dini duyarlılıklarını büyük bir okuyucu kitlesinin gönlüne nakşetmişlerdir. Peygamberin haber verdiği dini omuzlarına cesurca yüklenen Maveria yazarları gündeme, sanata ve edebiyata ait her düşüncüyü ele alırken bu dünyanın ebedi olana geçiş süreci için tanınmış bir mühlet olduğunu unutmadan satırları doldurmuşlardır. Dolayısıyla Maveria, salt klasik hedefleri olan bir dergiden çok manevi değerlerle bezenmiş olan edebi atmosfere sahiptir.

Edebiyat, Maveria dergisi için her zaman İslamî değerleri anlatan bir köprü olmuştur. Bu sebeple dini edebiyat açısından Maveria dergisinin daha önce çalışılan ilk seksen sayısından geriye kalan son seksen dört sayısının incelenmesi İslami kavram ve dini motiflerin zenginliğini göstermek adına elzemdi. İslami edebiyatın devamı niteliğinde yakın geçmişimizin temsilcilerinden olan Maveria dergisinin tüm koleksiyonu da bu çalışmayla tamamlanmış olmaktadır. “Dini Edebiyat Açısından Maveria Dergisi (80-163. Sayılar) İncelemesi” başlıklı çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır.

Tezin giriş kısmında 1976 yılı kuruluş dönemi, hedefleri çevresinde genel misyonları ve yayın prensipleri kısaca ele alınmaktadır.

Tezin ilk bölümünde dini edebiyatın İslamiyet öncesi dönemden Maveria’ya kadar geçen süreç ele alınmakta ve Maveria’nın Müslümanca bir bakış açısına hâkim olduğu edebiyat anlayışı hakkında bilgi verilmektedir. Yine ilk bölümde Maveria’nın yetiştirdiği kalemler ve okuyucu kitlesinin İslami hassasiyetler çevresinde kazandığı kimlik doğrultusunda âdetâ Yedi Güzel Adam’ın önderliğinde bir mektep görevi

üstlendiği anlatılmaktadır. Tezin bu bölümü derginin İstanbul'a taşınması ve kapanma sürecine ait bilgilerin paylaşılmasının ardından özel sayıların tanıtılmasıyla sonlanmaktadır.

Tezin ikinci bölümü dini edebiyat geleneğimizle ilişkili olarak Maveria dergilerinin muhteva incelemesi üzerinedir. Çalışmamızdaki bu kısım dini ve tasavvufi muhteva olarak iki başlık altında toplanmaktadır. Genel dini muhteva içerisinde yer alan inanç esaslarından Allah, peygamberler, melekler, kitaplar, ahiret ile ilgili kavramlar, ibadet konusuna ait kelime-i şehadet, abdest, namaz, oruç, zekât, hac, kurban, yine metinlerde geçen telmih, iktibas ya da doğrudan ifade edilen ayet ve hadisler, ayrıca diğer dini kavramlar tafsilatlı bir şekilde incelenmektedir. Tasavvufi muhteva başlığı altında da dergide geçen tasavvufa yönelik kavramlara değinilmektedir.

Tezin bu bölümü ile İslam kültürüne yönelik birçok dini kavram detaylı olarak taranmaktadır.1976-1990 arası döneme damgasını vuran ve günümüzde de kitlelerin hafızasında hâlâ canlılığını yitirmeyen Maveria dergilerinin dini edebi yönü araştırılmıştır.

Sonuç kısmında ise, dini edebiyat açısından Maveria Dergisi'nin düşünce dünyamızın şekillenmesine ve zenginleşmesine olan katkıları sıralanmaktadır. Ayrıca derginin, edebiyatı bu denli işlevli kullanarak iyiliği emreden kötülükten alıkoyan bir şekle bürünüp yeni nesiller inşa ettiğinin altı çizilmektedir.

Tez konumun belirlenmesinde bana yol gösteren Prof. Dr. Ali YILMAZ'a, bu çalışmanın olgunlaşmasında emeği geçen değerli tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ'a, kısıtlı vaktine rağmen Maveria'ya ait hatıra ve bilgilerini esirgemeyen Rasim ÖZDENÖREN'e ve tez yazım süresince bana destek veren fedakâr aileme teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Püren ERDEM 2020

KISALTMALAR

- a.g.d. :Adı Geçen Dergi
a.g.e. : Adı Geçen Eser
a.g.m. : Adı Geçen Makale
a.s :Aleyhisselam
Bk. : Bakınız
Böl. : Bölüm
C. : Cilt
c.c. : Celle Celâlühü
Çev. :Çeviren/Çevirenler
DİB. : Diyanet İşleri Başkanlığı
h. : Hadis
Hz. : Hazreti
MEB. : Milli Eğitim Bakanlığı
r.a : Radiyallâhu Anh/Anhâ/Anhümâ/Anhüm
S. : Sayı
s. : Sayfa
s.a.v : Sallâllahu Aleyhi Ve Sellem
TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı
vr. : Varak
vs. : Ve saire

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
Kısaltmalar	V
İçindekiler	VI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
MAVERA DERGİSİNE GENEL BAKIŞ	
1 MAVERA DERGİSİ	8
1.1 DİNİ EDEBİYAT VE MAVERA	8
1.2 MAVERA'NIN EDEBİYAT MEKTEBİ OLMA İŞLEVİ	13
1.3 MAVERA'NIN YEDİ GÜZEL ADAMI	19
1.4 İSTANBUL DÖNEMİ VE KAPANMA SÜRECİNDE MAVERA	27
2 ÖZEL SAYILAR	33
2.1 TASAVVUF ÖZEL SAYISI	34
2.2 CAHİT ZARİFOĞLU ÖZEL SAYISI	37
İKİNCİ BÖLÜM	
MAVERA DERGİSİNİN MUHTEVA İNCELEMESİ	
1 MAVERA DERGİSİNDE DİNİ MUHTEVA	42
1.1 GENEL DİNİ MUHTEVA	42
1.1.1 İnanç Esasları	42
1.1.1.1 Allah (c.c)	42

1.1.1.2	Peygamberler	62
1.1.1.2.1	Hz. Âdem (a.s)	63
1.1.1.2.2	Hz. Şit (a.s)	67
1.1.1.2.3	Hz. Nuh (a.s)	69
1.1.1.2.4	Hz. İbrahim (a.s)	71
1.1.1.2.5	Hz. İsmail (a.s)	76
1.1.1.2.6	Hz. Yusuf (a.s)	78
1.1.1.2.7	Hz. Musa (a.s)	80
1.1.1.2.8	Hz. Yûnus (a.s)	85
1.1.1.2.9	Hz. Davud (a.s)	86
1.1.1.2.10	Hz. Süleyman (a.s)	88
1.1.1.2.11	Hz. İsa (a.s)	90
1.1.1.2.12	Hz. Muhammed (s.a.v)	94
1.1.1.3	Melekler	114
1.1.1.3.1	Cebraîl (a.s)	118
1.1.1.3.2	Azraîl (a.s)	119
1.1.1.3.3	İsrafil (a.s)	120
1.1.1.3.4	Münker Nekir	121
1.1.1.4	Kitap	122
1.1.1.4.1	Kur'an-ı Kerim İnancı	122
1.1.1.5	Ahret	136
1.1.1.5.1	Öldükten Sonra Dirilme	147

1.1.1.6	Kaza ve Kader	150
1.1.1.6.1	Hayır ve Şerrin Allah'tan Olduğu.....	155
1.1.2	İbadet.....	157
1.1.2.1	Kelime-i Şehadet.....	157
1.1.2.2	Abdest	162
1.1.2.3	Namaz	166
1.1.2.4	Oruç.....	174
1.1.2.5	Zekât.....	180
1.1.2.6	Hac	183
1.1.2.7	Kurban.....	186
1.1.3	Ayetler ve Hadisler	188
1.1.3.1	Ayetler.....	188
1.1.3.2	Hadisler	206
1.2	DİĞER DİNİ KAVRAMLAR.....	216
1.2.1	Cami	216
1.2.2	Cennet	222
1.2.3	Cihat	226
1.2.4	Dua	230
1.2.5	Ezan.....	239
1.2.6	Haram.....	246
1.2.7	Hicret.....	248
1.2.8	İman	253

1.2.9 Müslüman.....	261
1.2.10 Mümin.....	264
1.2.11 Sahâbî.....	267
1.3 TASAVVUFÎ MUHTEVA	275
1.3.1 Tasavvuf.....	275
1.3.1.1 Nefs	279
1.3.1.2 Takva.....	283
1.3.1.3 Tarîkat	286
1.3.1.3.1 Mürşid.....	289
1.3.1.3.2 Seyr ü Sülûk.....	296
1.3.1.4 Tefekkür	299
1.3.1.5 Tövbe	302
1.3.1.6 Zikir.....	307
SONUÇ	313
Kaynakça	319
Resim	336
ÖZET:.....	337
ABSTRACT	338

GİRİŞ

Dergiler, yazıldıkları dönemin sosyal, ekonomik, edebi ve siyasi gündemlerini vesikalandıran önemli kaynaklardır. Ülkemizde yayınlanan ilk dergi Vekayi-i Tıbbiye'dir (1850-1851).¹ Dergicilik faaliyetlerinin kökeni; Tanzimat Dönemi'ne uzanırken dergilerde konuların daha çok fen, tıp ve askeri içerikte olduğu görülmüştür.² Özellikle, edebiyat dergiciliği ise coğrafyamızda Tanzimat'tan sonra aktif hale gelmiştir. Şerife Nihal Zeybek'in "Dini Edebiyat Açısından (1-80. Sayılar) İncelemesi" başlıklı Yüksek Lisans tezinde; Cumhuriyet öncesi ve sonrası dergicilik tarihi ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Tekrara düşmemek adına Türkiye'deki dergicilik faaliyetleri hakkındaki bilgilere bu çalışma içinde yer verilmemiştir. Fakat Maveria Dergisi'nin çıkış yıllarına kadar geçen süreçte yazınsal zemini anlayabilmek yönünden ülke gündemindeki dergicilik faaliyetlerinin gelişimi ile ilgili kısaca bilgi vermek uygun olacaktır.

Türkiye'de basın ve dergicilik hayatı Kurtuluş savaşı döneminde maddi sıkıntılar nedeniyle sekteye uğramıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra 1945'e kadar olan dönemde dergiler nitelikte ve nicelikte azalan etkisi ile devam etmiştir. 1960'ta siyasi oluşumlar ve ülke politikasının yeni atmosferinde var olan yayınların sayılarında zamanla artma ile kendi içlerinde ideolojik olarak ayrıştıkları saptanmıştır. Türk demokrasisinin çalkantılı sürecinde yeni açılımlarını ve çözüm önerilerini dergiler aracılığıyla halka sundukları görülmüştür. Dergiler kamuoyunun sesi olarak aydın grupların rahatsızlıklarını ilan edebilecekleri birer kürsü ve meseleleri elverdiği ölçüde özgürce tartışabilecekleri birer edebi muhit haline dönüşmüştür. İşte dergicilik tarihimizin böyle seyir ettiği bir dönemde ülke nüfusunun neredeyse hemen hemen büyük bir yüzdesinin Müslüman olması, İslami hassasiyetleri olan yazar ve şairlerin bir dergi etrafında kadrolaşmasını zaruri kılmıştır. Siyasi, ekonomi, düşünce, fikir, sanat dergilerinin yanı sıra birçok

---

¹ M. Orhan Bayrak, *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü*, Küll Yayınları, İstanbul, 1994, s. 153.

² Erdal Doğan, *Edebiyatımızda Dergiler*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 5.

edebiyat dergisi o günün geniş yelpazesi içine girmiş fakat kayda değer bir yer edinmeden yıldız misali parlayıp sönmüşlerdir. Görünen o ki daha da spesifikleştirecek olursak 1970’li yıllar sonrası insanlık bir arayış, bir fikri buluş, bir inanç yoğunluğunu haykıracağı veya tepkilerini dile getireceği bir alana ihtiyaç duymaktadır. Maveria dergisinin henüz doğmadığı yıllarda bu ihtiyaca elinden geldiğince karşılık veren muhatap olan dergiler elbette vardı. Bunlar öncelikli olarak Türk edebiyatına damga vuran isimlerin çıkarttığı Necip Fazıl Kısakürek’in “Büyük Doğu” dergisi, Sezai Karakoç’un Diriliş’i ve Nuri Pakdil’in Edebiyat dergisiydi hiç şüphesiz. Daha sonra bu ekolden gelecek Maveria dergisinin yazarları çıraklık dönemlerini bu dergilerin atmosferinde geçirmişlerdir.

İşte Maveria; Diriliş ve Edebiyat dergilerinin yayına ara verdikleri bir dönemde, kendilerine daha geniş bir yazma ortamı sunmuş, İslami müşterekler dâhilinde farklı fikirlerini de duyurabilecekleri bir arena olmuştur. Yazarlarının çoğunun lise yıllarından arkadaş olması ve onları tanıyan cemiyetin onlardan bir dergi bekler olması, bir teşvikle içlerinden gelen heveslerin bir dergide bütünleşmesi gayretine dönüşmüştür. Dergi için “niyet hayır akıbet hayır” ilkesine göre adım atılmış; gayrimüslimlere benzememek adına yılın başında değil Aralık ayı 1976’da ilk sayı yayınlanmıştır. Derginin hayra olan niyeti adında da gizlidir. Dergiye isim arayışına girilmiş ve daha sonra ilk sayısında mütevazı bir dergi manifestosunu andırır bir biçimde dergi ve adı hakkında şu bilgi verilmiştir:

“Maveria adında yeni bir aylık edebiyat dergisi çıkarmanın hazırlığı içindeyiz. Önce adımızı açıklayalım: MAVERA. Yani öte, yani bir şeyin ötesinde bulunan, Frenkçe deyimle transandant (transcendent). Bu kelimenin türevi olan MAVERAÎ ise, öteye mensup, öteki âlemlerle ilgili, deneyüstü, tabiattan üstün, fizik ötesi gibi anlamlara gelir. Bu kelime, ayrıca, bilginin deneysel (empirik) olmayıp sezgisel (intuitif) olduğunu ifade eden bir görüşü de kapsamına alır. Dolayısıyla

felsefi anlamda, bütün insan bilgilerinin kaynağının Allah olduğu görüşüne işaret eder. Bütün bu anlamlarıyla MAVERA, edebiyat anlayışımızı oldukça geniş boyutlar içinde özetleyen bir kelimedir.”³

“Ötelerin ötesi öbür dünya”ya talip, rıza-yı ilâhîyi kazanmayı ve kazandırmayı hedefleyen MaverA dergisi, adını böyle açıkladıktan sonra Allah’ın, insanoğlunu yaratma gayesi olan kulluk bilincini, hayat tarzı ve ahlakî erdemliliğe dönüştürebilmeyi kendisine has edebiyat anlayışıyla takdim edeceğini beyan eder.

Kurucuları arasında Rasim Özdenören, Alaadin Özdenören, Erdem Beyazıt, Cahit Zarifoğlu, Akif İnan ve Nazif Ersin Gürdoğan yer almaktadır. MaverA’nın birbirinden kıymetli yazarlarının hayat serüvenleri araştırıldığında ortak yönlerinin çok fazla olduğu bir şekilde ortak paydada, ortak şehirlerde buldukları veya ortak yollardan geçtikleri görülmektedir. Yazarların kendi içinde kesişen yanları dünya görüşlerinin ve hayata bakış açılarının birlikteliğine ve bu birliktelik de edebiyat ve kültür geleneklerini doğrudan etkileyen bir faktöre dönüşmüştür. Bu sebeple yazdıkları özgün metinlerde edebiyat ve sanat anlayışları ortak bir gayeye hizmet eder niteliktedir. Yaşayışlarından ayrı olarak uzun yıllar kurdukları dostluklar derginin sayfalarında bir kenetlenmeye, daha bir candan bağlılığa sebep olmakta, aynı davaya baş koyan bir ekip ruhu ile maveraî yolda ilerlemelerini kolaylaştırmaktadır.

MaverA 1976’dan 1990 yılına kadar yayımlanan 164 sayıyla kültür ve edebiyat alanında diğer dergilere göre daha uzun süreli çıkmayı başaran bir dergidir. MaverA, 96. sayısının iki ay birlikte basılması ve bazı özel sayıların kapsamı gereği birkaç ayı içine alması dışında her ay muntazam olarak yayımlanmıştır. “Dergi, Bayındır sok. No: 30/C Ankara adresinde Saim Altunbaş’a ait 20 metrekarelik bir halıcı dükkânının Zarifoğlu’nun arayışları sonucu bulunmasıyla ilk mekânına kavuşmuştur.”⁴ Derginin ve

---

³ Cahit Zarifoğlu, “MaverA”, *MaverA*, S. 1, Aralık 1976, s. 46.

⁴ Üzeyir İlbak, “MaverA Bir Ekip Hareketidir”, *Dil ve Edebiyat*, S. 47, Kasım 2012, s. 23.

çıkacak kitapların basıldığı Akabe Yayınevi ile birlikte bu ortak mekânda Maverâ, kadrosunun kendi imkânlarıyla hayat bulur. Derginin fikri alt yapısı aylar öncesinden her ne kadar konuşulmuş olsa da fikir babası Rasim Özdenören'in çabaları ve dergiye mekân bulup işleri çabuklaştıran merhum Cahit Zarifoğlu'nun ataklarından başka, öne çıkan ilk başlarda olmamıştır.

“En az altı aylık yazımız hazır olsun. Ondan sonra ilk sayımızı çıkaralım.

Ben kendi yazılarımı hazırladım. Altı aylık olmasa bile 4-5 aylığını hazır hale getirdim. Diğerlerinin de aşağı yukarı projesini yaptım. Cahit'e sorduğumda Cahit'te bir şey yok. Akif'e sorduk. 'Akif yazılar nerede?' 'Ya olur' Falan diyor ama olacağı bir şey yok. Erdem'e haber gönderiyoruz. Erdem zaten zor yazan birisi. Erdem'den de haber yok. Velhasıl altı aylık yazı hazır olsun diyen adamdan başka altı aylık yazı hazırlayan ikinci bir kimse yok.”⁵

Her şeye rağmen Maverâ, ilk sayısındaki kuruluş gerekçesinde söz verdiği gibi “bir yaşama biçimi halinde öz uygarlığımızı yeniden yürürlüğe koyma davasını güdenlerin edebiyat alanındaki bir buluşma yeri”⁶ olmuştur. Yazınsal alanda Rasim Özdenören aktif olurken aynı zamanda devlet memurluğunu yürütmesi sebebiyle, derginin yazı işleri müdürlüğüne serbest işte çalışan Erdem Beyazıt uygun görülmüştür. Cahit Zarifoğlu ise okuyucu kitlesiyle birebir iletişim kurmuş, abonelik işleriyle ilgilenmiştir. Maverâ günden güne kaliteli içeriği sayesinde Anadolu'nun farklı illerinde tanınmış abonelik usulüyle büyüyen bir dergi olmuştur.

91. sayıdan sonra Ankara'dan İstanbul'a taşınan derginin 1983'te yayınlanan 80-82. Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı'ndan kapanışa kadar olan kısmını içeren çalışmamızda Maverâ'nın, toplumumuzun düşünce ve ahlaki değerlerinde meydana gelen erozyona, İslami bakış açısıyla edebi bir set çektiği tespit edilmiştir. Dönemin

⁵ Şerife Nihal Zeybek tarafından yapılan görüşme Bk. Şerife Nihal Zeybek, *Dini Edebiyat Açısından Maverâ Dergisinin (1-80. Sayılar) İncelenmesi*, 2008, s. 21.

⁶ Cahit Zarifoğlu, “Maverâ”, *Maverâ*, S. 1, Aralık 1976, s. 46.

politik buhranında boğulmadan ve ideolojik gölgelerden faydalanmadan vereceği mesajı mümin bir sanatçı sorumluluğuyla veren Yedi Güzel Adam, zaman içinde kendi karakterlerine benzer maharetli bir kadroya tohum atmıştır.

Yedi Güzel Adam'dan biri olan Rasim Özdenören derginin çıktığı 80 darbesi sonrası dönemleri kastederek, "İslami Edebiyat, İslam'ı anlatmanın enstrümanıydı..."⁷ ifadesiyle röportaj vermiştir. Gerçekten de incelediğimiz yaklaşık son 80 sayıda Sağ-Sol çatışmalarında tarafları destekleyen ya da eleştiren doğrudan hedef alan bir cümleye rastlanmamıştır. Ne yapılması gerektiğinin kaygısı çekilmiştir. Yazarların iç dünyasında hararetle tartışmalar olsada çözüm arayışı ve çare İslam'ın anlatılması şeklinde tezahür etmiştir. Gündemin politik gürültüsü, Maver'a'nın İslami düsturlarla yazılmış satırlarındaki huzur ortamını bozamamıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde din ile edebiyat ilişkisine işaret edilmiş; Maver'a'nın dini edebi yönü hakkında örnekler sunularak genel bir kanı verilmiştir. Maver'a'nın yozlaşmaya yüz tutmuş toplumu bir mektep gibi eğitmesi ve dergi kadrosundaki isimlerle özdeşleşmiş Yedi Güzel Adam'ın önderliğinde yeni neslin inşasında derginin içeriği anlatılmıştır. Ardından bir döneme öncülük eden derginin belli bir doyuma ulaşması ve kapanışa sürükleyen sebepler ele alınmıştır.

İkinci bölümde Maver'a'nın İslami hassasiyetler çevresinde kurumsallaşan yapısının dergide yer alan hikâye, şiir, deneme, makale ve diğer tüm metinlere yansıtılması özenle incelenmiştir. Daha önce yapılan Maver'a Dergilerinin 1-80. Sayılarının incelenmesine ek, 80-163. sayılarının dini edebiyat açısından incelenmesiyle Maver'a koleksiyonunun dini muhteva çalışması irdelenerek baştan sona tamamlanmış olmaktadır.

---

⁷ Emeti Saruhan, "İslami Edebiyat, İslam'ı anlatmanın enstrümanıydı...", Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/roportaj/islami-edebiyat-islami-anlatmanin-enstrumaniydi-369576>.

Bu çalışmayla başta İşlami edebiyatla ilgili akademik alandaki incelemelere ışık tutması hedeflenmiştir. Ayrıca Maveria dergilerinin detaylı dini muhteva incelemesiyle de, nesillerin şekillenmesinde İşlami edebiyatın üştlendiği gizli ve ehemmiyetli role dikkat çekilmek istenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MAVERA DERGİSİNE GENEL BAKIŞ

1 MAVERA DERGİSİ

1.1 DİNİ EDEBİYAT VE MAVERA

Mavera dergisi ve dini edebiyata yönelik ilişkiye değinmeden önce din ve edebiyat arasındaki ilişkiyi açıklamak daha doğru olacaktır. Tarihe yönümüzü çevirdiğimizde İslam öncesi toplumlarda söylenen bazı şiirlerde ve özel günlere ait o günün şartlarına göre yapılan kutlamalarda dini inanışlara rastlanmıştır. İnsanoğlunun varoluşuyla başlayan din, toplumların gelenek ve kültürleriyle iç içe bir şekil almıştır. Bu bütünleşme sadece duygu, düşünce ve yaşam tarzında kalmamış kendini ister istemez edebiyata aksettirmiştir.

İslamiyet'in kabulü ile Hak Teâlâ'nın kullarına yüce kitabında vurguladığı öğütler, emirler, insanlar için merak konusu olan gaybi meseleler ve baştan sona Kur'an'ı Kerim'de anlatılan her ayet, edebiyatın inceleme alanına girmiştir. Dini edebiyat, Şamanizm'i bırakan Türk boylarından, Anadolu'nun hak âşıkları içinde yer alan Hacı Bektaş, Mevlana ve Yunus Emre'ye uzanan bir çizgide bugünkü topraklarımızda teşekkül etmiştir. Ardından Osmanlı devletinin klasik dönemiyle şekillenen bu dini oluşum içerik ve özellikleri bakımından gelişerek zirveye ulaşmıştır. İslamî ilimlerin yaygınlaşmasıyla edebiyattaki dini muhteva her geçen gün biraz daha zenginleşmiştir. Din bir bütündür ve bu bütünü oluşturan birçok kavram edebiyatta yerini almıştır. Başta Allah'ın varlığı ve birliği üzerine kurulmuş bir dinde edebiyata ilk yansıyan Allah ile ilgili türler olmuştur. Allah'u Teâlâ'yı anlatan edebi eserleri sıralayacak olursak tevhîdler, münâcâtlar ve esmâ-i hüsnâ şerhlerinden bahsetmek yerinde olacaktır. İslam dininin tebliğindeki Allah katında seçilmiş elçi Hz. Muhammed (s.a.v) ile ilgili edebi türleri de na't, siyerler, mevlidler, hilyeler, esmâ-i nebîler, mi'râciyeler, kırk hadisler, hicret-nâmeler, gazavât-nâmeler, mu'cize-nâmeler, şefaatt-nâmeler olarak sıralayabiliriz. Tüm bu muazzam eserlerin dışında Kur'an'a dayalı edebi türler (kısas-ı enbiyâlar, Kur'an tercümeleleri vs.) diğer dini konularla alakalı birçok

edebiyat eseri Türk İslam edebiyatımızda hâlâ kaynak bir eser niteliğinde değerini korumaktadır.

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde bazı dalgalanmalarla dini edebiyatın devam ettiğini görmekteyiz. Tanzimat dönemi edebiyatı, Servet-i Fünûn edebiyatı, Milli edebiyat dönemi ve nihayetinde cumhuriyetin ilanıyla yeni bir kapı aralanmıştır. Eski edebiyatımızdan gelen İslami edebiyat çağlayanı, modern Türk edebiyatımıza bir pınarın kolları gibi sızmıştır. Bugün roman, hikâye ve şiirlerimizde dini edebiyatımızın atalar mirası kokusu hissedilmekte ve bu miras çağın dini misyonu ağır basan aydınlarıyla filizlendirilmektedir.

Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek, Nuri Pakdil, Nurettin Topçu, Cemil Meriç ve Sezai Karakoç gibi birçok aydının yakın tarihimizdeki İslami edebiyata olan destekleri İslami görüşe sahip yeni bir yazar ve şair kadrosunun oluşmasına olanak sağlamıştır. İşte Maverâ, yukarıda adı geçen şairlerin edebiyata verdiği manevi renklerin neticesinde İslami kaygıları yüreklerinin derinliğinde hissedilen, dini bir duyarlılıkla edebiyatı yeni nesillere yön vermek aracılığıyla kullananların dergisidir.

Cumhuriyet sonrası yakın tarihimiz ele alınacak olursa, edebi fikir kutuplaşmalarının harekete dönüştüğü muhitlerin dergilerde yaygınlık kazandığını görmekteyiz. Dergilerin roman kadar uzun soluklu olmamaları, gazeteler kadar siyaseti içermemeleri ve her gün neşredilmemeleri edebiyatla alakalı çok büyük bir kesimin dergi içinde faaliyet göstermesine sebep olmuştur. Dergiler çevresinde gelişen döneminin düşünce, fikir, sanat, kültür ve edebi hareketlenmeleriyle uyum içinde olan Maverâ da bir dergi formatındadır. Maverâ, dergilerin sahip olduğu bu gibi avantajlarının yanı sıra İslam'ın gündemde ötelenmesine razı olmayan, dini edebiyata ilgi duyanların odak noktası haline gelmiştir.

Maverâ'nın uzun yıllar boyunca yayın sürecinin devam etmesi, Maverâ'nın kuruluş sebebine bağlanabilir. Maverâ, ilk sayısından itibaren niyetine İslam'ı terennüm

etmeyi gaye edinmiş ve bu minvalde yol alınarak çıkarılmış bir dergidir. Mesela o yıllarda piyasada anlık heveslerle galeyana gelerek çıkartılmış ve ardından kapatılmış birçok edebiyat dergisinden oluşan dergi yığınları da bu durumun bir ispatıdır, denilebilir.

Öte yandan Maveria dergisinin kurulmasında etkili olan üç dergiden bahsedilebilir. Bunlar en genel çerçeveye Necip Fazıl Kısakürek, Nuri Pakdil ve Sezai Karakoç'a ait dergilerdir. Dönemine damga vuran bu üç edebi şahsın dergileri sırasıyla Büyük Doğu, Edebiyat ve Diriliş'tir. Maveria bu ekolün devamıdır. Maveria yazarlarının İslami inançları, onları aynı geleneğin şemsiyesi altında birleştiren bir faktör olmuştur. İslami edebiyat ekolünün yakınında halkalanan Maveria ekibi, sonunda kendi dergisinden yetişme birçok yeni ismin tanınmasına da vesile olacaktır.

Ali Nar, İslami edebiyat değerlendirmesi yaptığı yazısında Maveria'yı şu şekilde konumlandırmaktadır:

“Oradan kopan bir ekip¹ Maveria'da, Büyük Doğu'ya yaklaşan bir üslupla görüldü. Konular ve anlatım, daha açıklık kazandı ve İslami tez siyasi oluşlarla yan yana işlendi. Çeşitli edebi türler sergilenirken; şiirde hem eski, hem yeni hatta aruz vezniyle gazeller, beyt esasına göre nazımlar görüldü. Daha bir kolay ve yaygın anlatımla, İslamcı çevrelerin ve gençliğin dergisi oldu.”²

Derginin kuruluşundan itibaren çok emeği geçen Rasim Özdenören'in aynı ekolden³ geldiklerini kabul etmekle beraber Maveria'da daha farklı bir üslubu yakalama çabasında olduklarını aşağıda bulunan söyleşisindeki imâlarından anlamak mümkündür. Maveria ilk günden itibaren kendine özgü bir kimlik inşasının planıyla bazı yayın

---

¹ “Ekip”ten kastedilen Nuri Pakdil'in Edebiyat Dergisi'dir. Bk. Ali Nar, “İslami Edebiyat Değerlendirmesi”, *Maveria*, S. 125, Mayıs 1987, s. 25.

² a.g.m.

³ “Ekol”den kastedilen Büyük Doğu Ekolüdür. Bk. Üzeyir İlbak, “Maveria Bir Ekip Hareketidir”, *Dil ve Edebiyat*, S. 47, Kasım 2012, s. 22.

ilkelerini belki çoktan belirlemişti; ama bu hüviyetin dini olması her iki İslami derginin de ortak misyonda olduklarının kanıtıdır.

“Bunlardan Büyük Doğu’yu düzenli yazma manasında kendi dergimiz olarak görmüyorduk. Onun ekolünden geliyor veya öyle görünüyor ayrı bir şey... Biz Büyük Doğu dergisinin son dönemlerine yetiştik. Üstadın bizden yazı talebi üzerine ‘el-emrû fevka’l-edeb’ fetvasınca (emir edepten önceliklidir hükmünce) oraya yazı gönderdik. Ne var ki, özellikle kendi adıma konuşuyorum, Büyük Doğu hiçbir zaman bizim yazma ortamımıza açık duran bir dergi değildi. Ya da şöyle söyleyeyim; belki açtı ama ben orada yazmaya açık birisi değildim. Çünkü Büyük Doğu dergisinin üslubu da, tutumu da farklıydı. Evet, herkesin o ekolden geldiğimize yönelik telakkilerine ben de işaret ediyordum ve evet, o ekolden geliyoruz diyordum. Aramızda bazı fikir farklılıkları olmasına rağmen genel anlamda İslami müşterekler etrafında birleşiyorduk.”⁴

“İslami edebiyat bağlamındaki tartışmalar büyük ölçüde başka yerlerde yapılıyordu. Ancak biz, Maveria dergisinde derli toplu olarak bu konuyu da tartışma alanımıza aldık. İslami edebiyat dediğimizde İslam’ı ilzam eden bir şeyler söylemiş olduğumuzun bilincindeydik ve bu sebeple çok dikkatli, itidalli olmak zorundaydık. Eğer yaptığımız edebiyat İslami bir edebiyatsa yaptığımız bu edebiyat İslam’ın bu alandaki ilkelerini de temsil ediyor demektir. Temsilci veya vekil, asilin aynısıdır derler, değil mi? Edebiyat alanında İslam adına bir şey söyleniyor ise bu söylenenler İslam’ın edebiyatıdır; böyle olmasa bile bu manaya gelir.”⁵

“Maveria günümüzde Müslümanlarca çıkarılan pek çok edebiyat dergisinin aksine, İslam düşüncesini merkeze alan, çağın sorunlarına kaynağı Kur’an olan çözümler öneren makalelere de yer açmıştır. Bu anlamda, Atasoy Müftüoğlu’nun

---

⁴ Üzeyir İlbak, “Maveria Bir Ekip Hareketidir”, *Dil ve Edebiyat*, S. 47, Kasım 2012, s. 22-23.

⁵ a.g.m, s. 28.

halkımızın Kur'an'a dayanmayan geleneksel inanışlarını eleştiren ve insanları vahye çağırın denemelerini, Nazif Gürdoğan'ın ise günün problemlerine yönelik İslami çözümler üreten makale ve röportajlarını hatırlatabiliriz. Ayrıca ekleyelim Gürdoğan'ın odak noktasında '*Müslüman gençlik*' var."⁶

"Mavera dergisi edebiyatla medeniyet arasında sürekli ilgi kurmaya çalıştı ve bu doğrultudaki fikriyatın gelişmesi için yazılar yayınladı. Ayrıca esas olarak İslami edebiyatın konumu üzerinde duruldu. Dergi sayfalarında yer alan yazılarda ve şiirlerde İslam'ın sanatkârın bakış açısında yer alması ancak doğrudan İslami bir mesajın aracı olarak yansımamasına dikkat gösterildi. Konu ile ilgili bir yazıda bu husus şöyle belirtilmişti. Konusundan takındığı eleştirel tavra kadar klasik İslam edebiyatından farklı bir alanda dışlaşın bugünkü Müslüman yazarın eseri, söz konusu başarıyı yaklaşımındaki insan ve eşyaya bakışındaki İslami ölçüyle gerçekleşecektir. Bu bakımdan klasik edebiyat ile bugünkü edebiyat arasında karşılaştırma yaparken eserin muhtevası yerine yazarın İslami tavrına bakmak daha anlamlı olur."⁷

"İslâm apayrı bir nizam ve medeniyettir.

Edebiyat ise esasen İslam'la aynı hedeftedir."⁸

"O halde, '*İslami Edebiyat*'dan kasıt, edebiyatın Müslümanca olanıdır: İslami bir bütün olarak öven, üstünlüğünü ustaca terennüm eden, ya da İslam büyüklerinin faziletini, İslâm nizam ve ahlâkının herhangi bir yönünü dile getiren yazılar, sözler veya manzumeler... Müslümanın duygularını dile getirmiş olur, İslami Edebiyat numunesi olur."⁹

Dine zıt çevrelere edebiyatı bir kılıç edinip İslam'ı her yönden çok güzel savunan, milyonlarca Müslümanın kalbini fetheden üstad Necip Fazıl'ın derginin ilk

⁶ Aykut Nasip Kelebek, "Mavera'nın Entelektüel Birikimi", *Mavera*, S. 47, s. 85.

⁷ M. Şadi Polat, Oğuz Çetinoğlu, "Mavera", *Dil ve Edebiyat*, S. 47, Kasım 2012, s. 88.

⁸ Ali Nar, "İslami Edebiyat Değerlendirmesi", *Mavera*, S. 125, Mayıs 1987, s. 23.

⁹ a.g.m, s. 24.

kuruluşuyla dergiyi ziyareti sırasındaki şu sözleri Maver'a'nın üstadın gittiği yolda “dini bir çizgide” ilerlediğini göstermektedir.

“Necip Fazıl Üstad, bir gün Akabe'yi ziyaret etti. O gün kitabevinin vitrinini tamamıyla Üstad'ın kitaplarıyla donatmıştık. Üstad Maver'a'dan söz açtı, derginin sadeliğini, ciddiyetini övdü ve bizlerin kendisinin beklediği nesil olduğunu söyledi.”¹⁰

Alim Kahraman, Mehmet Kaplan ile bir hatırasından bahsederken Kaplan'ın derginin dini yönü için şöyle dediğini bir yazısında paylaşmaktadır.

“Maver'a'yla, yazı vermenin dışında ayrıca yakın ilişkilerimin olduğunu duyunca memnuniyetini belirtti: ‘Ben Maver'a'yı çağdaş İslami Edebiyatın günümüzdeki temsilcisi olarak görüyorum’ dedi.”¹¹

Maver'a yazarları, siyasi atmosferin veya içinde bulunan konjonktürün değişmesi durumunda “İslami edebiyat” kavramının da değişeceğini ileri sürerler. “Müslüman” kavramı üzerinde dururlar ve bu kavramın dışına çıkmak istemezler. Dergilerinde “İslami edebiyat” yapıldı demektense “Müslümanların edebiyatı” hâkimdi, demeyi tercih ederler. Sonuç olarak dergi sayılarının hemen hemen her sayısında dine ait üslup, imge, motif ve mana olarak bir Müslüman duyarlılığını bulmak mümkündür. Dolayısıyla Maver'a kurucuları ister İslami edebiyat desinler, isterse de Müslüman edebiyatı, dini edebiyat açısından Maver'a'nın incelenmeye değer kıymetli bir muhtevası bulunmaktadır.

1.2 MAVERA’NIN EDEBİYAT MEKTEBİ OLMA İŞLEVİ

Bir toplumla ilgili fikir edinmek isteğimizde o topluma ait bir edebiyat dergisi karıştırarak merak ettiğimiz tüm soruların cevabına ulaşmamız mümkündür. Bir insan değer algılarını, sanat zevklerini, kültürlerini, görüşlerini, ideolojilerini ve ileride nasıl bir hayatta yaşamayı hayal ediyorsa, bütün beklentilerini diliyle ifade etmektedir.

---

¹⁰ Rasim Özdenören, “Demek ki Yüz Ay’ı Geride Bırakmışız”, *Maver'a*, S. 100, Nisan 1985, s. 7.

¹¹ Alim Kahraman, “Prof. Dr. Mehmet Kaplan”, *Maver'a*, S. 111, Mart 1986, s. 50.

Edebiyat dergileri de toplumun bazı zamanlar kanayan yaralarını ifade eden bazen de güzel taraflarını takdir eden yayın organları olmuşlardır. Üzeyir İlbak Maveria için çıkarttığı özel sayıda edebiyat dergilerinin bu yönünden şöyle bahsetmektedir:

“Edebiyat dergileri aynı zamanda fikri, edebi ve kültürel algı ve anlayışların ortaya çıktığı tarihsel şartları anlamamıza, döneminin sosyal hayat ile diğer tüm ekonomik, politik gündemleri kavramamıza da imkânlar ölçüsünde kaynaklık eder. Sonraki kuşakların yazacakları edebiyat tarihlerinin de kayıtlı günlükleridir.”¹²

Özellikle de İslami yayıncılığa karşı devlet eliyle bir sansür, yayın toplatma, yazarları sindirme olduğu dönemlerde edebiyat dergileri, bir nebze nefes alınacak bir çıkış kapısı haline gelmiştir. Cemil Meriç’in dergileri tanımladığı gibi “dergiler hür tefekkürün birer kalesidir.”¹³ “Dergi belki serseri ama taze ve sıcak bir tefekkürdür.”¹⁴ ifadeleriyle Meriç, dini yanı ağır gelen dergilerin toplumun önünde açtığı manevi bir yola işaret eder. Burada “taze” ve “sıcak” olmak üzere kullanılan iki kelime toplumun ruhunu anında gündeme göre kısıklıvrak yakalayacak ve samimi üslubuyla kuşatacak nitelikte toplumu yönlendirdiğini ifade etmektedir. Aslında Cemil Meriç’in bu sözüne muhatap dergiler arasında Maveria; hareketli, dinamik, bireye kul olduğunu hatırlatan bir edebiyat dergisi olması münasebetiyle tam örtüşmektedir.

1980 sağ-sol darbe döneminde de yayın hayatını sürdüren Maveria raylarında net bir Müslüman duruşuyla ilerlemiştir. Siyasi çalkantılar ve havada uçuşan ideolojiler Müslümanı, Müslümanca yaşamının nasıl olduğunu neşretmekten geri koyamamıştır. Erdem Bayazıt’ın, ifadelerinden çıkarımla edebiyat; toplumları bilinçlendirmede bir araç olarak kullanılmasından öte bir hal almıştır, Maveria’da. Sanki yazarlarının niyetleri Allah rızasına uygun bir nesil yetiştirilmesi olduğundan mıdır bilinmez, bir sihirli

---

¹² Üzeyir İlbak, “Tefekkür ve Karşı Duruş Kaleleri Olarak Bizde Dergicilik”, *Dil ve Edebiyat*, S. 47, Kasım 2012, s. 12-13.

¹³ Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, 38.baskı, 2012, s. 102.

¹⁴ Lamia Levent Abul, “Diyanet Gazetesi’nden Diyanet Aylık Dergi’ye”, *Diyanet*, S. 300, Aralık 2015, s. 28.

değnek gibi onları görülmez yapmış ve topluma Müslümanca yaşama şuurunu aşılacakları 164 sayıyı, ötelere ötesindeki “maveraî” hayata ait imgelerle süsleme imkânı vermiştir.

“Erdem Bayazıt, önceki dergileri de zikrederek Maverâ'nın çıktığı yılları bir ‘sera dönemi’ olarak niteler: ‘Dışarıda öylesine kış kıyamet vardı ki, bir örtünün içerisinde olmak gerekiyordu.’ Maverâ'yı çıkaranlar, böylesine zor zamanda yazıyorlardı. Bayazıt, Maraş'ta ve İstanbul'da bütün bu arkadaş çevresi ile karşılaşmalarını kendisi ve diğer arkadaşları için Allah'ın büyük bir lütfü olarak görür. Maraş Lisesi'nde aynı dönemde okuyan bir elin parmaklarından çok, iki elin parmaklarından az bir grup gencin bu uzun yürüyüşü edebiyat sayesinde olur.”¹⁵

Mavera'nın okuyucuları için nasıl sanal bir mektep olduğuna geçmeden önce, bir an kendisini Maverâ dergisinin içinde bulmuş ya da dini misyonları gereği başka bir mecmuaya yazmayı içine sindirememiş kişilerden bazılarının hayatları hakkında şu bilgilerden bahsetmekte fayda vardır.

“Kanal 7'nin genel yayın yönetmeninin de Maverâ'dan geçtiğini söylersek fazla şaşırmayız. Mustafa Çelik, sonradan aynı adla kitaplaşacak olan *Adın Kaldı Bir* isimli şiirini göndermiş Zarifoğlu'na. Çelik sonunda Maverâ ailesine katılır. Sadece Kanal 7'den değil Öncü Eğitim Kurumları'ndan Zekeriya Erdim, Yeni Şafak gazetesi eski kültür editörlerinden hikâyeci M. Kamil Doruk, Vadi Yayınları ve Tezkire dergisinden felsefi çalışmalarıyla tanınan Ahmet Çiğdem (Çiğdem de işe şiirle başlayanlardan), kimi entelektüel gazetelerin düşünce günlüğü sayfalarında gördüğümü hatırladığım ve sosyal bilimci olduğunu sandığım Ömer Çaha, Birikim Eğitim Kurumları'ndan Şeref Akbaba, Millî Gazete'nin eski çalışanlarından, İklim yayınlarından kitaplarıyla İbrahim Balcı,

---

¹⁵ Hüseyin Yorulmaz, “Mavera ve Akabe”, *Dil ve Edebiyat*, S. 47, Kasım 2012, s. 12-13.

Kardelen dergisinden, Düş Çınarı editörü, Akit gazetesi yazarı ve Zarifoğlu'nun sonradan berberliğini de yapan Nurettin Durman da Maver'a'nın Okuyucularla köşesinde görünmüş isimler.”¹⁶

Yukarıda ismi geçen şahıslar bir şekilde Maver'a'nın mutfağında yer almıştır. Maver'a ekibinin tezgâhında yazıp çizip mürekkep yalama imkânı bulmuş bir grubu oluşturmaktadır. En çok da Cahit Zarifoğlu'nun okuyucularla bölümü genç yazar kadrosunun doğmasına sebep olmuştur. Başka bir ifadeyle yetişen ya da yetişmekte olan yeni neslin mektupları, Zarifoğlu'nun ifadesiyle “sofraya katılan” kardeşlerimizle.

Zarifoğlu ilginç ve alışık olunmayan bir tarzda dergisinin arka sayfalarını; sofr'a bezi gibi okuyucularına açtığı hikâye, şiir ve denemelere ayırmıştır ve herkesi samimice bu sofraya davet etmiştir. İşte yukarıda yetişen yazar nesli bu sofraya icabetin bir sonucudur. Nisan 1978 tarihli 17. sayıda başlattığı okuyucularla bölümü toplam 43 sayıda 500'ü aşan mektuba dönüşmüştür. Anadolu'nun dört bir yanından severek gönderilen bu mektuplar bir çığ olup Zarifoğlu'nun altından kalkamaz bir hale gelene kadar mektep görevini en güzel şekliyle ifa etmiştir. Bu sıcak ve bir ağabey üsluplu eleştirel bakışlar, Aralık 1981 tarihli 61. sayıyla son bulmuştur. Fakat burada düşünülmesi gereken önemli bir not vardır. Belki Zarifoğlu bir daha birebir okuyucularla ayrıntılı cevaplama yapmamış olabilir. Ama şiire veya metinlere yönelik kanaatlerini 80'inci sayıdan sonraki sayılarda da sürekli olarak arz etmenin bir yolunu mutlaka bulmuştur. Başka bir deyişle, ilerleyen sayılarda mektuplarında yaptığı eleştiri ya da takdirlerini geriye dönük olarak okuyucularla köşesinde paylaşmıştır. Bu mektuplar edebiyata meraklı çevreler tarafından öğretici niteliğinden bir değer kaybetmeden istifade edilmeye devam etmiştir.

---

¹⁶ Ahmet Zarifoğlu, Selçuk Azmanoğlu, *Cahit Zarifoğlu Okuyucularla*, 2014, s. 33.

Aşağıda Mustafa Özçelik'in Mardin Artuklu Üniversitesi'nde gerçekleşen "Türk edebiyatında Maverâ Hareketi" konulu panelden bize aktardığı bilgiler bu güzel öncülük hareketinin nasıl bir mektebe dönüştüğünü gerekçeleriyle şöyle sunmaktadır:

"Bahsi geçen isimlerden Rasim Özdenören, derginin özellikle kuruluş aşamasında ve yayın politikasının belirlenmesinde rol oynayan en önemli isimdir. Yine hikâye ve denemeleriyle de hocalık görevini başarıyla yapmış, pek çok yeni hikâyecinin ve denemecinin yetişmesinde etkili olmuştur. Şiirde öne çıkan isim ise Cahit Zarifoğlu olmuştur. Fakat onun hocalığı yahut örnekliliği bu sadece şiiriyle olmamıştır. O, bir yanda yazdığı ve modern şiirimizin en güzel örnekleri arasında yer alan şiirleriyle yeni şair adayları için örneklilik teşkil ederken, asıl hocalığını ise okuyucularına yazdığı mektuplarıyla yapmıştır. Bu yüzden Maverâ'nın bir mektep olma vasfını onun mektuplarından yola çıkarak açıklamak gerekecektir...

...Okurlar, bilhassa edebî çalışma içinde olan gençler, şiir, hikâye ve deneme türlerindeki ürünlerini Zarifoğlu'na göndermektedirler. O da mektupların bir kısmına dergide açık mektup şeklinde cevaplar vermektedir. Mektupların bir kısmı kendince daha ümit var olduğu yazar/ şair adaylarına gönderdiği özel mektuplardır. Bu iki tür mektuptan dergide yayımlananlar sonradan "Okuyucularla" başlığı altında yayımlanmıştır. Özel mektuplarının bir kısmı ise yine sonradan 'Mektuplar' adıyla kitaplaşmıştır.

Yayımlanan bu iki esere baktığımızda şunu görmekteyiz: Cahit Zarifoğlu, gelen ürünleri edebiyat bağlamı içinde değerlendirmekte, eleştirmekte ve gençlere bu anlamda rehberlik yapmaktadır. Bunun ne anlama geldiğini, ürünleri ilk kez Maverâ'da yayımlanan hatta ilk kitapları Maverâ bünyesindeki Akabe yayınlarından çıkan, sonradan da şiir, deneme ve hikâye türlerinde edebiyatımızda yer edinen isimlere bakarak anlamak mümkündür. Bu isimler arasında Vahap

Akbaş, Seyfettin Ünlü, Kadir Tanır, Mustafa Özçelik, Şakir Kurtulmuş, Nurullah Genç, Mustafa Ruhi Şirin, Müştehir Karakaya, Mürsel Sönmez, Sıtkı Caney gibi isimler sayılabilir. Diyebiliriz ki, Maver'a'nın bir mektep olma vasfı olmasaydı muhtemelen bu isimler de edebiyat dünyamızda olmayacaktı.”¹⁷

Gerek kendi yayın döneminde gençlerin dini ve milli değerlerine yönelmesi açısından gerekse kendinden sonraki kuşakların bilinç kazanmalarında Maver'a önemli bir rol üstlenmiştir. Müslüman kimliğin yeniden inşasında lokomotif görevi görmüştür. Bu lokomotifin, yukarıda bahsedildiği üzere, özellikle “Okuyucularla” başlığı ve “Mektuplar” adıyla başı çektiğine, Özdenören ve diğer yazarlar tarafından atıf yapılmaktadır. Tabi ki bu sadece Cahit Zarifoğlu'nun derdi değildi. Maver'a, bir ekip ruhuyla hareket etmekteydi ve bir lokomotif; tek başına bir tren olmadığı gibi, Zarifoğlu da bu ağır yükün altından kalkamazdı. Başka bir ifadeyle her şeyden önce bu başarı Maver'a'nın kolektif bir yapısının olması ve her bir yazar ve şairin aynı ülküde karar kılmış gibi ayrı ayrı birer öğretmen rolünü almalarından ileri gelmektedir.

Sonuç olarak, Maver'a polemikleri, dini hikâyeleri, etkili şiirleri, dünya Müslümanlarından haberleri, çeşitlemeler, okuyucu mektupları ve diğer bölümleriyle 1976'dan 1990'a kadar Türkiye'de ve yurt dışında İslamcı düşünceye sevk eden bir silkilme ve farkındalık oluşturan belli başlı yayın organlarından biri olmuştur. Maver'a'nın çıkmaya başlayacağı dönemlerde benzer bir sorumluluğu taşıyan Diriliş ve Edebiyat dergileri zaten tatile girmiş durumdaydılar. Maalesef Büyük Doğu'da belli bir süre sonra aynı kaderi paylaşmıştır. Maver'a bu boşluk zamanlarında Müslüman gençliğin elinden düşürmediği bir dergi olmuştur.

Toplum, dini mizacına uygun bir derginin içinde kendini bulmakta, eksik taraflarını dergiden edindiği bilgilerle tamamlamaktadır. Maver'a'nın kısa sürede büyük

---

¹⁷ Mustafa Özçelik, “Bir Edebiyat Mektebi Olarak Maver'a Dergisi”, *Dil ve Edebiyat* S. 47, Kasım 2012, s. 40-43; Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, *Türk Edebiyatında Maver'a Hareketi*, 12 Mayıs 2012.

rakamları bulan abonelere ulaşması, belki Maver'a'nın bu yapıcı ve onarıcı işlevindedir, diyebiliriz. Maver'a o günkü şartlarda toplumun bir ihtiyacı haline gelmiştir. Maver'a'daki sayıları incelerken derginin yurt içinde ve dışında Müslümanların birbirinden haberdar olduğu bir irtibat bürosu haline geldiği görülmektedir. Bu durum Peygamberimizin bir hadisindeki vurguya benzemektedir. “Müslümanlar bir vücudun azaları gibidirler.”¹⁸ Dergi sayesinde Ankara'daki bir okuyucu Afganistan'daki bir mücahitle dua alış verişinde bulunabilmektedir. Peygamberimizin yukarıda geçen hadisi de dâhil her hadisi ve sünneti emanet bıraktığı birer kutsal öğretilerdir. Dolayısıyla biz de ümmet olarak öğrenmeye muhtaç talebeleri hükmündeyiz. O'nun mescitlerin yanına bir mektep gibi suffeleri kurması, eğitime verdiği önem yönünden çok düşündürücüdür. Fakat bu ilahi öğretiler Peygamberimizin mübarek ağızlarından sadece suffelerde öğretilmemiştir. Allah'ın bize mescit kıldığı yeryüzü mekteplerinde de yankılanmıştır. İşte bu düsturla Maver'a dergisi kadrosu, derginin sayfalarını birer karatahta, birer sıra olarak görmüş ve yeryüzü talebelerini yıllarca eğitmişlerdir.

Maver'a bu yönüyle İslami dergicilik adına sadece bir ekol değil aynı zamanda bir okuldur. Okuyucularını görünmeyen bir mektep gibi eğitmekte, eğitmekle de kalmamakta çoğu zaman pratiğe geçirmelerine vesile olmaktadır. Peygamberimizin Kâbeyi putlardan arındırıp toplumu yeniden İsmaili bir iman ile inşa ettiği gibi, Maver'a ekibi de topluma yeniden tazelenmiş bir Müslüman kimlik ve inşası için canla başla uğraşmaktadır.

1.3 MAVERA'NIN YEDİ GÜZEL ADAMI

“Yedi Güzel Adam” herkesin dilinden düşürmediği bir tabirdir. Günümüzde edebiyat ve fikir dünyası dışındaki çevreler için de kulağa hoş gelen bir yönü vardır. Çünkü toplumumuzda dini değerlerimizden de gelen sayıların bir tılsımı vardır. İslam

---

¹⁸ Buharî, Edeb 27; Müslim, Birr 66.

dininde 3, 7 ve 40 sayılarının güzel hatıraları vardır dimağlarda. Mesela ilk akla gelenler arasında bir kusur işlendiğinde üç kere istiğfar etme dini geleneklerimizde vardır. 7 sayısına gelince Kehf Sûresi'ndeki mağaraya sığınan Allah'ın sevgili kulları “Yedi Uyurlar” gelir çoğu insanın aklına ve kırklar deyince Allah'ın veli kulları çağrışım yapmaktadır hemen.

Yedi Güzel Adam'ın kim olduğuna dair günümüzdeki yazarların yorumlarına geçmeden önce merhum Cahit Zarifoğlu'nun “Yedi Güzel Adam” şiirine ve aynı isimdeki şiir kitabı hakkında bilgilere değinmek daha uygun olacaktır.

“Bu insanlar dev midir

Yatak görmemiş gövde midir

Bir yara açar boyunlarında

Kolkola durup bağırduklarında

Yar kurbanın olam

Dağlar önüme durmuş

Ki dağlanam

Çekip pırıl pırıl mavzerler çıkardılar oyluk etlerinden

Durdular ite çakala karşı yârin kapısında”¹⁹

“Yedi Güzel Adam” şiiri bu dizelerle başlamaktadır. Zarifoğlu'nun şiiri ve “Yedi Güzel Adam” kitabı 1973 yılında Nuri Pakdil'in yayına hazırladığı Edebiyat dergisinde yayınlanmıştır. Yaklaşık üç yıl sonra Zarifoğlu'nun yedi adamı maverai bir yolun yolcuları arasında belirecektir. Nitekim Maverai dergisi 1976'nın Aralık ayında ilk sayısını çıkararak hayat bulmuştur. Zarifoğlu'nun şiiri altı kısımdan oluşmaktadır ve şiirin belli bölümlerinde yedi adamın her biri ayrı bir meseleye çözüm bulmaktadır.

---

¹⁹ Cahit Zarifoğlu, *Yedi Güzel Adam*, Eylül 1973, s. 9.

Şiirdeki ifadesi ile gördüğü şey her neyse onun gereğini yapmaktadır. Yedi adamdan biri “kan” diğer biri “aşk” ve devamında diğerleri de ayrı ayrı “yar”, “bela”, “dağ” ve “sofra” görmekte ve gereğini bellemektedir. Sırasıyla el atılan altı durum verilmiştir şiirde, yedinci kişinin yaptığı durumsa “görenleri gördüğü” ifadesiyle bu altı kişinin gördüğünü tasdikle seyreden kişi olduğu belirtilmektedir.

Cahit Zarifoğlu'nun şiiri, genelde zor anlaşılan, parça parça ilerleyen imge ve kelimeler cümbüşü olduğundan; Cahit Yeşilyurt'un da şiiri aşağıda benzer şekilde yorumladığı gibi Yedi Güzel Adam'ın diğer özellikleri hakkında tam bir yorum yapabilmek mümkün değildir.

“Yoğun bir yaşamın şiiridir Zarifoğlu'nun şiiri Sürekli bir arayışın, hayat dilimlerinde gizli dengeler, parçalarda bütüncül bir diyalektik yoklamalarının şiiridir. Her şiir, bir başka şiirle, bir ‘parça’ içinde yürüyen anı ögeler, başka bir zaman içinde yürüyen arı ögeler, başka bir zaman içindeki ‘parçalarla’ uzak ilgiler içindedir. Sözü dolaştırmaya ne gerek var: Yedi Güzel Adam'ın dikkati yoran temel sorunsalı, şairin hayattaki devinim üslubuyla tam tamına benzerlik gösterir. Düzenli yürüyen bir olay sıralaması yoktur. Günlük hayattan, tarihten, Menkıbelerden yaşayan kültür birikiminden işine yarayacak malzemeleri keyfince inşa eder.”²⁰

Zarifoğlu şiirinde yedi kişinin, hususi hallerini ancak yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, gören ve gereğini yapan, daha geniş bir ifadeyle Müslümanın basiretiyle olayı gören ve büyümeden gereğini yapan dava adamları oldukları kanaatine varılmaktadır.

Mustafa Ruhi Şirin, Cahit Zarifoğlu'nun Yedi Güzel Adam'ını, Necmettin Türinay'ın daha önceden yaptığı yorumu arkasına alarak “İns” kitabında aramaktadır. “İns” kitabından yola çıkarak öyküde geçen ibareleri Yedi Güzel Adam'la benzeştirmektedir. Şirin'in yaptığı bu yorum çok farklı gelse de neticede diğer altı

²⁰ Cahit Yeşilyurt, “Bir Yaşama Uzmanı/Güneşin Horantasından Biri”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 50.

adamın kim olduğuna nazaran en azından biri Zarifoğlu'na ait muğlak olmayan bir veri elde etmeye yardımcı olmaktadır:

“Bir güzel adama razıydım, altısına gerek yoktu. Niçin ‘Yedi Güzel Adam’ deyip duruyorum. Ermiş kişiler mi bu insanlar. Yok, değil, önce yoldaş deyip yola çıkan Mehlika Sultan'a Âşık Yedi Genç olmalılar. On yıl önceki notlarıma şu bilgiyi ilâve etmeliyim: Necmeddin Türinay, ‘Geleneğin Dünyası Yeniliğin Ufukları’ adlı eserinde, Zarifoğlu'nun ‘İns’ kitabında yer alan ‘Zal Tepesine Doğru’ hikâyesinin harfleriyle ‘Yedi Güzel Adam’ın benzerliğine dikkat çekiyor: Cahit'in o hikâyesinde geçen harfler, belki de onun Yedi Güzel Adam'ıdır. ‘Yedi Güzel Adam’ kimdir diye sormayın. Cevabı ayrı bunun ve belki oldukça da uzun. Fakat siz, bu adamları birer Kaf, Sad, Mim, Nun, Cem (Cim), Gayın ve Zal olarak düşünebilirsiniz. Veya aralarında, asgariden bir alâka kurmanız için bir mâni yoktur.

‘Yedi Güzel Adam’dan biri olan Cem (Cim) bugün bana göründü. Cem’in yanında parantez açılması (Cim)’in Cem olduğu, Cem’in de Zarifoğlu'nun bizzat kullandığı, anıldığı ismi olduğunu biliyoruz. Bugün gördüğüm, hiç de tepeleme yaşayan bir şaire benzemiyordu, içten içe bir nağra gibiydi, sessiz, derinlemesine. Ama Cem işte...’²¹

Şirin’in ve Türinay’ın Yedi Güzel Adam’dan birini yine Zarifoğlu’nun eserinde yakaladıkları ve bizzat Zarifoğlu’nun kendisine atfedildiği görülmektedir. Zarifoğlu’nun Yedi Güzel Adam’dan biri²² olduğuna dair üstüne “Zarif üstâd’ın ruhaniyetine” notu düşülerek “Birinci Güzel Adam” başlığıyla yer alan bir şiir de Maverâ’da şöyle geçmektedir:

²¹ Mustafa Ruhi Şirin, “Günlerde Kalan Mor Işıklı Şiirler”, *a.g.d.*, S. 129, s. 20.

²² Üzeyir İlbak, “Mavera Bir Ekip Hareketidir”, *Dil ve Edebiyat*, S. 47, Kasım 2012, s. 26.

*“yedi güzel uzaylıdan
gül açan gözleriyle
duran dağın eteğinde
yârin kapısı açılan
elinde dünyadan bir çıkın
devir kuş devriydi ya
kartal dağa geçerdi
bize kalırdı yılan
değiştik aynı kalarak
yedi güzel adam biri”²³*

Edebiyat dünyasında ise Yedi Güzel Adam’ın kim olduğu sürekli olarak çeşitli tartışmalara sebep olmaktadır. “Genel kanaate göre Diriliş, Ortadoğu ve Edebiyat dergilerinde kalem tutan yazar ve şairlerin yani Cahit Zarifoğlu’nun şiirindeki güzel adamların ilerleyen zamanlarda Maver’a’nın kurucuları olacağıdır.

Bu isimler Erdem Bayazıt, Ersin Gürdoğan, Mehmet Akif İnan, Aleaddin Özdenören, Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu ve Hasan Seyithanoğlu²⁴ olarak sıralanmaktadır. İlk altı isim şair ve yazardır, sonuncu isim ise sohbetleriyle hatırı sayılır bir kitlenin gönlünü kazanan isimlerden biridir.

Mavera’nın yetiştirdiği kalemlerden olan Mustafa Yürekli’ye yedi adamın kim olduğu sorulduğunda Maver’a’nın kuruluşundan beri içinde olanlara sormakla daha sağlıklı bilgi edinileceğini savunmuştur. Maver’a’da sürekli yazarlar arasında olan bu kuruculardan Ersin Gürdoğan’ın ve Rasim Özdenören’in “Yedi Güzel Adam” hakkındaki yorumlarına değinmek faydalı olacaktır.

²³ Mehmet Efe, “Birinci Güzel Adam” *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 82.

²⁴ Hüseyin Yorulmaz, *Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt*, 2012 İstanbul, s, 208; Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, *Türk Edebiyatında Maver’a Hareketi*.

27 Mayıs 2014 'te Ersin Nazif Gürdoğan 'ın kaleme aldığı "Mavera'nın Yedi Güzel Adam"ını anlattığı yazısından bu yedi güzel insanın kim oldukları hakkında şöyle bilgi edinmekteyiz:

"Mavera dergisi, Türkiye'de devletin estirdiği kültürel yabancılaşma fırtınasına karşı duran sanatçıların toplandığı, bir düşünce platformu oluşturdu. Mavera, yüzyılların birikimi olan zengin kültürüyle, bağları koparılan Anadolu insanının, kültür ve sanat dünyasına, yeni bir renk ve tat kazandırdı. Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Akif İnan, Bahri Zengin, Alaeddin Özdenören ve ben Mavera'nın kurucuları arasında yer aldık.

Mavera dergisinin kurucusu değil, kurucuları, girişimcisi değil, girişimcileri, öncüsü değil, öncüleri, şairi değil, şairleri vardır. Anadolu insanının düşünce dünyasında yedi sayısı önemli bir yer tutar, yedi isim kolay ezberlenir, birbirine karıştırılmaz ve çabuk unutulmaz. Bu yüzden, Zarifoğlu'nun Yedi Güzel Adam'ı, Mavera'nın kurucularını çağrıştırdığı için, Mavera'yı sevenler tarafından benimsendi ve kuruculara Mavera'nın Yedi Güzel Adam'ı denildi.

Nerede Mavera söz konusu olursa, yedi kurucusunun adı akla gelir, hepsi birlikte konuşulur. Ne zaman birinin ismi anılırsa, yedisinin ismi de tek tek anılır."²⁵

Rasim Özdenören'in öncülüğünde gerçekleştirilen Cahit Zarifoğlu'nun vefatının 25.yılında merhumu anma gününde "Önden Giden Dört Güzel Adam" in edebiyattaki yeri vurgulanmış sonunda Yedi Güzel Adam'ın kim olduğu şöyle gündeme getirilmiştir.

"Rasim Bey sadece Zarifoğlu yerine vefat etmiş dört güzelin hepsinin anılmasını istemişti. Biliyoruz ki beşinci güzel adam Rasim Özdenören. Diğer ikisini en iyi kim bilir? Elbette Rasim Özdenören. Rasim Özdenören'e 'Önden

---

²⁵ Ersin Nazif Gürdoğan, *Mavera'nın yedi güzel adamı*,
www.yenisafak.com/yazarlar/nazifgurdogan/maveranin-yedi-guzel-adami-53731.

Giden Dört Güzel Adam' programında 'Yedi Güzel Adam kim?' diye soruldu. Özdenören son iki güzel adamın zamana göre değişiklik gösterdiğini söyledi ve Ali Haydar Haksal'dan tahminde bulunmasını rica etti. Haksal ilk tahmininde doğru cevabı verdi. Diğer iki güzel adam hayatta ve ikisi de 'Üstad' ve 'Usta' olarak anılıyor. Rabbim onlara hayırlı ömürler versin, biri İstanbul'da diğeri Ankara'da yaşıyor: Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil.

Sezai Bey'e Yedi Güzel Adam kim dediklerinde 'Kim olacak, Rasim Özdenören ve ben' demiş. Üstadın yedisi de böyle demek. Üstad yediyi ikiye kalp etmiş."²⁶

Rasim Özdenören ve Ali Haydar Haksal'ın bu sözlerinin üzerine bu yedi isim şöyle şekillenmektedir. Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Mehmet. Akif İnan, Alaaddin Özdenören, Rasim Özdenören, Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil'dir. Bu sıralamada daha önce ismi geçenlerden Bahri Zengin, Ersin Gürdoğan ve Hasan Seyithanoğlu yer almamaktadır.

Dil ve Edebiyat dergisinin 47. Sayısı Maver'a'ya ayrılmıştır ve bu özel sayıda Rasim Özdenören ile ayrıntılı yapılan bir söyleşi bulunmaktadır. Söyleşi sırasında Üzeyir İlbak yine aynı soruyu "Yedi Güzel Adam'ı" sorduğunda cevap yine aynıdır. Özdenören aslında bu yedi kişinin beşi sabit olmak üzere farklı şekillerde dillendirildiğinden ve çeşitli yakıştırmalarla farklı bir hale geldiğinden daha açık bir şekilde şöyle bahsetmektedir.

"Kayıtlara geçmesi için bu yedi kişilik asıl listedeki isimlerin şunlar olduğunu söyleyeyim: Sezai Karakoç, Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt, Alâeddin Özdenören, Akif inan, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören. Listenin orijinali budur. 'Nuri Pakdil ile Sezai Karakoç'u bu isimlerle beraber andığımız zaman bize

---

²⁶ Meryem Uçar, *Yedi Güzel Adam tam olarak kimler?*, <https://www.dunyabizim.com/mercek-alti/yedi-guzel-adam-tam-olarak-kimler-h10127.html>; Türkiye Yazarlar Birliği İstanbul Şubesi ve Küçük Çekmece Belediyesi, *Önden Giden Dört Güzel Adam*, Anma Programı.

kızlar mı. küserler mi?’ mülâhazasıyla bu listede konjonktüre göre zaman zaman bazı değişiklikler yapılyordu.

Şunu özellikle belirtmek gerekir ki, ‘Yedi Güzel Adam’ nitelemesi Maverâ ile değil, Cahit Zarifoğlu’nun kendi şiir kitabına isim olarak seçtiği 1974 yılından itibaren dillerde dolaşır oldu. Bu ifadeyi kullanan kimselerin bu niteliği kendilerine yakıştırdıkları gibi bir yanlış kanaat var. Böyle olması kesinlikle söz konusu değildir. Mesela Cahit Zarifoğlu hiç ‘Ben 7 güzel adamdan biriydim.’ der mi? Cahit Zarifoğlunun o isimli şiiri müstakil bir şiir... Ama zamanla böyle bir yakıştırmının aracı haline geldi. Sezai Karakoç’a da bu Yedi Güzel Adam’ın kimler olduğunu sormuşlar, o da ‘biri ben, diğeri de Rasim...’ demiş.”²⁷

Söyleşide İlbak’ın Rasim Özdenören’e yönelttiği soru üzerinden Yedi Güzel Adam’ı değerlendirdiğimizde, Yedi Güzel Adam hem kamuoyunun yakıştırdığı Maverâ’nın çevresinde yer alan bahsi geçen yazarlar ve şairler topluluğu, hem de Zarifoğlu’nun Hüseyin Su’ya söylediği “çağın insan güzelleri”dir, yorumunu yapmak mümkündür. Başka bir ifadeyle yoldan geçen adamdan tutun da bilip bilmediğiniz her kişi; çağının güzelliklerini karakterinde, davasında, sanatında sergileyen olmak şartıyla, Yedi Güzel Adam’dır. Kısaca Allah katında ve kul nazarında güzel işlere imza atan herkes Yedi Güzel Adam’ın yolundan gelen bir güzel adam adayıdır. Bu sebeple Yedi Güzel Adam öncülük yapan bir sembol gibidir. Dolayısıyla Zarifoğlu’nun zihninde her güzel adam, Yedi Güzel Adam’dan biri olabilir aslında. Maverâ’nın içinden gelen Hüseyin Su’nun Zarifoğlu ile Yedi Güzel Adam’ın kim olduğuna dair sıcak bir atmosferde geçen diyalogu da bu metaforu nasıl algılamamız gerektiğine ışık tutmaktadır. Bu sebeple Zarifoğlu’nun açıklamalarını anlatan Su’nun anısına bu bölümde yer vermekteyiz.

---

²⁷ Üzeyir İlbak, “Maverâ Bir Ekip Hareketidir”, *Dil ve Edebiyat*, S. 47, Kasım 2012, s. 26.

“YEDİ GÜZEL ADAM KİM?”

Bir defasında da Maver'a'nın Selanik Caddesi'ndeki bürosunda Cahit Zarifoğlu'yla oturuyorduk. İki kişi daha vardı. Bize, sürekli batı romanları okumamamızı, tasavvuf kitapları okumamamızı tavsiye ediyordu. Yedi Güzel Adam şiirindeki yedi güzel insanın kimler olduğuyla ilgili söylentilerin ve yakıştırmaların çok konuşulduğu günlerdi. Kendisine, Yedi Güzel Adam'ın kimler, olduğunu sordum. Her zamanki o çok sevilen 'insanca ve artistçe' tavrıyla ve parmağıyla bizleri göstererek; birisi sen, birisi o arkadaş, birisi şu arkadaş, birisi de benim, dedi. Gelip kolumdan tuttu, pencerenin önüne götürdü ve aşağdaki yoldan geçen üç kişiyi daha göstererek; 'Bir de şu gördüğün ve bizden habersiz geçip giden üç kişi.' dedi. Sonra ekledi; 'Ne kadar güzel insan tanıyor ve biliyorsan onların hepsi!' ”²⁸

1.4 İSTANBUL DÖNEMİ VE KAPANMA SÜRECİNDE MAVERA

Ankara kökenli Maver'a dergisinin İstanbul dönemi 1984 yılında başlar ve kapanacağı tarih olan 1990 yılları arasını kapsar. Dergi içte ve dışta bazı edebiyata gönül vermiş çevreler tarafından yayıncılık hayatına sırf İstanbul'da devam ettiği için eleştirilere maruz kalmıştır. Hatta kapanma sebeplerinden biri olarak İstanbul'a taşınması görölmüş ve bu yer değişikliği Maver'a'nın kaderinde bir uğursuzluk telakkisini açığa çıkarmıştır. Tabi Maver'a'nın İstanbul'a taşınmasına sebep olan zorunlulukları da göz ardı etmemek gerekir. Her ne kadar Maver'a'nın yönetimi İstanbul'dan sağlansa da bir süre baskıya hazırlık safhaları Ankara'da olmuştur. İstanbul sürecine girmesinin dergiyi Ankara'dan jilet gibi kesip attığı söylenemez. Ankara ayağı ruhen onu desteklemektedir. Yalnız zamanla bu etki azalmış; ister istemez kopukluğa sebebiyet vermiştir.

---

²⁸ Hüseyin Su, *Kültür Ortamları Olarak Maver'a Mekânları*, <https://www.yenisafak.com/hayat/kultur-ortami-olarak-mavera-mekânlari-2450367>.

Genelde dergicilik tarihine baktığımızda dergileri kapanışa sürükleyen sebepler arasında maddi sıkıntılar sonucu ekonomik çöküş görülmektedir; ama Maverera için doğrudan bunu da söylemek doğru olmaz. Maverera'nın sıkıntılarının ve bazı imkânlarında daralmalarının olması hemen olmamakla beraber İstanbul dönemine geçişinde etkili olmuştur, denilebilir. Belki bu durum hakkında maddi olarak daha iyi konuma getirilmek için yönetim değişikliği yapıldığını söylemek daha doğru olur.

Derginin yönetimindeki ilk değişiklik Bahri Zengin'in mali sorumluluğu kabulü ile olmuştur ve Maverera kuruluşta karar aldığı yayım politikasından bu dönemde ödün vermemiştir. Bu ilkeler önemlidir çünkü Maverera'nın 14 yıl ömürlü bir dergi olmasındaki etkisi yadsınamaz.

“Kurucuların, sınırlı imkânlarıyla yaşatmaya çalıştıkları dergide sıkıntılar baş gösterince, siyasetin içerisinde bulunan işadamı Bahri Zengin mali sorumluluğu üstlendi. Derginin yönetimi Ankara'ya nakledildi. Aynı zamanda ana hedeflerden sapma olmamakla birlikte, farklı bir güzergâh tercih edildi.

Dergi yönetimindekiler belli belirsiz iç siyasetle de ilgileniyorlardı. 1980 yılına kadar Millî Selamet Partisine sempati duyulurken 6 Kasım 1983 seçimlerinden sonra Anavatan Partisine yakın durulur oldu.²⁹

Maverera'nın uzun soluklu bir dergi olması kuruluş amacı, yayım ilkeleri ve edebiyatın içinden siyasete bakış açısıyla ilişkilidir. Derginin ilerleyen sayılarında Zarifoğlu'nun da okuyucularına deklare ettiği gibi Müslümanın ideolojik söylemlerden uzaklaşıp Müslüman yazar kimliğine bürünmesi tavsiye edilir. Maverera tek fikir üzerine kurulu veya tek kişinin dergisi değildir. Tevhidi bir birleşme vardır, siyasi bir hareketin dışındadır. Yerel olanın edebiyatla buluşturulması söz konusudur. Maverera'nın entelektüel yönden köklü fikir birikimi tarih içinde ortaya çıkmasını şart kılmıştır. Kuruluş manifestosundaki “ ‘Maverera, bir yaşama biçimi halinde öz uygarlığımızı

---

²⁹ M. Şadi Polat, Oğuz Çetinoğlu, “Maverera”, *Dil ve Edebiyat*, S. 47, Kasım 2012, s. 88.

yeniden yürürlüğe koyma davasını güdenlerin edebiyat alanındaki bir buluşma yeridir.’
‘Selam üstünüze olsun.’³⁰ ifadelerinden bu yöndeki idealleri hakkında bilgi edinmek mümkündür.

1984’ün Haziran ayına kadar Ankara yayımlanan *Mavera* 91. sayıya ulaşmıştır ve bundan sonraki Temmuz, Ağustos, Eylül, Ekim aylarını içeren 92, 93, 94 ve 95 sayıların Tasavvuf Özel sayısı olacağını duyurmuştur. Derginin künye bilgilerini incelediğimizde artık bu özel sayıyla beraber *Mavera*’nın, Ankara Emek Matbaası’nda değil Yaylacık Matbaası’nda basıma geçtiği görülmektedir. Dergide yönetim değişse de Tasavvuf sayısı okuyucunun ilgisini çekmiş ve ilk başlarda derginin tirajında artışa geçilmiştir. Ama daha sonra derginin Ankara İstanbul arasındaki gidip gelme serüveni dergiyi düşünülenden daha fazla yıpratmıştır.

“1976'dan 1990'a kadar yayın hayatı boyunca 164 sayı çıkan *Mavera*’nın Haziran 1984'e kadar yayımlanan 91 sayısı Ankara'da, sonraki sayılar İstanbul'da basıldı. Derginin yönetimi İstanbul'da olmakla birlikte, baskıya hazırlık çalışmaları Ankara'ya nakledildi. Ankara'da toplanan yazılar seçiliyor, yayımlanması uygun görülenler dizgi için İstanbul'a, İstanbul'da dizilen yazılar tashih için Ankara'ya, tashihten sonra basılması için tekrar İstanbul'a gönderiliyordu. Bu kargaşa sebebiyle derginin kalitesinde ve dolayısıyla okuyucu sayısında düşüş oldu.”³¹

92. sayı sayıdan sonra dergi sahibinin Bahri Zengin olmasıyla, yazı işleri müdürünün İlyas Şanlıtürk ve daha sonrasında yine değişerek Mustafa Özçelik’in olduğu sırada yabancı çevirilerin yayımlanmasına karar verilmiştir.

“Başlangıçta çeviriden çok yazarlarının ürünlerine dayanan bir dergi olması kararlaştırılan *Mavera* yayımladığı üç dört çeviri yazı dışında uzun süre bu ilkesine bağlı kalmış, derginin geçmiş sayılarının değerlendirildiği 100. sayıdan

³⁰ Cahit Zarifoğlu, “*Mavera*”, *Mavera*, S. 1, Aralık 1976, s. 46.

³¹ M. Şadi Polat, Oğuz Çetinoğlu, “*Mavera*”, *Dil ve Edebiyat*, S. 47, Kasım 2012, s. 88.

sonra Thomas S. Eliot ve Ezra Pound'la yapılmış uzunca iki konuşmanın çevirisi 101 ve 108. sayılarda çıkmıştır. Derginin bu döneminde Bilge Karasu ile sanatı üzerine yapılmış bir konuşma ve “Kapitalistleşme Sürecinde Edebiyat Dergileri” konulu bir soruşturma, “İnsan-Makine İlişkileri” ile Sezai Karakoç’un ‘Fecir Devleti’ şiiri üzerine yapılan oturumlar bulunmaktadır. Dil konusunda süregelen tartışmalara taraf olmayacağı belirtilen dergide orta bir yol izlenmiştir.”³²

Fatih Yalçın, “Yeni İslamcı akımın edebiyat okulu Maveria Dergisi”, adlı kitabında Maveria'nın yönetim kadrosundaki değişiklikleri ve kapanış sürecine kadar devam eden İstanbul dönemini ayrıntılarıyla şöyle ele almaktadır.

“Yönetim tamamen Bahri Zengin'in elindedir. Onun siyasetle olan yakından ilgisi nedeniyle Maveria dergisi İstanbul döneminde, edebiyat merkezli bir dergi olmaktan uzaklaşmış, daha siyasi, daha kültürel bir niteliğe bürünmüştür. Özdenören, derginin İstanbul dönemiyle ilgili hayal kırıklığını Şakir Kurtulmuş'a ait bir şiir kitabının basılması konusunda yaşar. Kendisine iletilen dosyayı nitelikli bulan Özdenören, basılması talebiyle İstanbul'a, Bahri Zengin'e gönderir. Ancak Zengin, şiir kitabı basmadıkları gerekçesiyle onu reddeder. Akabe yayınevinin bu amaçla kurulduğunu söyleyen Özdenören'e Zengin, 'şiir satmıyor, zarar ediyoruz' cevabını verir. Bu cevap üzerine daha önce Maveria'nın ilkelerine uygun olmayan bir şiir kitabını bastığını hatırlatan Özdenören o kitabın parasının alındığı cevabını alınca ipler kopar...

...125. sayıdan itibaren ise derginin genel yayın yönetmeliği İhsan Işık'a yazı işleri müdürlüğü ise bir başka şair Şaban Abak'a teslim edilir. Ancak 129. sayıdan sonra Şaban Abak yazı işleri müdürlüğünden ayrılır. Bu sorumluluğu da İhsan Işık üstlenir. 135. sayıdan sonra ise genel yayın yönetmenliği ve yazı işleri müdürlüğü görevine yine bir şair olan Mustafa Yürekli getirilir. 137. sayıdan

---

³² Alim Kahraman, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2003 Ankara, C. 28, s. 176-177.

itibaren genel yayın yönetmeni olarak Selim Kutsan ismiyle karşılarız. 141. sayıdan sonra ise yazı işleri müdürlüğü görevi Müştehir Karakaya'ya verilir. Derginin 157. sayısında künyede dikkat çekici bir değişiklik yapılır ve derginin kurucuları ve yayın kurulu adlarıyla iki farklı bölüm eklenir. Kurucular bölümünde Erdem Bayazıt, Nazif Gürdoğan, Akif İnan, Rasim Özdenören, Hasan Seyithanoğlu, Cahit Zarifoğlu ve Bahri Zengin isimleri vardır. Dikkat çekici olan şey kurucular kadrosuna Alaaddin Özdenören yerine Bahri Zengin'in yazılmasıdır. Daha önce de ifade edildiği gibi derginin kuruluş aşamasıyla ilgili alıntılarda Bahri Zengin ismi yoktur. Derginin yayın kurulu ise Arif Ay, Ramazan Dikmen, M. Ragıp Karcı, Ömer Lekesiz, Mehmet Maraşlıoğlu, A. Gaffar Taşkın isimlerinden oluşur. Dergi son sayısına kadar bu künyeye çıkar.”³³

Yukarıda bahsi geçtiği üzere derginin kurucu kadrosunun küstürülmesi, derginin kurucularından Rasim Özdenören'in talebinin karşılanmaması ve kurucu kadroda Allaaddin Özdenören'e yer verilmemesi gibi durumlar dergi içinde soğuk rüzgârların esmesine sebep olmuştur. Daha da önemlisi dergi yönetimindeki değişimden kaynaklı bir düzensizlik derginin zayıflamasına neden olmuştur. Yine dergideki istikrarsızlık, kuruluştaki ilkelerinden ve niteliğinden kaymalara neden olmuş ve dergi politikasına yönelik benzeri sebeplerden dergi eleştiri oklarını üzerine çekmiştir.

Artuklu Üniversitesi'nde gerçekleşen “Türk Edebiyatında Maveria Hareketi” konulu panelde yine derginin İstanbul yılları ve kapanışına kadar geçen süreler değerlendirilmiştir. Panelde Cahit Zarifoğlu'nun sıcakkanlı ve kendine has üslubuyla dergiyle tanışan farklı çehreleri çekmede adeta bir çığır açtığı gerçeği vurgulanmıştır. Okuyucular'la köşesinin olması, çok sevilen veya kendince uygun gördüğü mektupların yayınlanmasıyla ve Zarifoğlu'nun özverili çabasıyla derginin vazgeçilmezi haline

---

³³ Fatih Yalçın, *Yeni İslamcı Akımın Edebiyat Okulu Maveria Dergisi*, 2015, s. 154-156.

geldiğinden bahsedilmiştir. Fakat ilerleyen zamanlarda ne yazık ki Merhum Cahit Zarifoğlu'nun vefatı ile derginin kan kaybetmesi panelistlerce de onaylanmıştır.

“Kendisinin 1987’de dergide yazı işleri müdürü olarak çalışmaya başladığını söyleyen Şair Şaban Abak; ‘O dönemde Maver’a’yı yeniden canlandırma hedefiyle yola çıktık. Ancak birkaç ay geçmeden Cahit Zarifoğlu’nun vefat etmesiyle bu çabaları sekteye uğradı. Maver’a’daki son vazifemi, Cahit Zarifoğlu özel sayısı çıkararak ifa ettim. Cahit Zarifoğlu’nun ölümünden sonra Maver’a Dergisi eski günlerini bir daha bulamadı.’³⁴

Hüseyin Su’nun “Büro İstanbul’a taşındı” başlıklı yazısından Maver’a’daki bu gidişe ‘dur der gibi’ bir ruh halinde olduğunu hissetmek mümkündür. Hüseyin Su da Maver’a’yı kapanışa sürükleyen sebepler olarak yönetimdeki istikrarsızlığa değinmiş ve Zarifoğlu’nun vefatını eklemiştir.

“Ne yazık ki bu taşınmadan sonra Maver’a dergisinin mekânları artık işlevsel mekânlar değildi. Cahit Zarifoğlu'nun ölümüyle Maver'a'nın yayın çizgisindeki belirsizlikler, yönetimindeki ve yayın periyodundaki istikrarsızlıklar gibi daha birçok etkenlerle birlikte derginin kapanma sürecine girdiğini söylemek mümkündür. Kapanıncaya dek birkaç kez yayın yönetmeni ve yazı işleri müdürü değişti. Maver’a dergisi ve Akabe Yayınevi, Bahri Zengin'in iş adamlığının denetimine girmişti. 163. sayısı ile birlikte 1990 yılında, on dört yıl aralıklı olarak yayımlanan, Türk edebiyatına birçok şair ve yazar kazandıran Maver’a kapandığında, sahibi Bahri Zengin'di ve dergiyi çıkaran şair, öykücü, romancı, denemeci, incelemeci ve eleştirmen yazarlardan, ağabeylerden hemen hemen hiçbirisinin dergiyle bir ilişkisi kalmamıştı: Tabutundan tutan kimse yoktu... Çoğu Maver’a okuru ve yazarı, yazdıkları ve okudukları derginin kapanışını aylar sonra duymuştur. Maver'a'nın kapanış kararı alınırken, çıkışında söz sahibi olan

---

³⁴ Mehmet Atilla Maraş, *Maver’a Dergisi*, <https://www.haberler.com/mavera-dergisi-3629646-haberi/>; Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, “Türk Edebiyatında Maver’a Hareketi, 12 Mayıs 2012.

yazarlardan kaç kişi vardı acaba?.. Çıkarırken umutlar, heyecanlar, tasarılar uçuşur havada; kapanırken ağır bir sisle örtülüdür her taraf ve ağır bir hüznün bastırır geride kalan yılların üzerine. Ne ki, bu ağır sis ve hüznün, hiçbir derginin arşivini susturamaz; eğer o dergiden bir arşiv kalmışsa geride...”³⁵

Mavera 164. sayısı ile yayın hayatına sessiz sedasız veda etmiştir.³⁶ Mavera’da olduğu gibi her derginin elbette bir ömrü vardır ama arkasından nasıl yâd edildiği noktasında Mavera iyi derecede imtihanını vermiştir. İlk kuruluşundaki kaideleri bir yana adından da anlaşılacağı üzere mayasını adının manasından almıştır. Malum o, ötelere talip olmuştur. Günümüze ulaşan çizgide Mavera’nın hem muhtevası hem de yetiştirdiği insan kadrosu dikkate alındığında hedeflerine ulaşan bir dergi olduğu açıktır. Mavera, Türk edebiyat tarihine yayımlandığı 14 yıl süre ile en uzun ömürlü sanat ve edebiyat dergisi olarak adını yazdırmayı başarmıştır.

2 ÖZEL SAYILAR

Özel sayılar dergilerin bazı dönemler bir konu etrafında yoğunlaşmış bastıkları sayılara verilen addır. Özel sayıların piyasaya sürülmesi sıklıkla olan bir durum değildir. Zaten genellikle dergilerin yayın takviminde de önceden planlanmadığı görülmektedir. Özel sayıların yayınlanma sebepleri arasında derginin alanına uygun konular konferanslara ait bildirimlerin dergiye katacakları kalite hedefleri yer almaktadır. Bu bildirimlerin düzenlenen özel sayı altında toplanıp yayımlandığı görülmektedir. Mesela, Eylül 1980 Hikâye Özel 46. sayısı, Erdem Bayazıt ve Cahit Zarifoğlu’nun, işgal edilmesi sebebiyle Afganistan’ı ziyaretleri sonrasında yayınlanan Ocak 1982 Afganistan Özel 62. sayısı ve Temmuz, Ağustos, Eylül, Ekim 1984 Tasavvuf Özel 92-95. sayısı böyle özel sayılardandır. Mavera’da vefatı sebebiyle Temmuz, Ağustos, Eylül 1983 Necip Fazıl Özel 80-82. sayısı ve Eylül 1987 Cahit Zarifoğlu Özel 129. sayısı anı olarak

³⁵ Hüseyin Su, *Kültür Ortamları Olarak Mavera Mekânları*, <https://www.yenisafak.com/hayat/kultur-ortami-olarak-mavera-mekânları-2450367>.

³⁶ Yukarıdaki alıntıda Hüseyin Su’nun da dediği üzere bazı kaynaklarda son sayı 163 denilse de, Mavera’nın sonuncu sayısı 164. sayıdır. Fakat bu sayı dergi yazarları ile görüşüldüğünde kısıtlı adette basıldığı öne sürülmüştür ve son sayılara (163-164) ulaşmakta zorluk yaşanılmıştır.

derlenmiştir. Editörler bu sayılara ait konularda uzman yazarlardan aldıkları makaleleri itinayla bir araya getirmişlerdir. Özellikle tarihte ciltlenmeyen dergilerin kayıp ve tahrif olduklarını düşündüğümüzde bazen birkaç sayıdan oluşan özel sayılar zahmetlice birleştirilmelerine rağmen istenilen konuda toplu halde bulunması bakımından hem önemli hem de daha kolay ulaşılabilecek kaynaklardandır.

Mavera'nın son 83 sayısı arasında kayda değer 2 özel sayı bulunmaktadır. Bunlar *Tasavvuf Özel Sayısı* ve *Cahit Zarifoğlu Özel Sayısı*'dir.

2.1 TASAVVUF ÖZEL SAYISI

Mavera'nın yayın hayatının 8. yılında yayınlanan Tasavvuf Özel Sayısı Temmuz, Ağustos, Eylül, Ekim aylarına ait 4 sayıda toplanmıştır. 91. sayıdan itibaren dergi yönetiminin İstanbul'a alınmasıyla 92. sayıdan 95'e kadar olan sayılar 1984'te İstanbul'da basılmıştır. 187 sayfadan oluşan Tasavvuf Özel Sayısı okuyucu kitlesi tarafından çok büyük ilgiyle karşılanmıştır. Yeni yayın döneminde dergiye olan bağlılığın bu özel sayı ile arttığı gözlenmektedir. Derginin içindekiler kısmının altında yapılan duyuruda Tasavvuf Özel Sayısı'nı üç sayılık bir hacimde yayınlamayı tasarladıklarını fakat genel merkezlerinin İstanbul'a taşınması münasebeti ile bazı aksaklıklar sonucu yetiştiremediklerinden bahsedilmektedir. Ardından Ekim ayına geciktirdiklerini özür dileyerek beyan ederken bu gecikme ile titizlikle hazırladıkları Tasavvuf Özel Sayısı'nın 4 sayılık bir hacme kavuştuğunu müjdelemektedirler.

İncelememiz sonucunda öncelikle söylemek gerekirse Tasavvuf Özel Sayısı'nda tasavvuf hakkında merak edilen hemen hemen her sorunun cevabı bulunabilecektir. Tasavvuf hakkında en ufak bir bilgi sahibi olmayan bir okuyucunun dahi, Tasavvuf Özel Sayısı'nın sonunda tasavvufa karşı ayrı bir sempatisinin oluşması mümkündür. Üzerinde çalıştığımız Mavera dergilerindeki Tasavvuf Özel Sayısı'nda 20'yi aşkın yazarın mühim metinlerinin bir araya getirilmesiyle tasavvufa özel bir ayrıcalık tanındığı anlaşılmaktadır.

Bu sayıda Hz. Muhammed (s.a.v) devrine ait tasavvuftan başlanılarak Osmanlı mutasavvıfları ve günümüze kadar uzanan bir çerçevede tasavvufun incelikleri işlenmiştir. Fehmi Kuyumcu adlı yazarın “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri” hakkında yazdığı deneme tasavvuf üzerine çalışma yapacakların yakından değerlendirmesi gereken metinler arasındadır. Türk İslam Edebiyatı kaynaklarından Divan edebiyatındaki eserlerde yer alan tasavvufi motifler de örneklerle sunulmaktadır. Genel bir birikim olarak bu özel sayının çeşitli bölümlerinde farklı çevrelerin tasavvufa ait bakış açılarından faydalanılmaktadır. Ayrıca yurtdışında da tasavvufun İslam dini adına ne gibi güzelliklere imza attığına dair bilgiler verilmektedir. Bir de değinmeden geçemeyeceğimiz Mehmet Arslan’ın derlediği, “İslami ve Tasavvufi Edebiyat Çevresinde” başlıklı soruşturması, bu özel sayıda yer almaktadır.

Özetle Tasavvuf Özel Sayısı ilk cümlelerine tasavvufu bilmek ve yaşamak için İslam ahkâmının çok iyi anlaşılması gerektiğinin altını çizerek söze başlar. Dönemin tasavvuf büyükleriyle yapılan söyleşilerden de esinlenerek genel olarak bu sayıda, tasavvufun her Müslümanın hayatında ihtiyaç duyabileceği ve bireyi Mevla’ya ulaştırabilecek manevi yollardan biri olduğu kanaatine varılmaktadır.

Mavera’nın özenle hazırladığı Tasavvuf konulu özel sayısının birbirinden güzel makale ve denemeleri tasavvuf hakkında bilgi edinmek isteyenlere bir bütün halinde konsantre bir kaynak teşkil etmektedir. Dört sayıyı kapsayan Tasavvuf Özel Sayısı’nda bulunan yazar ve konu başlıklarının faydalı olacağı gerekçesiyle aşağıda paylaşmayı uygun görmekteyiz.

“İÇİNDEKİLER

<i>Tasavvuf</i>	<i>Ali Gedik</i>	<i>3</i>
<i>Tasavvuf Üzerine</i>	<i>Mehmet Emre</i>	<i>11</i>
<i>Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf</i>	<i>Yakup Çiçek</i>	<i>15</i>
<i>Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri</i> <i>Üzerine Bir Deneme</i>	<i>Fehmi Kuyumcu</i>	<i>31</i>

<i>Bir Allah Dostunun Günümüzdeki</i>		
<i>Sohbetlerinden</i>	<i>R. Özinan</i>	64
<i>Risale-i Nur Açısından Tasavvuf</i>	<i>Hekimoğlu İsmail</i>	70
<i>İsmail Çetin'le Seyr ü Sülük Üzerine</i>	<i>Akif İnan</i>	83
<i>Hadislerin Işığında Zühd ve Takva</i>	<i>Nedim Urhan</i>	87
<i>Osmanlı Sultanları ve Mutasavvıflar</i>	<i>Kâmil Yılmaz</i>	92
<i>Tasavvuf ve Toprak (Coğrafya)</i>	<i>Fehmi Kuyumcu</i>	101
<i>Tasavvuf Üzerine Ne Divorlar</i>	<i>Serhat Karahisar</i>	106
<i>Tüketim Ekonomisine Başkaldırmanın En</i>		
<i>Etkin Yolu Tasavvuf</i>	<i>Ersin Gürdoğan</i>	108
<i>Müslüman Yazar. Çağı ve Problemleri</i>	<i>Âlim Kahraman</i>	116
<i>Tasavvuf ve Divan Edebiyatı</i>	<i>Mehmed Kahraman</i>	128
<i>İslâmi ve Tasavvuf Edebiyat, Çevresinde</i>		
<i>Bir Soruşturma</i>	<i>Mehmet Arslan</i>	131
<i>Prof. Ali Alpaslan</i>		131
<i>Erdem Bayazıt</i>		133
<i>Saadeddin Elibol</i>		135
<i>Mustafa Miyasoğlu</i>		140
<i>Muhammed Sarıtaş</i>		141
<i>Ebubekir Eroğlu</i>		147
<i>Gül/Ateş'den</i>	<i>İsmail Kılıçoğlu</i>	152
<i>Masal: Küçük Sehzade</i>	<i>Cahit Zarifoğlu</i>	157
<i>Âsık Paşa'nın Garibname'sinde Tevbe</i>	<i>Abdülbaki Arslan</i>	162
<i>İmam-ı Rabbanî'nin Mektubat'ında Küfre</i>		
<i>Dair Görüş ve Hükümler</i>	<i>Ekrem Sağıroğlu</i>	165
<i>Tasavvufun Rusya'daki Mücadelesi (İktibas)</i>		179
<i>Alâaddin Soykan'dan Dört Şiir</i>		184
<i>Mehmet Arslan'dan İki Şiir</i>		187 ³⁷

Tasavvuf Özel Sayısı'nda tasavvuf hakkında bilinmesi gerekenler ve tasavvufun özünü kavramaya yönelik bir arayış içinde olanlar için Özinan tarafından kısmen soru ve cevap halinde kısmen de özlü sözleri içeren madde madde bir derleme yapılmıştır. "Bir Allah Dostunun Günümüz Sohbetlerinden"³⁸ başlığıyla yapılan bu derlemede tasavvufu ilgili bazı merak edilen bilgilerin ifşası ve tasavvufi öğütlerin yanı sıra bir

³⁷ İçindekiler, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 2.

³⁸ Bk. R. Özinan, "Bir Allah Dostunun Günümüzdeki Sohbetlerinden", *a.g.d.*, S. 92-95, s. 64-65.

Müslümanda olması gereken haller hikmetli sözlerle okuyucunun idrakine sunulmaktadır.

2.2 CAHİT ZARİFOĞLU ÖZEL SAYISI

Rahmetlinin anısına Cahit Zarifoğlu Özel Sayısı 1987'nin Eylül ayında 129. sayıda yayımlanmıştır. Toplam 154 sayfadan oluşan bu tek sayılık özel sayının kapağında merhum Zarifoğlu'nun yüzüne ait bir karakalem çalışması yer almaktadır.

Dergi kapağında ise Zarifoğlu'na atfen şu dize yazılmıştır.” Ey Zarif yine başını örtüden çıkardın, Çok bal döktün yine yaktın gemileri.”³⁹

Çeşitli yazarlar Cahit Zarifoğlu ile ilgili acı tatlı anılarını bu sayıda kaleme alarak ona olan vefa borçlarını ödemeye çalışmışlardır. Bu sayıyı hazırlama aşamasında yazar kadrosundan çoğu kişinin genel ruh halleri, Zarifoğlu'nu yazdıkları metinlerde tasvir etmede zorlanmalarına sebep olmuştur. Özel sayıya yazı istendiğinde çok sevdikleri

Resim 1 Mavera 129. Sayı Kapağı

dostlarını genç yaşta kaybetmiş olmanın verdiği acı ile hem onu anlatmak kalplerini sızlatmış; hem de onu anlatmamaya hayıflanmış ve neticede bu sayıyı hüznle oluşturmuşlardır. Bu özel sayının sayfalarında onu yâd ettikçe de omuzlarındaki bu ağır yükü bir nebze olsun atmışlardır.

Cahit Zarifoğlu Özel Sayısı'nın içeriğini belli başlıklar halinde şöyle sıralayabiliriz. Zarifoğlu'nun kendine ait daha çok ölüm ve yalnızlık temalı şiirlerinden

³⁹ Bk. Resim 1.

bölümler, Zarifoğlu şiirindeki müphemlik, alegoriler ve sanatına dair farklı yazarlardan yapılan tahlil ve incelemeler, Zarifoğlu'nun kitapları hakkında yazılan denemeler, ölümü dolayısıyla yazılanlar, hatıraları, edebi yönleri, eserleri ve hayatına dair bol miktarda bilgi ve Cahit Zarifoğlu'nun aziz ruhu için çok sayıda yazılmış şiir bulunmaktadır.

Cahit Zarifoğlu Özel Sayısı'na yakın okuma yapıldığında bu zarif kişinin arkasından yazılanlardan geride bıraktıklarının gönlünde taht kurduğunu samimice ifade etmek gerekmektedir. Dergide baştan sona sürekli olarak kişiliği ve yaptıklarıyla örnek alınması gereken mümin şairliğine gıpta ile bakılmakta ve hedeflerini mirasçısı olan Müslümanların sorumluluğuna bıraktığı dile getirilmektedir. Ayrıca çevirmen Talat Sait Halman tarafından "Freedom" başlıklı ve Mevlüt Ceylan tarafından da "Bon Apple" başlıklı Zarifoğlu'nun yazdığı iki şiirden İngilizceye çeviri bulunmaktadır. Zarifoğlu Özel Sayısı'nın en son kısmında ise Şaban Abak'ın düzenlediği bir söyleşi vardır. Rasim Özdenören, Akif İnan, Erdem Beyazıt, Nabi Avcı ve Beşir Atalay'ın bulunduğu "Cahit Zarifoğlu'nun Kişiliği ve Sanatı Çevresinde" gerçekleştirilen söyleşi toplamda 38 sayfadan oluşmaktadır. Bu özenle kaleme alınan söyleşiyle özel sayı son bulmaktadır.

Zarifoğlu'na ait özel sayıda geçen hatıralardan gerçekçi bir anlatımla okuyucuyu etkileyen bir anının kısa bir kısmını örnek teşkil etmesi için aşağıda yer vermekteyiz. Zarifoğlu'nun ölmeden önceki son zamanlarına tekabül eden ve kendi diyaloglarının da geçtiği bu duygu dolu anıyı Mustafa Ruhi Şirin şöyle yâd etmektedir:

"Hastane odası Marmara'ya bakıyor. 'Denize Açılan Kapısı' var bu odanın, çok şanslısın, diyorum. Yüzünü denize çeviriyor, 'ey deniz komşu deniz' diyor, hüznü, denizin ötesini görmek istercesine titizlenerek, dikkatli bakıyor. Birini görmüşçesine seviniyor.

'Beyaz haberlerim var kardeşlerim'

Ama günler kırmızı yumaklardan çözülüyor. Ben de ölüme alıştım. Bazen sevinçli yüzüyle karşıma çıkıyor ölüm. Oruç; kat kat siyah perdeyi aralamışken görün bana ey ezelden aşına yüz. Nerden bilebilirdim bu kadar yakın olduğunu!

Yaşamak bir kelime oyununa dönüşüyor. Şüpheli Cä teşhisiyle yeni yeni hastaneler kurduğum, hepsine bilinmez zamanda koştüğüm halde. Sonra bir rapor daha: Yalnız Cä diyor. Şüpheli kelimesini ne kadar sevmiştim oysa.

‘Yine sancılar başladı. Kıvranıyorum. Ama şimdi birileri gelecek ve ben bir şeyim yokmuş gibi yapacağım.

İsyân korkunç!

Ey sessizlik! Ey ebedî uyku. Habersizce al beni.’

Böyle günlerde zaman çağlayanlar gibi geçiyor. Bütün uzak dağlar yüreği oluyor insanın. İnanmış olmanın verdiği güven duygusu kaplıyor ortalığı, ölüm saklanıyor, soğuk çehresini gösteremiyor.

‘Allah'ım kendini bana hissettir. Yanımda ol. Kötü hatimelerden sana sığınırım. Şirkten, riyadan, münafıklıktan sana sığınırım Rasulullah Efendimiz hangi iyilikleri diledi ise senden onları dilerim. Hangi şerlerden sığındıysa aynlarından sana sığınırım. Yarabbi, senin hakkında bildiklerimle amel etmemi bana nasip et. Başka kime sığınabilirim.’

Kurmuş bir pınarın yeniden suya kavuştuğu ânda çıkardığı ses özlemin haritasıdır. Özlemin haritasına insan resimleri çizdi durdu günlerce. Birini çok sordu, çok aradı, görmek istedi. Çocuklar gibi sevineceğini, durmadan ağlayacağını tekrarlardı, görünce.

‘Bir tay gibi kırlarda koşmak istiyorum!’ deyişi de kulaklarımdan gitmiyor.”⁴⁰

---

⁴⁰ Mustafa Ruhi Şirin, “Günlerde Kalan Mor Işıklı Şiirler”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 24.

Zarifoğlu Özel Sayısı'nda merhuma adanan 13 adet Őir bulunmaktadır. Bu Őirlerden Mehmet Atilla Maraş'ın arkadaşı ve can dostu Zarifoğlu'nun aziz anısına yazdığı bir Őiri örnek olarak almaktayız:

“1.UlaŐtı menzillere bir ins-i vahit geldi gitti

Tenha kaldık arada yalnız bir ahit geldi gitti

2.Nice yaşlı çocuklar suskun kaldı, gözleri yaşlı

Elleri kalem tutan bir can muvahhit geldi gitti

3.Korku ve yakarış bize has, artmakta umudumuz

YaŐanmak için savaşa çok mücahit geldi gitti

4.Bir değirmendir bu dünya öğütür ahir zamanı

ki bu mekâna bir gül yüzlü o zahit geldi gitti

5.Anlaşılmaz bilindi, çözüldü anlaŐıldı sonunda

Kitaplarla bu çağa dost bir Şahit geldi gitti

6.Yazılsın Şu dünyanın Őir haritasına adın

Ol zarif Şuara'dan bir Cahit geldi gitti”⁴¹

---

⁴¹ Mehmet Atilla Maraş “Ol Zarif Şuara'dan”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz –Ekim 1984, s. 16.

İKİNCİ BÖLÜM

MAVERA DERGİSİNİN MUHTEVA İNCELEMESİ

1 MAVERA DERGİSİNDE DİNİ MUHTEVA

1.1 GENEL DİNİ MUHTEVA

1.1.1 İNANÇ ESASLARI

1.1.1.1 ALLAH (C.C)

Allah'a inanmak inanç esaslarının en başında yer almaktadır. Allah'ın varlığı, birliği ve sıfatlarını tanımak İslam dininin temel şartı olması bakımından önemlidir. Allah inancı, İslâmî Türk edebiyatımızda Allah'ı Teâlâ ile ilgili eserlerde de kendini göstermektedir. Tevhîd ve münâcâtların yanı sıra esmâ-i hüsnâ da özellikle klasik edebî eserlerimizde yoğun olarak karşılaştığımız türlerdendir. Bu konuda çok sayıda manzum ve mensur esmâ-i hüsnâ şerhleri bulunmaktadır. Örneğin, Enver Tuncalp'in "Esmâü'l-Hüsnâ"sı, Veli Racaî Velibeyoğlu'nun "Esmâü'l-Hüsnâ"sı, M.İhsan Oğuz'un Şerhu Risâle-i Esmâü'l-Hüsnâ'sı ve Muhammed İbrahim, Şerhu'l-Esmâü'l-Hüsnâ'sı¹ sadece Allah'ın güzel isimleri için kaleme alınmış eserlerden birkaçını oluşturmaktadır.

Esmâ-i hüsnâ en güzel isimler manasına gelen Farsça bir terkip olup İslâmî bir ıstılah olarak bu terkiplerle sadece Cenâb-ı Allah'ın isimleri kastedilmiştir.²

Allah'ın ismi şerifleri Türkçe, Arapça, Farsça kelime ve terkipleri içermektedir.

Esmâ-i hüsnâ hakkında detaylı çalışma yapan Ali Osman Tatlısu, Allah'ın güzel isimlerinin adedi hakkında ilgili hadîs-i şerîfler doğrultusunda 99 olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan İslâmî Türk edebiyatında manzum esmâ-i hüsnâlar hakkında çalışma yapan Halil İbrahim Şener, genel bir kaide olarak bilinen doksan dokuz ismin yanında dilimizde kullanılan altmışaltı farklı isimden bahsetmektedir.³ Allah'ın güzel ismi şeriflerinin Türkçe, Arapça, Farsça kelime ve terkipleri içerdiği görülmektedir.

¹ Ali Yılmaz, *Türk İslam Edebiyatı*, Ankara 2012, s. 161-162

² Ali Öztürk, "İslamî Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsnâ", *İslamî İlimler Dergisi*, S. 2, Güz 2019, s. 28.

³ Halil İbrahim Şener, *Türk Edebiyatında Manzum Esmâ-i Hüsnâlar*, Doktora tezi, 1985, s. 45-47.

Her ne kadar Mavera Dergilerinde tevhid, münâcât ve esmâ-i hüsnâ şerhlerine ait örnekler yer almasa da, Hz. Allah'ı anlatan ve güzel isimlerini zikreden çeşitli şiir ve metinlere yer verilmektedir.

Mavera'da yaratılanları inceleyerek Yaratıcı'yı görmeye yönelik imalar sıkça bulunmaktadır. Aşağıda bahsi geçen "Yâre Gazel" şiirinin özünü çözen bir okuyucu için tüm kâinatın Yaratıcı'sı şüphesiz Allah'tır. Allah'u Teâlâ'nın yarattığı her şeyde bir güzellik, ahenk ve ilim vardır. Tüm felekler bir düzen içinde yözdürülür. Mevsimlerin sırayla ve zamanı icap edince gelişinde, her canlının rızkının o canlı neyse ona uyumlu ve ihtiyacına göre yaratılmasında, arının bal yapışında, çiçeklerin birbirinden farklı sanatkârane şekillendirilişinde, her yeninin ve her yok oluşun gerçekleşmesinde bir hikmet vardır. Hadis-i kudside, Rabbimiz hakkında "*Ben bir hazinedim; bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım.*"⁴ buyurulmuştur. Allah'u Teâlâ bilinmeye muhabbet etmiş ve kulları tarafından kâinatı biz insanların keşfetmesi ve Yaratıcı'sının idraki için bir davetiye olarak süslemiştir. Kullar Allah'ın cemalini ne kadar murat etse de buna kabiliyetli bir beden ve öze sahip yaratılmamışlardır. Bunun en güzel örneği, Hz. Musa'nın Tur-i Sina'da Allah'ı görmek istemesi üzerine Allah'ın nurunun yansıdığı dağa bile bakmaya tahammül edemeyip ülül-azm peygamberin bayılması vakasıdır. (Bk. Araf Suresi, Ayet 143) Dolayısıyla dünya gözüyle Allah'ı göremeyip ancak yarattıklarına gönül gözüyle bakıp Hz. Allah'ın büyüklüğünü, ilmini, merhametini, adaletini, bitmek tükenmek bilmeyen ikramlarını kısaca Esmâ-i Hüsnâ'sında geçen her niteliğini; özetle kâinatı analiz ederek kavranmaktadır. "Yâre Gazel" şiirinde de gaflet gözüyle bakmayan şair İbrahim Savaş her tecellide Allah'ı gördüğünü şu şekilde ifade etmektedir.

*"Ağaçta, yaprakta dalda **Sen** varsın,*

*Arıda, çiçekte balda **Sen** varsın,*

---

⁴ Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 2, Beyrut 1351, s. 132.

*Rahmetin gazabından üstün gelir,
Akılda, fikirde, dilde **Sen** varsın,
Gönül bir kelebek gülzara tutkun,
Sümbülde, Reyhanda gülde **Sen** varsın,
Sen ceylan ben avcı koşar dururuz,
Leylâda, mecnunda çölde **Sen** varsın,
Her ne yana baksam **Sen**'i görürüm,
Vadide, yaylada, yolda **Sen** varsın,
En onulmaz aşkın ilâcı **Sen**'de,
Hayatta ölümdede halde **Sen** varsın,
Ne yazsam ne desem kâfi değildir,
Beyazda, siyahta, alda **Sen** varsın.”⁵*

Avni Doğan'a göre kul bir kez bu âlemi yaratanı keşfetme şerefine nail oldu mu, bu hazineyi bilme idrakine sahip oldu mu, ömrünün son nefesine kadar iman selametini diler. Rabbinin yardımını olmadan da bir aciz kulun nefis ve şeytan mücadelesinde galip gelmesi imkânsızdır. Bu sebeple aşağıdaki dizelerde ifade edildiği gibi Rabbin ve kendini bilen çaresiz bir kulun yerin, göğün ve suların sahibine *Hz. Allah'a*, “beni bırakma” diye yalvarması şu şekilde yansımaktadır:

*“Subaşlarında böğürtlenler gibi göğeren
Bir sevdaysam
Senden alacağım gücümü
Bozkırların su götürmez inancı gibi
Ey yalnızlığımın çaresizliğimin.
Ey yerin göğün*

---

⁵ İbrahim Savaş, “Yâre Gazel”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 45.

Suların Sahibi

Bırakma beni.”⁶

Necip Fazıl’ın şiiri üzerine yazdığı makalesinde Mustafa Miyasoğlu üstadın Allah aşkıyla haykırdığı birçok dizeye yer vermiştir.

“Böyle haykırmayı çok görme bana,

*İçime işleyen aşkıdır Allah!”*⁷

“Bir toplumun rüyasını gören şair, başka biri gibi bunu anlatmak durumundadır. ‘Ben’ derken, aslında ‘biz’ demiş olur.

Ne çıkar, bir yola düşmemiş gölgem;

Yollar ki, Allah'a çıkar, bendedir.

İlk gençlik yıllarında, bir çeşit taklitle söylediği dizeleri anımsayalım: Allah aşkıyla haykırdığı için pek görülmemeyi istiyordu şair... Çile’de bu çok başka bir hale ulaşır. Çünkü şair ‘bir şeyhe ulaşmıştır’ artık:

Bildim seni ey Rab, bilinmez meşhur!

*Biricik meselem, Sonsuza varmak...”*⁸

Bu dizede Rabbini bulduğu, kulluğunu idrak ettiği için üstad “bildim” demiş ardından da Allah’a bilinmez meşhur, demiştir çünkü İslam dinine göre Allah zatiyla bilinmez ve kavranamaz ancak sıfatları aracılığıyla bilinir. Allah’ın sıfatları şunlardır: *Vücut, Kıdem, Beka, Muhalefetün li’l-havadis, Kıyam bi-nefsihi, Vahdaniyet, Hayat, İlim, Kudret, İrade Semi, Basar, Kelam ve Tekvin.*⁹

⁶ Avni Doğan, “Bir Sevdaysam” *Mavera*, S. 159, Mart 1990, s. 4.

⁷ Mustafa Miyasoğlu, “Necip Fazıl’ın Şiiri” *Mavera*, S.102, Haziran 1985, s.35; Bk., Necip Fazıl Kısakürek, “Ben” 1924, *Örümcek Ağı*, s.33, *Ben ve Ötesi*, s. 38, *Çile*, böl: İnsan, s. 68.

⁸ Mustafa Miyasoğlu, “Necip Fazıl’ın Şiiri” *Mavera*, S.102, Haziran 1985, s.35; Bk. Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, böl: İnsan, s. 66; Bk., Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, böl: Allah, s. 10.; Bk., Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, böl: Allah, s. 12.

⁹ Abdullah Nakışçı, *Dini Bilgiler*, 2007, s. 20-23.

Allah'ı bilmenin üç temel derecesi vardır. Birincisi ilme'l-yakîndir. Kişi Allah'a ulaşmak için ilimden faydalanır, Kur'an'ı inceler elde ettiği ilmiyle Allah'ı bilir. İkincisi ayne'l-yakîn'dir. Allah'ı görüyormuş gibi bilmek ve kavrayabilmektir ki bu ülü'l-elbab bazı metafizik gizemlere vâkıf olan kulların derecesidir. Bir çeşit kalp gözüyle görebilme becerisidir. Üçüncüsü ise hakka'l-yakîn'dir. Bizzat yaşarcasına idrak edebilmedir.

Ali Açıköz, Necip Fazıl'ın şiirlerini tahlil ederken şiir kaleme alma eğilimi olan okuyucusuna şiirin Allah'a ulaşmada araç görevi üstlendiğini şairin poetikasının altını çizerek sunmaktadır. Kulun dünyaya, teşrifindeki asıl maksadının Allah'ı arayıp bulmak olduğu şöyle dile getirilmektedir:

“Ancak bu genel anlaşılmanın yanı sıra şiirin kendisi de değişik anlayışlara açık bir olgu olmuştur. Bu noktada şair, gerçek anlamda anlaşılmasını istemiştir, şiirin. Bunun ne olduğunu anlamının yolu da kuşkusuz şairin poetikasına başvurmak olacaktır: *'Bizce şiir, mutlak hakikati arama işidir... Mutlak hakikat, Allah'tır... Şiir, Allah'ı sır ve güzellik yolundan arama işidir.'*”¹⁰

Allah'ı Teâlâ, doksan dokuz ismi şerifinden oluşan Esmâ-i Hüsnâ'daki tüm mana ve özellikleri taşımaktadır. Allah kullarına kendini bu isimler vasıtasıyla kavramalarını kolaylaştırmaktadır. Doğrudan zatını kavramak mümkün olmadığından Allah'ı Teâlâ bu sıfatları ile tanınmaktadır. Şair, mısralarına başlarken bu isimlerin manalarına sığınmaktadır. Bu arzusuna uygun olarak Allah'ın merhamet eden manasına gelen Ya Rahman (c.c.) ve Ya Rahim (c.c.) isimlerini seçmektedir. Yine ihsanı geniş olan anlamındaki Ya Mennan (c.c.) ismine sığınarak rahmet yağmurundan nasiplenmeyi ummakta ve hikmetle hükmedenlerin en hâkiminden istemektedir. Şair sonuncu isim olarak vurguladığı Ya Rahim (c.c.) ile ahirette sadece Müslümanları kapsayacak merhameti

¹⁰ Ali Açıköz, “Giden Çoktan Kalan Bir Az”, *Mavera*, S. 88, Mart 1984, s.25.

anımsamakta ve bir aciz Müslüman olarak, kullarına önceden vadettiği merhametini dilemektedir.

*“Ey **Rahman**, ey **Mennân**, ey **Hakim**, ey **Rahim Allah!**..*

Yıldızların, içinde birer cam zerresi gibi küçük kaldığı ve pırıl pırıl kaynaştığı

Sonsuz rahmet denizini coşturduğun bu Mübarek Ayda bizi affet!..

*Bizi dâvamızda muvaffak et, bizi koruyanları muhafaza et; ‘**Allah**’ diyenleri*

*muzaffer, **Allah** düşmanlarını kahret!..”¹¹*

Dergide Allah’ı esmâsı ile anlatan birçok ifade bulunmaktadır:

“Ama daima Rahman ve Rahimdi **Allah**. Bir kişi de kalsa, bir toplulukta oluşurse, koruyordu inanmışlarını. Çünkü koruyan, esirgeyen, bağışlayan, acıyan, kurtuluşa erdiren, çoğaltan ve yeryüzüne yayılmaları için dağıtan, yeryüzünü onlarla onurlandıran **O**'ydu, **O Rab Allah**'tı.”¹²

Mavera dergisindeki “Erzincan” adlı şiirinde Fehmi Kuyumcu, Allah’ı Esmâ-i Hüsnâ’daki güzel isimleri ve bazı sıfatlarıyla anmaktadır:

ERZİNCAN

Hakikat şehri, belde-i tayyibedir bu Erzincan

Feyz-i mukaddes sırrı, âlemde nurâni bir mekân

*Lâyık görüp O'nu vakfeylemiş Medine'ye **Rahman***

*‘Bütün şark illerine bedeldir’ demiş O'na **Sübhan***

...

*Fırat, Eşkisu, Girlevik feyz-i Bari, ilâhi **Gufran***

Cemâl içindir Celâl; zelzele, hariçler imtihan¹³

¹¹ Necip Fazıl Kısakürek “Dua” *Büyük Doğu*, S. 2, Mart 1959; Bk. *Mavera*, S. 91, Haziran 1984, s. 10.

¹² İsmail Kılıoğlu, “Gül ve Ateş’den”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 156.

¹³ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvuf ve Toprak(Coğrafya)”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 103-104.

“*Âlem Yine Ol Âlem*” adlı şiirinde M. Said Çekmegil, yitirdiği kişinin ardından bir teselli bulmak için Allah’ın güzel isimlerinden “*es-Sabur*” ismi şerifine sığınmakta, acısını unutmak için Allah’a “*yüceler yücesi*” diye yalvarmakta ve sabır dilemektedir.

“Acı duymamak elinizde mi

Beşeriz işte mahzunuz Gönlümüze laf anlatacak yok

Yetiş imdadımıza yetiş Yüceler yücesi ‘Sabûr’umuz”¹⁴

Ersin Gürdoğan gezi notlarını okuyucusuna aktarırken Allah’ın güzel isimlerinden olan “*Ya Hay*” ismi şerifini, İslami inanç sistemine göre itikat eksikliği çekenlere şöyle tanıtmaktadır:

“Ama çanlar çalıyor! Kimin için mi? Elbette Tanrı'ya değil de dünyaya, çıkara tapanlar için. Nietzsche ‘Tanrı öldü’ derken, hangi tanrıyı kastediyor? Tanrı saydıkları Peygamber İsa mı? Yoksa olanca güçleriyle tapınmaya devam ettikleri, rasyonalizm, kapitalizm, sosyalizm perdesi arkasındaki çıkar sağlama, başka bir deyişle kârın sınırsızca büyütülmesi saplantısı mı? Aslında hangisini kastederse etsin, her ikisine de olan inanç artık hayatiyetini çoktan yitirmiş durumda. Oysa her şeyin ötesinde olan **Allah** ölümsüzdür. O’ndan başka her şey zaman içinde yok olmaya mahkûmdur.”¹⁵

Allah ismi şerifi Rabbimizin özel ismi olarak geçmekte ve rivayetlere göre lafza-i celâl olarak Esmâ-i Hüsnâ’da geçen tüm ism-i şerifleri kapsar niteliktedir. Bir kul “Ya Allah” dediği vakit, merhamet edenlerin en merhametlisine, adil olanların en adaletlisine, cömert olanların en cömerdine, sabredenlerin en sabırlısına, en iyi her şeyi görene, işitene, koruyana özetle tüm Esmâ-i Hüsnâ’daki isimlerin sahibine doğrudan ulaşır ve meramını dile getirir.

¹⁴ M. Sait Çekmegil, “*Âlem Yine Ol Âlem*”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 58.

¹⁵ Ersin Gürdoğan, “*Karalama Defterinden*” *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 16.

“Allah!.. Halket

Allah!.. Lütfe!

Allah!.. İhsan et!

Ey “Rahmetim her şeyi geçti!” diyen Allah’ım!.. Rahm et!.. Bütün rahmet ve nurunu çamura atmış olan bize, rahmetin her şeyi aştığı için rahm et!..

Rahm et!..”¹⁶

Cahit Zarifoğlu ise “*Böyle Ol Böyle Söyle*” adlı şiirinde ismi azam olduğu rivayet edilen “*Allah*” lafzını her meramının başında zikretmektedir:

“Önce besmele En güzel kelime

Allah’ım Yol boyunca Bırakma elimi

Düşerim sonra

Allah’ım

Niçin halk ettinse beni

Kalbime iyice söyle

Engellerden arınsın yolum

Allah’ım

Nasıl pırıl pırılrsa

Güzelse sevdiğin kulların

Öyle güzel kıl beni

Allah’ım

O güzeller güzeli

Hangi iyilikleri diledi senden

Dilerim ben de öylelerini

Allah’ım

Peygamberimiz efendimiz

---

¹⁶ Necip Fazıl Kısakürek “Dua” *Büyük Doğu*, S. 2, Mart 1959; Bk. *Mavera*, S. 91, Haziran 1984, s.10.

Hangi şerlerden sığındıysa sana

Upuzak tut benden de böylelerini

***Allah**'ım*

Yol boyunca

Tarih boyunca

Başiboş bırakma bizi”¹⁷

Allah yolunu tutan kul, derecesini yükseltip Allah'tan başka bir şeyden zevk almayan nefse sahip olduğunda ve her gördüğü nesnede, Allah'ın birliğini görmeye başlayan bir müride dönüştüğünde Allah zikrini dilinden düşüremez ve sufilerin zikr-i müfredine erişir. Bu durum dergide şöyle geçmektedir:

“Sâlik kalb gözüyle ‘**Vâhid**'den’ başka bir şey görmeyecek duruma gelince, tenzih zikriyle iştilal eder. Buna devam ederek neticesi zahir ve esrarı da tebeyyün edince zikr-i müfrede (**Allah, Allah zikri**) ehil olur. Artık ona devam eder”¹⁸

En genel haliyle Yaratıcı için kullanılan bu lafzın yaygın kullanımı vardır; fakat tabiki ifade edilen bu zikr-i müfredi gerçek manada söylemek dünya üzerindeki her kişiye nasip olmamaktadır. İlahi dinlerde de bu lafız söylense dahi, şair mısralarında *Allah diyenler* diyerek ihlasla inanarak Rabbinin ve elçisinin emirlerine tam itaat gösterenleri yani Allah indinde tek din olan İslam ile şereflenen Müslümanları kastetmektedir. Aksi takdirde günlük bir ifade olarak bu ism-i şerifi rahatlıkla kullanan inançsızların üzerine vebal olamayacağını belirtmektedir. Rabbin emirlerine tam teslim olan şuurlu Müslümanların boynuna, İslami dava adına bir vebalden söz etmektedir. Hakiki manada “Allah” demenin de izzetli bir sorumluluğunun olduğunu hissettiren mısralar dergide şöyle geçmektedir:

¹⁷ Cahit Zarifoğlu “Böyle Ol Böyle Böyle”, *Mavera*, S. 88, Mart 1984, s. 34.

¹⁸ Yakup Çiçek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.25; Bk. Tibyan I, vr. 16a.

“Ben, Allah diyenlerin boyunlarında vebal;

Ben, bugünküne mazi, yarınkine istikbal.”¹⁹

Allah’ın güzel isimlerinden biri de *el-Hak*’tır. “Her şeyi bir hikmete göre gerekçesine uygun olarak kullarının dünyada ve ahirette yararlarını gözeterek adaletli bir biçimde yaratan, kendisinin varlığı sürekli olan ve bütün hayatı yönlendirmesi kesintisiz biçimde devam eden”²⁰ manasındadır. Dünya hayatında Allah’a karşı duruş sergileyenler ahirette umduklarını bulamayacaktır. Dünyadayken övülen desteklenen zalimlerden, hak sahiplerinin hakları alınacaktır. Allah, “*el-Hak*” ismi şerifiyle hakkı batıldan ayıracaktır.

“Vakitlere erdik

Ne kader

Her gün bir değişik kılık

Bir değişik maske

İnsan olan titrer

Sarsılır

Gün boyu dehşetinden

Yükseltilen

Hakk’a karşı

İsyan sesinden zalimin övülmesiyle

Bir depreme yüklenir yeryüzü”²¹

İslami inanışta alnın ayrı bir önemi vardır. Hakikati bulanlar batıla tapmaktan kurtulanlar her şeyin sahibi olan, hakikatin ta kendisi olana secde ederler. Alnında varlığı hakiki olan zata secdenin izi bulunanlar manevi âlemde alınlarından bir nur saçarlar. Hatta bu mevzuya misal olarak Peygamberimiz ahirette mahşeri kalabalıkta

¹⁹ Mustafa Miyasoğlu, “Necip Fazıl’ın Şiiri”, *Mavera*, S. 102, Haziran 1985, s. 37.

²⁰ *Dini Terimler Sözlüğü*, MEB.Yayımları 2009, s. 115.

²¹ Yusuf Selman “Anmak Dillerdedir”, *Mavera*, S. 100, Mart 1985, s. 32.

ümmetini abdest azalarından sızacak nurlardan tanıyacağını,²² buyurmuşlardır. Demek ki bu parlaklık Allah'a ibadetle meşgul olanlara verilen bir ihsandır, diyebiliriz. Aşağıdaki dizelerde Şakir Arslan, “Üstadım” adlı şiirinde Hakk’ın güneşi olarak bu nura işaret etmekle birlikte okuyucuyu her yapılışın bir ustası ve sanatkârı olduğundan hâsıl yüz uzvunu da en ince ayrıntılarına kadar mükemmel şekilde yaratan Allah’a dayandırmaktadır.

*“Alnında parlıyor **Hakkın** güneşi,*

Bir bülbülün, gülü DERER gibisin.

Bâtıllarla yaptın fikir güreşi:

Hasmını yerlere SERER gibisin...

‘Yön yön sarılmışım ne yana baksam,

Sarılan olur da saran olmaz mı? Kim

Bu yüzü çizen sanatkâr ressam?’ Diye

Aynalara SORAR gibisin... ”²³

Dünya hayatında Allah’a karşı duruş sergileyenler ahirette umduklarını bulamayacaktır. Dünyadayken övülen ve desteklenen zalimlerden hak sahiplerinin hakları alınacaktır. Allah’u Teâlâ’ya iman eden bir yöneticinin “el-Hak” isminin manasında da geçtiği üzere adaletli bir şekilde hükmetmesi, hakkı batıldan ayırırken hassas davranması gerekir. Toplumların kendi idarecilerini seçerken adaleti gözeten, hak hukuk bilen, Allah’tan korkan Hakk’a bağlı yöneticilerinin olmasına özen göstermeleri Allah’ın dininin de güzel bir şekilde yaşanmasını sağlar. İmam Rabbaninin Mektubat’ında geçen “Her türlü hidayet Cenâb-ı **Hak**’tan olmakla beraber, milletlerin yönünü daha çok yöneticilerin tayin ettiği muhakkaktır.”²⁴ cümlesiyle başlayan

---

²² Müslim, Tahâret, 39.

²³ Şakir Arslan, “Üstadım”, *Mavera*, S.91, Haziran 1984, s.35.

²⁴ Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani’nin Mektubat’ında Küfre Dair Görüş ve Hükümler”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 171; Bk. *Mektûbât-ı Rabbânî*, c. I, s.146, Seyyid Nakib Buhârî’ye yazılan ve s. 406’da Sadr-ı Cihan’a yazılan mektup.

bölümde hakka bağlı yöneticinin önemine dair yazdıklarına Maveria dergisi şöyle yer vermiştir:

“ ‘İnsanlar meliklerinin dini üzeredir.’

Geçen asırda olan haller, bu mananın doğruluğuna delildir. Bu bakımdan iş başında olanlara ve âlimlere lâzım olur ki: Bütün himmeti dinin tervecine sarf edeler.

Tekrar tekrar ifade ediyor ki: Dinin parlaklığı hüküm sahiplerine bağlı kılınmıştır. Bunun içinde **Hakk'a** bağlı yöneticinin bulunmasını, dinin istiklâlinin şartı sayıyor.”²⁵

Yazar Ali Haydar Haksal'ın yazısında “Allah rızası” yerine, “*Hakk Celle Celalühû rızası*” tabirinin kullanılması şüphesiz bu ism-i şerif'in manası itibariyledir. Hakk'ın rızası, O ismin manasına layık olmaktan geçer. Allah adildir, adil olanı sever, Allah dosdoğru olandır, kullarından doğru hükmedenini sever benzerliğini bulabiliriz. Bu durum Allah'ın güzel isimlerinin kulun üzerinde bir nebze de olsa tecelli etmesidir. Esmâ-i Hüsnâ'daki her bir isminin kendine has keşfedilmemiş sırları bulunmasıyla birlikte “el-Hakk” ismi adil olmak, hikmetle davranmak, eşitlikçi olmak, ayrımcı olmamak, doğruluktan ayrılmamak gibi çağrışımlarla zihinde özdeşleştirilir. Maveria dergisinin muhtelif yerlerinde anlatılan konunun içeriğine uygun olarak Esmâ-i Hüsnâ'daki “el-Hakk” ismine rastlanmaktadır:

“İnsanları sevmeliyiz, ama **Hakk'ın** rızasına uygun olarak sevmeliyiz.

Buğzettiklerimizi de O'nun rızasını gözeterek yapmalıyız.

Çocuklarımız bunun için olmalı. Rabbimizin rızasına uygun olmayan, asî, günahkâr, materyalleşmek için olmasın çocuklarımız, böylesini nasip etmesin.”²⁶

²⁵ Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani'nin Mektubat'ında Küfre Dair Görüş ve Hükümler”, *Maveria*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 171; Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut 1351, C. 2, s. 311

²⁶ Ali Haydar Haksal, “Gelişigüzel”, *Maveria*, S. 119, Kasım 1986, s. 27.

“İnsanlar yalnızca maddi çıkarlarını korumanın paniği içerisindeyler. Bu yüzden davranışları bunda odaklanıyor. Birey ‘ben’in peşine düşüyor, çevresini unutuyor. Bu bir tek başınalık kazanıyor, bu insanı çok çeşitliliğe götürüyor. Dünyada insan miktarının çok çeşitliliğine vardiıyor ve insanın birbirini yeme yarışına götürüyor. **Hakk'ın** rızasına uygun davranışlar bütünleştiricidir, acıların ortak oluşumudur, aynı kabın eşit dağılımının sancısıdır. Safları sıklaştırmanın anlamı buradadır. Burada güzele ulaşmanın yarışı vardır, çabası vardır. Ya da safları oluşturmanın, oluşumu vardır. Davranışlar böyle güzele yönelirler.”²⁷

Mevlana Hazretlerinin, ölümü düğün gecesi olarak tanımlaması gibi Selahattin İpek, Cahit Zarifoğlu'nun anısına yazdığı dizelerde ölümü sevgiliye kurban olmak, her şeyden çok sevdiği Hakk'a kavuşmak olarak dile getirmektedir.

"Yâr dedi kurban olam" kurban oldu yârine

Kalem gördü hakkını saf çelikten sayf gibi

*"Zarif geldi, zarif gördü **Hakk'ın** âdem sırrını*

Ömrünce işledi hep şiiri serrâk gibi

*Yaşadıkça ayan idi **Hakk'a** yakîn olduğu*

Ölümü de berrak oldu nur içre eslâf gibi”²⁸

Fehmi Kuyumcu'nun makalesinde geçen “Hamdele” adlı şiirin hemen hemen her dizesinde Allah'ın çeşitli esması kullanılmaktadır:

"Hizmeti malen, bedenlen, amelen et ki

*Amel **Allah** içinse, doğar **Hak** hikmeti*

*Hikmeti **Hakk'ın** gönle doldurur muhabbeti*

Muhabbeti olur ihlâs, teslim devleti

*Devleti gizli hazine; **Allah'ın** feyzi*

²⁷ Ali Haydar Haksal, “Gelişigüzel”, *Mavera*, S. 119, Kasım 1986, s. 28.

²⁸ Selahattin İpek, “Gazel”, *Mavera*, S. 159, Mart 1990, s. 3.

*Feyzi burak ölüp götürür **Hakk**'a bizi*

*Bizi nuruna gark et **Mevlâm**, eyle velî*

*Veli olanlar **Hakk**'a candan derler belî belî”²⁹*

Selim Kutsan'ın Maverâ 'ya *Hüsn ile Aşk* 'ı özetlediği metninde kulun Hakk'ın yolunu takip ettiği müddetçe murat edilen isteklere kavuşulacağından bahsetmekte ve bu yolun sonunda Allah'ın temiz pak güzel Cemâlullah'ının müjdesini vermektedir.

“*Aşk*, yolun uzunluğundan ve engellerin çokluğundan umutsuzluğa kapılıyordu. Böyle durumlarda arkadaşı *Gayret* konuşmalarıyla ona güç veriyordu. **Allah**'tan umut kesilmez, diyordu *Gayret*, Hiç geri gidenler istediklerine kavuşabilirler mi? Boş boş dolaşanlar mücevher mi bulurlar? **Hak** yolunda ön, arka yoktur. Bu işin yönü olmaz. Gece gündüz koşalım. Elbet bir gün o güzele ulaşırız.”³⁰

H. İsmail Yasin, Zarifoğlu'na atfen sevgilinin her isteğine boyun eğen ve Allah'a tam bir teslimiyet gösteren bir kul olarak vefatını, Allah'ın şairi yanına kabul etmesi olarak görmüştür. Artık Zarifoğlu'nun sevgilisinin kapısına dayanacak kadar yakın olduğu ve Allah sevgili eşleştirmesi şöyle ifade edilmektedir:

“Hepimizin içinde ondan bir şeyler kalmıştır. Ondandır hatıra, ondan bir iz, ondan bir güzellikler manzumesi. Hepimize birazcık kokusu sinmiştir Onun. Çünkü Onun söyledikleri, Onun yazdıkları **Allah**'a teslim bir kulun, bir dervişin yanık türküleridir ki, içimizde yankısını bulmuştur.

Artık, kitaplar dolusu yazılacaklar arkasından, söylenecek de hiçbir şey kalmamıştır.

Çünkü O, ömür boyu teslim olduğu bir varlığın, **Allah**'ın huzuruna varmıştır. Zahiren gördüklerimizin yanında, vâkıf olamadığımız birçok sırlarıyla

²⁹ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvuf ve Toprak”, *Maverâ S. 92-95*, Temmuz-Ekim 1984, s. 103.

³⁰ Selim Kutsan, “Şeyh Galip'ten Hüsn ile Aşk”, *Maverâ S. 143*, Kasım 1988, s. 47.

birlikle; yalnızca kendisine sakladığı yalnızlıklarıyla birlikte Allah’u Teâlâ’ya varmıştır.

Varıp dayanmıştır kapısına **yârin**.³¹

Allah Celle Celâlühü kâinatın ve bütün varlıkların tek mutlak Yaratıcı’sı ve hâkimidir. Peygamberimiz, Cahiliye Dönemi’nde müşrik Mekke toplumunu yalnızca bir olan Yaratıcı’ya inanmaya davet etmiştir. Allah’ın varlığı ve birliğini, eşinin, benzerinin asla bulunmadığını, ortağının olamayacağını tebliğ ile vazifelendirilmiştir. Peygamberin yılları tek “Bir” olanı anlatmayla geçmiştir. Bu kutlu tebliği devam ettirmek her Müslümanın da vazifesidir. Tefekkürü çok seven Peygamberimiz gibi önce kendi gönlümüzde “bir” olanı tefekkür etmek de bu vazifenin ilk adımıdır. Alaaddin Soykan da “*Serçe Hal*” şiirinde “Bir”i tefekkürden esrik olup her yaratılarda Mecnun misali “Bir” olanı aramaktadır:

“Hal uğultulu kumral görünüm al var beni al

Leylâya Mecnun sun

Yürek sekişli fikrine vaha kılarken

Kendini çöller

***Bir**'i tefekkür esriği*

*Ceylanım usun*³²

Dinimizde çoğu işimize yalnızca bir olan Allah’ın adıyla başlamak tavsiye edilir. Hatta bazı konularda kesin çizgilerle belirlenmiştir bu edep. Mesela Allah adıyla kesilmeyen bir hayvanın eti Müslümana katiyen haramdır. Veyahut Allah dışında başka bir varlıktan herhangi bir şey umut etmek, her şeyin Yaratıcı’sı bir olandan istemek varken Allah’tan gayrıdan beklemek şirktir. Rabbimizin en sevmediği günahlardandır.

³¹ H. İsmail Yasin, “Taşınıp Durmak Yalnızlığımızla”, *Mavera S. 129*, Eylül 1987, s.107.

³² Alaaddin Soykan, “Serçe Hal”, *Mavera, S. 90*, Mayıs 1984, s. 48.

Allah adına yapılan işin akıbetinin de inancımıza göre hayır olacağı umut edilmektedir.
Seyfettin Ünlü 'de şiirinde “Bir olanın adı” derken Allah’a işaret etmektedir.

“Bir olanın adına kırdık tüfekleri

Tutuldu karanlığı ölümlerin

Bir çocuğun kalbine sığıdı kandan bir dünya

Ey o büyük derleniş güllere doğru yaşamak

Artık yanaş bahtımızı bakışınla süsle”³³

“Allah bir” (Lâ ilâhe illa’llâh), zikri imanın temel akidelerindedir. İslami inancımıza göre yaratılan her varlık kendi lisan-ı halleriyle Allah’ı zikrederler. İlham yoluyla Rabbini bilir. Ecdadımız bu inançtan ötürü “yeşil Allah’ı zikreder demiş” ve mezarlıklarımızı ağaç ve çiçeklerle donatmışlardır. Divan edebiyatında birçok beyitte seher vakti bülbüllerin metafizik âlemde Allah ile meşgul olmalarından ve güzel ötüşleriyle Allah’ı zikrettiklerinden bahsedilmektedir. Çocuklara yönelik çalışmalarda adını sıkça andıran usta kalem Mustafa Ruhi Şirin de “Çocuk Kalbim ’deki Kuş” adlı şiirinde Allah’ın birliğine şöyle değinmektedir:

“İkindi ezanında,

Kâbe ’den döner kuşlar

Ne kış bilirlir ne yaz

Kanat çırpırlar durmadan

‘Allah bir, bir Allah’

Gagalarında sevincin incisi

Teşbih taşları, yeşil, beyaz”³⁴

³³ Seyfettin Ünlü, “Anlatılmış Hayat”, *Mavera*, S. 105, Eylül 1985, s. 33.

³⁴ Mustafa Ruhi Şirin, “Çocuk Kalbimdeki Kuş” *Mavera*, S. 106, Ekim 1985, s.33.

Mavera’ da geçen ‘‘Pir Bir Aşkla’’ Őirinde dervişlerin, kırlarda Allah’ı tefekkür ettikleri vakitlerde tabiatın ‘‘Hû Hû’’ diye zikirlerini kalp gözüyle görmeleri ve işitmeleri Şiirin mısralarında Şöyle aktarılmaktadır:

*‘‘Ne zaman o derviş vakte
Özlem duysam sırılsıklam
Kekik yüklü bir **hû** sesi
Sarık katmerli güllerde
Öteler billur bir çiy olur
Berraklığında kuşların
Dinç sesini yudukları
Őakımlarla Yûnus candan’’³⁵*

Alaaddin Soykan’da ‘‘Dua’’ adlı Şiirinde zikreden her yeşil gibi dal ucunda zikir süren safiyundan olmayı murat etmiştir duasında. Şair Şiirinde dizelerinin son kelimesi olan ‘‘kulu terbiye eden ilah’’ manasındaki ‘‘Rabbe’’ Şöyle seslenmektir:

*‘‘Zikir süren vira seni dal uçlarında
Filiz saf kıl beni **Rabbim**
Yangın halleri o ancak sence bilinen
Seçkin garipler hürmetine
Bağışla af kıl beni **Rabbim**
Uğruna söylenmiŐ akkor hal meneviŐli
Yalın lâf kıl beni **Rabbim**
UzaniŐla fesleğen bir mülayim sathından
O beliğ hükmün alındığı
Bir usul raf kıl beni **Rabbim**
Ki senin için sevmemekten kızmamaktan senin için*

³⁵ Alaaddin Soykan, ‘‘Pir Bir Aşkla’’, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 185.

*Bertaraf kıl beni **Rabbim***

Olsa durum ne kertede harlı gerçeği

Diyememekten aman n'olur

*Beri muaf kıl beni **Rabbim***

Yerli yerinde mihengi bir güzel ustaca kullanan

*Giz sarraf kıl beni **Rabbim***

Güneş Nebî'nin izinde öyle canhıraş ay aydın

Haydin! Demeye o çok ulvî ve o hor yola

*Muvazzaf kıl beni **Rabbim** ”³⁶*

Mavera'da hikmetinden sual olunmayan ve kulu en güzel şekliyle terbiye eden zata tam bir teslimiyet ise başka bir sayıda şöyle ifade edilmektedir:

“Nasıl edeyim ki anlayasınız

Süzülüp akan gözyaşlarında

Aczimi görüp de kızmayasınız

***Rabbimiz** böyle istemiş ne çare*

Ne çare ve kim bilir

Ne rahmetler saklıyor dosyamız ”³⁷

“Uyudu.

*Ve **Rabbi** sırtını sıvazlayarak:*

Çıkardı belinden zerre zerre;

Kıyamete kadar gelip gidecek olan evlatlarını.

Ve Âdem uyandı.

³⁶ Alaaddin Soykan, “Dua”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 185.

³⁷ M. Sait Çekmegil, “Âlem Yine Ol Âlem”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 58.

Hayret ve hayranlıkla baktı kaldı ilkin;

Rabbinin o eşsiz kudretine.”³⁸

Mavera dergisinde Allah’ın birliği hakkında O’ndan başka hiçbir ilahın olmayacağı ve yine O bir olana döndürüleceğimizi anlatan mısralar şöyle geçmektedir:

“Gerçekler apaçık

*Bizler **Allah**’a aitiz*

Bu fenâ-gâh'ta imtihandayız

*Ve **O**'na döneceğiz*

Hayırlı dönüşler olur inşallah

Lâ ilâhe illa’llâh”³⁹

Dergide Allah ism-i şerifini karşılayan “Huda” ve “Mevla” lafızları, dizelerde şöyle yer almaktadır:

“Tesmiye kıldı erenler Bor iken Nur adını

*Etti çok zira **Huda** uşşakını ubbadını*

Eyledi medhini Türmenice Kuddûsi anın

Medh eder her kim de görse bağ u mâi bâdını”⁴⁰

“Ehli hacet der âh-ı Hayrû'l-Verâ'dır bu

Yüzün sür her ne istersen dile bâb-ı recâdır bu

*Sakın terk-i edebden kûy-i mahbub-u **Huda**'dır bu*

*Nazargâh-ı **İlâhi**dir makam-ı Mustafâ'dır bu”⁴¹*

*“**Mevlâm**, eyle velî*

*Veli olanlar **Hakk**'a candan derler beli*

³⁸ Kadir Tanır, “Âdem ve Oğulları”, *Mavera*, S.136, Nisan 1988, s. 5.

³⁹ M. Sait Çekmegil, “Âlem Yine Ol Âlem”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 58.

⁴⁰ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvuf ve Toprak”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 103.

⁴¹ a.g.m s. 102.

Beli diyenlerin üstümüzde himmeti

Elhamdülillah etmiş Resulün ümmeti

Ümmeti hem etmiş velayetten izzeti

İzzeti eksilmesin, artsın hep rahmeti”⁴²

“Anı medh eylemiştir onsekiz bin âlemin fahri

Budur ezcümlle memduhuna bürhan-ı İstanbul

Olup meddah-ı İstanbul bu Kuddusi hakir der kim

*Kazadan saklasın **Mevlâ**, bülenddir şânı İstanbul”⁴³*

Mavera'nın çeşitli yerlerinde Allah'ın murat edilen ulaşılacak son durak olduğunu belirten ve dünyada yaşamaktan asıl maksadın Allah olduğunu vurgulayan mısralar şöyle ifade edilmektedir:

“Aşkın hududunu aştı Muradım

***Maksuda** varıştır senden sonrası*

Erenler katına belki bir adım

Belki bir karıştır senden sonrası”⁴⁴

“Şih İbrahim mazharla etse zikre ülfet

Nemrudi ses bile yakıcı burda, hayret

Derviş, saz, söz gani, sofraları begayet

*Halil, Muhammed'den gaye **Allah** nihayet”⁴⁵*

Allah (c.c) adına yemin etmenin dinimizde önemi büyüktür. Allah'ın şahit tutulması büyük bir senettir. Aksi dini vecibelerin yaptırımını gerektirir. Kefareti ödenmelidir.

⁴² Fehmi Kuyumcu, “Tasavvuf ve Toprak”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, Böl. Hamdele, s. 104.

⁴³ a.g.m, s. 102.

⁴⁴ Mustafa Muharrem, “80’li Yıllarda Müziğin Kayıp Hafızasını Arama Yolculuğu”, *Mavera*, S. 160, Mart 1990, s. 14.

⁴⁵ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvuf ve Toprak”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 102.

Allah adına yapılan yeminler dini yükümlülüğünün yanısıra edebiyatta da metne kesinlik ifadesi katmaktadır. Dini edebi metinlerde Allah adı anılarak yapılan yemin cümledeki ifadenin sağlamlığını gösteren teminattır. Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri bir gece uykusunu kaçıran pireyi tefekküre başlamıştır. Allah'ın nokta gibi yarattığı varlığa ustalıkla yerleştirdiği mideyi, gözü ve diğer uzuvları düşünürken, uykusunu kaçıran bu mahlûku Sırf Allah yarattığı için sevmiştir. İbrahim Hakkı Hazretleri kendisine zararı dokunan bu varlığı güzel görmüş hakkında güzel düşünmüştür. Arkasından Allah adına yeminleri sıralayan şu hikmetli sözlere Recep Seyhan dergideki metninde şöyle yer vermektedir:

“Vallah güzel etmiş

Billah güzel etmiş

Tallah güzel etmiş

Allah görelim netmiş

Netmişse güzel etmiş”.⁴⁶

1.1.1.2 PEYGAMBERLER

Allah Teâla hazretleri dünyanın başlangıcından beri insanların doğru yolu bulmaları için çok sayıda peygamber göndermiştir. “Peygamber, Farsça bir kelimedir. Haber taşıyan, elçilik yapan anlamlarına gelir.”⁴⁷

Allah'ın özel olarak seçtiği ve vahyi iletmekle şereflenen Peygamberlere itaat hakkında yüce kitabımız peygamberlere olan itaatin Allah'a itaat olduğunu⁴⁸ kesin bir ifadeyle vurgulanmaktadır. Dolayısıyla inanç esaslarımız içinde de yer alan peygamberlere imanın İslam'daki yeri büyüktür. Peygamber kıssaları “kısas-ı enbiyâ” olarak da geçen peygamberlerin yüksek makam ve halleri Kur'an-ı Kerim'de insanoğlunun ibret almaları için haber verilmektedir.

⁴⁶ Recep Seyhan, “Güzel Görmek Güzeli Görmek”, *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 25.

⁴⁷ Yusuf Şevki Yavuz, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2013 İstanbul, C. 34, s. 257-262.

⁴⁸ Nisâ Süresi, Ayet 80.

Kur'an-ı Mübin'de üçü ihtilâflı olmakla beraber yirmi sekiz peygamber bildirilmektedir.⁴⁹ Âdem (a.s), İbrâhim (a.s), Yûsuf (a.s), Mûsâ(a.s) ve İsâ(a.s) gibi bazı peygamberlerin hayatları ve tebliğ ettikleri kavimler ile geçen hadiselerine ise ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Mavera dergilerinde ise ilk peygamber Hz. Âdem ve son peygamber Hz. Muhammed de dâhil toplam 12 peygamberin ismi geçmektedir.

1.1.1.2.1 HZ. ÂDEM (A.S)

Hz. Âdem, ilk insan, ilk peygamberdir. İnsanlık tarihinin başlangıcıdır. Yararı'mızı bize tanıtan ilk habercidir. Korktuklarımız için kime sığınmamız gerektiğini, verilen onlarca nimet için kime şükretmemiz gerektiğini bize öğreten ilk öğretmendir. Sözlükte “Allah” kelimesini taradığımızda bile O'na ilk inanan insan olma şerefinden, Rabbimizle birlikte ismi geçen peygamberdir.

“ ‘Allah’: Varlığına, ilk insan Hz. Âdem ile inanılan ve bağlanılan en yüce varlık.”⁵⁰

Yüce kitabımız Kur'an- ı Kerim'de Âdem (a.s) şöyle geçmektedir:

“Hani meleklerle, “Âdem için saygı ile eğilin” demiştik de İblis hariç bütün melekler hemen saygı ile eğilmişler, İblis (bundan) kaçınmış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştu.”⁵¹

Halit Ziya Kuyumcu “İlim ve İnsan” adlı makalesinde Hz. Âdem'in dünyaya gelişi, yaratılışı ve eşrefü'l-mahlûkat oluşu hakkında bilgileri Kur'an'ı Kerim'den naklettiği ayet-i kerimeleri delil göstererek şöyle ifade etmektedir:

“İslam'a göre insan, Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. ‘Rabbin meleklerle ‘Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim’ demişti; melekler, ‘orada bozgunculuk

⁴⁹ M. Fikret Bilge, *Peygamberler Tarihi*, 2003 Ankara, C.1, s. 11; Nisâ Sûresi, Ayet 164; Mü'min Sûresi, Ayet 78.

⁵⁰ *Dini Terimler Sözlüğü*, s.50.

⁵¹ *DİB. Kur'an-ı Kerim Meâli*, Bakara Sûresi, Ayet 34.

yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz Seni takdis etmekte bulunuyoruz.’ dediler; ‘Allah 'Ben şüphesiz sizin bilmediklerinizi bilirim’ dedi ve **Âdem**'e her şeyin ismini öğretti, sonra onları meleklerle gösterdi, ‘Eğer sözünüzde samimi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin’ dedi. Cevap verdiler ‘Sen münezzehsin, öğrettiğinden başka bizim bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz Sen hem Bilen'sin hem Hâkim'sin. Allah 'Ey **Âdem** onlara isimlerini söyle dedi, **Âdem** isimleri söyleyince, Allah 'Ben göklerde ve yerde görünmeyeni biliyorum, sizin açıkladığınızı ve gizlemekte olduğunuzu da bilirim, diye size söylememiş miydim?’ dedi’⁵²

‘Rabbin meleklerle: 'Ben, balçıktan, işlenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapanın' demişti.’⁵³

Yukarıdaki âyetler, insanın, yaratıldığını ve Allah'ın yeryüzündeki halifesi olarak şeref ve fazilet kazandığını açıkça belirtiyorlar.’⁵⁴

Halit Ziya Kuyumcu'nun makalesini destekleyen Hz. Âdem'e ve ilmine ilişkin bir diğer bilgi de Ali Haydar Haksal'a doktorun verdiği ifadelerde şöyle geçmektedir:

“ ‘Biz nasıl konuşuyor isek Hz. Âdem de öyle konuşurdu. Çünkü ona âyetler geliyordu. Eşyanın ismi öğretiliyordu. Cisimler bir bir ona tanıtılıyordu. Aramızda çok ayrıcalık yoktu’ dedi.

İnsan bir tekâmül içerisinde elbette. Ama maymundan insana dönüşecek kadar farklılaşmaz yapısal olarak. Bir amipin değişimi bin yılda bile gerçekleşmez, bırakın bir insan ömrünü”.⁵⁵

Hz. Âdem, fiziken dünyada neden var edildiğinin şeytanla arasında geçen olay sebebiyle olduğunu Hz Havva ile tecrübe etmekle beraber, biz kulların dünyadaki

⁵² Bk., *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Bakara Sûresi, Ayet 30-33.

⁵³ Bk., a.g.e., Hicr Sûresi, Ayet 28-29.

⁵⁴ Halit Ziya Kuyumcu, “İlim ve İnsan”, *Mavera*, S.96, Kasım-Aralık 1984, Böl. IV, s. 11-12; Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Bakara Sûresi, Ayet 30-33; Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Hicr Sûresi, Ayet 28-29.

⁵⁵ Ali Haydar Haksal “Gelişigüzel”, *Mavera*, S. 108, Aralık 1985, s. 8.

yaşam gayemizin ne olması gerektiği de ona Allah'ın kelimeleriyle öğretilmiştir. Artık dünyanın ilk peygamberidir ve insanoğlunun neden var olduğunun, başıboş ve gayesiz olarak yaratılmadığının, bizi yaratanın Allah olduğunun yeryüzündeki ilk duyurucusudur. Mehmet Kahraman'ın Hz. Âdem peygamberin dünyaya gelme gayesi hakkındaki ifadeleri şöyle geçmektedir:

“Hayata atılan insanla, yani dünyaya gelen, büyüyen, yerleşen insanla; Hazret-i **Âdem** ve Hazret-i Havva arasında büyük bir benzerlik var gibi geliyor bana. Hazret-i **Âdem**'le Hazret-i Havva'nın, belki bizden fazla olarak yeryüzüne indiriliş şartlarını biliyorlardı, nasıl ve niçin indirildiklerini biliyorlardı. Hazret-i **Âdem**'in, ‘Ey Rabbimiz, biz kendimize, nefsimize gerçekten zulmettik. Sen bize acımaz, bizim suçumuzu bağışlamazsan, biz, hüsrana uğrayanlardan oluruz.’ şeklindeki duası, onun yeryüzünde niçin var olduğunu bildiğinin bir göstergesidir. Onlar, Cennetten çıkarılışlarını ve yeryüzüne indirilişlerini bütün benlikleriyle duyuyorlardı. Belki hâlâ kulaklarında Cennet ırmaklarının ve cennet kuşlarının sesleri çınlamaktaydı, şeytanın kendilerine kurduğu tuzak henüz gözlerinin önündeydi. Onların bu özellikleri bize göre önemli bir avantajlardır. Böyleyken, onlar yıllarca süren ağlayışlar ve arayışlar içinde geçirmişlerdir hayatlarını.”⁵⁶

Hz. Âdem yukarıda yaptığı dua ile yapılan bir hatadan sonra tövbe edip Allah'a sığınmamız gerektiğini örneklemektedir. Allah, hiçbir kuluna zulmetmez; kulun başına gelen sıkıntılar kendi nefesine zulmetmesinden, kendi işlediği fiillerden kaynaklanmaktadır. Kendine zulmeden bir kulun günahlarından affi için sığınmasına dair bir öğüt, aşağıdaki ayet-i kerimede şöyle vurgulanmıştır:

“Biz her peygamberi sırf, Allah'ın izni ile itaat edilmek üzere gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan günahlarının

---

⁵⁶ Mehmet Kahraman, “Hayat mı Bizi Yönlendiriyor Biz mi Hayatı”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 20.

bağışlamasını dileseler ve Peygamber de onlara bağışlama dileseydi, elbette Allah'ı tövbeleri çok kabul edici ve çok merhametli bulacaklardı.”⁵⁷

Bu ayet-i kerime sırınca Maverâ yazarları makalelerine Hz. Âdem'in hayatından çıkardıkları sonuçlar ile ders vermektedirler. Maverâ dergilerinin birçok yerinde Hz. Âdem (a.s) ile Hz. Havva annemizin hayatına ait bilgi, Hz. Âdem'in (a.s) duası, evlatları Habil ve Kabil'in ibret verici hikâyelerine yer verilmiştir.

“*Âdem'e ruhumdan ilka ettim, Âdem'e esmayı öğrettim* gibi ilahî beyanlarla ifade edilen tasavvuf ve onun yüksek idraklere has ilminin bildirdiği gerçeklerdendir.

Bu gerçek, öyle bir sırdır ki, ispatı yaşayanlarca bellidir. Peygamberler ve onların vârisleri olan Allah'a sadık ve Allah tarafından övülüp sevilen evliyâullahâ özel bir bilgi olan marifet sahiplerince tespit, tahkik ve tescil edilmiştir. Samimiyet ve sadakatle talip olanlara da lütfedilip velayet zincirinin devamı sağlanmaktadır.”⁵⁸

“Meleklerin tazim secdesi yaptığı **Âdem** (a.s.) bu safî kalbin sahibi olduğundan, ilahî tecellinin bereketine meleklerin secdesi ile bu hürmet ve tazim secdesine nail olmuştur. Tasavvufun başlaması da böylece **Âdem** (a.s.)'ın hayatiyle yaşattır. '*Âdem'i halife kıldım*', '*Âdem'e esmayı öğrettim*', '*Âdem'e ruhumdan üfledim*', '*Âdem'in tövbesini kabul ettim*', '*Âdem'e melekler secde etti*', '*Âdem'e kitap indirdim*' gibi âyet-i kerimeler bunun Kur'an'daki delillerindendir. Âdem (a.s.)'a '*safiyullah*' denmesi de pek ibretlidir.

...Kerametler aynı zamanda kerameti gösteren velînin bağlı olduğu peygamberin mucizesinden bir dal addolunur.

⁵⁷ DİB. *Kuran'ı Kerim Meâli*, Nisa Sûresi, Ayet 64.

⁵⁸ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Maverâ*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 51.

Böylece velayet, **Âdem** (a.s.)'dan başlayıp peygamberler zincirinin her halkasında ümmetlere akseden ve âhir zaman peygamberinde en yüksek noktasına ulaşıp O'nun ümmeti içinde en geniş sahasına yayılıp en derin manalara yansıyan bir ilâhî güçtür. Bu sebeple de şeriatlara tâbi olanlara Allah'ın lütfudur.”⁵⁹

“Cenâb-ı Hak, insanoğlunu meleklerden efdal olmakla beraber hakîr olarak bilinen topraktan yaratmıştır. Onun ‘Halifelik’ vasfı ve ‘**Âdem**’lik şerefi toprak maddesinin hakikatında saklıdır. Arşa, kürsiye sığmayan Allah, topraktan yarattığı insanın kalbine sığar, o mânâyâ tecellî eder.”⁶⁰

“Tümünün babaları **Âdem**'di, anaları Havva. Ama unutmuşlardı bunu. Hatırlasalar ve bilseler de, benliklerinin tuğyanına uğramışlardı bir kez. Tümü topraktan yaratılmışlardı, ama ateşten yaratılan o ifrit Şeytanın öldürücü ateş soluğu kurutmuştu hamurlarının özünü.”⁶¹

“Ve **Âdem** de bilmiyordu, evlat acısı ne demek, bildi;

Bir mazlum babası olup ah etmek, acınmak, bir katil babası olup lanet etmek, utanmak ve hem ona hem ona hayıflanmak...”⁶²

“Çıkardı belinden zerre zerre;

Kıyamete kadar gelip gidecek olan evlatlarını.

*Ve **Âdem** uyandı.”*⁶³

1.1.1.2.2 HZ. ŞİT (A.S)

Hz. Şit peygamber Hz. Âdem'in beşinci çocuğudur ve Âdem (a.s.)'dan sonra peygamberlik ile vazifelendirilmiştir. Kendisine yeni nesillere anlatması için Allah tarafından elli sayfa gönderilmiştir.⁶⁴

⁵⁹ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 55-56.

⁶⁰ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvuf ve Toprak”, *a.g.d.*, S. 92-95., s. 101.

⁶¹ İsmail Kılıoğlu, “Gül ve Ateş'ten”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 154-155.

⁶² Kadir Tanır, “Habil'in Acısındaki Âdem”, *Mavera*, S. 135, Mart 1988, s. 19-20.

⁶³ Kadir Tanır, “Âdem ve Oğulları”, *Mavera*, S. 136, Nisan 1988, s. 5.

Hiz. Âdem, Kabil'in Habil'i öldürmesine o kadar üzölmüştür ki Habil'in vefatına mukabil Allah (c.c.), Hiz. Şit peygamberi, ona bir teselli vesilesi kılmıştır. Bu sebeple adı Allah'ın hediyesi "hibetullah" anlamına gelen "Şit" konulmuştur.⁶⁵ Kadir Tanır, "Âdem ve Oğulları" adlı denemesinde Hiz. Âdem peygamber için Habil'in ölümünü kış mevsimi ile bağdaştırırken, Şit (a.s)'ın peygamber olarak gönderilmesini ise hayat fişkırana bahara benzetmektedir:

"Ve sonra gene döndü yeryüzüne baktı. Bahar...

İşte ağır, kasvetli, meşakkatli bir kıştan sonra gene bahar gelmişti. İşte gene yeryüzü yemyeşil. Toprak sanki o zorlu yağışlar altında inin inin inleyen, diz boyu çamura kesen, balçığa kaçan o toprak değildi şimdi gene dirilişe durmuş, dünyaya hayat bahşetmeye ve onu ihya etmeye kıpırdanır olmuştu, öyle güçlü, güzel, kudretli. Her noktası ve mıntıkası, filizlenen, boy veren otları, çiçeklerin tomurcuklanan başları, ağaçların eşkin süren dallarıyla, ağır ağır, kımıl kımıl belli bir tamamlanışa doğru yol alıyordu, öyle kararlı, vakarlı. Evet, sanki o uzun Habil kışlarında ölümüne yatan, acı ve ayrılık bağırana, gözyaşı döktüren ve ürküten o değildi: İşte Şit baharında her zerresinden hayat fişkırıyor, umutlar vadediyor, müjdeler söylüyordu.⁶⁶

En sevdiği oğlu Şit (a.s) hayatta da son anna kadar Hiz. Âdem'in destekçisi, Allah'ın O'na sunduğu lütuf olmuştur. İnsanlığın atası Hiz. Âdem'in ölüm döşeginde arkasında bıraktığı oğullarını düşündüğünde buruk da olsa kendinden sonra hak dini anlatma görevini üstlenen en sevdiği oğuluyla teselli bulmuştur. Maverada dergisinde Hiz. Âdem'in cennete kavuşacağı son anlardan şu ifadelerle bahsedilmektedir:

"Başını çevirdi, oğullarının en sevgilisine baktı; onun alınıdaki o sevgili parıltıyı yüreğine sokmak ister gibi uzun uzun, muhabbetle bir daha seyretti ve:

⁶⁴ Abdullah Nakışçı, *Dini Bilgiler*, 2007 İstanbul, s. 431.

⁶⁵ M. Fikret Bilge, *Peygamberler Tarihi*, 2003, Ankara, C. 2, s. 41.

⁶⁶ Kadir Tanır, "Âdem ve Oğulları", *Mavera*, S. 136, Nisan 1988, s. 5-6.

‘Ey Şit,’ dedi. ‘Gönül cennet meyvelerini özler. Tur dağına var getir!’

Sonra uzandı, gözlerini yumdu; öyle dudaklarına bir gülümseme yayılmış, sükûte bekledi.

Sabırlı gibiydi, ancak öyle değildi. Zamanı tükendikçe onunla birlikte sabrının da tükendiğini hissediyordu.”⁶⁷

1.1.1.2.3 HZ. NUH (A.S)

Hz. Nuh (a.s) ve inkârcı kavmi hakkında bilgiler İslami kaynaklarda oldukça fazla yer kaplamaktadır. Hz. Nuh peygamber için “*Neciyyullah*” denilmektedir. Manası “Allah’ın kurtardığı” demektir çünkü Allah isyankâr kavminin arasından Hz. Nuh’u ve O’na inanan salihleri helak olmaktan kurtarmıştır. Hz. Nuh (a.s)’ın adına Kur’an’da sûre bulunmaktadır ve hayatı hakkında birçok bilgiden bahsedilmektedir. Hz. Nuh (a.s) ile ilgili Sûrede, bin yıldan elli yıl eksik yaşadığını Allah (c.c) bize bildirmektedir.⁶⁸ Bu sebeple de Hz. Nuh peygambere “*Şeyhu’l-Enbiya*”, “nebilerin uzun ömürlüsü” de denilmektedir. Hz. Nuh’a, Allah, uzun bir ömür bahşetmiş, o da putperest ve çok aşırı inatçı olan kavmini Allah’a imana, uzun seneler sabırla çağırmıştır. Buna karşın dönemindeki topluluktan çok azı ona iman etmiş, gerisi inanmamıştır. Kavmi, Hz. Nuh (a.s)’u akıl yoksunluğuyla suçlamış; yeni yetişen nesilleri ve evlatlarını ona inanmamaya zorlamışlardır. Sonunda baskı ve şiddetleri artmıştır ve Nuh (a.s)’dan vadettiği azabı kendi dilleriyle istemişlerdir. Nuh (a.s) da artık gelecek nesilleri de Allah’ın dinine karşı olumsuz etkileyen kavminin kötülüklerinden yılmış bir şekilde Rabbine dua etmiştir. Bunun üzerine asilerin istediği helak gelmeden önce Cenâb-ı Hak, bir gemi yapmasını, her cins içinden birer çifti ve kendine daha önce iman edenleri ile aile efradını da gemiye almasını öğütlemiştir. Fakat oğlu Kenan türlü bahanelerle gemiye binmemiş, babasının uyarma ve tebliğlerine kulak asmamıştır. Bir baba olarak Hz. Nuh yavrusunu tüm merhametiyle ikna etmeye çalışmıştır ama ısrarlarına rağmen

⁶⁷ Kadir Tanır, “Âdem ve Oğulları”, *Mavera*, S. 136, Nisan 1988, s. 9.

⁶⁸ Ankebut Sûresi, 14. Ayet.

inat eden Kenan da helake uğramıştır.⁶⁹ Dolayısıyla Cenâb-ı Hak; iman etmeyen, kâfir bir kişiyle Müslüman bir kulun akrabalık ilişkisinin Allah tarafından kalkacağını ayetlerle bildirmektedir. Bu durum Hz. Nuh peygamber ile babasının sözlerine uymayan Kenan'ın ilişkisinde de görülmektedir. *Mavera* dergisinde geçen bir mülakatta Türk ve Arap edebiyatının ortak ilişkisini kavramak için Hz. Nuh'un hayatındaki bu mühim örnekten şöyle yararlanılmaktadır:

“Prof. Meczub, aslında Türk ve Arap edebiyatlarından İslami unsurları çıkarınca ortak değer diye bir şey kalmaz. Hud Suresinde **Nuh** (a.s)’ın kıssası tamamen bu ortak ilişkiyi belirlemektedir. **Nuh** (a.s) bir gemi yapmakla ve o gemiye her tür canlıdan almakla emrolundu. O da bu emre icabet etti. Zevcesi ile oğlu iman etmeyenlerdendi. ‘**Nuh** (a.s) gemiden uzaklaşmakta olan oğluna, 'yavrucuğum! Sen de bizimle beraber bin, kâfirler ile beraber olma' diye seslendi.’ (Hud-42) Oğlu, ‘beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım’ dedi. Sonra tufana gark oldu. **Nuh** (a.s) oğluna acıdı ve ‘...Ey Rabbim! Şüphesiz (boğulmuş olan) oğlum da ailemdendir.’ diye duada bulundu. Cenâb-ı Hak da: ‘Dedi ey **Nuh**! o asla senin ailenden değildir. Çünkü o, salih olmayan bir amel sahibi idi (kâfirdi). O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme. Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim.’ (Hud-46) İşte İslâm bütün beşeri ilişkilerin üstüne din ilişkisini koymuştur. Allah ve Resulüne iman eden benim din kardeşimdir. Aslında sorduğunuz soru o kadar kapsamlı ki. Yeryüzünün her köşesindeki Müslümanlar her alanda ortak değerler etrafında bir bütündür. Edebiyat sahasında da bu böyle.”⁷⁰

Peygamber efendimizin ümmeti için Allah (c.c.)’den istediklerinden biri de toplu helak edilmemeleri; çünkü kendinden önceki peygamberlerin kavimleri azgınlıkları

⁶⁹ M. Fikret Bilge, *Peygamberler Tarihi*, 2003, Ankara, C. 2, s. 56.

⁷⁰ Mehmet Şüheda Arslan, “Prof. Muhammed Meczub’la Bir Mülakat”, *Mavera*, S. 106, Ekim 1985, s. 41.

yüzünden yok olup gitmişlerdi. Peygamber efendimizin hadis-i şeriflerinde bildirdiğine göre ülü'l-azm peygamber olan Nuh (a.s)'ın kavminin 'tehdit ettiği azabı' getir, diye peygamberi yalanlamalarında sonra olmuştur. Kul azmayınca bela gelmemektedir; ama haddi aşan toplumların da sonu Nuh tufanında boğulanlardan farksızdır. Maveria dergisinde Nuh (a.s)'ın uyarılarını hiçe sayan kavmin hazin sonu için şu ifadeler kullanılmaktadır:

“Uyarılarla uyanmayınca, gelip çattı kutsal cezalar: Tufandı, boğuldular gittiler görünürde yeryüzünü basmış sular da. Ama sapkınlıklarının, inkârlarının, başkaldırmalarının sularıydı bunlar aynı zamanda.”⁷¹

1.1.1.2.4 HZ. İBRAHİM (A.S)

Hiz. İbrahim, azm sahibi “ülü'l-azm beş peygamberden biridir. Onun adını taşıyan bir sûre vardır. Hiz. İbrahim peygamberin ibretli kıssaları ve ismi yüce kitabımızda sıkça geçmektedir. Hiz. İbrahim peygamberin babası Azer, put yapıcısı, onarıcısıydı ve gönderildiği toplum Allah'a inanmayı bırakmış, çeşitli ilahlara tapmaktaydı. Hiz. İbrahim içinde bulunduğu toplumun sapkın atmosferinden kurtulmuş akıl ve mantığını kullanarak gerçek Yaratıcı'sını bulmuştur. İbrahim (a.s) gönderildiği Babil halkını gerçek Yaratıcı Allah'ı bulmaya ve doğru dine çağırmıştır. “Üzerine gece karanlığı basınca, bir yıldız gördü. “İşte Rabbim!” dedi. Yıldız batınca da, “Ben öyle batanları sevmem” dedi.”⁷²

Maveria dergisinde ise Hiz. İbrahim'in, Allah'tan başka varlıklara tamah etmeme şuurunun Müslümanlar tarafından kavranıp uygulandığından şu şekilde söz etmektedir:

“Gerçekte, hiç sönmeyecek ve hep yaşayacak tek varlık İslâm, işte, bütün gücüyle ve her zaman belli ediyor kendisini. Bir daha diriltilmesi mümkün gözükmeyen ölü geçmiş, sadece bazı batı kültürü tarafından asimilasyona

⁷¹ İsmail Kılıoğlu, “Gül ve Ateşten”, *Maveria*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 155-156.

⁷² DİB. *Kuran'ı Kerim Meâli*, Enam Sûresi, Ayet 76.

uğratılmış çevrelerde bir fantezi olarak o da, var sayılacak. Müslümanlar, büyük İslâm Peygamberi Hz. **İbrahim**'in dediği gibi ‘batanlara, yok olanlara’ tapmamayı ve bel bağlamamayı çoktan öğrendiler.”⁷³

Hz. İbrahim dualarında Allah’tan salih bir evlat istemiştir. Evladının müjdesi gelince de sevinç ve heyecan içinde O’nu Allah’a nezredeceğini söyleyivermiştir. Sonra Hz. İbrahim’in, Hz. Hacer adlı hanımından İsmail adında bir oğlu olmuş ve rüyasında bu adağı Allah tarafından hatırlatılmıştır. Allah, Hz. İbrahim peygamberi bu sözünüle sınamaktadır. Hem Hz. İbrahim hem de Hz. İsmail bu adağı gerçekleştirmeye tereddüt etmeden çabalamışlar ve Allah’a tam bir teslimiyet göstermişlerdir. *Mavera* dergisi, Müslümanların da mevzu Allah’ın emirleri ve İslam davası olduğunda Hz. İbrahim şuuruyla sözünde duran bir fedakâr, Hz. İsmail gibi boynu kıldan ince bir kurban olması gerektiğini şöyle öğütlemektedir:

“Yeter ki, benimiz Hz. **İbrahim**’in elindeki bıçağa teslim olsun. Durmadan kendini semirteceğine, ölüm terleri döksün. Kendini sınısın ölümle”⁷⁴.

Tevhit akidesi, tüm milletlerden gelen Müslümanların Kâbe etrafında birleştiğinde ve yalnızca bir olan Allah’a secdeleriyle somutlaştırdığı hac ibadetini gerçekleştirirken daha çok hissedilmektedir. Hz. İsmail’in yanına gelen şeytan, ‘babam seni kurban edecek’ diye, fitne ve vesvese verdiğinde Hz. İsmail yerden aldığı taşı fırlatmış ve şeytan kör olarak oradan uzaklaşmıştır. Bu olay İslam’ın beş şartından biri olan hac ibadetindeki şeytan taşlama olayının temelini oluşturmuştur. Hz. İbrahim, henüz oğlu Hz. İsmail çocuk yaşta iken Kâbe-i Muazzama’yı birlikte onarmışlardır. Hz. İbrahim (a.s) hayatı ve attığı tevhit tohumlarından bahsederken *Mavera* şu ifadelere değinmektedir:

⁷³ Cihan Aktaş, “Tarihin Tozlu Karanlık Sayfalarında”, *Mavera*, S. 114, Haziran 1986, s. 57.

⁷⁴ Mehmet Kahraman, “Devlet”, *Mavera*, S. 90, Mayıs 1984, s. 20.

“Bilindiği gibi Hz. **İbrahim** Kâbe’yi tevhid temeli üzerine yeniden inşa etmiştir. Kâbe, tevhidin bütün yönleriyle ve fiilen gerçekleştirileceği bir kutlu mekân olarak inşa edilmiştir. Hacc'ın asıl amacı, tevhidi bütün boyutlarıyla somutlaştırmaktır. Diğer ibadetlerde olduğu gibi, Hacc ibadetinde de çok yönlü hayır ve hikmetler vardır.”⁷⁵

Hız. İbrahim'in Hz. Sâre annemizden İshak, Hz. Hacer annemizden ise İsmail adında oğlu olmuştur. Her ikisi de büyüyünce peygamberlikle görevlendirilmişlerdir. Son peygamber Hz. Muhammed, Hz. İsmail peygamberin soyundan gelmektedir ve Hz. İbrahim (a.s)'ın anlattığı Hanif dini üzere istikametini çizmiştir. Dergide Selman-ı Farisi'nin hayatı anlatılırken bir rahibin dilinden bu noktaya işaret edilmiştir:

“Yakında çölde bir Allah Elçisi çıkacaktır. **İbrahim** dinini canlandıracak bu elçiye kavuşmayı ne kadar isterdim, ne yazık ki yolun sonundayım... Şimdi sen oraya git. O büyük insanın çağrısına kulak ver ve dinle... Ona uy ki kurtulanlardan olasın.”⁷⁶

Ayette⁷⁷ ifade edildiği gibi, Hz. İbrahim, batıla tapmaya devam eden halka bir ders vermek amacıyla eline bir balta alıp kimseye gözükmeden putları kırmıştır. Daha sonra baltayı büyük putun başına asmış ve oradan uzaklaşmıştır. Hz. İbrahim (a.s) kıssasında söz edilen balta sıradan bir alet olmaktan çıkmış küfre, şirke, Allah'a karşı duyulan tüm asilikleri söküp atan, batıl inançları yıkan, Hakk'a karşı duran inatları kıran yerine hakikat olan tevhidi yerleştiren bir aleti sembolize etmektedir:

“Hicret giysilerim hazırlanmıştır, yüreğim hazırlanmıştır

*Ellerimde baltası **İbrahim**'in bilenmiş ve yıkanmıştır*

⁷⁵ Atasoy Müftüoğlu, “İslam Kültüründe Hacc Soruşturması”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 25.

⁷⁶ Cihan Tahirgil, “Selman-ı Farisi”, *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 24.

⁷⁷ Enbiya Sûresi, Ayet 58.

Bu vadide de elbet sabah olur nice bin güller açar

Ve yavaşça tükenir zaman sonsuz yolculuk başlar”⁷⁸

“Şirkle mücadele, şirke düşme, ondan uzak olma, şirke dalma gibi konular, insanın hayatta en fazla önem vereceği konular olmalıdır. Allah'a eş, ortak koşanlara karşı en keskin mücadeleyi vermiş olan büyük Peygamber Hz. İbrahim (a.s.)'ı hatırlamamaya imkân var mı? O'nun başlattığı fiili savaşı sona erdiren, Mekke'de Kâbe'deki putları bizzat mübarek elleriyle kıran rahmet peygamberi, savaş peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) olmuştur. Bütün peygamberlerin çağ çağ, devir, devir, yer yer devam ettirdikleri her türlü pislğin, isyanın, günahın sembolü olan en büyük günah şirke karşı savaş, elbette, son bulmamış ve bulmayacaktır. Çünkü şirk varlığını sürdürmektedir. Peygamberlerin şirke karşı mücadeleleri, her devirdeki inanan insanların bu mücadeleyi devam ettirmeleri için birer hareket noktasıdır.”⁷⁹

Hız. İbrahim, özellikle büyük puta tevhit baltasını sallamamış ve yıkmamıştı onu çünkü putların acizliğini Babil halkına göstermek istemiştir. İbrahim (a.s) gözleri atalarından kalma âdetlerle perdelenen cahil kavimden, olanı biteni kimin yaptığını büyük puta sormalarını istemiştir. Aldığı cevap, ilah saydıkları putların konuşamayacağı, cansız oldukları ve hareket edemeyecekleri olarak, gelmiştir. Beklediği bu cevaba karşılık taptıkları ilahların acizliğini, Hz. İbrahim aslında halka söylemiştir. Fakat cehaletlerini sezer gibi olsalar da inat ve günahlarında ısrar etmiş ve Hz. İbrahim'i büyük bir ateşe atmak istemişlerdir.

Allah'ın izni olmadan kâfirlerin Hz.İbrahim'e karşı düşmanca tutumları sonuçsuz kalmıştır. Allah ateşe serin ve esenlik dolu olması emrini vermiştir.

⁷⁸ Y. Muhammed Aktürk, “Biz Bu Vadide” *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 15.

⁷⁹ Alaeddin Özdenören, “İnsana Bakış”, *Mavera*, S. 115, Temmuz 1986, s. 20.

“ ‘Ey ateş! İbrahim’e karşı serin ve esenlik ol’ dedik.”⁸⁰

Ateş de kâfir kavmin gözü önünde bir gül bahçesine dönüşmüş ve Allah’ın “Halilini” bir mucize olarak yakmamıştır. Mavera’ da Hz. İbrahim’in başından geçen bu mucize hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

“Filozoflar, **İbrahim** (a.s)’ın ateşte yanmayışını açıklayamamaktadırlar. Onlara göre ateşin yakması ve insanın da yanması zorunludur. **İbrahim** (a.s)’ın ateşte yanmaması için, ya ateşin doğasının değişmesi ya da **İbrahim** (a.s)’ın taş, demire ya da ateşle yanmayan bir şeye dönüşmesi gerekir ki, bu onlar için imkânsızdır. Gazali’ye göre ise, bir Peygamberin, ateşe atıldığı halde yanmaması mümkündür. Çünkü Allah’ın ateşin niteliğini değiştirmesi ya da peygamberin vücudunda onu et ve kemik olmaktan çıkarmayan fakat yanmasını önleyecek bir nitelik meydana getirmesi mümkündür.”⁸¹

İnananlar olarak biliyoruz ki her şeyin bir vakti saati vardır. Yağmurun vakti, dua saati gelincidir. Bir atasözümüzde de denildiği gibi, Hızır yetişmez kul sıkışmayınca. Gerçek murada ermek için tehlikeli yollardan geçmemiz büyük sorumluluklar üstlenmemiz gerekir. İslam garip gelmiş garip gidecektir. Müslümanlara düşen görev de sonunun güllük gülistanlık olacağı güne kadar yılmadan Hz. İbrahim gibi sırf Allah’ı anlatabilme uğruna ateşe atlamaktan geçmektedir.

“İbrahim’ce ateşe atılmadıkça

gülistan yoktur

Hızır aranmazsa bulunmaz

Hicret edilmezse

ne Ensar ne Muhacir vardır

⁸⁰ DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Enbiya Sûresi, Ayet 69.

⁸¹ İbrahim Usta, “Gazali de Nedensellik Eleştirisi”, Mavera, S. 88, Mart 1984, s. 19.

Bedir bize gelmez

biz Bedir'e gideceğiz”⁸²

Yine bilinmektedir ki İslam tarihinde en büyük bela musibet ve sıkıntılar Allah'ın sevgili kullarına ve peygamberlere gelmiştir. Yani sabreden Allah dostlarının bir bela ile makamı yükseltilmiştir. Allah'a tam teslimiyet içinde olan Hz. İbrahim'e de tabir caizse “karına göre dağ verilmiş” Nemrut gibi bir bela ile imtihanını vermiştir. Yazar bu durumun altını çizerken İslam'ın tam idrakine varabilmiş bir Müslüman olamadığımız için, biz müslümanlara düşen düşman belasının da hafif olduğunu dile getirmektedir. Başka bir bakış açısıyla gelen sıkıntının derecesi, Allah katında yerimizi de belirlemektedir. Allah asla zulmetmez, bize gücümüzün yetmeyeceğinden fazlasını yüklemeyiz. Ersin Gürdoğan'a göre biz İslam'ı anlatmada ve yaşamada güçsüz Müslümanların payına da “çerden çöpten” İslam düşmanları düşmektedir.

“ ‘Nemrutsuz **İbrahime** Nemrutca bir belâ gerek,’ demek, kaçınılmazdır. Son bir ya da yarım yüzyıl boyunca bizler güzel Müslümanlar olmadığımız için bize düşman olanlar da çerden çöpten.”⁸³

1.1.1.2.5 HZ. İSMAİL (A.S)

Hiz. İbrahim'in Hiz. Hacer 'den olan oğludur. Uzun yıllar çocuğu olmayan İbrahim (a.s)'ın duası kabul olunmuş ve Allah (c.c), ona Hiz. İsmail'i bahşetmiştir. Allah (c.c.), Hiz. İbrahim peygamberden, hanımı Hiz. Hacer ile birlikte oğlu İsmail'i Mekke-i Mükərreme'nin yakınındaki bir vadiye bırakmasını emretmiştir. Emre rıza gösteren Hiz. Hacer'in bir müddet sonra erzak ve suyu bitmiştir. Bebek olan Hiz. İsmail (a.s)'ın da ağlaması üzerine su bulmak amacıyla Hiz. İsmail (a.s)'ı yere bırakmıştır. Hacer annemiz Safa ve Merve Tepelerini yedi kere gidip gelmiş ama bitap bir halde su bulamadan döndüğünde bir mucize ile karşılaşmıştır. Hiz. İsmail'i bıraktığı yerde, Hiz. İsmail kurak

---

⁸² Y. Muhammed Aktürk, “Zamanı Anlatan Şiirler”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 44.

⁸³ Ersin Gürdoğan, “Karalama Defterinden”, *Mavera*, S. 88, Mart 1984, s. 13.

sahrada tepinmiş ve vazifelendirilen Cibril-i Emin'in kanadının yardımıyla, topuklarını vurduğu yerden kaynağı cennetten geldiği rivayet olunan su fişkırmıştır. Gözlerine inanamayan Hz. Hacer (r.a) akıp giden bu suya şaşkınlıktan “dur dur” manasındaki “zem zem” demiş ve o gün bugündür tükenmeyen Mekke'deki zemzem kuyusu, su vermeye devam etmiştir. İslam'da şifa kabul edilen ve kutsal olan zemzem suyunun başlangıcı Hz. İsmail peygambere dayandığından yazar Adem Turan da şiirine Hz. İsmail (a.s)'in bu mübarek hadisesini şöyle taşımaktadır:

“Kays, ben ve bir güzel çocuk,

-çocuk dediysen kutlu topuğu ile zemzem bulup içen çocuk-

yani durmadan çöldeydik

Kays kendinde değildi, ben kendimde değildim

Leylââ sen kendinde miydin!”⁸⁴

Hz. İsmail'in doğumundan önce babası tarafından Allah'a adanması, Hz. İsmail'in teslimiyetinin kıyamete kadar ibret olarak nesillere aktarılmasına vesile olacaktır. “İsmail'i kurban et” diye üç kez rüya ile telkin edilen Hz. İbrahim'e, Hz. İsmail (a.s) da bu emri yerine getirmesi için cesaret vermiştir. Kendini Allah'a kurban olmak için babasına teslim etmiş ve “Babacığım emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın”⁸⁵ diye teşvik etmiştir. Hilm, sabır ve teslimiyet emsali olan Hz. İsmail peygamber için Maveria dergisinde şu ifadeler yer verilmektedir:

“Bizler ki boynu kılıca uzatılmış **İsmailimiz**, bizler ki zindana atılmış Yusuflarımız, bizler ki Kerbela'da susamış Hüseyinlerimiz yine de haykırıyoruz işte Hüseyin Akın gibi... gerisi, diyoruz”⁸⁶

⁸⁴ Adem Turan, “Çöl Kokuyorsun Demişti Birileri Bana Unutmadım”, *Maveria*, S.102, Haziran 1985, s. 23.

⁸⁵ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Saffat Sûresi, Ayet 102.

⁸⁶ Müştahir Karakaya, “Ne Yapmalıyım”, *Maveria*, S. 147, Mart 1989, . s. 37.

1.1.1.2.6 HZ. YUSUF (A.S)

Hz. Yusuf (a.s) Kenan illerinde doğmuştur. Babası Hz. Yakup peygamber, dedesi Hz. İshak peygamber ve büyük dedesi de Hz. İbrahim'dir. Kur'an-ı Kerim' de kendi adıyla var olan Yusuf Suresi'nden hayatına ait bilgi edinilmektedir. Bu sûrede geçen "Ahsenü'l-kasas" tabiri, "kıssaların en güzeli" manasındadır ve Yusuf (a.s)'ın kıssası için kullanılmıştır. İlgili ayette kıssaların en güzeli tabiri ile Züleyha'nın Hz. Yusuf'a olan beşeri aşkını ve Hz. Yusuf'un başından geçen hadiselere işaret etmektedir.

*"Sana bu Kur'an'ı vahy etmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Hâlbuki daha önce sen bunlardan habersiz idin."*⁸⁷

Yusuf ile Züleyha mesnevileri Klasik Türk Edebiyatı'mızda önemli bir yere sahiptir.⁸⁸

Yusuf peygamberin hayatı ve yaşadıkları nesiller boyu insanlığa ibretli dersler vermektedir. Bazı kelimeler dahi, örneğin kuyu, zindan ya da Yusuf yüzlü, Medrese-i Yusufiyye, Mısır'a vali olmak gibi tabirler zihinde Yusuf (a.s)'ı çağrıştırmaya kâfidir.

Hz. Yusuf'un onu üvey, on bir erkek kardeşi bulunmaktadır. Kardeşleri tarafından, babaları Hz. Yakup'un ona olan ilgisinden dolayı pek sevilmez ve kıskanılırdı. Nitekim kardeşleri bir gün Hz. Yakup'tan izin istemiş, Hz. Yusuf'u da yanlarına alarak kıra götürmüşlerdir. Hz. Yusuf'u planladıkları üzere kuyuya atarak ondan kurtulmayı istemişlerdir. Allah'ın yardımıyla Yusuf (a.s) oradan geçen kafile tarafından kuyudan çıkarılmış ve köle pazarında az bir değere satılmıştır. Hâlbuki Yusuf (a.s) güzelliği ile dillere destandır. Hz. Yusuf bir gün kendi güzelliğine dair "eğer ben köle olarak satılsaydım, çok değer biçerlerdi diye" içinden geçirmiş; ama onu bulanlar hemen onu ellerinden çıkarıp kurtulmaya bakmışlardır.

⁸⁷ DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Yusuf Sûresi, Ayet 3.

⁸⁸ Bk., Melike Gökcan Türkoğan, *Klasik Türk Edebiyatımızda Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*, Doktora Tezi, 2008.

Yusuf (a.s)'ın dolunaya benzetilen yüzünün nuru ve güzelliği, efendisinin karısı Züleyha için bir tutku haline dönüşmüş ve iftiraya uğramasına sebep olmuştur. Maver'a da kuyuya atılan Yusuf (a.s)'dan, hasret çeken Hz. Yakup'tan ve köle olarak satılan Yusuf peygamberin güzelliğinden şöyle bahsedilmektedir:

“Bizler ki boynu kılıca uzatılmış İsmaileriz, bizler ki zindana atılmış **Yusuflarız...**”⁸⁹

*“Bir kuyu baktım **Yusuf** şavktı*

Zeliha düşmüştü yerine

Bu defa bir dolunayın

Sen de o tür düştün işte

***Yusuf**'u ben olan bir kuyuya*

Şaşkın koyup ayı öyle”⁹⁰

“sözcük satın aldım ben orada bir yerde

köle satılan panayırlardan

*kölelerden bir köle **Yusuf** aldım*

Züleyha 'ya köşkün bahçelerinde”⁹¹

Hz. Yusuf, Züleyha'nın çirkin teklifini kabul etmediği için hiç suçu olmadığı halde iftiraya uğramış, haklarında çıkan dedikodular sonrasında zindana mahkûm edilmiştir. Yılanlı ve akrepli bir kuyuya terk edilen Hz. Yusuf, bu seferde zindana atılmıştı. Cenâb-ı Hakk'ın yardımı ile hakikat ortaya çıkmış, Hz. Yusuf'un masum olduğu ve ilimde ileri bir zat olduğu, dönemin sultanının rüyasını yorumlamasıyla anlaşılmıştır. Hatta Yusuf (a.s) zindandan çıkmakla kalmamış; hüküm ve iktisattaki ilimlerinden faydalanılmak üzere Mısır'ın mali işlerinden sorumlu bir vezir olmuştur.

⁸⁹ Müştehir Karakaya, “Ne Yapmalıyım”, *Mavera*, S. 147, Mart 1989, s. 37.

⁹⁰ Alaaddin Soykan, “Rüzgârlı Rint”, *Mavera*, S. 105, Eylül 1985, s. 4.

⁹¹ Müştehir Karakaya, “Oralarda Bir Yerde Yüreğimi Bırakıp Gelmişim”, *Mavera*, S. 144, Aralık 1988, s. 52.

Allah'ın sabredenlere olan hak ve adaleti vuku bulmuştur. Bu durum Maveria dergilerindeki metinlere de yansımaktadır:

*“Bir seher vakti, sabahın hayat veren etkileri bahçeyi diriltmişti. Şafak, Meryem ağacıydı. Hoş soluklu İsa doğmuştu. Güneş, kendisini öylesine gösterdi ki, Musa, Tur Dağı'na çıkmış sanılırdı. Zindan ve kuyunun kilidi açılmış, Yusuf yine Mısır'a sultan olmuştu.”*⁹²

“Firavun suda can çekiyor... Nemrut tepiniyor... Roma şaşkın, Sasani sarayları devriliyor. Şahla, tağutlar, putlar yok oluyor. Musa sudan geçiyor, İbrahim ateşte yanmıyor, Yusuf zindandan çıkıp devlet oluyor.”⁹³

1.1.1.2.7 HZ. MUSA (A.S)

Hz. Musa (a.s), İsmailoğullarından İmran'ın oğludur. Ülü'l-azm peygamberlerin üçüncüsüdür. Mısır'da dünyaya gelen Hz. Musa, zalim firavun ve halkını Allah'ın davetine yılmadan çağırarak ömrü geçmiş, yaşadığı sürede Allah'ın izniyle birçok mucize göstermiştir. Musa (a.s), Kızıldeniz'i asasıyla ikiye yarıdıktan sonra kavmi, Hz. Musa'ya, ilim olarak ondan daha üstün biri olup olmadığını sordu. Hz. Musa da (a.s) “böyle birini bilmiyorum” dediği anda bir vahiy geldi. Hz. Allah, İki denizin birleştiği yerde bir kulunun olduğunu ve O kula özel üstün bir ilim (ledünni ilim) verdiğinden bahsetmiş ve onu bulmasını emretmiştir. Hz. Musa ve Hızır (a.s) kıssası Yüce Kur'an'ımızda, Kehf Sûresi'nde anlatılmaktadır:

*“...biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik!”*⁹⁴

*“Hani Mûsâ, beraberindeki gence şöyle demişti: ‘İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım, ya da uzun zaman gideceğim.’”*⁹⁵

⁹² Selim Kutsan, “Şeyh Galip'ten Hüsn ile Aşk”, *Mavera*, S. 144, Aralık 1988, s. 54.

⁹³ Mustafâ Demir, “Evet Evet Uyumuyordum”, *Mavera*, S. 162, Şubat 1990, s. 25.

⁹⁴ *DİB. Kur'an-ı Kerim Meâli*, Kehf Sûresi, Ayet 65.

Hızır (a.s.), ülü'l-azm bir peygamber de olsa, Allah Teâla, onun her şeyi bilen bir peygamber olmadığını, veliyullahın yüksek mertebelerinden Hızır'a (a.s) tabi olmasını isteyerek göstermiştir. Hızır (a.s)'da öyle bir ilim vardır ki Musa (a.s) buna vâkıf değildir. Hızır (a.s), Hz. Musa'ya öğretici konumundadır. Hatta Hz. Musa'nın mürşidi olmuştur.

Hızır (a.s) kıssası Maverâ dergilerinin çeşitli sayılarında şöyle ifade edilmektedir:

“Nice âşıkların bağırmı dele

Cebraîl delildir Ahmed'e bile

Bir kâmil mürşide varmasan olmaz

Kadılar müftüler cümle geldiler

Kitapların hep bir yere koydular

Sen bu ilmi kimden aldın dediler

Bir kâmil mürşide varmasan olmaz

Yunus Emre bunda manâ var dedi

Bir kâmil mürşide sen de var imdi

Hazreti Musa'ya Hızıra var dedi

Bir kâmil mürşide varmasan olmaz.”⁹⁶

“ ‘Derken, kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet (vahiy ve peygamberlik) vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik. **Musa** ona: Sana öğretilenden, bana, doğruyu bulmama yardım edecek bir bilgi öğretmen için sana tâbi olayım mı? dedi.’⁹⁷ Ekseri görüşe göre: Burda kendisine ilim verilen ve Hz. **Musa** (a.s.)’nin kendisinden ilim öğrenmek istediği Hızır (a.s.) dır. İşte

⁹⁵ DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Kehf Sûresi, Ayet 60.

⁹⁶ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 54.

⁹⁷ Bk., DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Kehf Sûresi, Ayet 65-66.

böyle, bir peygambere yaraşan edep tavrıyla Hz. **Musa** onun peşini takip edip etmeyeceğini öğrenmek istiyor. Ama kesin olarak bir şey söylemiyor. Gerçek âlim olduğu kadar sâlih de olan bir kuldun talep ediyor. Ne var ki adamın sahip bulunduğu ilim, sebepleri açık, neticeleri yakın insan ilimleri türünden değil. Bunun yerine ledünnî bir bilgi... Allah dilediği kadarıyla bu bilgiye muttali kılmış onu. Tabii bu, yine onun irade buyurduğu bir hikmete mebni olarak. Binaenaleyh Hz. **Musa**'nın bu adama ve tasarruflarına bir Allah elçisi Peygamber de olsa sabır göstermeye takati yok. Zira görünüşü itibariyle bu hareketler akıl ve mantık kaidelerine zıt düşebilir. Ama onları kavrayabilmek için görüntülerin ötesinde bilinmeyen hikmetlerden haberdar olmak, yani ötelerin ötesini idrâk etmek lâzımdır. Aksi takdirde bu hareketler zaman zaman kişiyi kızdıran tuhaf hareketler olarak kalır. İşte bunun için kendisine ledün ilmi verilen o salih kul Hz. **Musa**'nın kendisiyle arkadaş olmasına ve yaptığı şeylere sabretmesine endişeyle bakıyor.”⁹⁸

“Yani, toplumsal değişme öncelikle beşeri davranış ve duyumun değişmesi sonucudur ve onunla paralel yürür. Kur’an-ı Kerim’de bireye olduğu kadar topluma da hitap edilmesi; ayetlerin insan önündeki çift kutuplu davranış ve duyum modelini pozitif yöne çekmeyi hedeflemesi bu açıdan düşündürücüdür. Gerek bireyin gerekse toplumun kendisini belirtilen özgün çizgiye ayarlaması İslam Uygarlığının çıkış noktası olmaktadır. Dr. J. Galtung, batı uygarlığının nedenseli “teknoloji nötral değildir” derken, bu dirimsel gerçeği vurgular. Sürekli değişen ve yenilenen yaşadığımız dünyada *mutlak gerçek* ile *görüntüyü* ayırdedebilmek için “**Musa** (as.) ve **Hızır** (as.) Kıssası”na yeniden bakmak gerekmez mi acaba?”⁹⁹

⁹⁸ Seyyid Kutup, *Fizilal’ il Kur’an*, c. 9, s. 445; Ali Gedik, “Tasavvuf (İlmi Ledün)”, *Mavera*, S. 92-95, s. 9.

⁹⁹ Serhat Karahisar, “Toplumsal Değişmenin Aslı”, *Mavera*, S. 110, Şubat 1986, s. 41.

Hız. Musa, Allahu Teâlâ ile doğrudan konuşma mertebesine erişmiş olan bir peygamberdir. Kur'an-ı Kerim'de bu hususta şöyle buyrulmuştur:

*“İşte peygamberler! Biz, onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık. İçlerinden, Allah'ın konuştukları vardır. Bir kısmının da derecelerini yükseltmiştir.”*¹⁰⁰

*“Mûsâ, ateşin yanına gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: ‘Ey Mûsâ! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım.’”*¹⁰¹

“Bu takdirde âlem-i emr'den olan beş latife velayetine kavuşmuş olur. Her velayet bir peygamberin kademi altındadır. (O peygamberin veliliği usulünce velî olmuştur). Diğer bir deyimle o peygamberin velayetinin bir parçasıdır. Kalb, Âdem (a.s.)'in kademine tâbi ve tekvin sıfatındadır. Ruh, İbrahim ve Nuh (a.s.)'in kademinde ve ilim şânındadır. Üçüncü derece **Musa** (a.s.)'in ve kelâm şânındadır.”¹⁰²

Bahsedilen ayet-i kerimeler ile sabittir ki Hız. Musa Allah ile konuşmuştur ve diğer peygamberlerden farklı olarak Tur-i Sina'da “*kelimetullah*” sıfatını kazanmıştır. Yine Hızır'ın (a.s) ilmini öğrenmeyi arzulayan Musa (a.s) “O kulunu (Hızır'ı) nasıl bulabilirim” diye Rabbine nida etmiştir. Allah (c.c) ‘da yanına alacağı ölü balığın canlanıp iki denizin birleştiği yerde onu bulacağını söylemiştir.¹⁰³

Mavera'nın 122. sayısında ise Cahit Zarıfoğlu Hız. Musa'nın yumuşak huylu karakterine, Hızır (a.s)'a ve balığın denize atlama hadisesine “Külfet” şiirinde şöyle işaret etmektedir:

¹⁰⁰ DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Bakara Sûresi, Ayet 253.

¹⁰¹ a.g.e., Kasas Sûresi, Ayet 30.

¹⁰² Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 54.

¹⁰³ Bk., Kehf Sûresi, Ayet 60.

*“bazen bir adam
misafir, güleç yüzlü
Musa ile Hızır'ı anlatırdı
Yûnus'u ve balığı
dinler ve bellerdik bunları”¹⁰⁴*

*“Hızır
Yumuşak bir çocuk ağzı
Hızır
Ağ atıp durdun diri denizin suyuna
Hızır
Bu balıklar platin”¹⁰⁵*

Musa (a.s) Allah'a iman eden döneminin halkı Kıptileri, Firavun'un zulmünden kurtarmak için Mısır şehrinden çıkarmıştır. Firavun ise arkalarından takip etmiş ve Kızıldeniz'e ulaştıklarında yakalamak üzereyken Allah, peygamberinin sıkıntısını gidermiş, asasıyla vurmasını emretmiş ve deniz ikiye yarılmıştır. Hz. Musa önde inananlar arkasında denizi geçmişlerdir. Firavun'un ibretlik halinden ve Musa (a.s)'nın mucizesinden Maveria dergisinde şöyle bahsedilmektedir:

*“Dev sularda mesafeler ne alınır ki
Mil bende kehribar alaz
Ki sonu mu yoksa artık firavunluğun
Hare hare Musa yüklü ve muştı cavlan
Kil bende kehribar alaz”¹⁰⁶*

“Firavun suda can çekiyor... Nemrut tepiniyor... Roma şaşkın, Sasani sarayları devriliyor. Şahla, tağutlar, putlar yok oluyor. **Musa** sudan geçiyor,

¹⁰⁴ Y. Muhammed Aktürk, “Zamanı Anlatan Şiirler”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 44.

¹⁰⁵ Cahit Zarifoğlu, “Külfet”, *Mavera*, S. 122, Şubat 1987, s. 15.

¹⁰⁶ Alaaddin Soykan, “Muştulu Kehribar Deyiş”, *Mavera*, S. 132, Aralık 1987, s. 17.

İbrahim ateşte yanmıyor, Yusuf zindandan çıkıp devlet oluyor. İsa beşikte konuşuyor. Son Elçi Yesrib'te insanlığa devlet plânında ışık tutuyor, Mekke'ye gelip Kâbe'yi putlardan temizliyor.”¹⁰⁷

1.1.1.2.8 HZ. YÛNUS (A.S)

Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yerlerinde Yûnus (a.s)'ın kıssasından bahsedilmekle beraber kendi ismiyle de Sûre nazil olmuştur. Hz. Yûnus, putperest Ninova halkına yıllarca Allah'a imanı anlatmış ama iki kişi dışında kimse iman etmemiş¹⁰⁸ ve diğer peygamberlere yapılanlar gibi asi olup peygamberlerine karşı gelmişlerdir. Yûnus (a.s) da daha fazla sabredememiş bir an evvel kendini gemiye atıp ilahi izin olmadan bu toplumdaki uzaklaşmak istemiştir. Fakat kısa sürede yaptığı hata fark etmesine rağmen bir balık gelip onu yutmuştur. Bu sebeple Yûnus peygambere, balık sahibi manasındaki “zü'n-nun” da denilmektedir. Yûnus peygamberi yutan balık aldığı emir dâhilinde ona zarar vermemiştir ve güvenle gideceği yere kadar beraber denizde birlikte yol almışlardır. Bu sırada Yûnus Peygamber balığın karnından sesler işitip bu sesleri merakla sorduğunda, Allah ona denizdeki diğer mahlûkatı da Rablerini andığını bildirmiştir.¹⁰⁹ Yûnus (a.s) da balığın karnında çokça Allah'ı anmış, istiğfar etmiş, dua ve zikreder hâlde vakit geçirmiştir. Bu durum Maverâ dergisinde şöyle ima edilmektedir:

“Bazen bir adam

misafir, güleç yüzlü

Musa ile Hızır'ı anlatırdı

Yûnus'u ve balığı

dinler ve bellerdik bunları”¹¹⁰

¹⁰⁷ Mustafa Demir, “Evet Evet Uyumuyorum”, *Mavera*, S. 162, Haziran 1990, s. 25.

¹⁰⁸ Ömer Faruk Harman, “Yûnus”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 43 s. 597-599.

¹⁰⁹ Osman Nuri Topbaş, *Nebiler Silsilesi*, C. 3, s. 201.

¹¹⁰ Y. Muhammed Aktürk, “Zamanı Anlatan Şiirler”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 44.

1.1.1.2.9 HZ. DAVUD (A.S)

Davut (a.s), Kudüs şehrini başkent ilan etmiş ve kırk yıl idarecilik yapmıştır. Süleyman (a.s) da Davud peygamberin oğludur. İsrailoğullarına babasından kalma hak yolu anlatma görevini üstlenen, hükümdar peygamberlerdendir. Bugün o topraklarda bu iki peygambere ait tarihi unsurların hâlâ mevcut olduğundan *Mavera* dergisi şöyle bahsetmektedir:

“Öyle ki, Yahudi geleneğinde Süleyman mabedi olarak geçen ve Hz. **Davud**'un şehri zaptından sonra Hz. Süleyman tarafından yaptırılan bir mabedin diğer kalıntılarını ortaya çıkarmak için Mescid-i Aksa'nın hemen dibinde kazılar yapılmaktadır bugün.”¹¹¹

Bilindiği gibi peygamberler tarihinde her peygamberin bir mesleği vardır. Davud (a.s) da demircidir. Allah'ın verdiği bir kudret ile demiri örsünde bir mum gibi şekillendirerek kalkan, zırh, kılıç vs. yaparak geçimini sağlamış, devlet bütçesinden para almamıştır. *Mavera* dergisinde Hz. Davud peygamberin demiri yumuşatıp şekillendirmesi, Allah'ın kelamı Kur'an'ı Kerim'in yürekleri eritip İslam ile yumuşatmasına benzetilmektedir:

“O tozlu topraklı alnından, terler süzülen yüzünle hiç değişmedin vurdun yumruğunla, öfke ve merhamet dolu yumruğunla kayaya ses verdi.

bizse daha büyüyemedik hep çocuk kaldık

süregelen bir savaş vardı biz duymadık.

seslen insanlara kutsal Mekke sokaklarına çağıran bir edayla

o sûre okunsun **Davud**'un örsünde erisin yüreklerimiz.”¹¹²

¹¹¹ Mehmet Burak, “Kudüs'ün Gözyaşları”, *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 36.

¹¹² Ahmet Veske, “Mütevakkil Sabırlar Öğrendim Gözleri Yaşlı Annemden”, *Mavera*, S. 117, Eylül 1986, s. 48.

Hız. Davud'un sesi asırlardır övüle gelmiştir. Yanık, güzel ve gür sesi olan kişilere iltifat olarak "davudi" bir ses benzetmesi yapılır. Davud (a.s) kırdaki zikre başladığında dağın taşın, hayvanların kuşların sesine hayranlıktan coşması ve ruhani zevkler içinde hayran kalması menkıbelerde bahsedilir. Alaaddin Soykan "Muştulu Kehribar Deyiş" şiirinde, Davud (a.s)'ın güzel sesi dallara eriştiğinde kuşlar ötüşmeyi kesip duydukları hazdan zikre gark olmuşlardır, der.

"Mendiliyle rüzgârların yangın gözyaşı

Sil bende kehribar alaz

*Kuşlar neden susup esrir **Davut** dalında*

Silme gark ol mor hazza da bunu gül detay

Bil bende kehribar alaz

Bir vakte özlem örsünde söz inceltilen

Dil bende kehribar alaz¹¹³

Kendisine dört büyük ilahi kitaptan biri verilen Davud (a.s) "Zebur" kitabını anlatmakla görevli kılınmıştır. Zebur'da şer'i hükümler yer almaz. Daha çok vaaz, nasihat, hikmetli sözler ağırlıktadır. Hız. Davud halkına Zebur'dan öğütler vererek onları doğruya ve güzel olana sevk etmiş, adaletle hükmetmeye çalışmıştır. Günümüzde anlam kayması olumsuz yönde de olsa doğrunun gün yüzüne çıkmasına karşı memnuniyetsizliği ifade eden "doğrucu Davud musun" tabiri kullanılmaktadır. Alaaddin Soykan, "Kuytu İnfilak" şiirinde ilk ilahi kitabı dağın zirvesine koymuş ve zifte bulaşan katran soylu insanları hep uyaran, ikaz eden Davud (a.s)'ın doğruyu öğütleyen, kötülöklere karşı uyaran özelliğini şiirine şöyle taşımıştır:

"Doğan turna hali günün gümrah göverti

Vakte mut musun

Bu ziftliğe, bu zifiri katran soyluğa

¹¹³ Alaaddin Soykan, "Muştulu Kehribar Deyiş", *Mavera*, S. 132, Aralık 1987, s. 17.

Zebur doruklu dağlardan ikaz fıskıran

Hep Davut musun”¹¹⁴

Semih Erinç, İslam’da Siyasi Sistem adlı yazısında, Peygamberimiz de dâhil hangi topluma gönderildiyse tüm peygamberlerin Allah’ın hükümlerine dayalı olarak toplumu şekillendirmeleri, toplumu yeniden inşa etmeleri ve siyasi yapı içinde bulunmaları ve liderlik vasıflarından İslam tarihinden örneklerle bahsetmektedir. Erinç konuyla ilişkilendirdiği; küçük yaşta zorba kral Calut’u yenen ve idarecilik vasfını kazanan Hz. Davud peygambere hitaben ilgili ayet-i kerimeye makalesinde şöyle yer vermektedir.

“ **‘Ey Davut:** Biz seni yeryüzüne halife kıldık. Sen de halk arasında Hak ile hüküm ver, hevaya tâbi olma. Bu şekilde hareket edersen elbette ki bu iş seni Allah yolundan sapıtır.’(Sa’d:26) Yönetenler, siyasi rejimin belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde kararlar alırlar. Bu kararlar da siyasi topluluğa ulaşmakta ve onların siyasi sistemden olan talep ve ona olan desteğine tesir etmektedir.”¹¹⁵

1.1.1.2.10 HZ. SÜLEYMAN (A.S)

Hız. Süleyman peygamber, Hız. Davud (a.s)’ın oğludur. Babasının ölümünden sonra küçük yaşta Allah tarafından ilim ve hükmetme kabiliyeti verilmiş ve saltanat sahibi hükümdar peygamber olmuştur. Kudüs’te vefat eden Hız. Süleyman’ın ölümü de hayatı gibi ibret vericidir. Cinleri Allah’ın izniyle kendi emrinde tutan peygamber, kendinden sonraki nesillere cinlerin, gaybı bilemediklerini ifşa etmesi için Allah’a dua etmiştir. Rabbimiz de Hız. Süleyman’ın ruhunu esasına dayalı bir şekilde kabz ettikten sonra bu halde cesedini uzun süre tutmuştur. Çevresinde hasretle dolaşan cinler, onun ibadet ettiğini sanmıştır. Ancak avcunun içindeki asa ağaç kurdu tarafından yenilip

¹¹⁴ Alaaddin Soykan, “Kuytu İnfilak”, *Mavera*, S. 146, Şubat 1989, s. 52.

¹¹⁵ Semih Erinç, “İslamda Siyasi Sistem”, *Mavera*, S.151, Temmuz 1989, s. 6.

çürüdüğünde cinler öldüğünü bilebilmiştir. Mavera'da Hz. Süleyman'ın vefatından bahseden dizeler şöyle yer almaktadır:

*“ben bir başkasıyım
uykularдан yeni uyantıyorum
adına geceler yakışan
ülkeler içinden çıkıp geliyorum
rüyalarımда Yusuf'un kan tutmuş güvercinleri
getirip gecenin mağrur aydınlığında
hasretin avcuna koydular **Süleyman'ın** ölüsünü
Süleymanın avucunda şiir”¹¹⁶*

Beytü'l-Makdis'in yapımı başlangıcı Hz. Davud peygamber dönemine kadar gitmektedir; ama Hz. Süleyman (a.s) döneminde bittiği için Süleyman Mabedi olarak da anılmaktadır. Hz. Süleyman emrindeki cinlerin de inşasına yardım ettiği bu mabedin çevresine yerleşim alanı kurdurmuştur. Zamanla Beytü'l-Makdis'e Mescid-i Aksa denilmeye başlanmıştır. Zamanında orijinal Tevrat ve bazı kalıntılar olsa da günümüze gelene kadar çok fazla yıkım atlattığı için Yahudilere ait sadece bir duvar bulunmaktadır. Müslümanların ise ilk kiblesi olmuştur. İsrâ ve Miraç hadiselerinin vuku bulduğu yerdir. Hz. Süleyman'dan bize kalan önemli bir manevi mirastır. Mavera dergisinde Hz. Süleyman hakkında şu bilgilere değinilmektedir:

“Öyle ki, Yahudi geleneğinde **Süleyman** Mabedi olarak geçen ve Hz. Davud'un şehri zaptından sonra **H.z. Süleyman** tarafından yaptırılan bir mabedin diğer kalıntılarını ortaya çıkarmak için Mescid-i Aksa'nın hemen dibinde kazılar yapılmaktadır bugün. Bu mabedin kaidesinin bir bölümünü ise, ‘Ağlama duvarı’ diye adlandırılan duvarın oluşturduğuna inanılmaktadır. Ağlama duvarı, aynı zamanda kutsal bölgenin batı duvarının bir kısmıdır. Siyonistlerin öteden beri

¹¹⁶ Mehmet Ragıp Kantarcı, “Yeni Bir Sevda Süleymanı”, *Mavera*, S. 88, Mart 1984, s. 36.

düşledikleri, ‘Süleyman mabedinin ihyası’, Mescid-i Aksa'nın ya da Kubbetü's-Sahra'nın yıkılması demektir. Çünkü her iki mescit de çok sonraları, mabedin yıkıntılarının olduğu ileri sürülen yerlerin üzerine inşa edilmişlerdir.”¹¹⁷

1.1.1.2.11 HZ. İSA (A.S)

Hz. Meryem’e melekler, Allah tarafından bir bebeğin babasız olarak kendisine bahşedileceğini bildirmiştir. Hz. Meryem zamanı geldiğinde Hz. İsa’yı kucaklamış ve Allah Teâlâ’nın emri üzerine bu durum için tek bir kelime dahi etmemiştir. Halk Hz. Meryem’i suçlamıştır ve çirkin bir muamelede bulunmaları üzerine Meryem annemiz sadece beşikteki bebeği göstermiştir. Hz. İsa’ya bir mucize verilmiş; Beşikteyken annesini suçlayanlara karşı savunmaya başlamış ve daha bebek iken peygamber olduğunu bildirmiştir. Kur’an’da çeşitli ayetlerle de sıkça desteklenen bu mucizevi hadiseden Maveria dergisinde de bahsedilmektedir:

*“O, beşikte de, yetişkin çağında da insanlarla konuşacak, salihlerden olacaktır.”*¹¹⁸

*“Bunun üzerine Meryem, çocuğu gösterdi. Dediler ki: “Biz, beşikteki bir sabi ile nasıl konuşuruz?”*¹¹⁹

*“Kuşkusuz ben Allah’ın kuluyum. O bana Kitab’ı verdi ve beni Peygamber yaptı; nerede olursam olayım O beni mübarek kıldı; beni bedbaht bir zorba yapmadı.”*¹²⁰

*“İrzini iffetle korumuş olanı(Meryem’i de hatırla)Biz O’na ruhumuzdan üfledik; O’nu ve oğlunu cümle âlem için ibret kıldık.”*¹²¹

¹¹⁷ Mehmet Burak, “Kudüs’ün Gözyaşları”, *Maveria*, S. 120, Aralık 1986, s. 36.

¹¹⁸ *DİB. Kur’an-ı Kerim Meâli*, Âl-i İmran Sûresi, Ayet 46.

¹¹⁹ a.g.e., Meryem Sûresi, Ayet 29.

¹²⁰ a.g.e., Meryem Sûresi, Ayet 30-32.

¹²¹ a.g.e., Enbiya Sûresi, Ayet 91.

“Fıravun suda can çekiyor... Nemrut tepiniyor... Roma şaşkın, Sasani sarayları devriliyor. Şahla, tağutlar, putlar yok oluyor. Musa sudan geçiyor, İbrahim ateşte yanmıyor, Yusuf zindandan çıkıp devlet oluyor. **İsa** beşikte konuşuyor.”¹²²

İsa (a.s) Peygamberlerden en yüksek derecelere ulaşmış beş ülü'l-azm peygamberden dördüncüsüdür. Allah'a itaatte kendilerine gönderilen peygambere uymayan ve asilikte ileri giden İsrailoğullarına gelen peygamberler arasında da sonuncudur. Kur'an'da ve birçok hadiste İsrailoğullarının peygamberlerine karşı aşırı giden hadsiz tutumları ve peygamberleri Hz. İsa'yı anlatan bilgiler geniş bir yer tutmaktadır. Maveria dergisinde de Hz. İsa'nın çektiği çile, sıkıntı ve kavmi hakkında şu bilgilere rastlamak mümkündür:

“Hz. Peygamber (s.a.v) haber veriyor: ‘İsrailoğulları’nda ‘naks’ şöyle başladı. Âlimlerden biri, günah işleyen bir adamla karşılaşır. Allah'tan korkup yapmakta olduğu işi bırakmasını, o işin helal olmadığını anlatır adama. Ertesi gün o kişiyi aynı işi yaparken görür. Kendini düzeltmediği halde, adamla düşüp kalkmaktan ve beraber olmaktan çekinmez. Bunun üzerine, Allah'ı Teâlâ da kalplerini birbirlerine benzetir.’

Sonra Peygamberimiz (s.a.v), ‘İsrail oğulları içinden kâfir olanlar, isyanları ve hududu aşmaları yüzünden Hz. Davut (a.s) ve **Hz. İsa** (a.s) tarafından lanetlendiler. Onlar, birbirlerini günah işlemekten menetmeye uğraşmazlardı: bu ne çirkin bir durumdu. İsrailoğullarından birçoğunun kâfirleri dost edindiklerini görürsün. Onlar, Allah'a, peygamberine ve kendilerine gönderilen kitaba inanmış olsalardı, kâfirleri dost edinmezlerdi. Fakat onların çoğu fasıktırlar.’ ”¹²³

¹²² Mustafa Demir, “Evet Evet Uyumuyordum”, *Maveria*, S. 162, Haziran 1990, s. 25.

¹²³ Selim İçli, “Kuran Sahabeliği”, *Maveria*, S. 150, Haziran 1989, s. 20; Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Maide Sûresi, Ayet 78-81.

Hiz. İsa'ya otuz yaşında iken peygamberlik görevi verilmiştir.¹²⁴ İsa (a.s) Allah'ın vahyine göre İsrail oğullarına İncil'i anlatmış ve Yahudileri doğru olana sevk etmeye çalışsa da, hak ettiği karşılığı görememiştir. İsa (a.s)'ın öğütlerinden çoğu Yahudi yüz çevirmiş, peygamberlerine ve ona inananlar üzerinde baskı kurmaya çalışmışlardır. İçlerinden pek az kişi İsa (a.s)'a tâbi olmuştur. İman eden bu grup 12 kişidir ve "havarıyyun" olarak bilinmektedir. Hiz. İsa kendine iman eden havarileri ile birlikte yeryüzünde irşad etmeyi amaçlamıştır. Fakat Yahudiler, havarilere çeşitli eziyetler yapmıştır. Havarilerden biri Hiz. İsa'ya karşı asi olan kavmiyle ittifak yapmıştır:

"Öyle ki, maruz kaldıkları zulümler karşısında havarilerden Yudas, İshar ve Yot (Yehuda) irtidad etti. Üstelik içlerinden Yehuda, Zekerıyya ve Yahya (a.s)'ı öldüren cani Yahudilere İsa (a.s)'ın bulunduğu yeri haber verdi. Ancak Cenâb-ı Hakk'ın gazabına uğrayanlardan oldu ve suretinde gösterildi ve çarmlıha o gerildi. İsa (a.s) ise göğe ref' edildi."¹²⁵

"İnan hepten sevda benimki

Başka bir şeyim yok öyle diyorlar

Görüyorum işte içtiğim her tütünde

*Göğe yükseliyor İsa geri dönmemecesine*¹²⁶

Hiz. İsa (a.s) için "ruhullah" tabiri kullanılmaktadır. Bu ifade Allah tarafından ona verilmiş övgü ve lütuftur. Allah (c.c) daha önce Hiz. Âdem'i "kün" emriyle annesiz ve babasız olmak suretiyle yoktan var ettiği gibi, Hiz. İsa'yı da kendi ruhundan üfürerek yaratmış ve "ruhullah" diye anılmasına sebep olmuştur. Ayrıca Ruhu'l-Kudüs olan Cebrail (a.s) ile desteklemiştir.

¹²⁴ Osman Nuri Topbaş, *Nebiler Silsilesi*, C. 3, s. 282.

¹²⁵ a.g.e., s. 300.

¹²⁶ Süleyman S. Kalkan, "İsa ve Güvercinler", *Mavera*, S. 116, Ağustos 1986, s. 13.

“Allah, bir de iffetini sapasağlam koruyan ve bizim de kendisine ruhumuzdan üflediğimiz, Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını doğrulayan İmran kızı Meryem’i de (inananlara) örnek gösterdi. O itaat edenlerdendi.”¹²⁷

“Bir seher vakti, sabahın hayat veren etkileri bahçeyi diriltmişti. Şafak, Meryem ağacıydı. Hoş soluklu İsa doğmuştu.”¹²⁸

Allah’ın ruhundan üflediği varoluşu da başlı başına bir mucize olan İsa peygamber Yahudilere Allah’ın izniyle gösterdiği başka mucizeleri mevcuttur. Sıralayacak olursak, beşikte iken konuşmuştur. Hastaları ve özellikle âmâları iyileştirmiştir. Gökten Hz. İsa için sofraya ve nimetler gönderilmiştir. Uykusunda çevresinde olanları bilirdi. Gizli yahut uzak mesafede olanlardan Allah tarafından haberdar edilirdi. Çamurdan kuş benzeri bir şekil yapıp nefesiyle üflediğinde kuş canlanıp uçardı, ölümlere “Kum bi- izni’llah” (Allah izniyle kalk) diye seslendiğinde dirilirdi. İsa (a.s)’ın mucizeleri Kur’an’ı Kerim’de şu şekilde tasdik edilmektedir:

“O gün Allah, şöyle diyecek: “Ey Meryem oğlu İsa! Senin üzerindeki ve annen üzerindeki nimetimi düşün. Hani, seni Ruhu’l-Kudüs (Cebrail) ile desteklemiştim. Beşikte iken de, yetişkin iken de insanlara konuşuyordun.[164] Hani, sana kitabı, hikmeti, Tevrat’ı, İncil’i de öğretmiştim.[165] Hani iznimle çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapıyordun da içine üflüyordun, benim iznimle hemen bir kuş oluyordu.[166] Yine benim iznimle doğuştan körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Hani benim iznimle ölümleri de (hayata) çıkarıyordun. Hani sen, İsrailoğullarına açık mucizeler getirdiğin zaman, ben seni onlardan kurtarmıştım da onlardan inkâr edenler, “Bu, ancak açık bir büyüdür” demişlerdi.”¹²⁹

¹²⁷ DİB. Kur’an-ı Kerim Meâli, Tahrim Sûresi, Ayet 12.

¹²⁸ Selim Kutsan, “Şeyh Galip’ten Hüsn İle Aşk”, *Mavera*, S. 144, Aralık 1988, s. 54.

¹²⁹ DİB. Kur’anı Kerim Meâli, Maide Sûresi, Ayet 110.

Bahsi geçen bu mucizelerden İsa (a.s.)'ın ölüleri dirilten, âmâların gözünü açan, kabul gören ettiği dualarda nefesi ve soluğu, dini edebiyatta sıkça yer aldığı gibi, Maverâ dergisinde “*Dua Kervanları*” adlı şiirde de saba rüzgârına benzetilmektedir:

*“Bazen ağlarken karanlıklarda
Öksüz gurbetimize acıyıp ötelerden
En derin yalnızlığımızın sevgilisi
Efendi tanımayanların efendisi
Rahmani uykularda sıvadı sırtımızı
Göğsümüze isyan tohumları ekti rüzgârlar
Bad-ı Saba ile hemhal İsa nefeslerimiz
Batı'da putlar devirdi putlar devirdi ülkemde
Doğu'da Mevlana dirildi Buhara'dan
Misk-i Hoten saçıldı İsfahan'dan Semerkant'tan”¹³⁰*

1.1.1.2.12 HZ. MUHAMMED (S.A.V)

Hz. Muhammed (s.a.v), Allahu Teâlâ'nın “hâtemü'l-enbiyası”dır. Allah *Levlake* hadisi diye anılan kutsi hadiste “*Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım*”¹³¹ buyurmuştur. Bu rivayetten kâinattaki tüm varlık âleminin Hz. Muhammed (s.a.v.) için yaratıldığı anlaşılmaktadır. Allah başka hiçbir şeyi yaratmamış iken ilk defa peygamberimizin nurunu yaratmış, hakikat-i Muhammediye halk olmuş, diğer bütün yarattığı felekler, ins ve cins bu nurdan var olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v) Allah'ın yarattığı bu âlemin başiboş olmadığını, asıl Yaratıcı'nın bir eseri olduğunu ümmetine anlatması, hakikati göstermesi yönüyle âlemin var olma sebebidir. Peygamberimizin hakikati bildirmesi ile yaratılan âlemi gerçek manada tefekkür edebiliriz. Dolayısıyla Peygamberimizin gayesi, âlemlerin varlığına da anlam katmaktadır. Peygamberimiz

¹³⁰ Ahmet İşler, “Dua Kervanları”, *Mavera*, S. 134, Şubat 1988, s. 33.

¹³¹ Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 2, s. 164; Hakim, *El Müstedrek*, C. 2, s. 615.

sevgiliye ulaşmada ve ulaştırmakta büyük bir göreve layık grlmş ve “lemlerin var olma gayesi” iltifatına mazhar olmuştur. Özetle arş ve arz arasındakilerle birlikte tüm kâinat muhabbetten hâsıl oldu demek daha doğru olacaktır.

Alaadin Soykan, “*Ahu Usul*” şiirinde bu muhabbet denizinde bir nebze de olsa yer edinmenin hasreti ile dizelerine başlamaktadır. şair bu kutlu Nebi’nin yanında acizliğini dizelerinde hissettirmekte ve ayağının tozu bile olamayacağını vurgulamaktadır. Ayağının altında toprak olmayı özlemlerle arzulamaktadır. Alaadin Soykan, ayağının izine yüz sürüp günahlarından arınmayı, berraklaşıp safiyun derecesine ermeyi ummaktadır. Peygamberimizin yolu şüphesiz Allah yoludur. Bu yolda arşınlanan topuklardan da ancak insanları içine düştükleri günah karanlığından kurtarıp aydınlatacak olan yine peygamberimizin nurudur.

“Muhabbet denizine ahu usul hasret dökülen

Irmak olsam ah hani bir

Arınarak bu gökçe suda kir pastan her tür

Bir'i tefekkür eğik her bir başta

şakak olsam ah hani bir

Dalında ram olmanın öteler tir tir kuş sesi yeşil

Yaprak olsam ah hani bir

Hal rzgrlanıyla sonra savrularaktan

Yre yol almış ayakların altında hep toz

Toprak olsam ah hani bir

Dostluklara o tanımı g candan açılmış

Kucak olsam ah hani bir

Sevmeye yle koskocaman hep dağlar ulu

Kinde ise zerreden de

Ufak olsam ah hani bir

Ki ben hafif günah esmer bir karanlığım

Şavk şavk olsam ah hani bir

*Yüz sürüp izine **Son Nebi'nin** güneş topuklu*

Aydınlanmak üşüsem de

Berrak olsam ah hani bir”¹³²

Mavera şairlerinden Erdem Bayazıt da nur-ı Muhammedî'den varlıkların halk edildiğini, Peygamber Efendimiz'in ahiret yolculuğunu anlatan “*Son Söz*” şiirinde şöyle dile getirmektedir:

“*Ve zaman döne döne*

Gelmişti başlangıç noktasına

İlk yaratılış düğümüne

Mahlûkatın var olduğu

Yüzüsuyu hürmetine

Evrenin efendisinin

Kavuşmak vakti gelmişti sevgilisine.”¹³³

Mavera Tasavvuf özel sayısında Allahu Teâlâ'nın Hz. Muhammed'e “*Habibim*” (sevgilim) diye nida etmesinin hikmetleri özenli bir şekilde anlatılmaktadır. Allah'ı gerçek manada sevmek ve ulaşmak peygamberi sevmekten geçer; edebiyetle Hz. Muhammed'in âlemlere rahmet olduğunun bir kez daha ispatı makalenin geneline yayılmıştır. Fehmi Kuyumcu yerin göğün her şeyin hareketinde Muhammedî bir aşk olduğundan bahsederken Hz. Muhammed (a.s.)'i de ayrıntılı bir şekilde denemesinde şöyle anlatmaktadır:

“Ricalullah denen Allah erleri arasında âşık ve maşuk olarak iki zümre vardır. Âşıklar Allah'ı sevenlerdir. Allah tarafından sevilip seçilenlere de maşuk

¹³² Alaaddin Soykan, “Ahu Usul”, *Mavera*, S. 86, Ocak 1984, s. 55.

¹³³ Erdem Bayazıt, “Son Söz (Ölüm Risalesi'nden)”, *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 5.

denir ki insan-ı kâmil denenler bunlardır. Nitekim İbrahim Peygamber Halilullah olarak âşık, **Peygamber Efendimiz** ise **Habibullah** olarak maşuktur.

Cenâb-ı Hak, mahiyeti bilinemez olan ezel âleminde bir gizli hazine iken, Peygamberimizin kemâlini sevmiş ve onun yüzü suyu hürmetine bu âlemlerle mahlûkatı yaratmıştır. Hakk'ın bu muhabbeti halka (yaradılmışlara) vesile olmuştur. Bu muhabbet, Hakk'ın zatının icabı ve bütün sıfatlarının ilki olduğundan, sıfatların hepsinin bağlı olduğu baş sıfat aşktır. Aşk ilk görüntü ve ilk sıfat olduğundan, kâinatın sebebi ve bütün mahlûkatın aslıdır. Aşk âlemi de denen bu âlem, olmuş ve olacak her olayın, gelmiş ve gelecek her canlının ilm-i ilahîdeki tasavvur ve bilgisinde mevcut olmasından ilim sıfatı ile de söylenir. Bütün âlemlerin plân ve programı veya tezgâhı bu âlemde olduğundan Levh ismi ile de anılır. Her âlem ve yaratığın listesini kalem kalem gösteren bir liste veya cetvele benzediğinden kalem şeklinde de ifade edilir. Ceberut, **Hakikat-ı Muhammediye** de denir.

Yaradılanların hepsi **Hakikat-ı Muhammediye**'nin meydana gelmesi için bir ortamdan ibarettir. Böyle olunca, Âlemin sebebi muhabbet, fenası ise aşktır. Cenâb-ı Hak, Peygamberimize olan muhabbetinden bu âlemi yaratmış ve aşk sıfatını Âdem atamıza devredilegecek bir emanet olarak bırakmıştır. Bu emânet âşıklar sultanı olan Habibullah'a ulaşıncı kemâlini idrak etmiş ve Habibullah maşukunun müritleri olan sahâbelerde aşk hali şanlı dönemini yaşamıştır. Cenâb-ı Hak, 'Habibimi seven, beni sevdiği için sever' buyurmuştur. Peygamberimiz de 'Allah'ı seven mutlaka beni de sever' demiştir. Peygamberimizi sevmeden, O'nun sevgisi kemâliyle kemâllenmeden, Allah'ı sevmek imkânsızdır. Hazret-i Ömer'e

‘Beni sevmedikçe imanınız kemâle ulaşmaz’ diyen Peygamberimiz, tasavvufun fenâfirresul dediği ikinci, sahâbeler içinse birinci fenayı işaret etmiştir.”¹³⁴

Hadis-i şerif’te "*Allah, seni kendi nurundan, diğer şeyleri de senin nurundan yarattım, buyurdu.*"¹³⁵ buyurmuştur.

Mavera dergisinde üstad Necip Fazıl, bu yüce nura layık olmamaktan, olamamaktan ve bunun sonucunda İslam âleminin, Ortadoğu’nun çektiği garipliğe, Müslümanların son dönemlerindeki haline üzülerək pay biçmektedir. Bu nura karşı liyakatli olanların hem bu dünyada hem de ahirette hükmedeceğini de öğütleyen üstad, Peygamberimize olan sevgisini şöyle dile getirmektedir:

*“Biz, **Sevgilinin** Nuruna lâıık olmaktan düştüğümüz için bu hale geldik.*

O’na lâıık olabilmek kimsenin haddi değil... Fakat lâıık olunamayacağını bilmenin liyakati herkesin vazifesi... işte bu son inceliğe lâıık olamadığımız için bu hale geldik.

***O Nur** öyle bir nur ki, ona lâıık olmakta, topyekûn zaman ve mekâna, bu dünyaya ve ötelere hâkim olmak var... Bu liyakatten düşmekte de, her türlü mahrumluk ve mahkûmluk...*

Her türlü mahrum ve mahkûm olduk.

Bizi affet!...

*...Hep **o Nur** aşkına, hep **o Nur**’a liyakat borcunun yüzü suyu hürmetine*

*Ve, bize; kendi öz yurdunda asırlardır lütfen iskâna tâbi muhacirlere benzeyen gerçek Müslümanlara, **o Nur**’a liyakatin en ileri derecesini bahşet; ve ebediyet bestesinden şarkımızı ateşten ahenk helezonlarıyla gönüllere nakşet!...”¹³⁶*

¹³⁴ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 43.

¹³⁵ Ahmed, Bin Hanbel, *Müsned IV-127*; Aclûnî, *Keşfü'l-Hâfâ C. I* s. 265.

¹³⁶ Necip Fazıl Kısakürek, “Dua”, *Mavera*, S. 91, Haziran 1984, s. 9-10.

Hız. Âdem'in cennetten çıkarılınca tövbesinde cennetin kapısında yazılı gördüğü Allah'ın ismiyle birlikte geçen, mühim olduğunu düşündüğü Hız. Muhammed ismini anımsamıştır.¹³⁷ Muhammed hakkı için Allah'tan af dilemiş ve Allah'ın en sevdiği kulun ismini geçirdiği duası bağışlanmasına vesile olmuştur. Peygamberlerin ilki Hız. Âdem'in topraktan yaratılma mucizelerinden Peygamberimizin yaratılması ve dünyayı teşrifine kadar peygamberler silsilesindeki manevi makam ve derecelerin kendinde toplandığı son peygamber ve yaşadığı kutsal mekânlar hakkında Mavera dergisinde şu bilgiler verilmektedir:

“Böylece velayet, Âdem (a.s.)'dan başlayıp peygamberler zincirinin her halkasında ümmetlere akseden ve **âhir zaman peygamberinde** en yüksek noktasına ulaşıp O'nun ümmeti içinde en geniş sahasına yayılıp en derin mânalara yansıyan bir ilâhî güçtür. Bu sebeple de şeriatlara tâbi olanlara Allah'ın lütfudur.¹³⁸

“Cenâb-ı Hak, insanoğlunu meleklerden efdal olmakla beraber hakîr olarak bilinen topraktan yaratmıştır. Onun ‘Halifelik’ vasfı ve ‘Âdem’lik şerefi toprak maddesinin hakikatında saklıdır. Arşa, kürsiye sığmayan Allah, topraktan yarattığı insanın kalbine sığar, o mânâya tecellî eder. ‘Seyir’ denen temizlenme ve kemâl kazanma hâdisesinde; tamamiyle, toprağın asıl ve hakikatına kâlbolan velî, böylece ‘halife’ ve ‘kâmil’ sıfatını kazanıyor ve Âdem'den **Ahmed'e** (a.s.) kadar bütün peygamberlerin sıfat ve selâhiyetine ulaşıyor. Şu hâle göre toprak, bütün kemâlleri taşıyan bir yaratılış harikası demektir. Hazret-i Âdem'in toprağı bütün arzdan, yüce Peygamberimizin toprağı da Ravza'dan alınmıştır. ‘Her insan toprağının alındığı yerde toprağa verilir’ denmiştir....

...Kuddusi Baba da 253 nolu şiirinde şöyle der:

¹³⁷ Bk., Suyuti, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, 1/116; Yusuf Nebhanî, *Huccetullah Ale'l-Âlemin*, s. 210.

¹³⁸ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 56.

Niçin olmaya eşref cümle yerden

*Duran anda **Muhammed Mustafâ'dır**”¹³⁹*

Peygamberlerin özelliklerinden biri de “tebliğ”dir. Allah’u Teâlâ “Sizin için İslam’ı seçtim ve yeryüzünde nurumu tamamladım”(Maide Sûresi, 3. ayet) buyurmuş ve Kur’an-ı Kerim’i Peygamberimize İslam’ı anlatması için pusula olarak göndermiştir. Makalenin yazarı Mehmet Çağlar da Kur’an’ı anlatmada ve en iyi tefsir etmede müfessirin ancak ve ancak peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) olduğunun altını çizmektedir.

“Kur'an Peygamberimize indirilmiştir. İnsanlığa sunan ve açıklayan da O'dur. İşte kitabın konusu bu açıklamanın usûl ve sınırları ile ilgilidir. Yazar, konuyu önsözünde şöyle ifade etmektedir: Takdim edeceğimiz mütevazı çalışmanın gayesi, Kur'an'ı açıklama vazifesinin Allah tarafından kendisine verildiği Hz. Peygamber'in, onu nasıl tefsir ettiğini ortaya koymaktır. Kur'ân'ın en selâhiyetli müfessirinin **Hz. Peygamber** olduğu bilinir ve usûl kitaplarının ekserisi tarafından, sünnetin Kitabı açıklama neveleri, beyanın kısımları arasında kalıplaşmış birkaç cümle ile ifade edilir.”¹⁴⁰

Allah Teâlâ peygamberimizi Arap toplumu başta olmak üzere tüm insanlığı, toplumu şekillendirecek, örnek şahsiyet olarak göndermiştir. Peygamberin sünnetleri ışığında Kur’an en iyi şekilde anlaşılabilir ve İslam hakkıyla yaşanılabilir. Zaten Peygamberimizin veda hutbesinde de buyurduğu gibi yüce Allah’ın mukaddes kelamı Kur’an-ı Kerim ve Peygamberimizin sünneti seniyyeleri Müslümanlara iki büyük miras olarak kalmıştır.

“**Hz. Peygamberin** adım adım Kur’an’ı açıklaması ve sünnetin doğuşudur. Bu açı, Hz. Peygamberin ashab ile sohbet usûlü ve onları yetiştirme tarzıdır. Bu önemli

¹³⁹ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvuf ve Toprak(Coğrafya)”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 101-102.

¹⁴⁰ Mehmet Çağlar, “Yayınlar ve Düşünceler”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, Böl. Peygamberimizin Kur’an’ı Tefsiri, s. 55.

nokta, ashabın Kur'an'a, Hz. Peygambere, sünnete bakışı, anlayışı, algılayışı ve bağlılığıdır.”¹⁴¹

Mevla Teâlâ Hazretleri zaman zaman insanlığa rahmet olması amacıyla peygamberleri, cennetini müjdeleyici ve ahiret azabının şiddetine karşı uyarıcı olarak göndermiştir. Emr-i bi'l- ma'ruf ve Neyh-i ani'l-münker yapmak ile vazifeli kılmıştır. Peygamberimiz de başta Arap Yarımadası'nda yoldan çıkan cahiliye toplumu için ve sonrasında örnek hayatıyla kıyamete kadar istikametini kaybedenler için âdetâ bir yol gösterici konumundadır. Bu durum Maverâ dergisine şu şekilde yansımaktadır:

“Hâlis ve bilgili Müslümanların dışındaki büyük kalabalıkların bilerek ya da bilmeyerek inandığı veya inanıyor zannettiği ve adına da din dediği, küfür ile ihtilâl halindeki bu düşünce yapısından kurtulması, arınması ve gerçek İslâmiyet ile buluşması; ancak Kur'an-ı Mübîn'in kurtarıcı düsturları, **Allah Resulünün** 'yol gösteren' hayatı ve beyanları bir de O'nun getirdiğine harfiyyen uymak ve insanları da buna uydurmaktan başka gayesi olmayan îmam-ı Rabbânî gibi büyüklerin tavsiye ve işaretleriyle mümkün olabilir.”¹⁴²

“Dinin kavranmasında ve Kur'an'ın sunduğu mesajın eksiksiz olarak anlaşılıp hayata aktarılmasında tek rehber, mürşit ve model **Hz. Peygamber'in** (s.a.v) kendisidir. Yüzyılımızdaki Müslümanlar, din ve ilim kavramlarına Kur'an'ın yüklediği anlamı idrak ederek buldukları kaostan ve 'kertenkele kuyusu'ndan kurtulacaklardır.”¹⁴³

Peygamberler geldikleri kavimlere yol göstermenin yanında kullar tarafından örnek alınması, yaşayış hal ve hareketleri uygulanması beklenen güzel bir model olmuşlardır. Kur'an-ı Kerim'de Ahzap Sûresi'nde Hz. Muhammed (s.a.v) için “*üsve-i hasene*” diye hitap edilmektedir. Üsve-i hasene, örnek bir şahsiyet anlamında Ahzap

¹⁴¹ Mehmet Çağlar, “Yayınlar ve Düşünceler”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, Böl. Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri, s. 55.

¹⁴² Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani'nin Mektubatında Küfre Dair Görüş ve Hükümler” *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 165.

¹⁴³ Eyüp Köktaş “Bilim ve Din”, *Mavera*, S: 138, Haziran 1988, s. 29.

Sûresi 21. ayet-i kerime’de geçmektedir. Maverâ dergisinde de peygamberimizin bu yönüne dikkat çekilmekte ve kemâle ermiş ahlakından ahlaklanmak, izinden gitmek için öneri sunulmaktadır. Hz. Ayşe’ye Peygamberimizin ahlakından sual olununca, söylediği cevap gibi “O’nun ahlakı ”*Kur’an ahlakı*”¹⁴⁴ idi. Peygamberimizin yaşayan Kur’an oluşu, gıpta edilen ahlakı ve Peygamberimizin dünyaya geliş amacı Maverâ’da şu şekilde ifade edilmektedir:

“Tasavvuf, İslâm’ın ilkelerinin hayata geçirilmesi, **son Peygamber’in** örnek alınması, Ona özenmenin, Ona öykünmenin en etkin yolu! **O Peygamber** ki, yürüyen Kur’an’dır. O ki, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilmiştir.”¹⁴⁵

Peygamberimiz aynı zamanda insan psikolojisini çok iyi bilen içinde bulunduğu toplumun nabzını tutan bir psikolog olmuştur. Dinimize göre bir Müslümanın derdiyle dertlenmek, teselli vermek, halini hatırlamak sormak zaten tavsiye edilen edeplerdir. Mizanda ve Allah katında ecri vardır. Hadis-i şerifte “Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: Bütün Müslümanlar bir insan vücudu gibidir. Bu vücudun bir organına bir şey olursa bütün vücut o acıyı hisseder. Baş ağrırsa yine bütün vücut o ağrıyı duyar.”¹⁴⁶ Peygamberimiz, bu hadisinde de söylediği gibi, Müslüman kardeşlerinin sorunlarını kendi benliğinde hissetmiş; toplumunun içinde bulunduğu çıkmazda onları desteklemiş; çoğu zaman da ilahi bir kuvvetle bertaraf etmiştir. Peygamberimiz mazlumların zor durumda kalanların haksızlığa uğrayanların daima yanında, merhameti ve şefkati bol birer psikologu konumundadır. Allah namına insanlığın sıkıntılarını dinleyeni, çözüme kavuşturmanı olmuştur. Peygamberimizin bu yönü Maverâ dergisinde şu şekilde bahsedilmektedir:

---

¹⁴⁴ Bk. Müslim, Salâtu’l-Müsafirîn, 139.

¹⁴⁵ Ersin Gürdoğan, “Tüketim Ekonomisine Başkaldırmanın En Etkili Yolu Tasavvuf, Tasavvuf ve Çağdaş İşlevi”, *Maverâ*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 112.

¹⁴⁶ Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66.

“**Hz. Peygamber** dönemi bunu sergileyen tablolarla doludur. Şüphesiz, insanı yaratan Allah, yarattığını ve eğilimlerini de en iyi bilendir. Bunu en çok bildirdiği ise peygamberidir. Onlar insanın açmazlarını ve algı noktalarını iyi bilen kişilerdir. Bu anlamda, teşbih yerinde ise, **Hz. Peygamber** büyük bir psikologdur, insan uzmanıdır. Aslında bütün önderlerde bir dereceye kadar bu özellik gereklidir. Hz. Peygamber'in dönemi ise tam anlamı ile cemaat toplumu özelliği taşır. Ferdi ve yüz yüze ilişkiler ağırlıklıdır ve bağlılıklar bu ilişkilerle oluşur. Bütün bu kompleksliği ve farklılıkları sergileyen insana mesajı sunmak o insanların psikolojilerini iyi anlamayı gerektirir. Allah, Peygamberine bu gücü vermiştir.”¹⁴⁷

Peygamberimiz ümmetini çok sevmiş, hayatı boyunca onların doğru yoldan sapmamaları için Allah’a yalvarmıştır. Peygamberimizin doğumunda gerçekleşen bir mucizesi de daha bebekken secdeye kapanıp Allah’a “ümmetim! ümmetim!” diye yalvarması olmuştur. İslam tarihinde Allah Resulü ashabını “dostlarım” olarak nitelerken ümmeti için ‘kardeşlerim’ tabirini kullanmış, bu duruma burkulan bir sahâbîye ümmetim beni görmeden sevdiler, diyerek ümmetine olan muhabbetini bir kez daha göstermiştir. Maverâ dergisinde ise böyle her anında bizi düşünen, bizim için kaygılanan bir peygambere ümmet olduğu için Mevla Teâla’ya şükreden bir “Hamdele”de resulün izzetinden şöyle bahsedilmektedir:

“Bizi nuruna garket olanlar

Hakk'a candan derler belî

Beli diyenlerin üstümüzde himmeti

*Elhamdülillah etmiş **Resulün** ümmeti*

---

¹⁴⁷ Mehmet Çağlar, “Siyer”, *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s.25.

Ümmeti hem etmiş velayetten izzeti

İzzeti eksilmesin, artsın hep rahmeti”¹⁴⁸

Kur’an’daki “Kim peygambere itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur.”¹⁴⁹ Ayet-i kerimesi Peygamberimize verilen ehemmiyeti açık bir dille ifade etmektedir. Resule itaat kesin bir hükümlle emredilmektedir. Allah’ı tanıyan ve seven bir kulun, peygamberi de sevip tanınması gerekir. Tanımaktan maksat emirlerini yerine getiren boyun eğen (kul) olmaktır. Peygamberimize itaat ve Resulü sevmenin yolu hakkında Maverâ dergisi, şu ifadelerle yer vermiştir:

“Resulü seven odur ki.

‘Bir mısra bunun formülünü gayet açık veriyor:

'Seven odur ki, olur sevilene mutî.'

Bu bakımdan seven, sevgisini itaatiyle ispat eder. Sevmenin neticesi itaattir. Muhabbet varsa itaat de vardır. İtaatsiz muhabbet iddiası, yalanlardan bir yalandır...

... **Resûl-ü Kibriya**'ya uymalı, yolundan gitmeli, getirdiğini baş tacı etmelidir.”¹⁵⁰

Allah, İslam dininin temel akidesi olan “Allah’ın birliği” ne inanmanın hemen akabinde Hz. Muhammed’in kulu ve elçisi olduğuna iman edilmesini istemektedir. Müslüman olmanın ön şartı olan kelime-i şehadet içinde peygamberimizin nübüvvetinin zikri ve kalben tasdikinin olması Peygamberimizin Allah katında değerini göstermektedir. Bu değeri anlatan bir hadis-i şerif ise şöyledir:

¹⁴⁸ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvuf ve Toprak(Coğrafya), Hamdele”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 104.

¹⁴⁹ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Nisa Sûresi, Ayet 80.

¹⁵⁰ Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani’nin Mektubatında Küfre Dair Görüş ve Hükümler”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 175; Bk., İmam-ı Rabbani, *Mektubat*, s. 355.

“Hz. Âdem’e Mevla Teâlâ Hazretleri; henüz yaratmamışken sen Muhammed (a.s)’i nereden biliyorsun diye sorduğunda, Hz. Âdem ‘*Ya Rabbi! Sen beni elinle yaratıp ruhundan bana üflediğinde, başımı yukarıya kaldırdım. Arşın sütunlarında ‘Lailahe illallah **Muhammeden resulullah**’ yazılı olduğunu gördüm ve bundan anladım ki, ismini kendi isminin yanında yazdığın kimse yarattıklarının arasında sana en sevgili olduğunu düşündüm*”,¹⁵¹ şeklinde karşılık vermiştir.

Rasim Özdenören’in “*Müslüman ve Müslüman*” adlı makalesinde ise Peygamberimize iman etmenin önemi şu şekilde ifade edilmektedir:

“Müslüman olmak için İslâm dinini hak ve doğru kabul etmek bir başına yeterli sayılmamaktadır. İslâm’ın hak olduğunu kabul etmekle birlikte Müslüman olmayı reddedenlere her zaman rastlanabilmiştir. İslâm’ın alâmet-i farikası onun «tek tanrılı» din olması da değildir. ‘Lâ ilahe illallah’ demek gerek şarttır, fakat yeter değildir. Bu yönden, İslâm’ın ayırıcı niteliği kelime-i şهادetin ikinci kısmında, yani ‘**Muhammedün Resûlullah**’ kısmında mündemiçtir. Kelime-i şهادeti söyleyen ve söylediğinin anlamına inanan herkes tanımı gereği Müslümandır. Ama bilinçli Müslüman diyebilmek için bir kimsenin şهادet kelimesini söylemesi yeterli sayılabilecek mi? Bilinçli olmak, şهادet kelimesinin getirdiği bütün sonuçlara katlanmayı ve yükümlülüklerin altına girmeyi de gerektirmektedir.”¹⁵²

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.v) bir rehber, bir psikolog, iyi bir eş, başarılı bir lider olmasının yanında Allah’a karşı gelenler için de dik duruşunu koruyan bir komutandır aynı zamanda. Maverâ yazarlarından Rasim

¹⁵¹ Bk., Suyuti, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, 1/116; Yusuf Nebhanî, *Hucetullahi Ale'l-Âlemin*, s. 210.

¹⁵² Rasim Özdenören, “Müslüman ve Müslüman”, *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 4.

Özdenören Peygamberimizin Allah düşmanlarına karşı olan mücadelesinden hakkında şöyle bahsetmektedir:

“Şirkle mücadele, şirke düşme, ondan uzak olma, şirke dalma gibi konular, insanın hayatta en fazla önem vereceği konular olmalıdır. Allah'a eş, ortak koşanlara karşı en keskin mücadeleyi vermiş olan büyük Peygamber Hz. İbrahim (a.s.)'i hatırlamamaya imkân var mı? O'nun başlattığı fiili savaşı sona erdiren, Mekke'de Kâbe'deki putları bizzat mübarek elleriyle kıran Rahmet Peygamberi, Savaş Peygamberi Hz. **Muhammed** (s.a.v.) olmuştur. Bütün peygamberlerin çağ çağ, devir, devir, yer yer devam ettirdikleri her türlü pisliğin, isyanın, günahın sembolü olan en büyük günah şirke karşı savaş, elbette, son bulmamış ve bulmayacaktır. Çünkü şirk varlığını sürdürmektedir. Peygamberlerin şirke karşı mücadeleleri, her devirdeki inanan insanların bu mücadeleyi devam ettirmeleri için birer hareket noktasıdır.”¹⁵³

Hz. Muhammed (s.a.v) Müslümanların lideri ve İslam Devletinin başkanıydı. Aldığı kararlarla sonraki dönemlerde de ışık tutmuş, Müslümanları rehavete düşüren durumlardan silkişmiş, asıl maksada İslam sancaktarlığına teşvik etmiştir. “*Acı Acı Ağlamaklar*” şiirinde Peygamberimizin liderlik özelliğinden şöyle bahsedilmektedir:

*“ve Peygamberimiz kutsal
bir devletin başkanıydı, soylu
bir zahit olarak yaşadı
siz bugün zenginlik içinde yüzerken
aslan yavrularını unutup çakallarla karıştınız
kim iddia edebilir yine başınızı dik tutabileceğinizi”*¹⁵⁴

“İslamiyet indirilişinden bu yana bir siyasi düşünce ve yapıya sahip. **H.z. Muhammed** (s.a.v) yalnız bir dinin tebliğcisi değil, aynı zamanda İslam'ın muamelat

¹⁵³ Alaeddin Özdenören, “İnsana Bakış”, *Mavera*, S. 115, Temmuz 1986, s. 20.

¹⁵⁴ Kadı Nazrul İslam, “Acı Acı Ağlamaktır”, *Mavera*, S. 157, Ocak 1990, s. 53.

hükümlerinin tatbik edildiği bir toplumun kurucusudur. Bu toplum, yani ashabı, **Hz. Muhammed** (s.a.v)'in teşekkül ettirdiği siyasi yapı içinde yer aldıkları için bir siyasi toplumdur ve o da liderleridir. Biz, özellikle Hicret sonrası dönemi ve Hülafa-i Raşidin dönemlerini göz önünde bulundurarak, bir siyasi toplum olarak İslam ümmetini ve İslam'ın getirdiği siyasi sistemi izaha çalışacağız.”¹⁵⁵

Divan edebiyatında Peygamberimiz “gül” ile temsil edilmektedir. Geçtiği yerleri İslam'ın nuruyla aydınlatan gül kokuları saçan peygamberdir. Arabistan gibi kurak topraklarda imanla beslenen nice gül goncalarının açmasına vesile olan gül kokulu peygamberdir. Güllerin efendisi girdiği toplumları şirk ve küfür karanlığından temizlemiş yeryüzüne nurunu yayarak İslam ile şereflendirmiştir. Yusuf Yazar “*Güle Kaside*” diye seslendiği şiirinde Peygamberimizi şöyle yâd etmektedir:

*“bir dağ doruğunda
rüzgâr Şirin'i fısıldıyor
kulaklarına şimdi
gür ve yalın yankıları düşleyerek
gönlünü bileyen
bir uğultu olup akla çarpan
bir umut olup çağı çarpan
gülle yenileyen yeryüzünü”*¹⁵⁶

Mavera Şairlerinden Akif İnan, Peygamberimize duyduğu hasretle kendi halini arz etmektedir. Peygamberimize ulaşamamanın verdiği özlemle “öte bahçede açılı gülüm” diye hitap etmektedir. Peygamberimizin sesini, rengini, gözlerini, güzelliğini ve O’na olan sevgisini samimi bir dille şu şekilde ifade etmektedir:

¹⁵⁵ Semih Erinç, “İslamda Siyasi Sistem”, *Mavera*, S.151, Temmuz 1989, s. 6.

¹⁵⁶ Yusuf Yazar, “Güle Kaside”, *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 26.

*“Sen öte bahçede açılı **gülüm**
Bütün bülbülleri yandı içimin
Dağıldı eczası sesin, ahengin
Güzelin, lezzetin, rengin, biçimin
Öpüp kokladığım ellerin **gülüm**
Hayat ırmağıydı fidanlarıma
Açardı yolumu Hızır'dan sesin
Gözlerin güneşti zamanlanma
Bir yetim çocuktur günlerim **gülüm**
Seslerim kırıktır, yatağım zindan
N'olursun tez elden beni de çağır
Al götür yanına efendim aman”¹⁵⁷*

Peygamberler içinde Allah Teâla Hazretleriyle konuşma şerefi Hz.Musa (a.s)’a nasip olmuş, Allah’ın cemalini görmeyi çok arzulasa da bu isteği gerçekleşmemiştir. Hz.Muhammed (a.s) çok sevdiği eşi Hz. Hatice’yi ve gençliğini yanında geçirdiği, amcası Ebu Talib’i kaybettiği hüznün yılında mahzunken Allah onu bir teselli olarak katına kabul etmiştir. Hz.Muhammed (a.s) bir ayda gidilecek mesafeyi Allah’ın katından gönderdiği Burakla kat etmiştir. Mevla Teâla Hazretleriyle bizzat konuşma ve cemaliyle buluşma şerefine nail olmuştur.¹⁵⁸ Dergide hiçbir peygambere nasip olmayan Miraç hadisesi şöyle anlatılmaktadır:

“Kudüs, ilk Kible olmasının yanısıra, Her türlü noksanlıktan münezzehten olan o Allah'dır ki, kulunu **Hz. Muhammed** (s.a.v) gece Mescid-i Haram'dan o etrafını mübarek kıldığımız Mescidi Aksa' ya kadar götürdü; ona bu yolculuğu âyetlerimizden bazısını gösterelim diye yaptırdık. Hakikat bu: ‘O Semidir,

¹⁵⁷ Akif İnan, “Arz-ı Hal”, *Mavera*, S. 141, Eylül 1988, s. 5.

¹⁵⁸ Bk., İsmail Hakkı Bursevi, *Mi'râciye*, 2007 Bursa.

Basîrdir’, âyetine mazhar olarak **H.z. Peygamber** (s.a.v)’i bağrında ağırlamış ve efendimiz (s.a.v), Sidreti Münteha’ya kadarı sahih hadisle sabit olan Miracına bu beldeden başlamıştı.”¹⁵⁹

“Ölüm güzel şey yoksa ölür müydü peygamber”¹⁶⁰

Fahr-i kâinat güneşinin her kul gibi vakti saati dolacak bir eceli vardı. Rabbinin huzuruna alını ak çıkacak amelleri, gelecek nesillerin imreneceği yetiştirdiği ashâbı, kıyamete kadar övülecek örnek bir hayatı vardı. Fakat gece gündüz beraber olduğu müminler için O’nun bu dünyadan ayrılması büyük bir hüzün olmuştur. İslam âlemi garip kalmıştır. İslam tarihinde Peygamberimizin vefatına çok üzülen Hz.Ömer’in “kim peygamber öldü derse karşısında beni bulur, sözü yine Peygamberimizin en yakın arkadaşı Hz. Ebubekir tarafından teskin edilmiştir. Peygamberimizin son vefat anını, son sözünü ve çevresinde nutku tutulmuş çaresiz bekleyen ashâbın halini Erdem Beyazıt “Son Söz” şiirinde, okuyucunun ruhunda bu hüznü yaşatırmış gibi şöyle aksettirmektedir:

“Kim derse ‘O öldü’, öldürürüm!

Ayrılık ateşinden

Ateşin şiddetinden

Sanki bendler çözülmüş

Felekler çökmüştü

Şuur tutuşmuş

Akü iflas etmişti.

Sonra Siddiyk olan

Yetiştirdi geldi

Baktı baktı yatağında hareketsiz yatan sevgiliye

¹⁵⁹ Mehmet Burak, “Kudüs’ün Gözyaşları”, *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 35.

¹⁶⁰ Necip Fazıl Kısakürek, “Güzel Şey” (1962), *Çile*, s. 121; H. İbrahim Taşkiran, “Çeşitlemeler”, *Mavera*, S. 113, Mayıs 1986, s. 56.

Mağarada arkadaşına Hicrette yoldaşına

Sonra baktı çevresine

Mahşerden önce mahşer hâlî yaşayan

Ashabına

Aline

Ebubekir dedi:

—Ey nas, susun!

*Kim ki **Resulullah**’a tapmaktadır*

*Bilsin ki **Resul** ölmüştür*

Kim ki Allaha tapmaktadır

Bilsin ki Allah ölmez

Hayy ve Lâyemuttur ¹⁶¹

Peygamber Efendimize ismini dedesi Abdulmuttalip koymuştur. Muhammed ismi “yerdeki ve gökteki tarafından çokça anılan, övülen”¹⁶² manasına gelmektedir. Gerçekten de 571 yılından günümüze kadar olan zaman diliminde bu denli övülen, anılan ve ismi zikredilen başka bir kişi bulunmamaktadır. Müslümanlar sadece peygamberimizi güzel övgü ve dualarıyla anmakla kalmamış, okunan sayısız salavat-ı şerifelerle Ehl-i Beytine de selam etmektedirler ve bu güzel yâd etmeler kıyamete kadar da devam edecektir. Muhammed Aktürk “*Biz Bu Vadide*” şiirinde Peygamberimize olan bağlılığını şu dizeleriyle ifade etmektedir:

*“O'nun adını andık yürüdük izinden **sevgilinin***

*Ölçüleri bildik aydınlandık sözünden **sevgilinin***

¹⁶¹ Erdem Bayazıt, “Son Söz(Ölüm Risalesi’nden)”, *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 5-7.

¹⁶² Beyhaki, *Sünen*, Delil, C. 1, s. 113.

O'nun adını analım yine biz ve öyle yürüyelim ,

Başımız dik, dillerimizde sevgilinin sözüyle yürüyelim ”¹⁶³

Peygamber Efendimiz için kullanılan “iki cihan serveri” tabiri hem dünyanın hem de ahiretin efendisi, önderi manasındadır. Dünya Allah’ın elçilik görevini en iyi bir şekilde yerine getirerek ahirete geçen son Nebi, sonsuz âlemde de gelmiş geçmiş tüm Nebilerin önderi, şefaet edeni konumunda olacaktır. Ekrem Sağıroğlu , “*Bilgi Taşıyıcıları*” adlı yazısında Hz. Muhammed (a.s)’den iki cihan serveri diye bahsetmektedir.

“Bütün bunlardan sonra anlıyoruz ki, şu dünya âleminde şifa kaynağı olarak tek yol, tek usul ve tek sistem kalıyor. O da, **iki Cihan Serveri**'nin getirdiğini almak, ilmi bundan ibaret bilmek, onu başlara taç, gözümüze ışık yapmaktır.”¹⁶⁴

Peygamber Efendimiz 8 Haziran Pazartesi günü hicri 632’de vefat etmiş ve Rabbine kavuşmuştur. 40 yaşında Allah’ın elçisi olan ve vefatına kadar 23 yılda pek ağır “Hâtemü’l enbiyâ”lık görevini itinayla ifa etmiş, kul peygamber olması yönüyle de biz ümmetine aciz bir kul olsak da Peygamberimizin izinde neler yapabileceğimizi göstermiştir. Peygamberimiz bir melek değildi. O da biz kullar gibi bir bedene ve nefse sahipti. Zengin bir peygamber de değildi, üzerinde yattığı hasır mübarek yüzüne iz bırakırdı ve üstelik cahiliye dönemini yaşayan bir toplumda yetim olarak dünyaya gelmişti. Her şeye rağmen tüm çektiği çile ve ıstıraplarla 63 senede Arap Yarımadası başta olmak üzere tüm kâinatı aydınlatmış ve tüm mahlûkata rahmet olmuştur. Yazar Ersin Gürdoğan bu durumdan ibret almayı önermektedir. Peygamberimizin hayatından çıkarılacak derslerle ömrü yeniden peygamberin ümmetine yakışır bir şekilde planlamanın önemini, Peygamberimizin dünyayı terk ediş yaşının üstüne basa basa vurgulamaktadır:

¹⁶³ Y. Muhamed Aktürk, “Biz Bu Vadide”, *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 15.

¹⁶⁴ Ekrem Sağıroğlu, “Bilgi Taşıyıcıları”, *Mavera*, S. 134, Şubat 1988, s. 45.

“Kim ne derse desin, biz Müslümanlar için beklenen ömür altmış üç yıl olmalı. Bir insan altmış üç yıllık bir ömre istediği her şeyi sığdırabilir. Peygamberimiz altmış üç yaşlarında dünyalarını değiştirdiklerine göre, insanlar bu yaş sınırından yukarısını fazladan yaşıyorlarmış gibi geliyor bana. Söz konusu yaşa kadar iyi bir sınav vermemiş bir insanın, bundan sonra başarılı olması oldukça güçtür. İnsanın bu yaştan sonra sorumlulukları bin kat daha artıyor olmalı.

Ömür içinde öte dünyaya giden kaçınılmaz yolda bir istasyon olan ölümün bilincine varmadan, hayatın anlamını kavramak kolay değil. Anamlı ve bereketli bir ömür için yaş değil, eylem ve geriye bırakılanlar önemlidir.”¹⁶⁵

Allah’ın resulü ömrü boyunca bir kere bile yalan söylememiştir. Hadislerinde şaka dahi olsa yalan söylemeyi men etmiştir. Daima sözünde durmuş, haksızlıkların karşısında yer almış, adaletle hükmetmiştir. Hayatı boyunca tüm Mekkeliler Peygamberimizi dürüstlüğü, üstün ahlakı, güvenilirliği ile tanımışlardır. Peygamberimiz bir rivayete göre *Kureyşlilere “şu dağın arkasında bir ordu var desem inanır mısınız?” diye sorar. Kureyşliler ise “Evet, inanırız! Çünkü seni şimdiye kadar hep doğru bulduk. Sen’in yalan söylediğini hiç işitmedik!”* derler.¹⁶⁶

Özetle Peygamberimizin sahip olduğu güzel ahlaklı karakteri ve güvenilir kişi olması sebebiyle kendisinden emin olunan Muhammed manasındaki “*Muhammedü’l-Emin*” veya “el-Emin” lakabı Mekke halkı tarafından Hz.Muhammed (s.a.v)’e verilmiştir. *Mavera* dergisinde de peygamberimizin bu vasfı ismi yerine kullanılmaktadır:

“Olanlara en çok üzülen, kuşkusuz Bilal’in annesi oluyordu; oğlunun gerçekten iyi dostlar edindiğini, onlardan kendine bir kötülük gelmeyeceğini

¹⁶⁵ Ersin Gürdoğan, “Günler Akarken”, *Mavera*, S. 159, Mart 1990, s. 13.

¹⁶⁶ Muhammed b. İsmail Buhari, *El-Camiü’s-Sahih(Muhtasar)*, Tefsir, 26/2; Müslim, İman, 348-355.

biliyor, önlerindeki 'Efendi engelini' aşmak için, gece gündüz düşünerek, başının etini âdetâ yırtıyorlardı.

Muhammed el Emin

Ebu Bekir

Osman

ve Bilal.”¹⁶⁷

Dünyaya gelen bir kişinin hakiki manada kul olabilmesi ancak Allah'ın ihsanı ile olabilmektedir. Kişi dünyaya başıboş gönderilmediğini idrakte Yaratıcı'sını arayacak, acizliğinin getirdiği kulluk vazifelerini yerine getirecektir. Kişi bu bilince erişse de bunun gerçekleşmesi ancak Allah'ın yardım etmesi ile olmaktadır. Hidayet Allah'tandır. Kul olabilmek de, kulluğa kabul edilmek de Allah'ın nazarında bir nebzecek de olsa varlık teşkil edebilmek adına çok büyük bir makamdır. Tabi her türlü eksikimiz ve hatalarımızla insanın kul olabilme yolunda çabalaması da Allah'ın inayetiyledir. Bu çabalamada nefsimiz, şeytan ve günahlar; Allah'a kulluğu unutturan, Rabbin rızasını öteleyen bir gaflet perdesidir. Dergideki denemede bu duruma bir çare olarak kulların sultanı Hz Muhammed (s.a.v)'e teslim olunması öngörülmüştür.

“Yaradılışımızdaki hikmetler icabı, vasıtasız kul olabilmemiz imkânsızdır. Nefs, beden alâkaları, şeytan ve geçim kaygıları ile bu kaygıların plancısı olan akıl, alışkanlıklar, çevre alâkalarımız, zan ve şüphelerimiz, bir delil ve kılavuz olmadan, kulluk ve abdiyet rütbesine ulaşmamızı imkânsız kılmaktadır. Bu geçitleri aşmış bir kılavuzun rehberliğinde ilerlemek gereklidir. Bu **manevî kılavuz**, istekliyi **kulların sultanına** teslim edince, **o sultandan** akseden nur ve destekle Allah'a kul olma yolu açılabilir.”¹⁶⁸

---

¹⁶⁷ Hatice Yürekli, “Siyah Kadının Oğlu”, *Mavera*, S. 152, Ağustos 1989, s. 41; Bk. Buhârî, Tefsîr, 26; Müslim, İman, 348-355.

¹⁶⁸ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 31.

Hz. Muhammed (s.a.v), Allah'ın nuruyla nurlanmıştı ve diğer yaşayan insanların zulmetleri gözlerindeki perdeler onda bulunmadığından yaratılan eşyanın arkasındaki gerçek sahibi, her eşyanın Allah'ın bir tecellisi olduğunu görerek yaşıyordu. Peygamberimiz uyanıktı, insanoğlu ise gaflet uykusundadır. Hz. Muhammed (s.a.v) bu durumu bildiğinden Miraca yükseldiğinde ümmeti için de bağışlanma dilemiş ve Allah Teâlâ Hazretleri çok mühim bir vazife olan namazı vermiştir. Peygamberimiz eşyanın hakikatini bilen çok şükreden bir kul olarak Allah'ın katına davet edilmiş, Mevla Teâlâ ile görüşmüştür. Peygamberler içinde sadece Rasullullah'a nasip olan Miraç hadisesi ve “fenafillah” makamı Maveria dergisinde şöyle ifade edilmektedir:

“**Resulüllah** (sav) zamanında bütün âlem kördü, yalnızca **O** uyanıktı ve görüyordu. Bu âlemi ve içindekileri biliyordu. Miraç'ta eşyanın sonucuna şahit olmuştu.”¹⁶⁹

1.1.1.3 MELEKLER

Melekler, insanların sürekli çevresinde Allahu Teâlâ'nın verdiği emirleri yerine getirirler. Melek kelimesinin çoğulu melâikedir. Kimi melekler, Rablerine sürekli ibadet etmekle meşgulken kimileri de kâinatın düzen ve işleyişiyle sorumlu tutulmuştur. Aşağıdaki dizelerde her hayırlı işte yer aldıkları gibi insanoğlunun dünyaya geliş evresinde vazifeli meleklerin olduğunu şair şöyle ifade etmektedir:

“bir insan yere düştü,

ana rahminden gökten ve

*melâike balkonundan”*¹⁷⁰

¹⁶⁹ Necip Fazıl Kısakürek, “Güzel Şey” (1962), Çile, s. 121; H. İbrahim Taşkıran, “Çeşitlemeler”, *Maveria*, S. 113, Mayıs 1986, s. 56.

¹⁷⁰ Edip Güneç, “Namusum Toprağım”, *Maveria*, S. 87, Şubat 1984, s. 40.

İnsanların gücünün erişemeyeceği büyük işler yaparlar. İnsanlara iyiliği telkin eden, kötülüklerden koruyan, sıkıntılı zamanlarda müminlerin yardımına gönderilen **meleklerde** vardır.¹⁷¹

Mavera Dergisi meleklerin varlığının insanoğlu için hayırlı olduğundan şöyle bahsetmektedir:

Bütün peygamberler insanların kurtuluşu ve Allah'a kavuşmaları için bir vesiledirler. **Melekler** dahi kendilerine verilen hizmetlerden dolayı insanların hayrına bir vesiledirler.¹⁷²

Melekler insanoğlunun hayrına koştukları gibi insanların iyi, hayırlı ve sevaplı ameller işlemelerinden de memnun olmaktadır. Mavera şairi dünyada iken zerre kadar da olsa yapılan her iyiliğin mizanda yok olmayacağını bildiğinden insanlık adına yaptığı vecibelerin meleklerin hoşuna gideceğinden şöyle bahsetmektedir:

“Haydi biz insanlığımıza sarılalım **Melekleri** sevindirelim

Sen şimdi ne kadar uzaktasın”¹⁷³

Melekler, insanlar gibi ölümlü de değildirler. Her bebek dünyaya geldiğinde o kişiyle vazifeli sağında solunda ve yakınında Allah'ı zikreden, iyiliğe sevk edecek duyguları fısıldayan, kişi için istiğfar eden ilahi emre göre kazadan beladan hıfz eden hafaza melekleri bulunmaktadır. Allah'a imandan sonra ilk sırada yer alan iman altı şartından biri olan meleklerin insanlarla beraber olduğu Mavera'da şöyle dile getirilmektedir:

“... ve şerefının imanla ve şu kısacık değersiz hayatı bu yolda harcamayla kazanacağını iyi anlamışlardı. Şüphesiz artık Peygamber gelmeyecek, ayet inmeyecek ama; Kur'an ortada, Sünnet bilinmekte, model oluşmuştur. Ve Allah yine inanan

---

¹⁷¹ Abdullah Nakışçı, *Dini Bilgiler*, s. 25.

¹⁷² Ali Gedik, “Tasavvuf (Bir Vasıta Gerekli mi?)”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 8.

¹⁷³ Mustafa Özçelik, “Sana Gülümseyen Ölüm”, *Mavera*, S. 127, Temmuz 1987, s. 17.

toplumun yanında olacaktır, **melekler** yine birlikte yaşayacaktır. Bu inanç ve teslimiyete erince bunlar gerçekleşecektir.”¹⁷⁴

“Ey Hanzala, eğer siz devamlı olarak o hali koruyabilseydiniz, sokakta ve yataklarınızda **melekler** sizinle musafaha ederdi. Fakat haliniz değişir, ara sıra öyle olursunuz, buyurdular.”¹⁷⁵

Dini menkıbelerde bahsi geçtiği gibi seher vakitlerinde kuşlar melekût âlemini görür ve meleklerin zikirlerine eşlik ederek günlük seher zikirlerini tamamlarlar. Şair, haklarında kısıtlı bilginiz olan bu nurani varlıkların kanatları olduğuna da dikkat çekmektedir. “meleklerin kanatlarında uyuduğunuz”, mısrasıyla kuşlara seslenirken asıl vurgulanmak istenen, bahsi geçen sabah zikrini ilham ile Allah’ı anan meleklerin vasıtasıyla kuşların öğrendikleri ve Allah’ı zikretmekte meleklerle hemhal oldukları anlatılmaktadır. Bu durum “gugucuk kuşları” şiirine şöyle aksettirilmiştir:

GUGUCUK KUŞLARI

Sabah kuşları kumrular,

Kim öğretti size sabah türküsünü

Bir meleğin kanadında uyudunuz

Kim öğretti size sabah türküsünü

Yeni bir günün müjdesini

Minicik gagalarınızla getirirsiniz

Gugucuk gugucuk ötüşünüzle,

Bize dünyaları verirsiniz

Horozlardan çok seviyorum sizi

Ne geceleri belli ne gündüzleri

¹⁷⁴ Mehmet Çağlar, “Siyer”, *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s. 29.

¹⁷⁵ Müslim, Tevbe, h. 2750; Nedim Urhan, “Hadislerin Işığında Zühd ve Takva”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 91.

Zamansız ötüyor,

Uyandırıyorlar bizi

Horozların yalan söyler gözleri

Bana erken uyanmayı öğrettiniz

Doğru sözlüsünüz gugucuk kuşları

Meleklerin kanadında büyüdüğünüz belli¹⁷⁶

Sayıları ancak Allahu Teâlâ'nın bilgisi dâhilinde olan melekler âleminde bazıları arşta yer alır ve görevlerini itaatle yerine getirirler. Kur'an'ı Kerim'de "Arş'ı taşıyanlar ve onun çevresinde bulunanlar (melekler) Rablerini hamd ederek tespih ederler, O'na inanırlar..."¹⁷⁷ buyurulmuştur. Gökyüzüne ait hadiselerden yağmur ve kar gibi doğa olaylarından başta Mikail (a.s) olmak üzere sorumlu melekler vardır. Menkıbelerde yağış olduğunda duaların kabul olunacağı geçer. Çünkü yeryüzüne gökten inen her bir kar ya da yağmur tanesini bir meleğin indirdiği ve birbirine dokunmadan toprağa düştüğü hatırlatılır. Şair meleklerin yerine getirdiği bu görevi aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

"Bir tohumdan daha az değil

Fatihin büyük güvercin kanatları

Meleklerin sık aralıklarla

Dokunduğu toprak.

*Güzel buyruklar Gürbüz havalarda"*¹⁷⁸

Yine Maverâ'nın başka bir yerinde her insanın bir meleği olduğu gibi şairin şiirlerini oluşturan alfabedeki her bir harfe de şair, bir melek benzetmesini yapmaktadır:

---

¹⁷⁶ Mustafa Ruhi Şirin, "Gugucuk Kuşları", *Mavera*, S. 106, Ekim 1985, s. 34.

¹⁷⁷ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Mümin Sûresi, Ayet 7.

¹⁷⁸ Cahit Zarifoğlu, "İstanbul", *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 8.

“Şairlerin kalemi olmayacak orada.

Her harfin **meleği** yeni bir alfabeye kaydedecek şiirleri.”¹⁷⁹

1.1.1.3.1 CEBRAİL (A.S)

“Allah’ın kulu, Allah eri” anlamına gelen ve Allah tarafından peygamberlere vahiy iletmekle görevlendirilmiş melek. Kur’an-ı Kerim’de, Cebrail birçok isimle anılır. Bunların içinde en ünlüleri şunlardır: Cibril, Ruhü’l-emin, Ruhü’l-kudüs ve Ruh.¹⁸⁰

Cebrail (a.s) dört büyük melek içinde Allah (c.c)’ın izniyle Allah’tan gelen vahiyleri, emir ve yasakları iletmekle vazifelendirilmiştir. Hakkında Kur’an’da “Değerli” ve “arşın” sahibi Allah katında güçlü ve itibarlı¹⁸¹ olarak ifadelere yer verilen bu büyük melek, mukarrebindedir. Kadir gecesini inmeye başlayan Kur’an-ı Kerim’in tüm sahifelerini indirmede Allah (c.c) ile Rasulullah (s.a.v) arasında elçilik yapmıştır. Allah’ın peygamberini desteklediği vahiy meleği Cebrail (a.s) için Mavera’da nakledilen hadiste “Ruhü’l-kudüs” denilmektedir:

“Hassan bin Sabit. Resulullah Aleyhisselam ona, sen onları hicvet, **Ruhü’l-kudüs (Cebrail)** seninle beraberdir, diye emretti.”¹⁸²

“Beşeriyeti yanlışlara, girdap ve yıkımlara götürmüş olan kalem, şimdi, **Cebrail**’in yumuşak temasıyla çağdan özür dileyecek, çölleşmeye yüz tutmuş zemine vahiy bereketi ekecektir.”¹⁸³

Hz. Muhammed (s.a.v)’in ilk defa Hira Mağarası’nda Cebrail (a.s) ile karşılaşması ve onu sıkmasıyla ilk vahiy emretmesi mucizesi de İslam tarihinin temel hadiseleri arasındadır. Mavera dergisinde, peygamber devrindeki bu ulvi karşılaşma hatırlanmakta ve aynı ruhla şuurlanmak günümüz Müslümanlarına öğütlenmektedir.

¹⁷⁹ Mustafa Ruhi Şirin, “Günlerde Kalan Mor Işıklı Şiirler”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 26.

¹⁸⁰ *Dini Terimler Sözlüğü*, MEB.Yayımları 2009, s. 46.

¹⁸¹ Abdülmecid İslamoğlu, *Vahib Ümmi Divanının Dini Ve Tasavvufi Tahlili*, 2013, s. 36.

¹⁸² Mehmet Şüheda Arslan, “Prof Muhammed Meczub ile Bir Mülakat”, *Mavera*, S. 106, Ekim 1985, s. 43.

¹⁸³ Sadık Kılıç, “Gerçeğin Yeniden Örgütlenişi: Mümin Entelektüelin Mesajı”, *Mavera*, S. 123, Mart 1987, s. 44.

“Bizler kadir gecelerimizi bekleyenleriz. Bir **Cebrail** sıkmasıyla ‘kalem’ ve ‘ikra’nın bilincine varma; kan pıhtısını Rabbin insanına yükseltme, insan ve toplumunu Rab ilminin eseri bilme gecelerine bürünmedeyiz.”¹⁸⁴

Mavera dergisinde geçen Cebrail (a.s)’ın bir vesile ile delil olması ile ilgili hususta Bilal Kemikli’nin çalışmasında şu benzer ifadeler yer verilmektedir:

“Delil kavramı doğruluğundan şüphe edilmeyen “ayet” kavramı ile eşleşmektedir. Allah’ın sözleri ayetlerini ise vahiy taşıyıcı melek olması sebebiyle Cebrail (a.s) üstlenmiştir. Akleden insanlar yaşadıkları süre içinde delilleri(ayetleri), dünyadaki Allah’ın yarattığı güzelliklere ve sanatlara bakarak her zerrede bulabilirler. Bu sebeple yaratılan canlı cansız her varlık Allah’a ulaşmada Cebrail (a.s) gibi başlı başına bir delildir.

Can-mi’racı yolunda gerektür la-büdü delil

*Her zerrelere ol demde olur sana **Cebrail**.*”¹⁸⁵

Fehmi Kuyumcu da Cebrail’in delil (rehber) olmasına şöyle işaret etmiştir:

“Nice âşıkların bağrını dele

***Cebrail** delildir Ahmed’e bile”*¹⁸⁶

1.1.1.3.2 AZRAİL (A.S)

Azrail (a.s), eceli gelen kulların canını Allah’ın izniyle kabzetmekle sorumlu olan melektir. İnsanlar Azrail (a.s)’a bu görevinden dolayı çeşitli şekillerde hitap etmektedir. Mavera dergilerindeki yazı ve şiirlerde Azrail (a.s) için, isminin yanı sıra ölüm meleği, can alıcı, insanların avcısı ve ölüm vakti geldiğinde elini uzatan melek şeklinde hitaplar kullanılmıştır:

“**Azrail** mi?

¹⁸⁴ Sadık Kılıç, “Gerçeğin Yeniden Örgütleniş: Mümin Entelektüelin Mesajı”, *Mavera*, S. 123, Mart 1987, s. 44.

¹⁸⁵ Bilal Kemikli, “Melekler”, *Sun’ullah-i Gaybi Divanı*, s. 111.

¹⁸⁶ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 51.

O da kim?

Başka bir avcı mı?

Yoksa kuşların avcısı insan, insanların avcısı **Azrail** mi?”¹⁸⁷

“**Azrail** gibi yan bakışı cana bela

Zulmetmek istese bir bakışı İsa'yı ölüm gelinine damat eder. Dudağının etrafındaki tüyler, İsa'ya İncil'in gelmesi gibi inmiş bir nur.

Öldürücü bakışlarını seyreden, hayat veren bir **Azrail** görür.”¹⁸⁸

“Şöyle bağıracaksın

Kala ölüm meleğinin vurmasına bir vakit”¹⁸⁹

“Seve seve ölürüm, öl derse eğer bana

Derim, hoş geldin merhaba, can alıcı olana”¹⁹⁰

“Uzaklar daha yakınlaşıyor, daha:

ölüm başucumda

Bir melek elini uzattıyor bana”¹⁹¹

“ölüm bir melek elinde gelir

Ve öper usulca çocuk yüzleri”¹⁹²

1.1.1.3.3 İSRAFİL (A.S)

Kur'an-ı Kerim'de dört büyük melek arasında yer alan İsrafil (a.s)'ın görevi, Yasin Sûresi'nde belirtilmektedir. İsrafil (a.s) kıyamet kopacağı vakit sûr'a üfleyecek olan ve yine kıyametin kopmasıyla yerle bir olan düzene ikinci kez sûr'a üfleyip

¹⁸⁷ Cahit Zarifoğlu, “Serçekuş”, *Mavera*, S. 84, Kasım 1983, s. 35.

¹⁸⁸ Selim Kutsan, “Şeyh Galip'ten Hüsn ile Aşk”, *Mavera*, S. 138, Haziran 1988, s. 20.

¹⁸⁹ Cahit Zarifoğlu, “Vakit Sarı Tunç Kara Demir”, *Mavera*, S. 102, Haziran 1985, s. 11.

¹⁹⁰ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 54.

¹⁹¹ Mustafa Ruhi Şirin, “Günlerde Kalan Mor Işıklı Şiirler”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 25.

¹⁹² Arif Bilgin “İslamı Daha Çok Bilmekle Daha Çok Anlaşılacak Şair ve Şiirler Erdem Bayazıt”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, s. 41.

mezarlarında bekleyen tüm ölümlere mahşerde toplanmayı haber verecek olan melektir. Sur'a üfleyip kıyamet zamanını haber vermekle ve imtihan dünyasını bitirip ahiret hayatının başlangıcını duyurmakla vazifelidir.

“(İsrafil tarafından) sûra üflendiğinde insanların mezarlarından kalkarak Allah'ın huzuruna doğru akın akın gittiklerini görürsün.” (Kur'an-ı Kerim 36/51)¹⁹³

Mavera dergisinde esen rüzgâr, İsrafil (a.s)'ın sura üflemesinden oluşan tatlı bir meltem diye nitelendirilerek iktibas yapılmaktadır. İsrafil (a.s)'ın görevini yerine getirmesiyle kıyamet koştuktan sonra ahiret hayatında oluşacak bu yenilenme ve sorgu sual için bekleyişte; tatlı meltem, mahşer alanındakiler için bir hayat kaynağı olmaktadır.

“Gül bahçesi Cennet'i hatırlattı. Duvardaki dikenler de tubaya benzedi.

Tatlı meltem, **İsrafil** gibi bu dünya mahşerine hayat verdi.”¹⁹⁴

1.1.1.3.4 MÜNKER NEKİR

Münker Nekir melekleri, öldükten sonra kabirde Allah'ın kullarına emredilen soruları sorup sorgulamakla görevli meleklerdir.

Üstad Necip Fazıl kendini “münker nekire” benzetmektedir. Münker Nekir'in görevini farklı bir şekilde ele almıştır. Üstad, tevhit inancının dışındakileri canlı cenaze diye tabir etmiştir. “Allah yolunda ölenlere ölü demeyin onlar dirilerdir”¹⁹⁵ ayetinden yola çıkarak tersten okuma yaptığımızda Allah'ı hiç tanımadan yaşayan, Allah'ın yoluna uzak kalmış, tevhit inancını hiç tanımayanlara da şairin dediği gibi canlı cenazelerdir demek çok yerinde bir benzetmedir. Münker Nekir melekleri nasıl kabirde biz fanileri sualleriyle sorgulayacaklarsa, dergide mısraları geçen şairimiz de Allah'tan ve kanunlarından bî-haber yayınlar çıkaran din düşmanlarını gerek yazıları, gerekse sual ve eleştirileriyle sorgulayıcısı olmaktadır.

¹⁹³ *Dini Terimler Sözlüğü*, MEB. Yayınları 2009, s. 179.

¹⁹⁴ Selim Kutsan, “Şeyh Galip'ten Hüsn ile Aşk”, *Mavera*, S. 139, Haziran 1988, s. 43.

¹⁹⁵ *DİB. Kur'an-ı Kerim Meâli*, Bakara Sûresi, Ayet 154.

Başka bir yönden yaklaşacak olursak Münker Nekir olmak tabiri, bir hadis rivayetini de anımsatmaktadır. “Ölmeden önce ölünüz.”¹⁹⁶ Ölmeden önce ölmek, ölmeden önce sonunun ne olacağını düşün, demektir. Bir nevi kendini bir hesaba çek, doğru yolda mısın, nerden geldin nereye gidiyorsun; bu gidişatın, yaşayışın Allah’ın rızasına uygun mu, Rabbin kim, dinin ne, kıblen neredir, neler yaptın, neler yapmadın vs. gibi kendi nefisine öz eleştiri yap ve kısaca kendi başının münker nekiri ol, demektir. Amel defteri verilmeden önce nefis muhasebesinden kendini geçirmesi zeki olan her müminin özelliğidir. Kerim Ramazanoğlu, makalesine iliştiirdiği Necip Fazıl’ın bu mısrasındaki canlı cenaze tabirine atfen münker nekirden habersiz tevhid inancının dışındakilerin başına âdetâ bir sorgu sual meleği kesilmektedir.

“Ben şâirim gaibi kurcalayan çilingir;

*Canlı cenazelerin başında **münker-nekir**”¹⁹⁷*

1.1.1.4 KİTAP

1.1.1.4.1 KUR’AN-I KERİM İNANCI

Yüce Allah’ın sözlerini gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak makale ve yazılarına taşıyan Maveria dergisinin yazar ve şairleri, Kur’an’ın insanoğlu için önemini vurgulamaktan kendilerini alamamışlardır. Maveria dergisinde “Kur’an” kelime olarak tarandığında dahi yüksek oranda mısralara serpiştirilmiştir. Her Müslümanın Kur’an-ı Kerim’i hayatta kendine sağlama cetveli kılması gerektiği gibi Maveria’da yapılan yorumlarda da Kur’an, günümüz meselelerine bakışta, toplumların sorunlarına çözüm bulmada kılavuz edinilen bir öğreti olmuştur. Dergideki vahiy ve Kur’an’a ait kavramlarla yoğrulan cümleler, derginin dini içerik ve manevi duyguları olgunlaştıran bir değerinin olduğunu göstermektedir.

¹⁹⁶ Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut 1351, C. 2, s. 291.

¹⁹⁷ Kerim Ramazanoğlu, “Teneşir Horozları ve Necip Fazıl”, *Maveria*, S. 91, Haziran 1984, s. 27.

Kur'an hayatımızın ister istemez her alanına nüfuz etmektedir. İnsanoğlu bazı zamanlar Kur'an içindeki bilgileri hayatına taşıyamaz ya da, maalesef gafletle unuttur. Fakat gerçeklere ulaşmak için Kur'an büyük bir araçtır; çünkü insana Rabbini en güzel bir biçimde tanıtmaktadır. Asıl otorite bu evrenin Yaratıcı'sı, sahibi olan Allah'tır. Yaratıcı'sının sesine, yani kelimasına kulak vermek ve perdenin arkasında asıl gerçekliği görebilmek için kul dünyaya gelmiştir. Allah, Kur'an'ın ipine sıkı sıkı sarılan bir kulunun asla yoldan sapmayacağını vaat etmektedir .(bk. Ali İmran Suresi Ayet103) Bu her şeyiyle mükemmel düzendeki evrensel koroya katılmakta yazarın dediği gibi Kur'an'a sarılmakla mümkündür.

“Gerçek türkü, **Kur'an-ı Kerim**'de. Bunu ne çabuk unutuyoruz. Şeflerden kurtulmanın, evrensel koroya katılmanın tek yolu **Kur'an-ı Kerim**'e sarılmak.”¹⁹⁸

Yeni bireylerin hayatlarında zorlu yolculuğa başlamadan iyiyi kötüyü ayırma süreci, çocukluğun ilk çağlarında başlamaktadır. Toplumda çocuk eğitimi Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek, onu ileriki yaşlarında anlamak ve öğrendiği bu doğruları hayatında uygulamak için gereklidir. Kur'an, kullar için nur saçan alacağı kararlarda ahlak ilkelerine uymayı öğütleyen bir fenerdir. Yeni güne Kur'an ile başladığı gibi çocuklarda ömürlerinin başlangıcına Kur'an'ı öğrenerek ilk adımı atmaktadırlar. Bu sebeple ister şehzade olsun isterse sıradan bir Anadolu mahallesinin çocuğu Allah'ın sözü ile meşgul olması elzemdir.

“Kent horozla uyanır sularla gerinir zamana geçerken ezanla

*Sayfalar sayfa olurken **Kur'an** 'la”¹⁹⁹*

“Çocuklar Topkapı'da

Sedef kabzalı kılıçlar ellerinde

*Rahlelerde **Kur'an**”²⁰⁰*

¹⁹⁸ Ahmet Ziyaoğlu, “Dünyaya Yeniden Gelmek ve Özgürlük için Kölelere Zehirli Yazılar”, *Mavera*, S. 152, Ağustos 1989, s. 15.

¹⁹⁹ Avni Doğan, “Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde İnanç ve İmgelerin Konumu”, *Mavera*, S.112, Nisan 1986, s. 53.

“Bugün de bir hayli iş var dedi şehzade kendi kendine.

Beş yaşındaki bir şehzadenin ne işi olur?

Ne işi mi olur? Pasta hıfzı **Kur'an-ı Kerim**.

Saniyen arapça farsça, sarf nahiv

Derken hat

Sonra kelam, edebiyat, güzel söz, hikmet..

Bunlar padişah yavrusu olmanın ilk şartları. Daha şimdiden alacağı derslerden biri de icrai imparatorluk sanatı.”²⁰¹

“Geleceğin kahramanı desem uyur musun yavrurum

Gözün göğün siyahından/ göğsün güneş kadehinden

*Yüzüne nur saçmış **Kur'an** desem uyur musun yavrurum”²⁰²*

Kur'an'ı Kerim'in içerdiği konular bakımından incelendiğinde inanç, ibadetler, helaller, haramlar, ahiret hayatına dair bilgilerin yanı sıra önceki yaşayan insan topluluklarından da haber vermektedir. Allahu Teâlâ'nın önceki kavimlerin hayatlarına kıssa şeklinde Kur'an'da yer vermesi belli bir gayeye hizmet etmektedir. Mesela Kur'an'daki kıssalar, günümüz insanına geçmiş peygamberlerin model olduğu kavimlere verdiği irşad, tebliğ ve ibretlik derslerden ilahi bir hikmeti akledebilme fırsatını sunmaktadır. Bu ilahi hikmetlerden ibret almak isteyen bir kul için iki unsur vardır. Birincisi geçmiş kavimlerin hayatlarında yaptığı hatalar, davranış bozuklukları, zalimlikler, isyanlar sonucunda gelen helak, ilahi ceza ve pişmanlıklardır. İkincisi ise Allah'ın tavsiye ettiklerine uyma, teslimiyet, sabır ve peygamberlerine itaat şeklinde kavuşulan selamet ve ebedi mutluluktur. Kur'an'da geçen geçmiş kavimlerin kıssaları dinini öğrenmek isteyen kullar için İslam'ın hikmet dolu güzelliklerinin idrakini ve anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Kavimlerin kıssaları bu yönüyle bakıldığında eğitim

²⁰⁰ Cahit Zarifoğlu, “İstanbul”, *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 8.

²⁰¹ Cahit Zarifoğlu, “İki Kız Kardeşin Ricası”, *Mavera*, S. 90, Mayıs 1984, s.41.

²⁰² Sezai Karakoç, “Ninni”, *Gün Doğmadan*, Eylül 2012; Hülya Kılıç, “Günler Geçti”, *Mavera*, S. 148, Nisan 1989, s. 11.

modeli olarak Kur'an'ın öğretici yönünü de desteklemektedir. Günümüzde de herhangi bir meselede karmaşıklığı indirgemek, anlatımı artırmak için geçmiş örnekler, kolay bir üslup olan hikâyeye şeklinde kıssalaştırılmaktadır. Allah (c.c) yaşanmış olan bu kavimlerin hayatlarına kısaca tarzında Kur'an'ında yer vererek hem inanç esaslarını vurgulamış hem de vahyini ve risaletini ispatlamıştır. Önceki kavimlerin hayatlarının ele alınışını incelediğimizde Kur'an'ın tarihe bakış açısı hakkında şu tespiti yapabiliriz. Kur'an'da Bazen ibret alınması için tasvir edilen kavimlerin yaşadığı mekân, tarih ve dönem kesinlik bildirilecek şekilde yer ve saat olarak belirtilmemiştir. Çünkü kıssalarda tarihi olaylar anlatılırken yer ve zamandan çok tarihte neyin tekrür edip etmemesi önem arz eder. Başka bir deyişle o hayatları anlatılan kavimlerin gittiği yoldan gidilip gidilmemesidir. Bu sebeple Kur'an'da o kavimlerdeki insan karakterleri ya da peygamberlere ve ilahi buyruklara davranış şekilleri ön plandadır. Kavimlerin hayatlarından hisse Cenâb-ı Hak katında nasıl karşılık buldukları biz kullar için derinlemesine betimlenir. Kur'an belagâtı, üslubu, anlatımı, kıraati, tasvirleri, içerik ve kelamının güzellikleriyle “mucizü'l-beyan”dır. Yüce kitabımız nerede olunursa olunsun başucundan bir an bile ayırılmaması gereken Maverâ dergilerinde geçen bir ifadeyle “insanı insana en güzel anlatan” Hz.Allah'ın bir mucizesidir.

“Gerçekten de, **Kur'an-ı Kerim**'de hep belirtildiği gibi, geçmiş kavimlerin yaşam serüvenlerini incelemek ve üzerinde düşünmek birçok doğruları kendiliğinden bulduruyor insana.”²⁰³

“**Kur'an**'da bu hususta açık bilgiler vardır. İnsanı insana en güzel anlatan kitabımız.”²⁰⁴

“— Hapiste devamlı olarak **Kur'an-ı Kerim** yanınızda mıydı?

— Bir an da olsa yanımdan ayırmadığım tek kitap **Kur'an**'dır.”²⁰⁵

²⁰³ Cihan Aktaş, “Tarihin Tozlu Karanlık Sayfalarında”, *Mavera*, S. 114, Haziran 1986, s. 59.

²⁰⁴ Alaeddin Özdenören, “İnsana Bakış”, *Mavera*, S. 115, Temmuz 1986, s. 19.

²⁰⁵ N. Bolelli & M. Erdoğan(Çev.), “Ahmet bin Bella ile Kültürel İlgileri Üzerine Bir Söyleşi”, *Mavera*, S. 112, Nisan 1986, s. 21.

Mavera'nın çeşitli sayılarında Kur'an-ı Kerim'in, bireyleri üzerinde düşündüren özelliklerine dikkat çekilmiştir. Kur'an-ı Kerim bir kerede toptan vahyedilmemiştir. Miladi 610 yılında Cebrail (a.s) vasıtasıyla Hz. Muhammed (s.a.v)'e bir bir indirilmiş, Cibril-i Emîn ile mukabele edilmiştir. Vahyin indirilişi, yaklaşık olarak yirmi üç yılda yaşam şartlarına, zuhur eden bazı olayların hikmet ve sebeplerine göre indirilmesiyle tarihsel düşünceyi teşvik etmektedir. Tabiki Kur'an'ın yeryüzüne parça parça indirilişinde bir tarihsel süreç takip edilmesinin sırları Allah katında mevcuttur fakat elbette bu durumun Kur'an'ın hıfzı, anlaşılabilirliği ve emirlerini uygulamayı da kolaylaştırdığı aşikârdır.

“İslam dünyasında baştan beri tarihsel düşünceyi teşvik edebilecek çıkış noktaları olmasına rağmen **Kur'ani** düşünce tarzı egemenliğini sürdürmüştür. Bir kere **Kur'an'ın** oluşumu tarihsel düşüncenin gelişimi için kendi başına bir teşvik veya hareket noktası olabilirdi. **Kur'an** ve tarih arasındaki bağ açıktır. Her Müslüman bilir ki, **Kur'an** bir defada değil, bilakis uzun yıllar zarfında indirilmiştir.”²⁰⁶

Kur'an-ı Kerim belagatinin güzelliği, edebi yönü, yazım ve anlatım özellikleri bakımından edebi eserlerin baş tacıdır. Şerife Nihal Zeybek de Mavera dergilerinin ilk seksen sayısını incelediği tezinde Kur'an'ın belagatinin muhteşemliği karşısında çaresiz kalan putperest Arap toplumunu tasvir etmektedir.²⁰⁷ Müşriklerden hidayet nasip olmuş olanları Arapçaya ve Kur'an dilinin özelliklerine çok iyi vâkıf olduklarından, Kur'an anlatımının bir beşer sözü olamayacağını hemen idrak etmiştir. Bu kelamın Allah'a ait olduklarını haykırmış ve belagatindeki mucizeliği görmüştür. Atalarının dininde sabit fikirli olan müşrikler ise iman etmemek için Kur'an ayetlerinin okunmasını engelleme ve duymamak için uzaklaşmayı tercih etmişlerdir. İslam tarihinde belagatiyle dinleyeni

²⁰⁶ Serhat Karahisar, “Kültür Değişmesi ve İslam”, *Mavera*, S.132, Aralık 1987, s. 8; A. Falaturi, "Zeit- und Geschichtserfahrung Im İslam", *In: Der İslam Im Dialog*, Köln-1979.

²⁰⁷ Şerife Nihal Zeybek, *Dini Edebiyat Açısından Mavera Dergisinin (1-80. Sayılar) İncelenmesi*, 2008.

mest eden Kur'an'ın okunurken kâfirlerin gürültü çıkarmaları Kur'an'ın bu muhteşem özelliği karşısında aciz kaldıklarının örneklerindedir. Mavera'daki metinlerde de geçtiği üzere bu üstün üslup dil ve belagat özelliklerine sahip Kur'an-ı Kerim, aynı zamanda yüce Rabbimizin buyruklarından oluşur ve kulları tarihte doğru iyi ve güzele sevk eden bir kural kitabıdır:

“İslâmi edebiyat çerçevesine girebilmesinin gerek şartı İslâmi perspektifinin bulunması, yeter şartı ise sanat niteliğini taşımasıdır. Dünya edebiyatının tarihi seyri içerisinde en büyük edebiyat olayı, muhakkak ki, **Kur'an-ı Kerim**'dir. Dünya medeniyetler tarihine bakılırsa, hiç bir gelişimin zamanımızda dildeki kadar muazzam bir niteliğe sahip olmadığı görülebilir; ilim mevcut durumunu dile borçludur. Bu husus **Kur'an-ı Kerim**'in edebî i'caz ile gelişimin hikmetini anlamaya yardımcı olabilir.”²⁰⁸

“Ali Ulvi Kurucu: Edebiyatın milletlerin hayatındaki önemine gelince.. Başta **Kur'an-ı Kerim** bir edebiyat şaheseridir. Bilirsiniz ki **Kur'an**'ın fesahat ve belagatı karşısında bütün diller susmuş ve topyekûn bâtil sistemler veya onları temsil eden sesler kısılıp kesilmiştir. Yalnız bizde inanan kitle olan Müslüman zümre, neşriyatlarını yaşatamamaktadırlar”.²⁰⁹

“**Kur'an** rahlesiyle cihat meydanı arasında hiç durmayan münasebet. **Kur'an** kılıca hedefini gösterirken, kılıç da, dünya tarihinde **Kur'an**'a yer açıyordu.”²¹⁰

“Bugün büyük bir ölçüde dini hayat kendisini atalar mirasıyla seslendirmek durumundadır. Bu atalar mirası, Allah'ın hükmünün korunması yolunda gösterilmeyen bir asabiyetle korunmak istenmektedir. Dünyanıza **Kur'an**'ın ve sünnetin koyduğu kurallar doğrultusunda değil de, bir düşün adamının, bir kavga adamının, bir tasavvuf

---

²⁰⁸ Mehmet Arslan, “İslami ve Tasavvufi Edebiyat Çevresinde Bir Soruşturma”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 147.

²⁰⁹ Mehmet Arslan, “Ali Ulvi Kurucu ile Mülakat”, *Mavera*, S. 111, Mart 1986, s. 38.

²¹⁰ Sadık Kılıç, “Gerçeğin Yeniden Örgütlenişi: Mümin Entelektüelin Mesajı”, *Mavera*, S. 123, Mart 1987, s. 43.

önderinin, bir fıkıh önderinin koyduğu kurallar doğrultusunda yön veriyorsanız, din sizin için bu şahısların eserlerinden ibaret bir keyfiyet haline dönüşmektedir.”²¹¹

Kur’an ile hemhal olma, geleneğimize örfümüze de girmiştir. Kur’an okumak her Müslümanın görevidir, berekettir, sevaptır, şifadır ve Yaratıcı’ya yöneltilen en güzel duadır. Her hayırlı işe başlarken, evlenme merasimlerinde, toplu açılışlarda, yeni bir bebek dünyaya geldiğinde, bir ölünün arkasından ya da istediğimiz bir dilek yerine geldiğinde şükür mahiyetinde mevlit ve Kur’an-ı Kerim tilaveti toplumumuzda okunmaktadır. Kur’an’ın sosyal hayatımızda yer alması *Mavera* dergilerinde şöyle geçmektedir:

“Kendini yukarıdaki köyüne kapat, evlenmelerde ve ölümlerde **Kur’an** oku yeterli para biriktirince bir binek hayvanı al, bin, uzak köylerde de cenaze ve evliliklerde **Kur’an** oku.”²¹²

Mavera toplum ve Kur’an okuma ilişkisini yazılarına taşırken Kur’an’ın evlerde sadece duvarda asılı ulaşılmaz bir kitap olmaya mahkûm bırakılmamasını istemektedir. İçinde Kur’an okunmayan bir ev için harabe tabiri kullanılması da, Kur’an lafzının zikredilmesinin önemini idrak etmek için düşündürücü bir sözdür. Yukarıda *Mavera*’nın 160. Sayısında geçen Kur’an’ın sosyal hayatımızda yer alışı, bir sebep sonuç ilişkisine bağlı olarak sınırlandırılmamalıdır. Kur’an ölümlerin arkasından okunmak için indirilmemiştir. Maalesef toplumda Kur’an okuma, evlenme veya cenaze sırasında okunan, karşılığında Kur’an ayetlerinin satıldığı bir gelenek olmamalıdır. İndiriliş gayesi, bireylerin hayatlarını “sırat-ı müstakim” üzere düzenleyecek bir nefes kadar önemlidir. Belki kulların hayatlarında nefes sıklığında her ana Kur’an’ı alabilmek mümkün olmasa da her zaman başvurabileceğimiz yakınlıkta ve kavrayışta bulunulması gaye edinilmelidir. Bu sebeple Kur’an’a somut, materyal bir yakınlıkta bulunmak, başımızın üstünde asılı olan Kur’an’a hemen başvurabileceğimiz anlamına

²¹¹ Atasoy Müftüoğlu, “Tevhid Toplumu İçin”, *Mavera*, S. 105, Eylül 1985, s. 5.

²¹² Yahya Tahir Abdullah, “Sabir’in Zamanla Konuşması”, *Mavera*, S. 160, Mart 1990, s. 22.

gelmemektedir. Ne yazık ki çoğu kul çözemediği problem ve sıkıntıların çaresini, Kur'an'ı tam anlamıyla fikren özdeşleşemediği için, başucunda olduğundan habersiz kilometrelerce uzakta aradığı görülmektedir. Dergide Kur'an'ı sadece evde bulundurmanın, anlamıyla ilgilenilmemesi ya da hayata geçirmek veya uygulamak için okunulmamasının kınandığı görülmektedir:

“Bu çok sağlam surlu şehirden de geçtim

Beni yalnız yarasalar tanıdı

Az kalsın bir bağ bekçisi beni yakalayacaktı Adım hırsıza da çıkacaktı

*Her evde **kutsal kitaplar** asılıydı*

Okuyan kimseyi göremedim

Okusa da anlayanı görmedim

Kanunlarını kâğıtlara yazmışlar

Benim anılarım gibi

Taşa kayaya su çizgisine

Gök kıyısına çiçek duvarına değil”²¹³

“Babamın kuvvetli bir adam olduğu doğrudur. Fakat annem ondan daha kuvvetli idi. Cüssesi küçük bir kadındı, ama kendisi gerçekten büyüktü. **Kur'an** üzerinde çok dururdu. Hazret-i Peygamber'i öven methiyeler ve kahramanlık türküleri ile çok ilgilenirdi. Belki **Kur'an**'ın manasını tamamen anlamazdı, fakat **Kur'an**'la büyük bir ünsiyeti vardı.”²¹⁴

“Yani nasıl ki namaz kılan bir şâhıs, namazın erkanına ne kadar dikkat ederse etsin, eğer okuduğu ayetlerin manasını anlamıyorsa ve **Kur'an-ı Kerim**'i hayatına

²¹³ Alim Kahraman, “Müslüman Yazar Çağı ve Problemleri”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 123.

²¹⁴ N. Bolelli & M. Erdoğan(Çev.), “Ahmet b. Bella ile Kültürel İlgileri Üzerine Bir Söyleşi”, *Mavera*, S. 112, Nisan 1986, s. 21.

tabrik edemiyorsa, namazdan yeteri kadar nasibini alamazsa Haccın da mana bütünlüğünü kavramadan dönen hacıların sayısı az değildir.”²¹⁵

Allahu Teâlâ, son dini İslam olarak ahir zamandaki kullarına seçmiş ve doğru yola sevk eden din nimetini tamamlamıştır. Bu ismi Allah seçmiştir. İslam dininin temel kaynağı ise son kitap Kur'an olmuştur. Allahu Teâlâ yüce kitabımızın ayetlerinde Kur'an'ı çeşitli isimlerle zikretmiştir. Örneğin Furkan, Mushaf, Sebu'l-Mesani, Nur, Kelam, Mübin, Şifa, Rahmet, Hikmet gibi. Kur'an'ın bu isimlerinin dışında Maverâ dergisinde şu isimlerle zikredildiği görülmektedir:

“Kitap, Kitab-ı Mukaddes, Kitab-ı Mübin, Kitab-ı Kerim, kutsal öğreti, kutsal kitap, vahiy, kutlu kitap gibi...

Yüce Yaratıcı, insanı hep **kitapla** ihya etti. İlk yaratılıştan da, sonradan hakikatten uzaklaşıp manen ölü duruma düştüğü zamanlarda da... Onun balçıktan maddesini ruh üfleyerek diriltten Allah manasını da kitapla diriltti. **Kitapla** gelen, insana gelmeseydi, insanlığa ait hiçbir şey taşımayacaktı. İnsan esasen kitapla, bu kutlu kitapla dirildi...

... Ve insanlığa mutlak '**kitap**' mefhumu **Kur'an**'la geldi. Allah onu bazen Kur'an, daha çok kitap olarak anıyor. **Kitap** denince **Kur'an** anlaşılır. Çünkü kitap **Kur'an**'dır.”²¹⁶

“...**kitabı** esas alarak yaşamalı, bilinçli yaşamaksa muradımız.”²¹⁷

“Bizden sürekli bir savaş beklemiyor mu, **kutlu kitap**, kendimizle, çevremizle, câhilî yanlarımız ve düşüncelerimizle, câhilî düşünce ve davranış içinde bulunanlarla hep savaşmamızı istemiyor mu?”²¹⁸

²¹⁵ Hekimoğlu İsmail [Mehmet Okçu], “İslam Kültüründe Hacc Soruşturması”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 24.

²¹⁶ Ekrem Sağıroğlu, “Kitap ve İnsan”, *Mavera*, S. 116, Ağustos 1986, s. 35.

²¹⁷ İsmet Gönenc, “Karanfiller Yargılanıyor”, *Mavera*, S.152, Ağustos 1989, s. 18.

²¹⁸ Mehmet Kahraman, “Hayat mı Bizi Yönlendiriyor Biz mi Hayatı”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 23.

“Yeryüzünün bir yanı bu haldeyken, bazı bölgelerde de zulüm daha açık bir biçimde yürürlüğe girmiştir. Bunun en büyük sebebi **kutsal öğretiyi** bırakmaktır.”²¹⁹

“...derinliğiyle vücut bulmasıdır. Allah’ın Evi, Hacc'da, bütün mesafeleri ve bütün dünyevi protokolleri ortadan kaldırmaktadır. **Kitabı Mübin** tek bir Ümmeti öngörürken, bunun en yüce yansıması olarak Hacc'ı getirmiş bulunmaktadır.”²²⁰

“Hâlis ve bilgili Müslümanlar dışındaki büyük kalabalıkların bilerek ya da bilmeyerek inandığı veya inanıyor zannettiği ve adına da din dediği, küfür ile ihtilâf halindeki bu düşünce yapısından kurtulması, arınması ve gerçek İslâmiyet'le buluşması; ancak **Kur'an-ı Mübin**'in kurtarıcı düsturları, Allah Resulünün “yol gösteren” hayatı ve beyanları bir de O'nun getirdiğine harfiyen uymak ve insanları da buna uydurmaktan başka gayesi olmayan İmam-ı Rabbani gibi büyüklerin tavsiye ve işaretleriyle mümkün olabilir.”²²¹

“İnsanım

Neden

Güneş uzak benden?

Uzaklaştırıldım.

Battım kana, kanla yıkandım

Kan oldum yüreklerde

Acı yokladım.

Yargılandım Batılı bir sağırlığa

*Ve **Kitab-ı Mukaddes'e.***

En nihayet kararlandım

²¹⁹ Avni Doğan, “Korku ve Yakarıştan Çizgiler”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 65.

²²⁰ Atasoy Müftüoğlu, “İslam Kültüründe Hacc Soruşturması”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 26.

²²¹ Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani'nin Mektubatında Küfre Dair Görüş ve Hükümler” *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 165; Bk., İmam-ı Rabbani, *Mektubat*, s. 355.

'Emr bil ma'ruf'a.

İnsanım.

İnsanlara

Hem yandım hem idam, oldum”²²²

“Ahlâkın ise tek kaynağı vardır. O da: **Vahiydir.**”²²³

“Arının vahiyle bal yapışı gibi, vahiyle soluklanır, ısıtılır, ışıtılsa o zaman özdeğerine kavuşacak demektir.”²²⁴

“İslama göre, başkası Allahu Teâlâ'dır. Kişi, başkasını tanıdıkça, kendini tanıyacaktır. 'Allah'ı bilen, kendini bilir.' Başkasını tanımak, vahiyle olasıdır. Kişi, başkasını tanıdıkça dünyayı anlamlandırabilir: Yalnız Allah başkası olduğu için, bütün bir insanlık da dünyadır. Dünya, kişinin sorumluluk alanıdır. **Vahiyden** öğrendiği yaratılışını ve varoluş amacını dünyada gerçekleştirecektir.”²²⁵

“Toplumlar da fakihlerin oranını artırmazsa şartlara teslim olur, vaziyet ve istikametini dışındaki güce bırakır. Bu nedenle bireyin ölüm kalım mücadelesi ile toplumları birbiriyle doğrudan orantılıdır. **Vahyi öğretti**, ortaya koyduğu ilkelerle bireye ve topluma benlik kazandırır. Tevhidi toplumun insani ortamında bireyin beni kendini rahatlıkla fiil olarak ortaya koyar. Bu, insanın ibadet olarak adlandırılan kendini yaşama sürecidir. Cahiliye, bireyin de, toplumun da benliğini yok eder.”²²⁶

“İslam, dünyayı imar yoludur. Çünkü vahyi öğretti, beşeri düzeyin çok üstündedir; bu üstünlük, **vahyin** indiği anda da, günümüzde de ve gelecekte geçerlidir.

²²² Nurettin Albayrak, “Serencam”, *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 42.

²²³ Alim Kahraman, “Ersin Gürdoğan'la Tüketim Ekonomisinin Bir Başka Yüzü: Hayâsız Yayınlar ve Ruhsal Kirlenme”, *a.g.d.*, S. 124, s. 36.

²²⁴ Mehmet Kahraman, “Devlet”, *Mavera*, S. 90, Mayıs 1984, s. 20.

²²⁵ İlyas Yalvaç, “Sabır Sebat Yazıları”, *Mavera*, S.152, Ağustos 1989, s. 10.

²²⁶ Musa Akif Doğu, “Ölüm Kalım Kılavuzu”, *Mavera*, S. 149, Mayıs 1989, s. 22.

İnsanlık, yüzyıllardır ne onu mükemmel bir şekilde kavrayabilmiş, ne de **vahyi öğreti** düzeyinde bir hayat anlayışı ortaya koyabilmiştir.”²²⁷

Mavera dergisinde Kur'an-ı Kerim'in özelliklerini ele alan metinlere de sıkça yer verilmektedir. Kur'an'ın indirildiği dönemden itibaren kıyametin kopacağı vakte kadar sabit ve hiç değişmeyen kesin bir beyanı vardır. İçindeki bilgilerde insanlığın tüm meselelerine çözüm olacak deliller ve anlatımlar mevcuttur. Bu sebeple yazar, değişikliğe uğraması muhtemel süreli bir ilmi bilgiye sahip olan bilim adamlarını ve yeni bir dünya görüşü ortaya atanların acizliğini fark etmesini istemektedir. Buluşları kendince bilimsel olanların Yaratıcı'nın kitabında olup olmamasına göre kontrol etmelerini eleştirmektedir. Çünkü âlemlerin Rabbi olan Allah her şeyin en iyisini doğrusunu hakkıyla bilendir.

“Kur'an'ı biz indirdik koruyucu biziz.”²²⁸

“İslam toplumu, **Kur'an** hakikatine dayanır. **Kur'an-ı Kerîm**, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın buyruğu ve bildirdiğidir. **Kur'an**, tabiat bilimlerinin cevap bulamadıkları sayısız soruya cevap vermektedir. **Kur'an'ın** vaz' ettiği dünya görüşü, tabiat bilimlerinin ortaya attıkları ve durmadan değişen dünya görüşlerinin aksine, hiç değişmemiştir. Bundan dolayı, **Kur'an'ın** tabiat bilimlerinin vardıkları sonuçları doğrulayıp doğrulamadığına bakmak boşunadır. Zira bir müddet sonra 'bilimsel görüş' değişmiş olacaktır. Bilim tarihi buna delildir. **Kur'an** mutlak gerçektir. Bilimler ise, gerçeğin küçük bir dilimini, sınırlı metotlarla tespit etmeğe yönelik sürekli denemelerden ibarettir.”²²⁹

Kur'an'ı Kerim'in kâinatın varoluşundan kıyamete kadar gelip geçecek tüm yüzyılları kapsayacağı asla değişmesinin mümkün olmayacağı Mavera'daki başka yazarların metinleriyle de desteklenmektedir. Ayrıca Cenâb-ı Hak her şeyin, tüm

²²⁷ Musa Akif Doğu, “Dünyaya Renk Vermek”, *Mavera*, S. 148, Nisan 1989, s. 51.

²²⁸ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Hicr Sûresi, Ayet 9.

²²⁹ Halit Ziya Kuyumcu, “İlim ve İnsan”, *Mavera*, S.88, Mart 1984, Böl. I, s. 11.

ilimlerin ve yaratılanların ilmi bilgisine sahip olduğundan bilimin bulduklarının ancak Yararı'nın ilminin yanında denizde su damlası misali bir keşfi olabileceği okuyucuya hissettirilir. Ayrıca Kur'an'ın başka özelliklerine de dikkat çekilir. Vahiy evrenseldir. Tüm toplumlara, tüm bireylere gönderilmiştir. Diğer ilahi kitaplarda olduğu gibi belli bir ırk ya da milletle sınırlandırılmamıştır. Allah, Kur'an'ı son kitap olarak Hz. Muhammed (s.a.v)'in ümmetine emanet etmektedir. Artık hükümler tamamlanmış ve her yönden ilmî, fikhî, iktisadî ve bilimsel olarak tüm zamanları içeren gerçekler insanoğlunun istifadesine sunulmaktadır.

Vahiy öğretisi, bireyi ve toplumu bir araya getirmektedir. Vahyin düzenlediği ve biçimlendirdiği dünya olgunluk, üstünlük ve süreklilik özellikleri göstermektedir. Vahiy, toplumun ve bireyin ihtiyaçlarını karşılamakta son derece zengindir. "Bu gün size dininizi tamamladım. Size olan nimetlerimi tamamladım. İslam'ı sizin için din olarak seçtim." (Maide,3)

"İslam, insanlığın bütün tecrübesini kendinde toplamış, tamamlanmış; eskimeyen, zamanla yenileme ve değiştirme gereği duymayan kıyamete kadar geçerli; toplumların düzeyini sürekli yükselten, düzey kazandırdıkça incelik ve zenginliklerini ortaya koyan bir hayat biçimi."²³⁰

"İnsanlığın tekâmülü için gerekli temel ilkeler eksiksiz bir şekilde **Kur'an-ı Kerim**'de vardır; **son kitaptır**, bu nedenle de ilahi güvence altındadır ve tahrif, eksiltme ve ekleme yapılması imkânsızdır."²³¹

Kur'an bir hüküm kitabıdır. Artması ve eksilmesi söz konusu dahi değildir. Kur'an-ı oluşturan ayetlerin diğer ilahi kitaplarda olduğu gibi değişmesi, kaybolması ve tahrif edilmesi mümkün değildir; çünkü ayetle sabittir ki Allah son ilahi kitabı kıyamete kadar koruyacaktır. "Şüphesiz ki Kur'an'ı biz indirdik ve şüphesiz ki onu mutlaka koruyacağız."(Hicr 9).Yüce kitabımız Allah'ın emir ve yasaklarını içerir. Kulları için

²³⁰ Musa Akif Doğu, "Dünyaya Renk Vermek", *Mavera*, S. 148, Nisan 1989, s. 52.

²³¹ Seçkin Cesur, "Kur'an ve Sünnete İlişkin Düşünce Bir Katkı", *a.g.d.*, S. 148, s. 54.

bir hayat kılavuzudur. İyiye, doğruya ve huzura ulaştıran, sonsuz bir hayata hazırlayan, karşılaşacağı kötülüklerden alıkoyan yolunu şaşırana rahmet bilgilerini bir bir sıralayan hüküm kitabıdır. Bu hükümlerin gereğini yapmak, gereği gibi bireyin kendi hayatını düzenleyerek İslam'ın yaşanmasına dair Maver'a da şu cümleler geçmektedir:

“Şanı Yüce Rabbimizi ve O'nun, paylaşılmaz, bölünmez, vazgeçilmez, artma ve eksilme kabul etmez hükmünü gereği gibi yüreklerimize ve zihinlerimize nakış nakış işlememiz İslâm'ı asli kimliğiyle, asli özellikleriyle tanımamızla kabil olacaktır.”²³²

“İşte Kur'an'ın bütün zamanlara bakan tasvirlerinden biri daha gerçekleşiyor ve hiç değişmeyen, değişmeyecek olan...”²³³

Öte yandan Mehmet Kahraman, Kur'an'ı hayatımızda nasıl konumlandığımızı dikkat çekmektedir. Dünyalık meseleleri öne alıp Kur'an'ı arka plana yerleştirdiğimizden yakınmaktadır. Kur'an'a göre hayatını yaşamayanın ruhunda olan güzelliklerin zamanla tek tek eşya, makam, şan şöhret sevgisi tarafından yağmalandığından bahsetmektedir. Böylelikle Allah aşkının yerini maalesef süfli sevgiler ve şeytani zevkler kuşatmaktadır. Kahraman, Allah'ın rızası ölçüsünde bir hayat için savaşmayı, bu savaşın her Müslüman için zaruri olduğunu da yine Kur'an'ın bize bildirdiğini söylemektedir. Yazar, Kur'an'a ait ölçülerle ömrümüzü, bu gasptan kurtarabileceğimiz konusunda uyarıda bulunmaktadır:

“Hayat, bizi çalışıyor, diye düşünürüm sık sık. Evet, hayat bizi çalışıyor. Hayat, bizi, Kur'anî düşüncelerden ve Kur'anî tavırlardan çekip çıkarıyor, bizi onlardan soyutluyor yani çalışıyor. Şeytan, hayatı, bir saz ekibi gibi kullanıyor bizi oynatabilmek, bizi çevresinde döndürebilmek için. Hayat sazının tellerini hep şeytan dimbırdatıyor. Şeytan havası çalışıyor hep hayat. Zaman sana uymazsa sen zamana uy diyorlar, hayat sana uymaz, sen hayata uyuver diyorlar bir de. Yani şeytanın sazını lanse ediyorlar, reklam ediyorlar. Kimler tarafından kurulmuşsa

²³² Atasoy Müftüoğlu, “Tesbih ve Tenzih Ederek”, *Mavera*, S. 102, Haziran 1985, s. 15.

²³³ Mehmet Burak, “Kudüs'ün Gözyaşları”, *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 35.

kurulmuş olan, hepimizin katkılarıyla kurulmuş olan, şu, eşyaların düzenlenmesinden ibaret olan hayat, bizi, sizi, hepimizi çalışıyor, birer birer çalışıyor. Zaten bu hayatın içinde değil miyiz, diyeceksiniz, evet içindeyiz, ama onu onaylama veya onaylamama açısından böyle değiliz”²³⁴

1.1.1.5 AHİRET

Dergide yer alan ahiret kavramı ile ilgili hususlara geçmeden önce dergimizin adına vurgu yapmak daha doğru olacaktır. Maverâ, gördüğümüz evrenin dışındaki öteki olan, bilinen duyulan hissettiğimiz arkasında ötesinde olan bilinmeyen diğer evren, diğer dünya gibi anlamlara gelmektedir. Kitaplara, şiirlere, tezlere ve dergilere konu olan “Maverâ” kelimesi çoğu zaman başlık yapılmaktadır. Dini edebiyatta mısralara çok yakışan ve bireyi düşündüren bu kelime yaşadığımız dünyanın ötesini işaret etmektedir. Şairlerin dillerine pelesenk ettikleri bu kelime, zaten manası itibari ile ahireti çağrışmaktadır. Maverâ dergisi isminde de olduğu üzere ukbâyı, öldükten sonra dirileceğimiz âlemi, ahiret hayatına ait unsurları, imge ve metaforları metinlerine sıklıkla taşımaktadır.

Örneğin, Mehmet Kahraman denemesinde ahiret hayatı için “ebedi mutluluk yurdu” ve “öte dünya” tabirlerini kullanmıştır. Kur’an’ın genelinde Kahraman’ın bu tabirine benzer ahiret hayatı; hak eden salih kulların mekânı, selam ve huzurgâhı olarak müjdelenmektedir. İnsan fitratı gereği hoşuna giden bir şeyin son bulmasından hoşlanmaz. En mutlu olduğumuz anın, olayın, başarının bile bir sonunun olacağını bilmesi insanoğlu için hüznün sebebidir. Hâlbuki cennetlikler için, ahiret hayatında artık üzülme, eza ve cefa çekmek yoktur. Ahiret, Allah’ın rızasını kazanan mümin kullar için hiç bitmeyecek mutluluk yurdudur. Bu sebeple Hz. Âdem’i, “Allah’ın buyruğuna karşı gelmek suretiyle” kandıran şeytana karşı dikkatli olmamızı öğütleyen Kahraman,

---

²³⁴ Mehmet Kahraman, “Hayat mı Bizi Yönlendiriyor Biz mi Hayatı”, *Maverâ*, S. 87, Şubat 1984, s. 21-22.

peygamberi dahi üzen bu durumun ebedi mutluluk yurdundan kopmaktan daha acı olduğunu söylemektedir. Bunu söylerken de ebedi mutluluk yurdunu umanların dünya hayatındayken şeytanın asla giremeyeceği bu saadetgâha karşı düzenlediği hırsızlıklara karşı bilinçlenmesi gerektiğini akıcı bir üslupla işlemektedir:

“Hz. Âdem gibi eşten, dosttan, cennetten ayrılışın ıstırabını değil, **ebedi mutluluk yurdundan** uzaklaştırılmış olmanın sızısını değil, yapayalnızlık duygusunun dehşetli korkusunu değil!...

Hayat, bizi çalıyor, diye düşünürüm sık sık. Evet, hayat bizi çalıyor. Hayat, bizi, Kur’ani düşüncelerden ve Kur’ani tavırlardan çekip çıkarıyor, bizi onlardan soyutluyor yani çalıyor. Şeytan, hayatı, bir saz ekibi gibi kullanıyor bizi oynatabilmek, bizi çevresinde döndürebilmek için. Hayat sazının tellerini hep şeytan dımbırdatıyor. Şeytan havası çalıyor hep hayat.”²³⁵

Kahraman’ın makalesinde kullandığı ikinci tabir ise “öte dünya” dır. Yaşadığımız, şahit olduğumuz gözle görüp elle dokunduğumuz dünyanın dışındaki, şu an üzerine basmadığımız bir tabir öte dünya. Yazar kesin bir şekilde bizi bekleyen öte dünyanın olduğunu söylerken maalesef kalbimizin, ruhumuzun, aklımızın; dünyalık hırs ve arzuların işgalleriyle dolduğuna hayıflanmaktadır:

“Hepimizin gönlünde birer ev, birer araba, birer renkli televizyon, birer kauçuk tabanlı ayakkabı, birer lüks görünümlü teyp, birer hesap makinalı saat, birer moda kazak! Bunlar yer ettikten sonra gönlümüzde, daha başka neler yer alabilir ki! Eşler dostlar mı yer alır! **Öte dünya** mı yer alır! Böyle bir gönülde başkasına yer kalabilir mi!”²³⁶

Kahraman’ın dışında diğer Maveria yazarlarının ahiret hayatı için kullandıkları ölüm ötesi ve öteki dünya tabirleri şu şekilde örneklendirilebilir:

“Akif, Necip, Sezai

²³⁵ Mehmet Kahraman, “Hayat mı Bizi Yönlendiriyor Biz mi Hayatı”, *Maveria*, S. 87, Şubat 1984, s. 21.

²³⁶ a.g.m.

Safahat, Çile ve şiir

gönlümüzde gün gün büyür

***ölüm ötesinden** gelir*

bir vakti paylaşmak için

***ahir zamanı aşmak** için*

bir hattır uzanır gider

***öteler ötesine** kadar*

bir remizdir bize göre”²³⁷

Mavera yazarları, bazen temalarında slogan benzeri bir şekilde ahireti, “tam da yaşanılacak mekân olarak” vurgulamaktadırlar. Mümin bu dünyada fiilen yaşıyordur ama öldüğünde ruhen asli bir yaşamaya başlayacaktır. Dünya, Allah dostları için anavatandan bir kopuştur, imtihan sürgünüdür. Bilinçli bir kul, sazlıktan koparılmış bir ney kamışı gibi ecel dolana kadar bir gurbet türküsü çalar; çünkü ruhların anavatani geri döndürüleceği yer ahirettir.

“Aklım çıldırıyor bir bilinmezde

Sorular küme küme duruyor bende

*Bir yaşamak ümidim **ahirette***

O gün gelir ne dert var sürgün gelir.”²³⁸

Yazar, bu dünyada kötülük yapan veya yanlış işlerle uğraşanların yapıp etmelerinin yanlarına kar kalmayacağını söylemektedir. Ahiret hayatından bî-haber bazı cahil insanların kimsenin görmediği yerde işledikleri kusurları, Allah’ın kamerasına takılmadan yaptıklarını zannedip kendilerini kurnaz sanmaları doğaldır. Dünya hayatında hukuki bir açıklığı fırsatlayarak herhangi bir yaptırıma veya ceza almama garantisinde olan insanların hak gözetmeden kul hakkı yemeleri de maalesef olağandır. Ama eğer bir Müslüman’dan bahsediyorsak durum tepetklak bir şekil almaktadır. Bu

²³⁷ Mehmet Atilla Maraş, “Çileyle Yoğrulan(Bir Remizdirler)”, *Mavera*, S. 117, Eylül 1986, s. 11.

²³⁸ Ramazan Tunç, “O Gün Gelir”, *Mavera*, S. 127, Temmuz 1987, s. 18.

kez kişi her yapıp ettiğinin hesabını öte dünyada nasıl vereceğini düşünen şuurlu bir şahsiyete dönüşür. Rasim Özdenören'in "Müslüman ve Müslüman" denemesinde tasvir ettiği en "bariz vasfı" olur. Ahiretteki hesabı dünyadayken yoğun düşünür. Yaptıklarını birer birer nefis muhasebesinden geçirir. İstemeyerek de olsa işlediği bir hata ve günah onun gözünde büyür de büyür. Pireden deveye dönüşür; çünkü hesabını vereceği ne bir hâkim ne de bir polistir, doğrudan Cenâb-ı Allah'tır. Ahiretteki hesabı hatırlayınca her yaptığı davranışta Allah bu hareketimden razı mı olur yoksa hiddetlenir mi diye düşünmekten kendini alamaz. Karıncayı bile incitmeyen bir duyarlılıkla yaşamaya başlar. Meşhur Kanuni Sultan Süleyman'ın kıssasındaki "yarın Hak Teâlâ huzuruna varınca, alır hakkını senden karınca"²³⁹ sözü misali bahçesindeki gül ağaçlarını saran karıncalara karşı incitici bir şey yapamayan padişah olur. Müslümanın bilinci, yapıp ettiklerine bir otokontrol sistemi uygular. Hesabını veremeyeceği işlere kırmızı ışık yakar, kendini kısıtlar.

"Müslümanın yapıp etmelerinin arka planını **ölüm ve öte dünya** fikrinin oluşturduğunu söylersek onun bariz bir vasfına temas etmiş oluruz. Müslümanı, başka 'kültürlerin insanından ayıran belli başlı farklılıklardan biri, onun yapıp etmelerini, ölümü ve **öte dünyayı** göz önünde bulundurarak dışlaştırmasında görülür. O, yalnız kendisinin değil, bütün evrenin gün gelip vadesi dolunca, kendisine tanınan mühlet bitince, şimdi içinde yaşadığı dünyanın ölçüsüyle 'fena' diye adlandırılan, onun gözündeysen **'beka'**nın ta kendisi olan yeni bir âleme geçeceğini kabul eder. Ölüm bu yüzden, bu dünya hesabının kapandığı ânı değil, bu dünyadaki yapıp etmelerimizin hesabının sorulacağı **yeni bir dünyanın başlangıcını** işaret eder. Böyle bir kabul içinde olan Müslüman, bu dünyadaki

---

²³⁹ Dursun Gürlek, *Karıncı Huzura Varınca*, Timaş Yayınları, 2006.

yapıp etmelerini, bir gün hesabını vereceği mülâhazası ile ortaya koyar. Çünkü bu dünyadan **öte dünyaya** götürebileceği tek şey yapıp etmeleridir.”²⁴⁰

“İhram, kefendir. Hacda kefen giyen Müslüman, ne kadar ölümü hatırlayabiliyor? Eğer Müslümanlar **ahirete** gereği gibi inansalar ve hayatlarının hesabını vereceklerini kâfi bilseler, bu kadar rahatlıkla günah işleyemezler.”²⁴¹

Ahiret, günahkârlar için çetin bir hesaplaşma mekânıdır. Dünyada iken yaptıklarıyla yüzleşmeyenler Allah'ın bir bir amel defterlerine kaydettiği suçlarının hesabını veremeyeceklerdir. Bu suçlar karşısında utanacaklar, yerin dibine girmek isteyeceklerdir. Hatta Kur'an'da, hayatlarının hesabını kitabını yapamayanların, “keşke toprak olsaydık”²⁴² da bu acı gerçeğe yüzleşmeseydik diye feryatları bildirilir. Cahit Zarifoğlu, savaş suçu işleyen, acımasızca davranan, insanlıktan çıkmışları, öyle güzel şiirine yansıtmıştır ki işkence odalarında, zindanlarda yaşanan acı dolu sesleri kırılan kaburga seslerine kadar insanlık onuruna hissettirmiştir. Mazlumların şairi Zarifoğlu, kendini yaptıklarından sorgu suale çekmeyen zalimlerin kaçınılmaz sonunu ise şiirinde şöyle kaleme almaktadır:

“De ki balyozlanan kaburgalar

İşkence odaları hayır diyorum ki

Kulağımızı dayadık mı kumluklarına

Kadırga kırıkları deniz dibi fısıltuları

Elbette bu suçları

Bu suçluları

Bakın nasıl utanıyorlar

Bir yere saklamak gerek

İnsanlık bizde kalsın fakat Allah

²⁴⁰ Rasim Özdenören, “Müslüman ve Müslüman”, *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 2.

²⁴¹ Hekimoğlu İsmail [Mehmet Okçu], “İslam Kültüründe Hacc Soruşturması”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 24.

²⁴² *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Nebe Sûresi, Ayet 40.

Onları sorguya çekecek”²⁴³

Mavera yazarları, ahiret ve sonsuzluk kavramlarına ilişkin pek çok dini nasihat ve öğütlerde bulunmaktadır. Din nasihattir. Ahirete inanmak amentüden bir inanç esasıdır ve ucunda sonsuz bir hayatı kaybetmek veya kazanmak vardır. Hal böyle olunca ahiretin sonsuzluğu ile ilgili cümleler Maveria dergisinde önemle işlenmektedir.

Bazı metinlerde dünyanın geçiciliği ve basit oluşuna; ahiretin ise hiç tükenmeyecek, dünya gibi bitmeyecek bir hakikat oluşuna dikkat çekilmektedir. Bu imtihan sürelidir. Dünya hayatı bir oyun gibi çok az bir süreyle sabittir. Bu sebeple dünyanın süfliliği Kur'an'da bu şekilde bir ifadeyle anılmaktadır.²⁴⁴ Dünya hayatından bahseden hadislerde de dünyada geçen süre zarfı, ahirete intikal edenlere sorulduğunda, bir gölgelik altında oturulup dinlenen süre olarak tarif edilmesi dünyanın adiliğini ve buna mukabil ahiretin hakikatini göstermektedir. Yazar Zarifoğlu, şiirini tahlil ederken ahiret hayatı için sonsuz hakikat demiştir. Artık hakiki dünyadayızdır ve bu dünya sonsuzdur; geçici değildir. Bu dünya ancak bir imtihan oyun ve eğlenceden ibarettir.

“Bebeklik, çocukluk, gençlik ve ölüm... Acılar, sevinçler, inişler, çıkışlar... Kısacası insanın imtihan evresi... Bu dünyadaki yaşar... **Öbür dünyaya** hazırlık. Sonra **sonsuz hakikat** başlayacak.”²⁴⁵

Aşağıdaki metinde ise ölümlle başlayan ahiret hayatı sonsuzluğa yeni bir başlangıç olarak nitelenmiştir. Fani olmayan bir hayata kavuşma sevinci olduğu ele alınmaktadır. Azrail (a.s)'ın gelmesiyle düğün gecesi başlar. Mevlana'nın ölüm tarifi Maveria 'da yeniden canlanır. Ahiret hayatı hak eden kullar için asıl sevgili olan Mevla'ya kavuşabilme imkânımızın olacağı mekândır.

²⁴³ Cahit Zarifoğlu, “Vakit Sarı Tunç Kara Demir”, *Mavera* S. 102, Haziran 1985, s. 11.

²⁴⁴ Ayet: “Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlencedir. Elbette ki ahiret yurdu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akullanmayacak mısınız?”, *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Enam Sûresi, Ayet 32; Ankebut Sûresi, Ayet 64; Hadis: “Vallahi, ahiretin yanında dünya(nın konumu), ancak birinizin şu (işaret) parmağını denize daldırması gibidir; (parmağının) ne (kadar su) ile döneceğine bir baksın! ”, Müslim, Cennet, 55.

²⁴⁵ Avni Doğan, “Cahit Zarifoğlu'nun Şiiri”, *Mavera*, S. 90, Mayıs 1984, s. 32.

“Kulluk bilinciyle ölümü, **yeni ve sonsuz bir hayatın başlangıcı** olarak kabul eden insan ise, yaratıkların en şerefli ve Yaratan’ın yeryüzündeki halefi olma sıfatlarıyla, tutarlı ve sağlam bir benlik saygısı (self-sistem) geliştirecek; fâniliğin ve zahiriliğin ötesindeki hakikati kavramasıyla, tevekkül ve gayret içinde olacak; tabiatla, insanlarla ve kendisiyle barışık bir ömür sürdürecektir.”²⁴⁶

Dergide cennet cehennem, melek vs. gaybi âlem, ahirete dair kavramların sıralandığı metinler sonluyu sonsuzluğa bağlamaktadır. Bu sonsuzlukla başa çıkmak için dünyadan bir hazırlık yapılması, iş işten geçmeden ve ecel dolmadan önlem alınması istenir. Okuyucunun her iki yönden de düşünmesi amaçlanmıştır. Cenneti arzulayan kişi sonsuz olan nimetlere talipse sonsuzluk için uğraşacaktır. Cehenneme gitme ihtimali olan kişi sonsuzluktan korkuyorsa yine sonsuzluk için çaba sarf etmesi gerekecektir. Dolayısıyla “Dünya ahiretin tarlasıdır”²⁴⁷ hadisinden hareketle Mehmet Çağlar, sonsuzluk için örnek bir çözüm sunar. Ashabın her iki dünyasını nasıl değerlendirdiğinden bahseder:

“Tevhitten, imandan, ahiretten, meleklerden, cennet ve cehennemden. Ashab'ın hayatında olduğu gibi, Müslüman bunların hepsini hayatına mal etmeli. Bunlar, Müslüman için uzaklarda ve soyut kavramlar değildir. Aksine, iman gereklidir; bunları somut olarak algılayabilmek. Sahâbenin hayatı bunlarla içiçedir. Onlar iki hayatı birlikte yaşıyorlardı âdetâ; bu dünya ve **ahiret**. Amentü sözle söylenenler değildir, gerçek iman tahkiki olanıdır. Bilerek, düşünerek, yaşayarak olanıdır. Amentüyü aynel yakine çevirebilmek önemlidir. İlk İslam toplumuna bakınca ne kadar net görünüyor; Sahâbe şeksiz şüphesiz, bilinçle gayba, **ahirete** inandığı için “hayat iman ve cihaddan ibarettir” düsturunu yaşamışlardır. Onlar bu dünyayı ve ahireti hayatlarında birleştirmiş gibidir. Ancak, ahirete güçlü imanla bu dünya put olmaktan çıkarılabilir. Ancak oradaki

²⁴⁶ Erol Göka, “İnsan, İnanç ve Çağ”, *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s. 19.

²⁴⁷ Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut 1351, C. 1, s. 412.

hesaba ve sonsuz hayata gerçek imanla bu kısa hayatın anlamı belirebilir. Ancak, o **sonsuz hayatı** yakalayabilmek için bu kısa hayat feda edilebilir.”²⁴⁸

Allah’ın cemalini bizzat dünya gözüyle görebilmek mümkün değildir. Hz.Musa (a.s), cemâlullahı seyretmeyi çok arzulamıştır; fakat bu dileği kabul görmemiştir. Görmek için dağa bakan Hz. Musa (a.s) baygınlık geçirmiştir. Divan edebiyatımızda işlenen konularda maddi âlemde Yaratan’ın cismaniyetini göremesek de yarattıklarında Yaratıcı görülmektedir. Allah’ı dünyada tüm eşyada, kâinattaki tüm varlıklarında görebilmek mümkündür. Bu sebeple eski Türk edebiyatımızın ana motiflerinden olan Mecnun Leyla’sını ararken Mevla’sını görür ve O’na ulaşır. Yunus Emre yaratılan her şeyi Yaradan’dan ötürü sever; çünkü onlar dünya gözüyle gönül âleminde Allah ile buluşurlar. Mehmet Çağlar’ın şiirinde fani dünya da sonsuz bir hayata gebedir. Sur’a üflendiği vakit her kul bu sonsuz hayatı tadacaktır, sonsuz hayatımızdan perde perde görüntülere şahit olacaktır; ama ne fayda artık çok geçtir. Dünya gözüyle aklın örtüsüyle metafizik âlemi keşfetmekten kasıt, ölmeden önce ölmekten geçmektedir. Mehmet Arslan, ârif olan âşıkların daha dünyada iken gönül aynasından sonsuz âlemin görüntüsünü izlediklerini dile getirir. Ölümü bir iftar olarak kabul eder ve ölümle, özlemlediği ahiret hayatına doğduğunu belirtir.

“Sen!

Ünlemler

Fizik ürpertiler aşkoğrafyası

Aklın örtüsü aşkın içeriği

Doğuşunun bir kıvılcımında sancılanan dünya

*Gönül çifti aynasında **sonsuz görüntü***

...

Sur nefesinde devir depremleri

---

²⁴⁸ Mehmet Çağlar, “Siyer”, *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s. 27.

Doğuşum ünlemleri özlemlik ölüm iftarları

Yolları ardına sürüp gelen

Çöl yalnızlıklar nabzında bir-sükût içre feryat

*Ötmezlik akisleri/ay ışığı sular da köpüren*²⁴⁹

Avni Doğan ise, Erdem Bayazıt'ın şiirinde inanç ve imgeleri ele aldığı yazısında insanlığın alışagelmış doğar, büyür ve ölümler kronolojisine bir yenisini ekler, ahiret hayatı “sonsuz derinlik”. İnsan bir gül goncası gibi doğar, açılır; hayatın hızına yetişemez ve sonunda tükenir. Yalnız başladığı dünyayı yine yapayalnız terk eder ve ahirinde hiç bitmeyecek dünyasının derinliğine uğurlanır. Çağlar'ın ahiret hayatına yaptığı ”Sonsuz görüntü” yakıştırması Avni Doğan'ın ifadesiyle “sonsuz derinliğe” dönüşmüştür.

“Yalnızlık inananların halidir. Gül gibi katmer katmer açılır ve yeryüzünü doldurur. İnsan yaşadığının farkına varır. Hayatın uçsuz bucaksız işleyişini «mezarlardan öte o **sonsuz derinliğini** hisseder. Teselli bulur yalnızlıkta.”²⁵⁰

Din için zulme uğrayan Müslümanlar, mücadele eden dava adamları, her ne kadar zor durumlarla karşılaşmış olsalar da bunlar hep Allah içindir. Allahu Teâlâ kendi için, İslam için yapılanları bu dünya ve ahirette asla karşılıksız bırakmayacaktır. Necip Fazıl Kısakürek de “ebed” derken “ebediyet yani sonsuzluk âlemi, metafizik âlem olan ahiret bizimdir”, demekle çok büyük bir müjdeyi hatırlatmaktadır. Peygamberimizin de dediği gibi “İstemez misiniz dünya onların, ahiret bizim olsun”²⁵¹ sorusuna kim ebedi saltanat ve mutluluk âlemini seçmez. Müslümanlar, daha dünyada iken ahireti seçmiş ve bunun karşılığını dünyada çektikleri çilelerle, fisebilillah yaptıkları amellerle ve canlarıyla hak etmişlerdir. Dünya, kulların ahiret hayatında nerede olmak istediğini seçim merkezidir. Üstad, meşhur dizeleriyle Müslümanlara moral verircesine İslam

²⁴⁹ Mehmet Arslan, “Aşkoğrafya”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 187-188.

²⁵⁰ Avni Doğan, “Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde İnanç ve İmgelerin Konumu”, *Mavera*, S.112, Nisan 1986, s. 52.

²⁵¹ M. Yusuf Kandehlevi, *Hayatü's Sahabe*, Yasin Yayınevi, İstanbul 2010, C. 2, s. 412.

davası adına yaşadıklarını, bu dünya gibi kısa vadede sonuçsuz kalmasından umutlarını kesmemelerini tavsiye etmektedir; çünkü bu dünyada başarıya ulaşılmasa dahi zalimlere karşı Müslümanların her zaman kârda olduğu vurgulanmaktadır.

“Sanma bu tekerlek kalır tümsekte

Yarın elbet bizim elbet bizimdir

*Gün doğmuş, gün batmış **ebed** bizimdir.”²⁵²*

İyi olan, salih, güzel işler yapanların, Allah’ın rızasını gözetenlerin yine ebediyen sürecek hayatlarında taç giydirilerek ödüllendirileceği, kazananın aslında yine iyi kullar olduğu Maverâ’deki bir hamdelede şöyle geçmektedir:

“Âhiri, şartı daim bulmaktır edebi

*Edebi bulanlar, giyer tacı **ebedi**”²⁵³*

İki cihan serverinin ahirete intikali Erdem Bayazıt’ın “Son Söz” şiirinde okuyucuyu o ana şahit edercesine canlı betimlenmiştir. Rivayetlere göre insanoğlu, son nefesini teslim ederken sekerat-ı mevt halinde ahirette gideceği yer gösterilmektedir. Hatta âlemlere ibret Firavun’un dahi son anda pişman olması ve gerçekleri görüp Hz.Musa’nın Rabbine secde etmesi bu sebeptir. Günümüzde de ölecek kişinin yakınlarının, nefesini teslim ederken kişinin yüz mimiklerinden ruh halinin nasıl olduğunu tespit etmeye çalıştığı görülmektedir. Eğer gülümsüyorsa veya huzurluysa gideceği yer hakkında iyi zanda bulunmalarına sebep olur. Cennet ile buluşması arzusuyla hayırla yâd ederler mevtayı. “Merhaba ey refik-i âlâ” mısrasıyla da Peygamberimizin ahiretteki ulaştığı mertebeyi ölüm anında müşahede ettiğini anlamaktayız. Çünkü yeni dünyasına “merhaba “diye seslenmesi son sözleri arasında yerini almıştır. Allah Resulünün dünyadaki son anları, dudakları, mimikleri, bakışları

²⁵² Akif İnan, “Necip Fazıl Kısakürek”, *Mavera*, S. 91, Haziran 1984, s. 18; Necip Fazıl Kısakürek, “Zindandan Mehmed’e Mektup” *Çile*, 1961.

²⁵³ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvuf ve Toprak(Coğrafya)”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 105.

Bayazıt tarafından verilirken “sonsuzu kuşatan bakışları” mısrasıyla ahiret hayatının sonsuzluğuna vurgu yapılmıştır.

“Bir an oldu

Aralandı gözleri

Sonsuzu kuşatan bakışları

Süzdü ciğerparesi Fatıma’yı

Süzdü tek tek çevresindeki

Can dostlarını

Kıpırdadı dudakları, dedi:

-Ebubekir kıldırısın namazı

Sonra daldı daldı uyandı

Son defa aralandı

Bakışları

Yöneldi bir noktaya

Karar kıldı bir noktada

Ve dedi:

—Merhaba ey refik-i âlâ!”²⁵⁴

Kadir Tanır “Âdem ve Oğulları” denemesinde ise Hz. Âdem’in ölüm döşegindeki son hallerini anlatmaktadır. Şeytan’ın daha önce hileleri sebebiyle ayrıldığı cennete tekrar dönüşünü Hz. Âdem’in iç konuşmalarıyla verirken ahiretin sonsuzluk ve gerçekliğini bu dünyanın yalan ve hayal olduğunu peygamberin cennete şahit olmuş gözünden tek tek vurgulamaktadır:

*“öteki dünya **sonsuz***

Ve cennet...

Ne kadar özlemişti!

---

²⁵⁴ Erdem Bayazıt, “Son Söz (Ölüm Risalesi’nden)”, *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 5-6.

Ve çoktan anlamıştı ki o ancak oradadır. Cennet de, cehennem de oradadır ve ancak orada olacaktır. Belki o da öyle icabedecek bir soluk halinde duyuracaklar kendilerini, belki bir akis gibi görünüp kaybolacaklar, fakat asla, asla yeryüzüne inmeyecekler, orada asla yer etmeyeceklerdir.

Tam tersi... Bir gün beriki onların içinde bulacak kendini.

Çünkü hakiki olan, **asıl olan öteki**, sahte olan, hayal olan ve yalan olan da berikidir.”²⁵⁵

1.1.1.5.1 ÖLDÜKTEN SONRA DİRİLME

Ölümlü ve fani dünya, yeni ebedi bir dünyaya gebedir. Bu süreç amellerine göre her kul için ayrı bir sancıdır. İslam inancının temel konularından biri olan sur'a üfleniş, dirilme, hesaba çekilme, sorgu sual, amel defterlerinin insanların yüzüne savrulması, iyilere sağ tarafından verilirken günaha boğulanlara cehennem zebanileri tarafından sol taraflarından verilmesi, mizan, mahşer alanındaki havf ve reca arasındaki sabırsız bekleme ahiret hayatına ait ilk akla gelenler arasındadır. Ölüm, ahirete açılan ilk penceredir. Dört büyük melek olan İsrafil (a.s)'ın ilk sur'a üflemesiyle Hz. Âdem'den bu yana gelmiş geçmiş tüm insanlar, mahşer denilen alanda toplanacaklardır. Elbette amentüde geçen öldükten sonra dirilmenin hak olduğunu konu alan şiirlere Maver'a'da yer verilmektedir.

Ramazan Tunç, yeniden dirilmeyi “ruh ile bedeninin sur sesinde buluşması” olarak mısralarına taşımıştır.

“Çağrısına ölümün

Gelir, ferman elinde

Mutlaka bir günün

Meçhul bir saatinde

---

²⁵⁵ Kadir Tanır, “Âdem ve Oğulları”, *Mavera*, S. 136, Nisan 1988, s. 6.

Yolculuk nereye dek

Anlaşılmaz, bilinmez

Çekilir gayri el, etek

Amelin ki, silinmez

Ve sonra niçin, neden

Varolmak Sûr sesinde

Buluşmak ruhla beden

Selviler gölgesinde."²⁵⁶

Müslüman yaptığı hayır ve hasenatın kendini cehennemden kurtaracağından emin olamaz. Aynı şekilde işlediği kusurların da hesabını kolay verebileceğinden emin değildir. Fakat Allah'ın rahmeti de her şeyi kuşatmıştır. Cenneti ummaktan da kendini alamamaktadır. Peygamberimiz (s.a.v) öldükten sonra diriltileceğimiz, yaptıklarımızın hesabını vereceğimiz o günün akıbetini, havf ve reca içinde bir ruh haline göre çabalayarak beklememizi tavsiye etmiştir. Peygamberimiz, Hz. Fatıma'dan peygamber kızı olduğu için kendisine güvenmemesini ve sorumluluklarını yerine getirmesini istemiştir. Yusuf Erkişi, Sonsuz bir yaşamı ele aldığı dizelerinde, ahiret hayatımızı sorumluluklarımızı yerine getirerek ancak kazanabileceğimize işaret etmektedir. Dirileceğimiz güne kadar Allah'ın yardımını üzerinden eksik etmemesini talep eden şair Allah'a döneceğimiz gün geldiğinde ise hem korkup hem ümit etmekle Rabb'e yakarmanın önemini vurgulayarak şiirine son vermektedir.

"Sonsuz bir yaşamı bağışlayan

Sorumluluğumuzu hatırlatan bize

Kurtuluşumuza buyruk olan sesini

---

²⁵⁶ Ramazan Tunç, "Ve Sonra", *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 37.

Eksik etme üzerimizden

Çünkü sen olmasan bıçaklanırsın her an

Günah kadar ağır yaralarımızı

Sonra kim sarar

Ve bizi kim alıkoyar

Karanlık denizlerin çıkmazından

Her gün bir yaprak daha düşerken dünyamızdan

Çok labirentlerden geçtik gerçi geç bildik

Noktalanacak bir yolculuktan

Yorgun argın çıkacağımız

Ve sana döneceğimizi bir gün yeniden

*Korku ümit ve yakarışla*²⁵⁷

Arif Bilgin, İslamiyet’i ne kadar çok öğrenirsek Erdem Bayazıt’ın o denli çok anlaşılacağı teziyle yazdığı metninde, sadece ölümü düşünen insanın bile dirilmenin hak olduğuna kanaat getireceğini iddia etmektedir. Ölümü düşünmekle başlayan mantık silsileleri ile Allah’a iman, ölümden sonra dirilmeye, peygamberlere ve kitaplara imanın gerekliliği anlatılmaktadır:

“İnsan sâdece ölümü düşünse bile; Allah'ın varlığını, bir gün mutlaka **dirileceğimizi, dirildikten sonra** da bir ölçüde dünyaya dayalı ama bambaşka bir hayatı yaşayacağımızı, bu iki âlemi yaratıp idare eden bir ulu Zâtın, bir şeyler istediğini ve bunları soracağını, insanın ‘özellikle akıl baliğ olanların’ ölmeden önce Yaratıcı’nın emir ve yasakları doğrultusunda çok şeylerin yapılması gerektiğini, O Yaratıcı ile fert

---

²⁵⁷ Yusuf Erkişi, “Korku Ümit ve Yakarış”, *Mavera*, S. 156, Aralık 1989, s. 26.

fert her insanın irtibat kuramayacağından araya girecek seçkin insanların olması gerektiğini, bu seçkin insanlarla da Allah'ın irtibat sağlayacak değişik yapıdaki mahlûkların (meleklerin) da olması gerektiğini, bunlar vasıtasıyla üç-beş konuya şâmil olmayıp maddî-manevi ne varsa hepsine hitab eden, hepsini içine alan hiç bir mevzuu ve mahlûku dışarda bırakmayan kâfi emirlerin olduğunu ve bu emirlerin muhakkak en doğru en güzel ve erişilmez nitelikte olacağını, üstelik de geçmiş ve geleceği kapsayan bir şâhânelikle olması gerektiğini anlayacaktır.”²⁵⁸

1.1.1.6 KAZA VE KADER

Allah'ın, el-Evvel ve el-Ahir ism-i şeriflerinin manasıyla da ilişkili olarak kader, ezelden ebede kadar gelmiş geçmiş olacakların Allah tarafından bilinip takdir edilmesidir. Allah, ilim ve irade sıfatıyla olacakların ne şekilde, hangi yerde, hangi zaman diliminde olacağını bilir ve tayin eder. Kaza ise Allah'ın ilmi sayesinde önceden bildiği bu bilgilerin gerçekleşmesi ve takdire göre vuku bulup yaratılmasıdır. Kazada Allah'ın tekvin ve kudret sıfatları kendini göstermektedir. Vakti gelince kaderde olan, kaza olur ve yaşanır. Her şeyin kader ve kazaya göre meydana geldiğine iman etmek amentünün esaslarındandır. Yaşanılan her durumun kaza ve kaderde olanın dışında gerçekleşmesi mümkün değildir.

Osman Yüksel Serdengeçti gibi iman eden kişiler biliyorlar ki Allah'ın, kulları üzerinde belli bir takdiri vardır. Her ne kadar tedbir alsak da, kimi zaman o işi istediğimiz yönde sonuçlanmasını ümit ederek sebeplere başvursak da Allah'ın izni ile kaderimiz olması gerektiği şekliyle sonuçlanacaktır. İşte iki arada bir derede kalan Serdengeçti de binde bir kendisine tevafuk buyurulan bu hastalığı yine onu kendisine verene havale etmektedir. Yazar, Allah'a tam bir teslimiyet ve güvenle, kararsız kaldığı

---

²⁵⁸ Arif Bilgin “İslamı Daha Çok Bilmekle Daha Çok Anlaşılacak Şair ve Şiirler Erdem Bayazıt”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, s. 41.

konu canı dahi olsa kendinden emin bir şekilde Yaratıcı'nın takdirine bırakmakta, Rabbi'nin kendi yaşamı hakkındaki kararını hoşnutlukla beklemektedir:

“Bizim hastalık bin kişiden birinde olurmuş. Almanya'daki kardeşim “gel burada ameliyat ettirelim” diye haber gönderdi. Başarı nispeti de aynı oranda imiş. Ya kurtulmuşum, ya da rahmete kavuşmuşum. Beyinle ilgiliymiş. Şaşıtm kaldım. Ama en iyisi olmamak. Allah verdiği canı, isteği zaman nasıl olsa alacak.

Çok rahat konuşuyordu Osman Yüksel, ölüme de o kadar rahat gülüyor ve kendisini mezara çok yakın buluyordu.”²⁵⁹

Hüsrev Hatemi, İslam edebiyatında hekim hasta ilişkisini kaderle nasıl bağdaştırdığını makalesinde örneklemektedir. Makalede sonucun; kader bilgisinin sahibine ve kazanın Yaratıcı'sı olan Allah'a bırakıldığı görülmektedir. Takdiri sırf Allah'tan geldiği için sabırsızlıkla bekleyen hasta modeli dizelere yansımaktadır. İlaç ve hekim sadece bir vasıtaadır; eğer Allah dilerse hekim ve ilaç tesir etmektedir. Dolayısıyla hastalığın uzaklaşmasını ilaca ya da hekime bağlayanlara ve onları yegâne çare olarak görenlere tepki vardır. Bu tepki bazen o kadar artar ki “ecelde varsa ölünür” gibi bir söyleme dönüşmektedir. Zaten tevekkülün en güzeli, en müşkül anda olanıdır.

Metinde Yunus Emre'nin de söylediği gibi, bir düstur hâkimdir. “Hoştur bana senden gelen narın da hoş nurun da hoş.”²⁶⁰

“İslam felsefesinin ve tasavvufun etkisiyle, insanın ölümsüzlüğüne ve başa yazılanın geleceğine inanılmaktadır...

...Halk edebiyatına bu devirde zaten ölümü umursamaz bir davranış hâkimdir. Ecel gelirse ölünür. Araya hekim sokmaya pek de gerek yoktur. Yunus Emre ne diyor?

Ecel büke belimizi,

²⁵⁹ Mehmet Cemal Çiftçigüzeli, “Yorumlu Haberler”, *Mavera*, S. 85, Aralık 1983, s. 2.

²⁶⁰ Yunus Emre, *Yunus Emre Şiirlerinden Seçmeler*, 2017.

Söyletmeye dilimizi;

Hasta iken hâlimizi

Soranlara selâm olsun.”²⁶¹

Hatemi makalesinde incelediği, Sümmani'nin beyitinde hastalıktan veya herhangi bir istenmeyen durumdan yakınmayı Allah'ın takdirine karşı bir şikâyet, itiraz ve itaatsizlik olarak dile geldiğinden bahsetmektedir. Kişi aslında kendi fiillerinden bu hale düşmektedir. Allah, şer dilememektedir. Bu hastalığın da merhemi tabipte ya da bir başkasında değildir. Meramı bu sebepten hekime dahi arz etmemek eski Türk edebiyatı metinlerinde yaygındır. Zaten Allah, her kulun meramını görendir. Sonuç olarak eğer bir kul bir hastalığa tutulmuşsa alın yazısıdır çekilir; kadere boyun eğilir. Aksi takdirde bu durumu dillendirmek hastalığı verene karşı gelmektir.

“Ya ben derdim kime şekva edeyim

Hicran benim, firkat benim, verem ben

Hangi bir tabibe sual edeyim

Mecrûh'u ben, Lokman'ı ben saran ben”²⁶²

Mehmet Said Çekmegil de şiirinde Allah'ın dilediği ecelin ne bir dakika öne alınmasının ne de bir dakika geciktirilmesinin söz konusu olmadığını bilincindedir. Sevdiğini yitirmesinin verdiği acı ile mani olamadığı süzülen göz yaşlarının sadece acizliğinden olduğunu asla takdire isyan olmadığını “Rabbimiz böyle istemiş” sözleriyle vurgular. Eski Türk edebiyatında olduğu gibi hekime başvurmanın kusur kabul edilmesi, şair Çekmegil'de süzülen gözyaşından hicap eden âcize dönüştürmektedir. Ardından da Çekmegil, kaderin bir cilvesi olan kaybının, Mevla katında bir hikmet

²⁶¹ Hüsrev Hatemi, “Türk Edebiyatında Hekim Hasta İmgesi”, *Mavera*, S. 85, Aralık 1983, s. 24-25.

²⁶² a.g.m., s. 26.

olduğundan emindir ve şiirinde Levh-i Mahfuzu ima eden “ne rahmetler saklıyor dosyamız” sözünü kullanmaktadır.

“Kim karşı çıkabilir

***Ecelin** karşısına*

İnşallah şehid oldular

Acı duymamak elinizde mi

Beşeriz işte mahzunuz

Gönlümüze laf anlatacak yok

Yetiş imdadımıza yetiş

Yüceler yücesi ‘Sabûr’umuz

Acımı nasıl söyleyeyim

Nasıl arzedeyim ki anlayasınız

‘Duvar katil duvar yolumu biçtin’

‘Kanla dolu süngeri beyimi içtin’ mi diyeyim

Acımı nasıl söyleyeyim

Nasıl edeyim ki anlayasınız

Süzülüp akan gözyaşlarında

Aczimi görüp de kızmayasınız

***Rabbimiz** böyle işlemiş ne çare*

Ne çare ve kim bilir,

*Ne rahmetler saklıyor **dosyamız***”²⁶³

Levh-i mahfuz, tüm varlıklar hakkında gelmiş geçmiş olanların ve gaipte olacakların mekân ve zaman olarak her türlü ince ayrıntısına kadar bilgilerinin saklandığı ilahi bir levhadır. Kişilerin kaderi bu levhada yazılıdır. Tasavvufta “Levh-i Kader”de denilmektedir. Bu levhada yazılanlar değişikliğe uğramayacağından “solmaz bir nakış”a benzetilmiştir.

*“Hüzün artık **Levh-i Mahfuz**'da*

Solmaz nakışlardan bir nakıştır

Hüzün alnımızın yazısıdır Kerem.”²⁶⁴

Kader, başlı başına Allah’ın sınırsız ilim sıfatıyla bilip vakti gelince irade etmesidir. Allah cüzi irade verdiği insanın seçimine karışmaz; yani kul bizzat kendi isteğiyle kaderini çizer; ama Allahu Teâlâ kulun yapacağı fiilleri ilmi sayesinde bilmektedir. Bu bilgi ise insanoğlu için her zaman büyük bir merak konusu olmuştur. Hatta bu merak Allah’ın kesinlikle yasak kıldığı fal gibi batıl işlere başvurmaya sevk etmiştir. Allah geleceğe ait bireylerin kaderleri ile ilgili bilgileri kullarıyla paylaşmamıştır. İnsanlar kaderlerini ısrarla merak etseler de bu bilginin saklı tutulması Allah’ın kullarına olan rahmetinin de bir göstergesidir. Kıyametin yaklaştığından ya da kişinin küçük kıyameti olan ölümünden bile bî-haber yaşaması Allah’ın merhametindedir.

“Yeniden ‘biz’ dediğimizde, belki de ‘siz’ diyeceğimiz mahlûk kalmayacak ya da çok azalacaktır. Ama Allah bilir ya kıyamete de iyice yaklaşmış olunacaktır...”²⁶⁵

“Nereden bilecektik o günkü görüşmemizin son görüşme olduğunu, insanlara böyle hür bilgi verilmiş olsaydı, yaşam çekilir miydi hiç!”²⁶⁶

²⁶³ M. Sait Çekmegil, “Âlem Yine Ol Âlem”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 58.

²⁶⁴ Vahap Akbaş, “Hüzün Alnımızın Yazısıdır”, *Mavera*, S. 88, Mart 1984, s. 42.

²⁶⁵ Arif Bilgin, “İslamı Daha Çok Bilmekle Daha Çok Anlaşılacak Şiir ve Şairler”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, (“Erdem Bayazıt”), s. 39.

1.1.1.6.1 HAYIR VE ŞERRİN ALLAH'TAN OLDUĞU

İster hayır olsun ister şer her şey, Allah'tan gelir; sözüyle bu takdiri verenin bizzat Allah olduğu dile getirilmek istenir. Bir kul kendi cüz'i iradesiyle hayır da işleyebilir, şer de işleyebilir. Allah, kulun bu tercihlerinden hayra memnun olurken şerre izni yoktur fakat her şeyin Mutlak Yaratıcısı olan Allahu Teâlâ külli iradesiyle hayrı da şerri de yaratır. Şerrin Allah'tan olması; şerri, kulun irade etmesi üzerine Allah'ın da yaratmasıdır. Şerrin gerçekleşmesi Allah katında bir hikmete tâbidir. Bazen şer bir hayrı doğurabilir. Bazen şer gerçekleştiğinde daha büyük bir şerri de uzaklaştırabilir. Allah, dünyadaki çoğu şeyi kullarına zıtlıkla öğretir. Şer ve hayır birbirinin tam zıttıdır. Dünya imtihan yeridir. İmtihanda Allah, iyi ve kötüyü ayıracaktır. Allah şer ile karşılaşan kullarının isyana meyledeceğini bildiğinden Bakara Sûresi'nde hayır ve şer hakkında uyarıda bulunmuştur. “Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz.”²⁶⁷

Ahret inancına sahip bir kul, Allah'ı yalnızca sıkıntıya düştüğü zaman ve şer ile karşı karşıya kaldığı bir anda anmaz. Hem iyi gününde Rabbinden gelen hayrı şükürü ile eda eder; hem de kötü gününde sabır ile Allah'tan gelen sıkıntıya boyun eğer. Erol Göka'nın dediği gibi kul, her koşulda Rabbine sığınmıştır; hayır ve şer, O'nun Rabbindendir.

“Dinsel inancı olan birey, stres yaratmayan koşullarda da (hayır ve şerde) bir ipe sınıksız tutunmaya çalışır; artık sığınmak için bir sığınağa sahiptir, bundan sonraki tavırlarını kendi özgür iradesiyle seçtiği bu ilk konumdan belirler (yani kaçacaksa ya da savaşıyacaksa bunu ilahî sığınağından çıkmadan yapar)”²⁶⁸

²⁶⁶ Hüseyin Su, “Takvim Yırtıkları”, *Mavera*, S. 130, Ekim 1987, s. 22.

²⁶⁷ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Bakara Sûresi, Ayet 68.

²⁶⁸ Erol Göka, “Modern Tıbbın Unuttuğu Bir İnsan Aksiyonu Yaratıcıya Sığınma”, *Mavera*, S. 116, Ağustos 1986, s. 35.

Her şey hayır olsun şer olsun Allah'ın izni dâhilindedir O, ol der ve oluverir. Önemli olan hayrı ve şerri iyi ayırt edebilmektir. Bazen hayır görülen bir şeyde şer, şer gibi görünen bir şeyde hayır olabilir. Şerre sebebiyet verecek bir durumu, hayra çevirebilmek de, şer olan bir işte hayır görebilen bir kulun güzelliğiyle olur. Allah eğer bir kula hikmet yani iyiyi ve doğruyu kötülükten ayırt edebilme yetisini ihsan ettiyse o kul, zahiren şer görüneni Allah'ın hoşnut olacağı bir hayra dönüştürebilir. Çünkü Allah'a kalpten bağlı olan kul, her şerrin Allah'tan olduğuna tam iman ettiğinden şerri kabullenip bu şerde hayrı bulmaya çabalar. Kötü olanı iyiye, Allah'ın katında makbul olana çevirme kaygısıyla yaşar.

Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'nin de Cahit Zarifoğlu anısına kaleme aldığı yazısında dediği gibi şiir, bazen arkasından gelenleri helaka götürebildiği gibi, İslam'ın tebliği için bir cihat kılıcı olarak hayra da dönüştürebilir. Tüm maharet; hayırda da, şerde de Allah'ın rızasını gözeterek hayra kanalize etmekten geçmektedir:

“Şiirdeki söz büyüsü, diğer bir deyişle ‘sihr-i halâl’; iyiye de kötüye de kullanılabilir. Bir insanın ‘iyi’yi seçmiş olması nasıl estetik yargısı açısından san'atkâr olmasını da mutlaka birlikte getirmez ise, ‘şair’ olması da mutlaka söylediklerinin ahlâk veya gerçek yargısı açısından doğru ve iyi olmasını gerektirmez. Oysa sözlerinin büyüsüne herkesten önce kendileri kapılan nice şairler vardır ki, sanatlarını bir büyülü kaval gibi kullanır, fare sürülerini peşlerinden helake sevk ederler. Kur'an-ı Kerim ‘şiir’i kötülememiş, bu tür şairlere karşı bizi uyarmıştır. Mümin bir şairin elinde ise, şiir bir cihat aracıdır. ‘Hayr’ı bırakıp ‘Şerr’e yönelme izni verilmiş değildir.”²⁶⁹

Ersin Gürdoğan, Zarifoğlu'nun ölmeden önce tanık olduğu bir hatırayı Maver'a'ya taşımıştır. Hastayı teselli ederken her ne kadar biz insanoğluna, şer gibi görünen tüm hastalıklar, keder ve sıkıntıların Allah'tan geldiğine iman edenler olarak,

²⁶⁹ Hüseyin Hatemi, “Zarifoğlu'nu Anarken”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 13.

arkasında bir hayır olacağı ve bir gün son bulacağını düşündürmelidir ve bu sebeple dergide ümidimizi yitirmememizin gerektiği belirtilmektedir. Nitekim Allah da peygamberini İnşirah Sûresi ile teselli buyurmuştur. “Her şerden sonra bir iyilik vardır”.

270

“Teyfik bey elini tutarak, hafif bir sesle Kur'an okudu ve ‘Her şey Allah'tan gelir, yine Allah'ın izniyle, hastalıklar, üzüntüler ve sıkıntılar üzerimizden akıp giderler’ dedi. Hicaz dönüşlerinde her ikisi de Cahit Zarifoğlu'na, Kasım Hoca'nın evindeki ziyaretlerimizde, adını anarak, Mekke ve Medine’de dua ettiklerini söylediler.”²⁷¹

1.1.2 İBADET

1.1.2.1 KELİME-İ ŞEHADET

“Kelime-i şehadet, imanın temel esaslarından. Peygamber efendimize iman ne olduğuna dair sorulduğunda başta kelime-i şehadet olmak üzere amentünün altı esasını saydığı görülmüştür.”²⁷² İman tasdik etmektir. Kul Allah’tan başka ilah olmadığını, peygamberin Allah’ın kulu ve elçisi olduğunu tasdik etmediği sürece Müslüman olamaz. İmanın iki basamağı vardır. Birincisi kalp ile tasdiktir. Kişinin imanının oluşması için gereken ana özelliktir. Kalpten samimi ve ihlasla kelime-i şhadeti kabul etmektir. İkincisi ise dil ile ikrardır. Kalpte oluşan bu imanın dile yansımaları, açıktan söylenmesidir. İslam’ın yayıldığı ilk dönemlerde Hanifler, Müslüman olduklarını Mekke müşriklerin zalimlikleri yüzünden tedbiren gizli tutmuşlardır. Belli bir sayıya ulaştıktan sonra Mekke sokaklarında Müslüman olduklarını ilan etmişlerdir. Batıla karşı hakkı haykırmanın zamanı gelmiştir. Her ne pahasına olursa olsun kelime-i şhadet ile şereflenmiş ilk Müslümanlar taşıdığı tebliğ sancağını savunmuşlardır. İslam’ın aydınlatmadığı müşrikler ise, sırf menfaatlerine ters

²⁷⁰ Bk. DİB. *Kuran-ı Kerim Meâli*, İnşirah Sûresi, Ayet 5-6.

²⁷¹ Ersin Gürdoğan, “Coşku Dolu Bereketli Bir Ömür Ya da Cahit Zarifoğlu”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 91.

²⁷² DİB, *Kürsüden Öğütler*, Ankara 2006, s. 39.

olması ve alışageldiği inançlarını terk etmekte inatçı olduklarından, kelime-i şehadeti çok büyük bir tehdit saymışlardır. Maverâ dergisinde sadece Allah'ın birliğine ve peygamberine şahitlik ettiği için Müslümanlardan ilk şehitlik makamına yükselen Ammar bin Yasir'in yaşadıkları şöyle anlatılmaktadır:

“Kalabalık coşku halini alan kinlerini kusmak için bir ömür ezberledikleri kaftiyeli küfürlerini savurarak yürüdüler Yasirlerin evine...

Sürüklendiler tekme tokat kızgın çöle.

Engin bir tevekkül içindeydiler.

*Dudaklarından **kelime-i şahadet** sızıyordu kanla birlikte.*

Geldikleri yeri biliyorlardı.

Gidecekleri yeri özlemişlerdi sanki.

Öldürmek çözüm değildi Ebu Cehil için. Onlara öyle bir işkence etmeliydi ki bütün Mekke titresin...

Kırbaçladılar.

Allah dedi onlar.²⁷³

Hiz. Bilal'in kelime-i şehadet üzerine ısrarı, kalbi taşlaşmış gözleri inkârdan kör olmuş müşrikleri dahi kendi batıl inanç sistemlerini sorgulamaya başlatmıştır. Hata ve günahta sabit fikirli putperestler, her türlü işkenceye iman gücüyle dayanan bir Müslüman'ın istikrarı karşısında hikmet olduğunu itiraf etmek durumunda kalmışlardır. İslam dininin ana akidesi olan kelime-i şehadet, Hiz. Bilal'in cihadı olmuştur.

Hiz. Bilal'in kelime-i şehadet getirerek Müslüman olduğu andaki sevinci de akıcı bir üslupla dergide yer almaktadır. Bu sevincin çektiği işkencelerin acısıyla hiçbir zaman baltalanmamış olduğunu da yine Hiz. Bilal'in hayat gayesi özetlenerek belirtilmektedir. Hiz. Bilal'in vefat ederken kelime-i şehadet getirerek Hakk'a kavuşan bir kul olma sevinci ise şöyle tasvir edilmiştir:

---

²⁷³ Cihan Tahirgil, “Ammar Bin Yasir”, *Maverâ*, S. 121, Ocak 1987, s. 26.

“Doğru Peygamberin (s.a.v) evine giderek **'kelime-i şhadet'** getirdi ve Müslüman oldu. Ayakları âdetâ yerden kesilmiş, sevinçten uçuyordu. Biraz duraklayıp, zihni murakabeye daldı: Şimdiye değin süren yaşamını gözden geçirdi. İçinde taşan coşkuyu engelleyemiyor, gözleri huzurla ağlıyordu.

Artık yeniden doğan Bilal için, yeryüzünün bir anlamı vardı. Dostluğun, itaatin, putların, cehaletin, toprağın yeni bir anlamı vardı. Yaşamının bu bölümünde, dayanılmaz işkencelere mâruz kalmasına rağmen, inanmış olmanın, bir olan Allah'a teslim olmanın gölgeleyenmez huzuru vardı içinde.”²⁷⁴

“Yeryüzü sınavını, bilinç düzeyini yitirmeden ve onurundan taviz vermeden tamamlamıştı. Gözlerinde sevinç, dilinde **kelime-i şahadet** vardı. Zevcesine: Yarın, sevgililerle, Muhammed (s.a.v) ve arkadaşlarıyla buluşacağım' demişti. Ve yarın olup, Bilal'i alıp götürmüştü.

Ama onun, **Allah'tan başka ilah olmadığını ve Resulullahın (s.a.v) onun kulu ve Resülü** olduğunu haykıran sesi, asırları yırtarak, varlığını koruyacaktı.”²⁷⁵

Peygamberimiz kişinin nasıl yaşarsa o hal üzere öleceğini ve kıyamette dirilişinin de aynı hal üzere olacağını bildirmiştir. “Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz, nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz!..”²⁷⁶ Müslümanın erdemlerine uygun, ilahi nazarın üzerinden hiç ayrılmadığını hisseden kişi son anına kadar temkinli yaşamıştır. Allah bu bilinç ile yaşayan kullarına şhadet şerbetini ikram eder. Son nefeste kişinin kelime-i şhadet'i zikrederek ölmesi her kula nasip olmaz. Allah, cenneti dünyadayken kazanacak kullarına şhadetle ölmesinde kolaylık sağlar. Nitekim Peygamberimiz böyle bir ölümün ahirinde cenneti müjdelemiştir. “Bir kimse son nefeste (hâlis bir kalp ile) **kelime-i tevhîd** getirirse, cennete girer...”²⁷⁷

²⁷⁴ Hatice Yürekli, “Siyah Kadının Oğlu”, *Mavera*, S. 153, Eylül 1989, s. 25.

²⁷⁵ a.g.m., s. 32.

²⁷⁶ Muhammed Abdurrauf El Münavi, *Feyzu'l-Kadir Şerhu'l-Camii's-Sağir*, C. 5, s. 663.

²⁷⁷ Hakim En Nisaburi, *El-Müstedrek Ale's-Şeyhayn*, C. 1, s. 503.

“Çatlak dudakların

Dualar mırıldanır

Kan akar akar Çaput kan olur Eyer kan olur Urganlar kan olur Dağlar kan olur

Medet Allahım medet

Kuru dudakta

Son bir kelime

Kelime-i şehadet

Ve şehadet

En zoru

Ölmek değil

Yaralanmak savaşta”²⁷⁸

“Mücahitlerden yaralanan ve şehit olanlar da vardı. Savaşa gidenlerin hangisinin döneceği, hangisinin **şehadete** ereceği belli değildi; her görüş son görüş olabilirdi”²⁷⁹

“Gideceğim itibarım kalacak

Kalacak alnında ak bir aydınlık olarak çocukların

Bir şehidin ağzından çıkan son kelime gibi

Kelime-i şehadet gibi”²⁸⁰

Kelime-i şehadeti, kelime-i tevhit’ten ayıran “eşhedü” kelimesi Allah’tan başka ilah olmadığını ve Hz. Muhammed’in kulu ve elçisi olduğu gerçeğini daha da kuvvetlendiren bir ifade haline getirmektedir. Kelime olarak “tanıklık ederim” manasına gelen “eşhedü” özünde Allah’ın birliğine ve Hz. Muhammed’in Allah’tan alıp bize

²⁷⁸ Cahit Zarifoğlu, “Yaralanmak (Afganistan Çocuklarına Şiirler)”, *Mavera*, S. 108, Aralık 1985, s. 14-15.

²⁷⁹ Bahattin Yıldız, “Nur Bibi”, *Mavera*, S. 116, Ağustos 1986, s. 44.

²⁸⁰ Cemil Çiftçi, “Beyaz Bir Ölüme Hicret Eylemek”, *Mavera*, S. 119, Kasım 1986, s. 38.

ulaştırdığı her bilgiye görüyormuş, gibi iman ediyorum, demektir. Bu ifade de şeksiz şüphesiz Yaratıcı'ya ve peygambere itaat söz konusudur. Emredilene tam bir teslimiyet vardır.

Kelime-i şhadeti benimseyen bir kul en çok şeytanın öfkesini kazanmıştır; çünkü Şeytan'ın Hz. Âdem'e secde etmeyerek peygambere olan hürmetsizliği, Allah'a olan itaatsizliği ile sonuçlanmıştır. “Eşhedü” öyle güzel bir kelimedir ki daha cümleye başlamadan Rabbin emrine boyun eğmektir, “ayne'l-yakin” bir duruşla imanını tescillemeektir. Şeytan ise gaybî âlemlere bizzat şahit olduğu halde inkârı seçmiştir. İnanan kulları, vaadi gereği kıyamete kadar yollarından saptırmaya, kelime-i tevhid'in ilk kelimesi olan “eşhedü”den başlamayı âdet edinmiştir. İnancı baştan saptırmak için vesvese ve fitne fisıldamayı görev bilmiştir. Tabi bu durum binlerce kez tesbihlere imanını ikrar edip kalpten Allah'a inanan muttaki kullar için geçerli değildir. Onlar şeytanın bu desiselerini ellerinin tersiyle itmiştir. Aşağıda bu durum şöyle canlandırılmıştır:

“Dilimi, ihanetin sembolü gibi çatalaştırmaya yeltenme!

O dil ki yüreğimden kopan ‘Eşhedü’yü havanın kulaklara vurduğu sese yüklemiştir. Baykuşlardan kurtulmuş, bir ahir günü müjdeleyen bülbüllerin renklendirdiği sese...

Uğraşman netice vermez.

Ben o dille, kalbimdeki inanma zevkinin tadını ifade etmedim mi?

Ben o dille, gönlüme dolmuş muhabbeti yeryüzünü aydınlatan Ahir Zaman Peygamberi'nin elçiliğine şhadet getirmedim mi?

‘Eşhedü’nün sende hangi korkulara sebep olduğunu kavradım. ‘Eşhedü’ değil mi seni toprağın derinliklerine çivileyen?

Yaradan'ıma ve Resulü'ne inanmışlığım seni erittiği müddetçe ne nefsim, ne dünya, ne sen üzerime çökemezsiniz.

Yalnız benim değil...

On sekiz bin âlemde hiçbir şeyin!”²⁸¹

1.1.2.2 ABDEST

Allah insanların ve cinlerin yalnız zatına ibadet etmelerini diğer bir deyişle kulluk etmelerini yüce kitabımız ile bildirmiştir. “Ve ben cinleri de insanları da ancak bana ibadet etsinler (kulluk yapsınlar) diye yarattım.”²⁸² İbadetin ön şartlarından birisi de abdesttir. Abdest, namaz kılmak, Kâbe’yi tavaf etmek, Kur’an-ı Kerim okumak gibi bazı ibadetler için farz; bazı ibadetler için ise sünnet veya müstehaptır. Allah temizdir ve temiz olanı sever. Kul her daim Allah’ın huzurundadır. İlahi takdir gereği yeryüzünde attığı her adımdan sorumludur. Elinden geldiği kadar her adımını abdestli geçirmeye çabalayan bir kul, ilâhî kameranın varlığını her an ensesinde olduğu bilinciyle günah işlemekten de nefsini daha çabuk alıkoymaktadır. Zaten bu hassas düşüncedeki bir kula da ilâhî yardım Allah’ın izniyle gelecektir. Allah’ın emirleri konusunda halis niyet gösterenlere Allah da inayet vereceğini vahyinde vadetmektedir. “...(Ey rasulüm !) O’nun sana olan lütfü büyüktür.”²⁸³

Abdest, maddi bir temizliğin yanında manevi bir temizlenmedir aynı zamanda. Yapacağımız işin tesirini istenilen yönde artırmaktadır. Çünkü maksat Allah’ın hoşnutluğunu kazanmaktır. Allah’ın rızasının olduğu bir iş, zaten güzel bir amele dönüşmüş demektir. Allah her şeye kâdirdir. Mesela abdest alarak duaya başladığımızda manevi bir temizlik yaparak her şeyin sahibinden niyazda bulunuruz. Basit görünse dahi eğer niyetimize rıza-ı ilâhîyi alırsak Rabbimizin hoşnutluğunu kazanmaya sebep olacak bir adım atmış oluruz. İbadetin gayesi olan Allah’ın rızasını kazanmak ise, Tövbe

²⁸¹ Ahmet Yalçınkaya, “İkinci Doğuşumun İlanıdır”, *Mavera*, S. 141, Eylül 1988, s. 52.

²⁸² *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Zariat Sûresi, Ayet 56.

²⁸³ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, İsra Sûresi, Ayet 87.

Sûresi’nde vurgulandığı gibi, her şeyden daha önemli sayılmaktadır. Allah’ın rızası ise hepsinden büyüktür.²⁸⁴

Ünlü, şiirinde dünyanın tüm mazlum coğrafyalarına yarı ıslak abdestli kollarını duaya açarak ulaşmak istemiştir. Maalesef tarihte din kardeşlerimize bedenen ve madden yardımımızın dokunmadığı zamanlar olmuştur. Fakat duamızı eksik etmemişizdir. Dualar sayesinde yerin göğün durduğu, zalimin masum yanında acizleştiği, duanın gücüne inanan her kul için malumdur. Ünal, duasının makbul dualar içine girmesi ve kabul olması niyetiyle abdest almış ve abdest suyu daha kurumadan öz kardeşlerinin derdini Allah’a iletmiştir.

“Bir öyle geceydi yine

tesbih tanesi damlacıklarla boğuşurken

yanmış gözlerimin iris ve ağlar

*yarı ıslak **abdestli** kollarım*

Halepçeye uzanmıştı ve Moroya ve Filistine

ve Kabil sırtlarına sıkı sıkıya sarılmıştı öz evladıcasına”²⁸⁵

Ünlü’nün şiirindeki duadan önce abdeste yönelmenin ehemmiyeti, Zarifoğlu’nun yaşamından alınan bir kesitiyle tekrar özetlenmektedir. Abdest ısrarla tavsiye edilmekte ve samimi bir dua için huzura çıkılmadan önceki olmazsa olmaz bir arınma olduğunun tekrar altı çizilmektedir:

“Cahit Ağabey kalkıp **abdest alıyor** ve olmayanlara da almalarını söylüyor. Biraz sonra yandaki oda doluyor. Namazdan sonra en iyi hatırladığım şey Cahit Ağabey’in o güne kadar hiç görmediğim şekilde dua ederken ellerini,

²⁸⁴ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Tevbe Sûresi, Ayet 72.*

²⁸⁵ Özcan Ünlü, “İtiraflar”, *Mavera*, S. 147, Mart 1989, s. 41.

kollarını sonuna kadar açması ve yukarıya kaldırması oluyor. Hayretle ona bakıyorum. Ne kadar samimi ve mütevekkil.”²⁸⁶

Dini vecibeleri uygulama da süreklilik de bir diğer önemli husustur. Bir ibadeti bir kere yoğun bir şekilde yapıp daha sonra uzun süre terk etmek, doğru bir davranış değildir. Az olup sürekliliği sağlanan bir ibadet ara ara çok yapılan bir ibadetten üstündür. Abdest ise kendi başına çoğu ibadetin ön şartı olduğundan süreklilik arz etmektedir.

“Eylemi sürekli dir insanın, yeri, zamanı, ayırımı yoktur. Bir Allah dostu öyle dedi sohbetinde. Gecelerinizi bölün, az uyuyun. **Abdest alın** namaz kılın, Allah'ı bolca zikredin bu eyleminiz sürekli olsun. Gecelerimizde, gündüzlerimizde, uykularımızda uyanık anlarımızda bolca sürdürüelim. Karabasanlar korkar böylesi anlardan. Uykuların bölündüğü anlar kutlu anlardır da ondan. Tekdüzelğin, sıradanlığının sonunu hazırlar. ‘Sürekli **abdestli** olun, sizin en güçlü silahınız budur’ demişlerdi”²⁸⁷

Her ibadetin en makbul olanı tam bir konsantrasyon ile Mevla'ya yönelmiş olanıdır. Dini literatürde bu şart, ihlas diye tanımlanmaktadır. Ödevini isteksiz yapmaktan ya da savsaklamaktan uzak bir talebenin ruh haliyle gerçekleştirilen bir vecibedir. Titizlikle, aheste aheste, özenilerek, üzerinde dura dura, neyi kim için yaptığını düşünerek yapılan bir ibadet ihlaslıdır. Eğer bir ibadette bu şartlar varsa, ibadet edilecek zata uygundur. Abdest alırken de konsantrasyon ve huşu içinde almak esastır. Abdest duaları huşu için güzel desteklerdendir. Nitekim hadiste buyrulduğu gibi “Abdest azalarının her birini yıkarken o azayla işlediğin günahların Allah'ın izniyle affolunacağını”²⁸⁸ düşünmek, dünyalık meşgalelerin zihni meşgul etmesinden uzaklaştırır. Maver'a'da abdeste odaklanma şöyle betimlenmektedir:

²⁸⁶ Yaşar Akgül, “Yürüyen Bir Şiirdi O”, *Mavera*, S. 138, Haziran 1988, s. 6.

²⁸⁷ Ali Haydar Haksal, “Gelişigüzel”, *Mavera*, S. 110, Şubat 1986, s. 23.

²⁸⁸ Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Riyazüs Salihin*, Hadis No 1030.

“Babam bahçedeki taşlığa çömeldi, ‘bismillah’ dedi açtı avuçlarını, **abdestini** almaya başladı. Acele etmiyordu, ağır, dudaklarında mırıldandığı duasını okurdu. Ayaklarına gelinceye değin, suyunu döktüm, hiç bir şey söylemeden ibriği elimden aldı ayaklarını yıkadı. İbriği elinden aldım, kollarından suları sıyırdı, dirseklerinden aşağı aktı.”²⁸⁹

Abdestin faziletleri arasında, öfke kontrolünü sağlama işlevi bulunmaktadır. Günümüzün stresli çalışma ortamı ve yaşam kargaşasına karşı abdest, kendimize hâkim olma yöntemlerinden birini teşkil eder. Bugün öfkelenen aşırı sinirli insanlara psikologlar tarafından sunulan; yönünü ve mekânı değiştirme, nefes alma, hırsını başka nesnelere odaklanarak o anı atlatma ve benzeri çözümler, yıllar öncesinde Peygamberimizin hadisleri arasında yer almıştır. Hz. Peygamber, “Gazap şeytandır. Şeytan da ateşten yaratılmıştır. Ateş, ancak su ile söndürülür. Biriniz kızdığı zaman abdest alsın.”²⁹⁰ buyurmak suretiyle öfke ateşinin de abdestle söndürüleceğini belirtmiştir.

Mavera dergisindeki metinlerde sinirlenen, içi sıkılan, bulunduğu duruma çok üzülen ya da tepki gösteren karakterlere abdest aldırılmaktadır.

“Anasına niçin kızmıştı? Oysa ne kadar severdi onu. Hayır, ben yapamayacağım, benim işim değil bu. Ben katı yürekliyim. Ah, zalim nefsim. Anam onun emaneti değil miydi? Evimin kedisi, köpeği bile onun emaneti değil miydi?

Mescidin önünden geçiyordu. Birden ayırdetti. Pencereden ışık vurmuyordu. Demek dağılmışlar. Mescidin abdest alınacak yerine gitti, içerisi karanlıktı. Musluğun biri açık bırakılmış, incecik bir su şırıltısı orayı bütünüyle dolduruyordu. Kimse yoktu. **Abdest** alırsam belki geçer, diye düşündü.”²⁹¹

²⁸⁹ Ali Haydar Haksal, “Kuytu Gölgeler”, *Mavera*, S. 102, Haziran 1985, s. 25.

²⁹⁰ Ebu Davud Süleyman b. Es Sicistani, *Sünen*, Edep, h. 4, s. 4784.

²⁹¹ Rasim Özdenören, “Bir Kapının Önünde”, *Mavera*, S. 86, Ocak 1984, s. 41.

“**Abdest aldı.** Namazını kıldı. Yine de öfkesi geçmiyordu.”²⁹²

“İç sıkıntılarımı, çektiklerimi tanımlayamıyorum. Bunların sözcüklere dönüşmesi de güç. En iyisi ayağa kalkmalıyım, uyuşukluğumu gidermeliyim, **abdestlenip** içinde bulunduğum vaktin namazına durmalıyım. Belki dilim çözülür, belki belleğim canlanır, sorunlarımı bir bir önüme serer düşünürüm yeniden.”²⁹³

1.1.2.3 NAMAZ

Namaz, ibadetler arasında Allah katında en üstün olanıdır. İslam’ın beş şartı arasında kelime-i şهادetten sonra ikinci sırada yer almaktadır. Öncelikle iman edip İslam ile şereflenen Müslümandan beklenen ilk ibadettir namaz. Arapçası “salat” olan namaz, Kur’an-ı Kerim’de on dört sûrede kılınması tekrar tekrar emredilen bir ibadettir. Yapılmaması halinde haram işlenmiş olur ve ulemanın geneline göre büyük günahlardandır. Namaz; zikir, oruç, şükür ve tefekkür ibadetlerini kendi içinde barındırır. Namaz Allah’a yapılan bir duadır ama örneğin Hristiyanlık gibi diğer ilahi dinlerdeki dualardan farklı bir dış şekli, duruşu ve erkânı vardır. Namazın farzlarından olan altı şartı, rükünleri ile beraber biçimsel olarak namazın tamamlanması sağlarken Mevla’nın huzurundaki kalbi bağlılığa da yardımcı olur. Namazın tam ikamesi için namazda kalben Allah ile beraber olduğunun ve O’nunla kelamlaşırken kendi acizliğine duada bulunduğunun hissedilmesidir. Eğer bu hissiyat sağlanıyorsa Peygamber Efendimiz tarafından tavsiye edilen namaza dönmektedir. Allah’ı anmak için namaz kalbe, nefse ve ruha kıldırılmış olunmaktadır.

“Meselâ **namaz**, oruç ve diğer amel ve ibadetlerin bir şekil yönü vardır ve bunlarla ilgili hüküm ve meseleler, fıkıh ilminin konularından bazılarını oluşturur. Diğer taraftan aynı ibadetler için, kalp huzuru denilen, düşüncenin, yapılmakta olan ibadete teksif edilmesi gibi hususlar da bâtinî (iç) fıkıh ismiyle söz konusudur. Yüce

²⁹² İlyas Yalvaç, “Sofra”, *Mavera*, S. 149, Mayıs 1989, s. 38.

²⁹³ Ali Haydar Haksal, “Gelişigüzel”, *Mavera*, S. 110, Şubat 1986, s. 24.

Allah, bir âyet-i kerimede ‘Benim zikrim için namaz kıl’²⁹⁴ emrinde beyan buyurduğu gibi, namazın asıl gayesi kalp huzuru ile Allah'ın zikridir. Namazın şekil tarafının yanında, onun kılınmasında niyet ve düşünce safhalarında olması gereken hususlar ‘fikh-ı batın’ adıyla tasavvufun konularındandır.”²⁹⁵

Peygamberimiz “Namaz dinin direğidir”²⁹⁶ buyurmuşlardır. Nefesinin son anına kadar dinini muhafaza etmek isteyen bir kul, Peygamberimizin bu hadisinden ibretle her ne şartla olursa olsun namazını terk etmemelidir. Peygamberimiz, namazına ihtimam gösterenlerin kıyamet günü kurtuluşa ereceklerini de müjdelemiştir. “Kıyamet gününde hesabı sorulacak ilk amelin namazdır”.²⁹⁷Zaruri durumlarda dinimiz çoğu, emre kolaylık göstermektedir. Namaz içinde kolaylıklar sunulmaktadır. Örneğin seferiyken rekât sayısı düşürülmüştür. Peygamberimiz savaşta iken nöbetleşerek namazını eda etmişlerdir de yine de terk etmemişlerdir. Hastalık halinde hastalığın niteliğine göre rükûnları uygulama hafifletilmektedir. Cahit Zarifoğlu’nun hastalığının son zamanlarında yatağında namazını kılması bu duruma örnektir. Zarifoğlu’nun bu ruhsatı kullanmadan önce sağlığında Mavera dergisine yazdığı dinimizin kolaylık dini olduğunu gösteren şiiri ise şöyledir:

“Ne ibrik

Ne bir taharet köşeciği

Kolları bağlı

Gözleriyle abdest alıyordu

*Zihniyle kılıyordu **namazlarını**”²⁹⁸*

²⁹⁴ DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Taha Sûresi, Ayet 14.

²⁹⁵ Yakup Çiçek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.15.

²⁹⁶ Ahmed B. Hüseyin Beyhaki, *Şuabü’l-İman*, C. 3, Darül Kütübül İlmiyye, s. 39.

²⁹⁷ Ebu İsa Muhammed b. Tirmizi, *Sünen*, Salat, s. 188.

²⁹⁸ Cahit Zarifoğlu, “Altı Üstü İnsanlığın”, *Mavera*, S. 89, Nisan 1984, s.44.

“Bütün bu olumsuzluklar içinde Cahit Zarifoğlu, yatağının üstünde oturarak **namazını** kılmaya çalışıyor. Yukarıdan ikinci kata indirdiğimiz ilaçlar arasında seccade ayrı bir yer tutuyor. Her yanına gelenden kendisine dua edilmesini istiyor. Ve doğumdan bu yana sayılı olan yılların, son günleri dua ve **namaz** ile doluyor.”²⁹⁹

Namaz hicretten bir buçuk yıl önce farz kılınmıştır. Siyer kaynaklarına göre Hz. Muhammed’in peygamberlik görevinin verilişinden sonra artan yükünün hüznüyle birleştiği fetret dönemine tekabül eden bir dönemde miraçta namaz emri geldi. Miraç hadisesiyle moral yüklenen Peygamberimiz, ümmetinin miracını da Rabbinden dilemiştir. Bu istek geri çevrilmemiş; namaz müminlerin miracı olmuştur. Mümin, Peygamberimizin hayatından örnekle, ne zaman başı sıkışsa ya da hüznü kapılsa yapması gereken namaz kılmaktır. Namazın zorluklara karşı bir fonksiyonu vardır çünkü müminin miracı ancak huşu içinde kılınan bir namazdır. Yardım istemenin yöntemi ve Rabbe yükselmenin şekli namaz ayetleriyle desteklenmektedir. “Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah’tan yardım dileyin. Şüphe yok ki, Allah sabredenlerle beraberdir.”³⁰⁰ Beş vakit namaz sayesinde, peşinden koştığımız hiç bitmeyen meşgaleler geri planda kalmaktadır. Adem Turan insanoğlunun bu yönünü, toprak üzerinde hırsıyla gidip gelen karıncalarla örtüşürmektedir. Turan az bir kar için çekilen insanoğlunun dünyalık çilelerinden her gün beş vakit namazla sıyrılıp yenilendiğini ifade etmektedir:

*“Her Gün beş kez abdest alıp **namaz** kılıyorum, ancak böylece yenileşip koşturuyorum kuşları arımdan ki yorulup düşenler oluyor: alıp okşuyorum*

---

²⁹⁹ Ersin Gürdoğan, “Coşku Dolu Bereketli Bir Ömür Ya da Cahit Zarifoğlu”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, Böl. 1, s. 90-91.

³⁰⁰ DİB. *Kuran-ı Kerim Meâli*, Bakara Sûresi, Ayet 153.

onları, öpüyorum gözlerinden ve gagalarından, bir de karıncalar yok mu hayatı yorumlayan bir öbek toprak üzerinde... ”³⁰¹

Dinimiz çocuk eğitiminde namaza büyük önem vermiştir. Atalarımızın öğütlediği ”ağaç yaşken eğilir” sözünden yola çıkarak çocukken kazanılması gereken alışkanlıkların daha farz olmadan öğretilmesi gerekmektedir. Anne ve babalar, çocukları yedi yaşına gelmeden namazı öğretmekle yükümlü olduklarını peygamberimizin sözlerinden bilmektedirler. Maalesef bir neslin güzel ve ahlaklı yetişebilmesi, Anne babaların evlatlarının sadece maddi sorumluluklarını karşılamalarıyla sağlanmaz. Çocuklarının seviyelerine göre hayatlarının her safhasında manevi değerleri vermekle yükümlüdürler. Anne babaların günde beş kez emredilen Müslümanı miraca yükselten namazı da çocuklarına güzel model olup bizzat yanlarında kılarak, onları camiye götürerek görsel olarak yaşamalarını ve uygulamalarını temin ederek kazandırabilirler. Mavera dergisinde milli şairimiz Ersoy’un babasının kendisini namaza nasıl alıştırdığını anlatan “Fatih Cami” şiirinden alıntılarda; çocuklarını namaza alıştırmak için camiye götüren bilinçli ebeveynler ve bu sırada yaşananlar akıcı bir üslupla sunulmaktadır:

“Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: Bu gece,

Sizinle camiye gitsek çocuklar erkence.

*Giderseniz gelin amma **namazda** uslu durun;*

Meramınız yaramazlıksa işte ev, oturun!»

Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi.

Namaz durdu mu, haliyle koyverir peşimi,

Dalar giderdi. Ben artık kalınca âzâde,

Ne âşkaane koşardım hasırlar üstünde!

---

³⁰¹ Adem Turan, “Çöl Kokuyorsun Demişti Birileri Bana Unutmadım”, *Mavera*, S.102, Haziran 1985, Böl. 1, s. 22.

Hayâl otuz sene evvelki hâli pişimden

Geçirdi, başladım artık yanımda görmeye ben:

Beyaz sarıklı, temiz, yaşça elli beş ancak;

Vücûdu zinde, fakat saç, sakal ziyâdece ak;

*Mehib yüzlü bir âdem: Kılar edeble **namaz**;*

Yanında bir küçücük kızcağızla pek yaramaz

Yeşil sarıklı bir oğlan ki, başta püskül yok.

İmamesinde fesin bağlı sâde bir boncuk!

Sarık hemen bozular, sonra şöyle bir dolanır;

Biraz geçer, yine râyet misâli dalgalanır!

Koşar koşar duramaz... Akıbet denir ‘âmin’

***Namaz** biter. O zaman kalkarak o pîr-i güzîn,*

Alır çocukları, oğlan fener çeker önde,

Gelir düşer eve yorgun, dalar pek asude

Derin bir uykuya...’’³⁰²

Namaz, Allah’a bağlılığın göstergesidir. Harekete, ete kemiğe bürünmüş şeklidir. Kuru kuru söyleyince herkes seviyordur Rabbini. Genelde bireyler derinden bir ‘elhamdülillah ‘çekip çok şükür Müslümanız deyiverirler ama sadece söz ile hakkıyla Müslüman olunmamaktadır. Rabbinin davetini geri çevirip boş boş Müslümanız diye tuturanların lafına değil; ayinesi iş olana bakılmaktadır. Müslümanız diye övünen beynamazlara içimizden gelen bir sesin; ‘madem bu denli seviyorsun, seni Yaradan gel buluşalım dediği beş vakit boyunca neden emrine itaat etmiyorsun, sevgini

³⁰² Mehmet Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Akif Ersoy’u Yetiştiren Aile”, *Mavera*, S. 111, Mart 1986, s. 19; Bk.: Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, C. 1, Böl. “Fatih Camii”, s. 3.

göstermiyorsun' diye sorguladığını zaman zaman duyar gibi olmaktadır maalesef. “Namaz kılmayan, kâfir olmaz ama kâfirler namaz kılmaz”. Müslümanın bu veciz sözden çıkaracağı ders büyüktür. Namazı kılmamak farzı çiğnemektir. Hiçbir Müslüman kâfirlere benzemek istemez. Bu sebeple silkelenmeli, nefsin tuzaklarına aldanmamalı ve kendinden istenen bu emri en güzel bir şekilde yerine getirmelidir. İtikadı kalbinin derinliklerine işleyen bir kul namazını bir vakit bile kaçırmaktan kalbi titrer, sevgiliyle olan buluşmasını kaçırmaktan hayâ eder. İşte Maverâ'nın tarif ettiği Mehmet Akif Ersoy'un annesi Emine Şerife Hanım, sevgiliyle buluşma anı olan namazın hazzını ruhunda hisseden böyle bir kuldur.

“Emine Şerife Hanım tam manasıyla İslâm Türk kadını idi. Sağlam bünyeli, sağlam seciyeli, anlayışlı, tecrübeli ve derin görüşlü bir kadındı. İtikadı bütün bir Müslümandı. Beş vakit **namazını** ihmal etmez, ibadetlerinden haz duyar, itikadlarını yaşar, feragat ruhunu canlandırır, iyilik etmekten, iyilik etmek için koşmaktan bahtiyarlık duyar, ince hisli, yüksek ruhlu bir kadındı.”³⁰³

Ayrıca Maverâ'da namaz, secdeye vardığımız mekânın özellikleri ile de işlenmiştir.

‘Mekânın şerefi içinde ikamet edenden gelir’ manasında olan “Şerefü'l- mekân bi'l-mekin” Arap sözü, namaz ile namazgâh arasındaki ilişkiyi inceden inceye açıklayan çok latif bir vecizedir. Metinde bu sözle uyuşan öyle bir namazgâh seçilmiştir ki yıllar öncesinden yapılmasına rağmen hâlâ şaşasını koruyan, kendisine verilen ehemmiyeti kubbesinden ve sütunundan tutun da her taşına kadar vakarla taşıyan bir yapıdır. Süleymaniye Camidir bahsi geçen yapı. Bu sanatlı namazgâh şerefini aslında onu yaptırandan, yapandan, Rabbinin emrini çok önemseyen, namaza değer veren ecdadımızdan almaktadır. Secdeye varanlar, Allah'ın huzurunda görsel güzelliği elbette düşünmezler; ama ustaların; bu mekânda Allah'ın huzuruna duracaklar, diye üzerine

---

³⁰³ Mehmet Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Akif Ersoy'u Yetiştiren Aile”, *Mavera*, S. 111, Mart 1986, s. 25.

titrediği parmaklıkları, özenle yonttukları mihrabı; her secdeden başlarını kaldırdıklarında inkâr da edemezler. Bu özen karşısında namaz kılan kişide kendine bir çeki düzen verme hissi oluşmaktadır ve böylece namazının her rûknünde her şeyin en güzeline layık olan Rabbine karşı özenle ibadet etmektedirler.

Süleymaniye’de yıllardan beri kalan ata mirası duaların zikirlerin ibadetlerin duvarlarına sindiği bir atmosfer vardır. Tabi bu atmosferi bilen yazar, ruh halini kelimelere dökmek istemiştir. Özetle, ecdadın ibadethanelere ne denli önem verişinden gözümüzün doyacağıının altını çizen yazar, Süleymaniye’nin her köşesinin aslında ibadetlerin sahibine verilen önemden geldiğini akleden bir ruh için manevi bir seyirgaha dönüştüğünü de vurgulamaktadır. İsmail Kılıoğlu’nun gözünden diğer mekânlarda kılınan rekâtlardan farklı olacak namaz şöyle betimlenmektedir:

“Ne diyeyim bir Çamlıca’dan baktığınızda ya da Süleymaniye’ye iki rekât **namaz** kılmak için gittiğinizde duyduğunuz ruh haleti çok farklı. Çünkü Çamlıca’da bir anı diğer anını tutmayan değişik güzelliklerle karşılaşılıyorsunuz. Yani statik güzellik değil dinamik güzellik var. Her an değişen bir güzellik ve sizi her an başka bir ruh iklimine götüren atmosfer var. Süleymaniye’de ise büyük bir dünya görüşünün hayat, tarihi mirasın, düşünce yapısının ve mimarinin zengin havasını teneffüs etmemize imkân veren bir muhit ile karşılaşılıyorsunuz.”³⁰⁴

Namaz gün içi monotonluğa bir moladır. Gaflet uykusundan dünyalık meşgalelerden kurtulma fırsattır. Allah’ın rahmetini teneffüs etmek için bir penceredir. Fakat çoğu geçici hırsları nedeniyle zihin karmaşası geçiren bireyler kulluk görevlerini ertelediklerinden ya da yeterince önemsemediklerinden bu ilâhî pencereyi açmamaktadırlar. Açsalar da madden açmış görünürler; ama manevi olarak kapalıdır, namazda Yaratıcı’dan gayrı olan yaratılanları ölçüp biçip tartmaktadırlar. Dolayısıyla ruh ve beden dinlenememektedir. Manevi dinginliğe ulaşamayan namazın sahibi,

---

³⁰⁴ İsmail Kılıoğlu, “İki Kültür Odağı Paris ve İstanbul Üzerine Bekir Karlığa ile Bir Konuşma”, *Mavera*, S. 114, Haziran 1986, s. 5.

borcunu gerektiği gibi ödeyemediğinden huzursuzdur. Her şeye rağmen, yazarın da belirttiği gibi, manevi dinginliği yakalayamadan fiilen namaza durmak bile diriliğin işaretidir. İlk aşamadır. Kul bir şekilde gaflet perdesini aralayıp huzura çıkmaktadır çünkü. İkinci aşamanın ise Ali Haydar Haksal'ın metninde “davranışlarında ağırbaşlı” ifadesiyle namazda huşuyu kazandıracak tadili erkâna uymaya ve “konuştuğunun bilincinde olma” ibaresiyle okuduğu kelimelerin manalarını düşünmeye yönlendiğini görmekteyiz.

“Burada **namaz** ve abdestin önemi oldukça belirgin. Yalnızca bunu yerine getirebiliyoruz. Ne ki **namazı** istediğiniz dinginlik içerisinde kılamıyorsunuz. Beyniniz içerisindeki sesler huzur vermiyor. Sanki dizleriniz çekiliyor, sesler sloganlar içinizde yineleniyor.

Abdest almakta güçlük çekiyoruz, kısa bir anın içine sığdırıyoruz, telaş içinde **namaz** ve tekrar toplanma. Bu bitmez tükenmez döngüye uymak zorundasınız.

Burada gene de diri olanlar **namaz** kılanlar. Davranışları daha ağırbaşlı, kendini bilir. Ne konuştuklarının bilincindedirler.”³⁰⁵

“Hacca gidenler, haccın farzını, vacibini ve sünnetini yerine getirebilir amma, manasından uzaklar. Yani nasıl ki **namaz** kılan bir şâhıs, namazın erkânına ne kadar dikkat ederse etsin, eğer okuduğu ayetlerin manasını anlamıyorsa ve Kur'an-ı Kerim'i; hayatına tatbik edemiyorsa, **namazdan** yeteri kadar nasibini alamazsa Haccın da mana bütünlüğünü kavramadan dönen hacıların sayısı az değildir.”³⁰⁶

³⁰⁵ Ali Haydar Haksal, “Gelişigüzel”, *Mavera*, S. 115, Temmuz 1986, s. 27.

³⁰⁶ Hekimoğlu İsmail [Mehmet Okçu], “İslam Kültüründe Hacc Soruşturması”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 24.

Mavera dergilerinde beş vakit namazın öncelikle işlendiğini görmekteyiz. Vakit namazlarının yanı sıra cuma namazı, bayram namazı, şükür ve gece namazı (teheccüt) gibi nafîle namazlarda zikredilmektedir.

“Bu gün Cuma Dün vızır vızır olan caddelerde çarşılarda bir tenhalık, bir sessizlik, bir sakinlik hâkim.

Cuma namazı tek bir merkezde kılınıyor.”³⁰⁷

“Cemaat **Bayram namazından** çıkmağa başlamıştı. Her çıkan önce çıkmış olanla bayramlaşıp saf tutuyordu.”³⁰⁸

“Pakistan tarafına geçtiğimizde herhangi bir sorgulamayla karşılaşmadık. Pakistan askerleri kanıksamış bir merhametle bakıyorlardı sadece. Dayım abdest alıp iki rekât **şükür namazı** kıldıktan sonra askerlerin boyunlarına sarılıp onları öptü.”³⁰⁹

Seyfettin Ünlü herkes uyurken kalkıp abdest alan ve gece namazını eda edenleri şu mısralarıyla anlatmaktadır.

*“Yararak ağır akan suları **namazla***

Gömülürler geceye

*Ve keskin kılıçlar gibi dolaşırlar hâlâ”*³¹⁰

1.1.2.4 ORUÇ

Oruçlunun mükâfatı Allah’a aittir. Oruç Allah’ın en sevdiği ibadetler arasındadır. Oruca verilen önemi şuradan da anlayabiliriz. Allah’ın, kulları için hazırladığı sekiz cenneti vardır. Cennetin öyle bir kapısı vardır ki riyanın en az karışacağı ibadet olan oruçlulara özgüdür. Bu kapının adı Reyyan’dır ve buraya ancak oruçlu iken vefat edenler girebilecektir. Ayrıcalık cennete taşınmıştır. Bu özel cenneti

³⁰⁷ Ferhat Dağcı, “İran Notları-Tebriz’de Cuma Namazı”, *Mavera*, S. 111, Mart 1986, s. 60.

³⁰⁸ Bahattin Yıldız, “Nur Bibi”, *Mavera*, S. 116, Ağustos 1986, s. 47.

³⁰⁹ a.g.m, s. 51.

³¹⁰ Seyfettin Ünlü, “Güneş Donanmasına Bakışlar”, *Mavera*, S. 85, Aralık 1983, Böl. 4, s. 37.

hak edemeyenler için son pişmanlık fayda vermeyecektir çünkü kulların orucun faziletlerini dünyadayken idrak etmeleri gerekmektedir.

Oruç günaha karşı bireyi kalkan gibi korumaktadır. Metabolizmayı ve hayvani duyguları olan nefsi köreltmektedir. Günahları temizlemektedir. Bir hata yapıldığında duruma göre fıkhıta kişinin oruç tutması tavsiye edilmekte veya kefaret olarak şart koşulmaktadır. Oruç, herhangi bir günah işlendiğinde ceza gibi algılanmaktan öte fenalıklardan men etme, kişinin kendini kontrol etmesine yardımcı, hareketlerinde taşkınlıklarını kısıtlayıcı ve sabrı uygulayabilecek etkileri gibi saymakla bitiremeyeceğimiz hikmetleri vardır. Her şeyden önce oruç, kulluk bilincine eren kişiler için, Allah'ın emrine riayeti teşkil ettiren bir ibadettir. Her kulun ihtiyacı günahlara silgidir. Allah emir ve ibadetlerini yerine getiren kullarını dünyada da mükâfatlandırmaktadır. Orucun bireye manevi dereceler kazandırmasıyla beraber maddi yararlarının da olması Allah'ın bir lütfudur. Dünyanın çeşitli ülkelerinde sağlıklı yaşam hakkında araştırmalar yapan uzmanlar, oruç tutmanın faydalarını vücudun azalarına ayırarak bir bir anlatmaktadırlar. Başlıca mide ve bağırsak sindirim sisteminin uzun yıllar sağlıklı çalışmasını sağlamak ve güçlendirmek için, oruç tutmak mükemmel bir çözümdür. Kimi hastalıklarının oluşmasını geciktirmektedir. Kimisi için etkin bir tedavi yöntemidir. Oruç, metabolizmadaki diğer birçok organ içinde bir dinlenme olmaktadır. Sıhhati artırdığı ve ömrü uzattığı yönünde her yıl hekimler tarafından iddialar öne sürülmektedir. Maverâ'da bu durumu örnekleyen bir hatıra mevcuttur.

“Küçük (Arap) amcamın zevcesinin 140 yaşında öldüğünü hatırlıyorum. **Savm-ı dehrî** tutar, yâni senenin bütün günlerini senelerden beri oruçlu geçirirdi.”³¹¹

Toplumda Ramazan eşittir oruç gibi algılanmış; aylara başlık olmuştur. Halk arasında Ramazan ayı veya üç aylar denilince akla ilk gelen oruç tutmak, bu aylarla özdeşleştirilmiş ve oruç ayı diye adlandırılmıştır. Ayrıca oruç için tavsiye edilen sahur,

---

³¹¹ N. Bolelli & M. Erdoğan(Çev.), “Ahmet b. Bella ile Kültürel İlgileri Üzerine Bir Söyleşi”, *Mavera*, S. 112, Nisan 1986, s. 12.

Müslümanlar için elzem olan teheccüt vaktinde ayakta kalabilmeyi sağlamaktadır. Manevi olarak gaflet uykusunda olan kalbin Mevlaya açılan saatlerinde uyanık olmasına bir vesile teşkil etmektedir. Zaten sahura kalkmış bir kimse için teheccüt namazını kılması, Rabbine yönelip dua, tefekkür ve zikirde bulunması daha kolay olacaktır. Oruçlu geçirilen bir ayın kişinin hareketleri, günlük hayat düzeni ve vakitlerini akort etme gücü vardır. Bu ayda kazanılan alışkanlıklarla birey, bir tazelik kazanmaktadır. Rehavetini üstünden atmaktadır. Dergide orucun, gece ibadetlerini de yapmaya teşvikinden bahsedilirken, Müslümanların gecelerinin İslam'ın aydınlığının yayılması, karanlıkların uzaklaştırması için bir zihni uyanış olduğu ima edilmektedir.

“Bir oruç ayına ve bir bayrama daha eriştik”³¹²

“Oruç ayı geldi, yarın ilk teravih namazımızı kılacağız. Yenilenmenin, dirilmenin bir yeni safhasındayız. Bu yenilenme kendiliğinden olacak ister istemez. Bizde yer etmiş durağanlıkları söküp atmanın da tam zamanı.

Gecelerimizi bölmek, uykularımızdan zevk ve tutkularımızdan ödün vermek zorundayız. Aydınlıklara çıkmak için bu gerekli.

Aydınlık yeryüzüne yayılınca, karanlıkları bir tedirginlik sarar. Yeryüzünün bu denli karanlık tutulmasının bir nedeni olmalı.”³¹³

Oruçla gün içinde insan, maddi olmaktan uzaklaşmaktadır. Kendini madden beslemeye frenleyen insanın otomatik olarak acziyetini hissetmesi devreye girmektedir. Merhameti artmaktadır. Açın halinden anlamaktadır. Ruhun gelişmektedir. Maneviyat olarak yükselmektedir. Gün içinde susuz kalmış bir vücut ile mazlumun halini idraki tatmaktadır. Tabi her nimetin sahibini tek tek görmekte ama erişmemektedir. Makamına göre her ihtiyaç duyduğu maddede nimetlerin sahibinin bir Allah olduğunu bedenlen hissedip akletmektedir. Ardından kâinatın Rabbine şükretmektedir. İnsan aslında kim olduğunu, ne kadar gücünün olduğunu saptama fırsatı bulmaktadır. Diğer

³¹² Maveria, “Kısaca”, *Mavera*, S. 114, Haziran 1986, s. 3.

³¹³ Ali Haydar Haksal, “Gelişigüzel”, *Mavera*, S. 112, Nisan 1986, s. 33.

aylarda hissedemediği aciz bedeninin hükmetmeye çalışma çabalarının boş bir uğraş olduğunu anlamaktadır. “Ene ene” diye nefisini öven Şeytan’ın aç kalınca Rabbini tanınmasında olduğu gibi, nefis kafese girmektedir. Müslümanın ruhu kuş hafifliğinde özgürleşmektedir. Orucun sağladığı bu güzel hasletler Maverâ’da şöyle ifade edilmektedir:

“Medeniyetlerde unsurlar nasıl sitelere doğru akıyor, orada bütünleniyor ve zirveleşiyorsa, Müslümanın yaşayışı içinde de zamanın dilimleri olan aylar, üç aylara doğru akmakta, bunların içinde de Ramazan'da zirveleşmektedir. Bir ramazan bittikten sonra bir başka üç aylara ve ramazana, kadir gecesine doğru yürüyüş başlıyor. **Oruçla** beraber Müslüman için, eşya ve maddi varlık silikleşiyor, geriye doğru çekiliyor; buna karşılık manevî gıdalar öne doğru çıkıyor, belirginleşiyor, âdetâ gözle görülür hale geliyor. İftar sofraları, sahur sofraları bile birer dünya sofrası olmaktan çıkıyor, gök sofralarıyla karışıyorlar. Her şey **orucun** potasında eriyor, **oruca** ait oluyor. Rahmet, mağfiret ve günahlardan kurtulma sınırlarından geçen Müslüman bir kuş hafifliği ve bir çocuk safiyeti içinde bayrama erişiyor.”³¹⁴

“Ramazanın da ilk günleri. İkinciye doğru bir derginin yönetim evinde çoktandır karşılaşmadığımız tanıdıklarla **orucun** o güzelim asr vaktinin uhreviliğini kolluyoruz.”³¹⁵

Mustafa Ruhi Şirin ölüm-oruç ikilisini benzer özellikleriyle eşleştirmektedir. Oruç bir bakıma nefsin öldürülmesidir. Ölünce aslında ruh bedenden ayrılmaktadır. Bu sebeple “ölen hayvan imiş” denilmektedir. Ruh ölmez; ama bedenle gerçekleştireceği hareketlerine sınırlandırılma getirilmektedir. Artık salih bir amel ya da bir kusur işleyememektedir. Oruç ibadetinde ise nefsin hoşuna giden durum ve haller yasaklanmaktadır. Ruhumuz belli bir iradeye tâbi olmaktadır. Nefis, ne kadar istese de

³¹⁴ Maverâ, “Kısaca”, *Maverâ*, S. 114, Haziran 1986, s. 2.

³¹⁵ İsmail Killoğlu, “Sanat ve Hayat”, *Maverâ*, S. 129, Eylül 1987, s. 6.

hiçbir gıdaya ilişmemekte; oruç engeline takılmaktadır. Oruç, birçok terbiye şekliyle kişiyi günahın karanlıklarından uzaklaştırmaktadır. Bu duruma ilişkin yazar orucun kat kat olan gaflet perdesini araladığını söylemektedir:

“Ama günler kırmızı yumaklardan çözülüyor. Ben de ölüme alıştım. Bazen sevinçli yüzüyle karşıma çıkıyor ölüm. **Oruç**; kat kat siyah perdeyi aralamışken görün bana ey ezelden aşına yüz. Nerden bilebilirdim bu kadar yakın olduğunu”³¹⁶

Kul Allah’tan gayrisine tamah etmemelidir. Maalesef dünyevi zevklere gark olan bir kul, dünyalık lezzetleri ön plana çıkara çıkara damak zevki oluşturmaktadır. Bu zevkler, kulu harama kadar sürükleyecek bir tiryakiliğe götürebilmektedir. Nefsin terbiyesini yapmak, nükteli bir ifade ile ağzının payını vermekten geçmektedir. Kul belki oruçla sağladığı nefse müdahaleyi diğer gaflete dalmış hareketlerine de uygulayabilir. Kişinin boğazından geçecek gıdaları kısıtlaması, harama uzanacak davranışları telkin eden nefsinin karşı yapılan en büyük ayaklanmadır. Yazar, oruçla ağza yapılan meydan okumanın, gerektiğinde bütün günahlara uygulanabilecek bir akort olduğunu şöyle açıklamaktadır:

“Ağzın isteklerini reddetmekle kendimizi ölümsüzlerin arasına sokmuş olmuyoruz. Bu niyetle onun isteklerini reddetmiş de değiliz. Ama ağzın isteklerini reddetmekle ona karşı bir tavır koymuş oluyoruz. Gerektiğinde ona boyun eğmeyebileceğimizi, onun kölesi olmayabileceğimizi göstermiş oluyoruz. Belki öyle büyük bir jest değil bu, sembolik bir anlamı var. Öyle de olsa, bu tavrı ortaya koymak bile ağzın tahakkümünden beni geçici bir süre için kurtardığından, bu küçücük jesti göze almayı başaramayanların bulunduğu da göz önüne alınırsa, aslında küçümsenmeyecek bir davranış biçimi olmadığını kabul etmeliyiz. Ara

---

³¹⁶ Mustafa Ruhi Şirin, “Günlerde Kalan Mor Işıklı Şiirler”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 24.

sıra ağza karşı üstün olduğumuzu da ispat edebilmeli değil miyiz? **Orucun**, insana böyle bir meydan okuma fırsatını verdiğini düşünüyorum.”³¹⁷

Orucun taşıdığı önem, oruç tuttuğumuz ramazan ayını “sultan” yapar. Orucun mükâfatına binaen bu ayda Allah’ın rahmeti coşmakta; şeytanlar zincire vurulmakta; kullar cehennemden azad olmaktadır. Nimetlerin şükürünü vücudunun izin verdiği ölçüde, dilinin döndüğü kadar eda etmekte ve Allah’a yakınlaşmaktadır. Yalçinkaya’nın şiirinde dediği gibi azgın nefsini dizginlemekte ve nefsin emirlerinin boş olduğunu anlamaktadır:

“O içimdeki yardımcımı on bir ayın sultanı Ramazan’da dize getirdiğim vakit ne yapacaksın?

O Ramazan günleri yok mu?

Rabbim için, nefis adlı azgına sırt çevirdiğim günler...

O günlerde nehir daha coşkulu, dağ daha heybetlidir.

O günlerde hasret bir başka anlam kazanır.

Her iftar öncesi ulvileşen nimetten utanmaz mısınız?

Sen ki **oruçtan** korkarsın.

İftar vaktinde, bir başka lezzete bürünmüş nimeti ihsan eden Yaradan’ıma şükrettikçe, yerin dibine girmekten başka ne gelir elinden senin?

Tatlı bir hülya gibi, her sahurla başlayan sırt çevirişim nefsimi olduğu kadar sanadır da...

Her **oruç** tutuşumda iliklerine kadar titreyen sen, nefsimi kullanmaya kalkmanın boş olduğunu anla artık.”³¹⁸

³¹⁷ Rasim Özdenören, “Ağz”, *Mavera*, S. 130, Ekim 1987, s. 2.

³¹⁸ Ahmet Yalçinkaya, “İkinci Doğuşumun İlanıdır”, *Mavera*, S. 141, Eylül 1988, s. 53.

1.1.2.5 ZEKÂT

İslamın şartları arasına giren zekât, maddi bir ibadettir. Toplumsal duyarlılığı ön plana çıkarmaktadır. Zekât ile ilgili Kur'an'da otuz iki ayet yer almaktadır.³¹⁹ (Bk. Zariyat Suresi 19. Ayet, Mearic Suresi 22-25 Ayetler, Bakara Suresi 177. Ayet, Maide Suresi 55 Ayet, Kehf Suresi 81. Ayet, Meryem Suresi 13. Ayet, Fussilet Suresi 6-7 Ayetler) Toplumunu oluşturan bireylerin birbirlerine karşı sorumlulukları vardır. Kul hakkına riayet göstermek kadar sosyoekonomik yönden de diğer bireyleri koruyup desteklemek gerekmektedir. Dinimiz sürekli mal biriktirmeyi, bencil olmayı hoş karşılamamaktadır. Ayetlerde fakirlerin, zenginlerin kazançlarında haklarının olduğu vurgulanmaktadır. Zengin kullarının gelir ve rızık taksimatının asıl sahibinin kim olduğu zengin kullarını düşünmeye sevk etmelidir. Allah, zenginlik bahşettiği kullarını zekât sayesinde cimrilik aç gözlülük, bananecilik tarzında bazı istenmeyen huyların esiri olmaktan kurtarmaktadır. Zekât ile toplumsal adalet oluşmaktadır. Toplumsal denge korunmaktadır. Zengin ve fakir arasındaki uçurum hafifletilmektedir. Kısmen de olsa ekonomik farklılıkların indirgenmesi, bireylerin arasında oluşabilecek çatışmaları azaltmaktadır. Zengin fakir arası bağları kuvvetlendirmektedir. Allah, imtihan dünyasında kullarını canlarıyla, evlatlarıyla ve mallarıyla denemektedir. Mal biriktirme hırsında olanlar ya da Allah'ın dilemesiyle kazandığı her malı; kendine mal edenler, zekât sayesinde nefsi bir mücadele ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Toplumdaki nisap miktarına göre zengin sayılan her Müslümanın yapması gereken bir nefis muhasebesi ve kendi şeytanıyla savaşı Maverâ'da bir iç konuşma olarak şöyle işlenmektedir:

“İblis, ey!

Çalıştığım demler alın terimin kıymetini, bir kıymetsizlik misali üzerime yüklemeye çabalarından vazgeç! Alın terimin temizliği ölçüsünde kutsiyetini bilirim çünkü.

---

³¹⁹ D.İ.B., *İlmihal*, 2006, C. 1, s. 422.

Mal denilen fitneyi gözümde büyütemezsin.

Eşyayı **Yaradan'ım için harcamamın** seni bozguna uğratacağından korkarsın.

Eşyayı kirletmeye çalışma!

Bilmez misin ki o fitnenin bütün pisliklerini temizleyecek hediye aldım. Büyütmek için çaba sarf ettiğin dünya malının her **zekât** verişimde ne kadar küçüleceğini hesap etmedin mi?

O halde, beni eşyaya köle edemeyeceğini bil!”³²⁰

Zekât, İslam'ın üçüncü şartı olan oruçtan önce hicretin ikinci yılında farz olmuştur. Peygamber Efendimize; zekâtların tastamam verilmesi ve toplanması için ayetler nazil olmuştur.(Bk. Bakara Suresi 43. Ayet, Tevbe Suresi 103. Ayet) Peygamberimiz de zekât toplanması için görevliler tayin etmiştir. Allah Resulünün gösterdiği bu titizlik, tarihte ilerleyen zamanlarda da görülmüştür. Ceddimiz de zekât toplama teşkilatları kurarak Peygamberimizin izinde toplumdaki fakirlerin haklarına riayet göstermişlerdir.

“Özel işlerde özel idare yetkisi olan müessese: Bir muhitte, kendilerine ait sahadaki idari işlerin görüldüğü için bölge adliyesi, ordu komutanlığı, haraç ve **zekât** tahsil teşkilatı, hisbe teşkilatı, haç işleri teşkilatı ve sınır koruyuculuğu teşkilatından oluşur, bu dördüncü kısım teşkilatlarda”³²¹

Recep Seyhan hikâyesinde zekât hakkında etkileyici bir ayet-i kerime meâli vermektedir. Ardından da İslam'ın şartlarından dahi bî-haber olan birinin zavallı halini tasvir etmiştir. Zekât vermemek için gülünç bahaneler uyduran bu kişi, üzerinden zekâtın bir kuruma verilemeyeceği, ya da yapılan sadakaların zekât hükmünde olmadığına altı çizilmektedir. Hatta hikâye karakterinin bünyesi zekât verme zorunluluğunu yerine getirmemek için dedesinin hacı olmasından tutun da din adına

³²⁰ Ahmet Yalçınkaya, “İkinci Doğuşumun İlanıdır”, *Mavera*, S. 141, Eylül 1988, s. 53.

³²¹ Semih Erinc, “İslamda Siyasi Sistem”, *Mavera*, S. 151, Temmuz 1989, s. 8-9.

yaptığı en ufak eyleme kadar sayar da sayar. Seyhan, bunların hiç birinin zekât farizasını karşılamayacağı gerçeğini okuyucuya buldurmaktadır. Dini sadece hoşgörüden ibaret sayıp da zekât sorumluluğundan kaçan insanların son pişmanlığına çareler arayan bir karakterin çıkmazını ustaca özetlemektedir.

“Bu konuda Cenâb-ı Hak ‘Ta ki o mal, sizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet olmasın’³²² buyurur. Böyle mi demişti imam. (Şimdiki hocalar cahil. Ne yapacakmış bu kadar mülkü Allah. Benim malım elbette benimdir. Bizim gençliğimizde böyle bir şey demiyorlardı hocalar. Şimdikiler yeni yeni şeyler çıkarıyor. Ben de Müslümanım. Elimden geldikçe, işten fırsat buldukça cumalara da giderim. Küçükken minarede ezan okudum. Büyük babam hacı. Hacı torunuyum ben. Elimden geldiğince yardım yaparım. Türk Hava Kurumu’na her yıl **zekât** veririm. Ramazanda fitre de verdim. Geçende Hilton’da yapılan Hayvan Severler Derneği’nin balosunda en çok veren ben oldum. Herkes parmakla gösterdi. Oğluma karşı görevimi yapmanın rahatlığı içindeyim. Büyük okullarda okuttum onu. Araba aldım. Bir dediğini iki etmedim. Her baba oğluna yanında içki aldırılmaz. Hoşgörülü adamım ben. Din hoşgörü değil mi?)”³²³

İnsanlardan parayı, malı ve mülkü ön plana alanlar için **zekât** tarih boyunca büyük bir imtihan olmuştur. **Zekât** aynı zamanda malın şükrünü eda etmektir. Nitekim peygamber döneminden zengin olmayı çok murat eden Salebe’nin haline hiçbir Müslüman düşmek istemez. Allah resulünün duasıyla zenginleşen Salebe, zekât farizasından yüz çevirmesiyle aslında helakını talep etmiştir. Her malın kendi miktarına uygun dinen belirlenmiş ölçülerde ve kendi cinsinden şükrünü yapmak efdaldır. Eğer bu gerçekleşemiyorsa mukabil bir değer belirlenmelidir. En azından belirlenen azami ölçülere uymakla bu ibadeti yerine getirmek sorumluluktan kişiyi kurtarırken maalesef insanlar, türlü türlü hilelerle zekâtı eksik ya da kusurlu vermenin yollarını

³²² Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Haşr Sûresi, Ayet 7.

³²³ Recep Seyhan, “Sığınak”, *Mavera*, S. 85, Aralık 1983, s. 45.

aramaktadırlar. İşte vereceği zekâtın kâr etmeyi düşünen kişinin fetva almak için sorduğu sorulardan biri Maver'a'da şöyle ele alınmaktadır:

“İmal ettiğimiz mallardan satılmayıp elde kalmış ve de eskimiş bir kısım vardır ki bunları **zekât** olarak versek doğru mudur?”³²⁴

1.1.2.6 HAC

“Hac, İslam dininin belirli bir güce ve zenginliğe sahip olan Müslümanlara farz kıldığı beş temel emirden biridir.”³²⁵ Dinimizde kutsal bir mekân ve zamana has yapılan hac farizesi, Allah'ın yarattığı bu kâinatta tüm hacıların kolektif bir ruhla Allah'a yönelmesi bakımından önem arz etmektedir.

Hayrı en çok hak edenlerin başında bizi İslam ahlakı üzerine yetiştiren, emek veren anne ve babalarımız gelmektedir. Allah'ın rızasına uygun yetiştirilmiş çocuklar, anne ve babalarının sadaka-i cariyeleridir. Biz evlatlar, ebeveynlerimizi sırtımızda hacca dahi götürsek onların hakkını ödeyemeyeceğimizin farkındayızdır. Fakat “anne babaya haccetme şartlarını sağlamak”, yazarımızın da dergide yer verdiği gibi günümüzde evlatların anne ve babasının gönlünü kazanmasına bir vesile olmaktadır. Düzdağ kaleme aldığı yazısında bu husus ve haccın önemi hakkında şunları söylemektedir:

“**Hacca** gitmeyi çok isteyen annesini Mehmed Akif Bey Hacca göndermişti.

‘O da bu dinî farızanın ifasından duyulan emniyet ve itimat içinde yaşamış, bu emniyet ve itimat içinde ruhunu Mevlâ'sına teslim etmiştir.’

Bu **hac** seferinin, 1910 yılı hac mevsiminde yapıldığı anlaşılıyor: Mehmed Akif Bey Sıratı Müstakim mecmuasına yazdığı bir Hasbihâlinde haccın önemi ve faydalarından bahsederken, buraya gidenlerin birbirleriyle tanışmaları ve İslam âleminin dertlerini öğrenmeleri lüzumunu belirtmektedir. Bunun için de yalnız

³²⁴ Mustafa Kutlu, “Sır”, *Mavera*, S. 150, Haziran 1989, s. 36.

³²⁵ Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Ali İmran Sûresi, Ayet 97.

yaşlıların gitmesinin kâfi gelmediğini anlatan Akif Bey, yazısını şu satırlarla bitiriyor.”³²⁶

Dini tasavvufi edebiyatımızda Kâbe ile gönül metaforu kullanılmaktadır. Beytullah'ı ziyaret için hac yolculuğu ise çilelidir. Sevgiliye ulaşma yolunda her ne kadar çaba sarf edilse de ulaşılması güç bir sevgili vardır. Yazar şiirinde ateşe atılan Hz. İbrahim'e su taşıyan karıncaları, sevgiliye ulaşmak için yapılan hac yolculuğundaki karıncalarla harmanlamıştır. Karıncaların kilometrelerce yolu aşıp, ağızlarındaki minicik su zerrecileriyle Hz. İbrahim'in ateşini söndürmeleri nasıl mümkün değilse, ölüm anına yaklaşan birinin de artık hac etmesi mümkün değildir. Bu durumdaki kişi için artık gönül Kâbesini ziyaret etme makamı vardır.

“Sonra annemin tövbesi geliyor aklıma ateşi gül eyleyen

Alnımızda şehadet çiçeklerinden bir demet

Bölük bölük turnalar geçiyor gökyüzünde

Can emanettir deyip cennete sevdalı bir tutkuyla

Sıyrılıp çıkıyor gecenin içinden

Ölümü yoklayarak hayata çağırıyoruz şimdi

İşte sulardaki serinlik kılıçtaki direnç

Benim de içimde artık elimden tutarak

***Hacc** yolunda karıncalara kardeş oluyor.”³²⁷*

Hac ibadetinde de, Allah'ın kullarından istediği diğer bütün emirlerde olduğu gibi, kulların yararına çeşitli hikmetler bulunmaktadır. Genel olarak özetleyecek olursak; hac zengin fakir, zencisinden Hintlisine kadar farklı renk, dil ve kültürdeki toplumları çok uzak mesafelerden tek bir amaç doğrultusunda bir araya toplamaktadır.

³²⁶ Mehmet Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Akif Ersoy’u Yetiştiren Aile”, *Mavera*, S. 111, Mart 1986, s. 25.

³²⁷ Mustafa Özçelik, “Toprağa Notlar Düşen Yağmur”, *Mavera*, S. 162, Haziran 1990, s. 12.

Bu İslam kardeşliğinin oluşması adına çok büyük bir potansiyeldir. Dünyanın medya ve çeşitli iletişim araçlarıyla küreselleşmediği zamanlarda da en önemli haberleşme aracı olmuştur ve hâlâ da ümmet bilincinin oluşumunu canlandıran bir etkidir. Tevhid çevresinde birleşilen âdetâ tek ruh olduğumuz kutsal topraklar, her türlü bencillik, kibir, makam, mevki ve statü farkını sıfırlamaktadır. Kullar, tek tip elbise ile aynı şartlarda rükûnları omuz omuza gerçekleştirmektedir. Irklar eşitlenir. Artık “Biz” öznesiyle cümlelere başlanır. İslam’ın Peygamber Efendimizin döneminden beri çeşitli kıtalara yayılıp yeşermesine vesile olmuştur. Mahşeri hatırlatan kalabalıkta müminler, uhrevi hayatlarıyla bütünleşirler. Hal ve hareketlerinde daha sabırlı olmayı öğrenirler. Mümin kardeşlerine karşı daha çok müşfik ve şefkatli olmanın terbiyesini alırlar. Hoşgörü ve dostluk ilişkileri güçlenir. Ayrıca hacda yapılan her ibadetin kat kat fazla sevabı olacağından bireyler İslam ile şereflendiklerinin hazzını ve mutluluğunu yakından hissederler. Maveria dergisindeki çeşitli sayılarda yukarıda dile getirdiğimiz Haccın Müslümanlar için önemi aşağıda dört yerde ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

“Allah’ın Evi, **Hacc'da**, bütün mesafeleri ve bütün dünyevi protokolleri ortadan kaldırmaktadır. Kitabı Mübin tek bir Ümmeti öngörürken, bunun en yüce yansıması olarak **Hacc'ı** getirmiş bulunmaktadır”³²⁸

“Bizde haberleşmenin kaynağı cami ve **hacc**. Cami medeniyetin, kültürün doğduğu kaynaktı ve devletin donanımı oralarda programlanıyordu. Cami küçük, yöresel bir haberleşme kaynağı iken **Hacc**, İslâm toplumlarının evrensele açılması demektir. Bugün bu kaynakların aynı etkiyi gösterdiği söylenemez.”³²⁹

“Amerika'nın Müslüman liderlerinden şehit Malcolm X hayatının ilk evrelerinde içinden geldiği çevresinin şartlarıyla akla gelen gelmeyen bir takım kirli işlere bulaşır, sonunda mahpushaneye düşer, mahpushanede Elijah M.'in bellettiği biçimiyle İslam'ı kabullenir: öldürülmesinden bir yıl önce **Hacca** gider.

³²⁸ Atasoy Müftüoğlu, “İslam Kültüründe Hacc Soruşturması”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 26.

³²⁹ Mustafa Ruhi Şirin, “Çağdaş Haberleşmenin İdeolojisi”, *Mavera*, S. 84, Kasım 1983, s. 4.

Hacda kendisine öğretilen İslâm'ın yanlış olduğunu İslâm'ın kendisine öğretilenlerden çok başka bir din olduğunu ve hele ırkçılıkla hiç ilgisi bulunmadığını, tersine ırkçılığın karşısında bir din olduğunu görür ve bu kez İslâm'ı gerçek kimliği ile benimser ve o yolda mücadele vermeye başlar.”³³⁰

“**Hacca** gidenler, haccın farzını, vacibini ve sünnetini yerine getirebilir amma, manasından uzaklar. Yani nasıl ki namaz kılan bir şâhıs, namazın erkânına ne kadar dikkat ederse etsin, eğer okuduğu ayetlerin manasını anlamıyorsa ve Kur'an-ı Kerim'i hayatına tatbik edemiyorsa, namazdan yeteri kadar nasibini alamazsa **Haccın** da mana bütünlüğünü kavramadan dönen hacıların sayısı az değildir. Bunun en baş sebebi 1918 kopukluğudur”³³¹

1.1.2.7 KURBAN

Allah katında kendi için akıtılan kan çok sevimli bir ameldir. Rabbimizin kurban ibadetini Müslümanlara emretmesi bize olan merhametindedir çünkü kurban, yere daha ilk damlası düşer düşmez Allah indinde kabul olmaktadır. Peygamberimiz anında kabul gören bu ibadet için kurban kesenlerin ‘gönüllerini hoş tutmasını’, istemiştir. Bu makbul ibadeti yerine getiren Müslümanlar, atamız Hz. İbrahim (a.s)’ın sünnetini yerine getirmiş olmaktadır. Putları kırıp ateşe atılan yine de Rabbinin emrinden vazgeçmeyen bir imani şuuru; Allah’a kurban keserek yenilemektedirler.

“Uzun uzun konuşuyor. Hacc'dan, **kurbandan** söz ediyor. Hüseyin'in, aydınlık bir gelecek için, Allah ve dedesi Peygamber'in yolunda, İslâm yolunda kendisini feda edişine getiriyor sözü. Her insanın da bunun için feda edebileceği, kırıp dökebileceğinin mümkün olması gereken bir putu olduğundan dem vuruyor”³³²

“Hac'da **kurban** kişinin kendisini Allah yolunda feda etmesini sembolize etmektedir.

³³⁰ Rasim Özdenören, “Tutarlılık”, *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 3-4.

³³¹ Hekimoğlu İsmail [Mehmet Okçu], “İslam Kültüründe Hacc Soruşturması”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 23.

³³² Cihan Aktaş, “Ortadoğu'dan İzlenimler”, *Mavera*, S. 110, Şubat 1986, s. 55.

Her alanda ortak tevhide değerleri paylaşmayan bir topluluğun hayatiyetinden bahsedilemez.”³³³

Bayramlar ve topluma özgü yapılan ibadetler, bireysel yaptığımız ibadetlere nazaran hem daha bereketli hem de Müslümanların kardeşlik bilincini artıran ibadetlerdir. Peygamberimiz birlik ve beraberlik ruhunu artıran cemaatle yapılan ibadetler için karşılığında Allah tarafından çok ecir bahşedileceğinden bahsetmektedir. Cemaate dâhil kusurlu kulların ibadetinin de diğerlerinin hatırına toptan affedileceğini müjdelemektedir. Bu sebeple kurban bayramı, sadaka ve infak etmenin en güzel örneğidir. Kurbanlık hayvanların etinden yününe kadar paylaşıldığı kurban ibadeti, müminleri birbiriyle kaynaştırmaktadır. Dostluk ve kardeşlik dini İslam’ın yüceltilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla yazar hikâyedeki bir karakter üzerinden hac sırasındaki bir gözlemi paylaşmakta ve kurban ibadetini yerine getirirken dikkat edilmesi gerekenlere vurgu yapmaktadır. Bu ulvi ibadete yönelik başından sonuna kadar tüm vecibelerinin yerine getirilmesinin altını çizmektedir.

“Haccı Hacıları, Mekke'yi anlatıyordu Mansur Hanım. Öylece kesilerek yerlerinde bırakılan sayısız **kurbandan** bahsediyor, Afrika'daki açlıktan dem vuruyordu havuçları kazırken. Suudi yetkililerinin bu konuyla ilgilenmeleri gerekmez miydi?”³³⁴

Hac ve umrede kesilen kurbanlara “*takdim edilen*” manasına gelen “*hedy*” diye özel bir isim verilmektedir. Kurban bayramında kesilen kurbanlar ya da şükür kurbanları özü itibarıyla Mevla Teâlâ’ya kurbiyet maksadıyla takdim edilmektedir. Hac Sûresi’nde buyrulduğu gibi sunulacak kurban için “gösterişli hayvanlar” tanımı geçmektedir. “Gösterişli hayvanları da sizin için Allah’ın (dininin) işaretlerinden (**kurban**) kıldık. Onda sizler için hayır vardır.”³³⁵

³³³ Atasoy Müftüoğlu, “İslam Kültüründe Hacc Soruşturması”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 26.

³³⁴ Cihan Aktaş, “Ortadoğu’da İzlenimler”, *Mavera*, S. 110, Şubat 1986, s. 53.

³³⁵ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Hac Sûresi, Ayet 36.

Nitekim Hz.Âdem'in oğulları Habil ve Kabil'in Allah'a takdimlerinde Habil'in en gösterişli ve en semiz hayvanı Rabbi için seçtiği ve Allah'ın bu durumdan hoşnut olup kabul ettiği bilinmektedir. Ülkemizde de her yıl yaşanan kurban bayramı coşkumuz Müslümanların hayatına ayrı bir mutluluk katmaktadır. Dışinden boynuzuna kadar titizlikle seçilen manevi yakınlaşma gayemiz, Maver'a da çocukların Allah için sevdikleri hayvanlardan infakı olarak şöyle dile getirilmektedir:

“**Kurbanlıklar** besili, en güzel hayvanlardan seçilmişti. Alınlarına allıklar vurulmuş, yesinler için önlerine en güzel otlar konmuştu. Çocuklar, yıllarca ahırlarda besledikleri bayırlarda güttükleri koyunlarına, ineklerine mahzun bakıyor, boyunlarına sarılıp gözlerinden öpüyorlardı. **Kurbanlıklar** da onları bir mahzun, bir garip süzüyorlardı.

Ve bayram sabahı.”³³⁶

1.1.3 AYETLER VE HADİSLER

1.1.3.1 AYETLER

Dini ve edebi muhtevası zengin Maver'a dergilerinde, Kur'an-ı Kerim'den yapılan alıntılar yoğun bir şekilde okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Yazar ve şairlerin metinlerini oluştururken yüce Kitabımız ilham kaynağı olmuştur. Hatta bazen makalelerin veya önermelerinin başında ayetlerin meâllerini verdikleri ve bu doğrultuda fikirlerini daha sağlam savundukları görülmektedir. Şiir ve metinlerde ayetlerden kısmen alıntılar yapmışlardır. Bir ayetteki her hangi bir ifadeyi çağrışım yaptıracak şekilde ilgili betimlemeyi, Allah'ın bir emrini veya herhangi bir unsuru ele alarak sûrelerdeki hükümlere okuyucuyu taşımaktadırlar. Maver'a dergilerinde telmih ve iktibas yoluyla ulaştığımız ayetler ile doğrudan yer alan metni destekleyen ayet-i kerimeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

“*Arzın bir şiddetle sarsıldığı gün*”³³⁷

³³⁶ Bahattin Yıldız, “Nur Bibi”, *Mavera*, S. 116, Ağustos 1986, s. 47.

*İçindekileri fırlattığı gün*³³⁸

Elimden tut nolur beni bırakma

*Güneş dürülüp karardığında,*³³⁹

*Yıldızlar dökülüp söndüğü zaman,*³⁴⁰

İmdat eyle bana beni bırakma

O müthiş gümbürtü kopup ta birden

Şaşkınca kaçarken herkes herkesten

*Aydınlat yüzümü beni bırakma*³⁴¹

*Nimetin şükründen sorulduğunda*³⁴²

Gafletli namazdan sorulduğunda

*Başbaşa bırakma cürmümle beni*³⁴³

İnsanoğlu sıkıntıya düştüğü hallerde gaflet perdesini delemeyebilir ve sıkıntısının çözümünü ya bir beşerden bekler ya da kurtulacağı sebebe bağlar. Vesileleri deva zanneder. Çözümü eşyanın, olayların ve zamanın kısaca yerin ve göğün sahibinden istemeyi unutabilir. Hâlbuki yukarıda olduğu gibi Kur'an-ı Kerim'de kıyamet sahneleri anlatılırken kulun Allah'tan başka gidebileceği hiçbir yer yoktur. O günün dehşetinden kulları kurtarabilecek, buna gücü yetebilecek kimse de yoktur. *Bırakma* şiirindeki yapılan her dua, Kur'an'da farklı sûrelerde geçen kıyamet ayetlerine gönderme yapmaktadır.

“Havf ve reca makamında

‘Dilimde dua metinleri aşk ayetleri’

*‘inna lillahi ve inna ileyhi raciun*³⁴⁴

---

³³⁷ Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Zilzal Sûresi, Ayet 1.

³³⁸ Bk. a.g.e., Zilzal Sûresi, Ayet 2.

³³⁹ Bk. a.g.e., Tekvir Sûresi, Ayet 1.

³⁴⁰ Bk. a.g.e., Tekvir Sûresi, Ayet 2.

³⁴¹ Bk. a.g.e., Abese Sûresi, Ayet 33-36.

³⁴² Bk. a.g.e., Tekasür Sûresi, Ayet 8.

³⁴³ Akif İnan, “Bırakma”, *Mavera*, S. 90, Mayıs 1984, s. 44.

Güzel hayatlar ve ölümler için”³⁴⁵

“Bilsin ki Allah ölmez

Hayy ve Lâyemuttur

Ey nâs susun!

İnnâ Lillâh ve innâ ileyhi râciûn”³⁴⁶

“Bizler Allaha aitiz

Bu fenâ-gâh'ta imtihandayız

Ve O'na döneceğiz”³⁴⁷

Hayırlı dönüşler olur inşallah

La-ilahe-illallah”³⁴⁸

“Sizler Batının hiçbir şeyine hayran olmayın. Size sundukları hiçbir şeyi kabul etmeyin. Eğer, yanılır da alırsanız bilin ki, **hayvanlardan daha aşağı bir seviyeye düşersiniz.**”³⁴⁹

Allah insanı “ahsen-i takvim” yani en güzel bir surette yaratmıştır. Allah tarafından verilen bu ihsanı iki şekilde yorumlayabiliriz: Birincisi, yaratılan tüm varlıklardan üstün tutulmuş akıl, irade ve diğer özellikler itibariyle “eşref-i mahlûk” olmamızdır. İkincisi, Allah bizi İslam fitratı üzerine yaratmıştır. İnsana kendi ruhundan üflemiştir ve bu sayede ulvi makamlara yükselme istidadı ikram etmiştir. Böylelikle insan dilerse meleklerden üstün bir mertebeye “alâ-yı illiyyin”e de yükselebilir, hayvanlardan aşağı, cehenneme, aşağıların da aşağısı “esfel-i safilin”e de kendini yuvarlayabilir. Ersin Gürdoğan, batının Allah’ın emirlerini çiğneyen tutum ve fikirlerine

---

³⁴⁴ Meâl: “Onlar; başlarına bir musibet gelince, “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz” derler.”, Bk. DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Bakara Sûresi, Ayet 156.

³⁴⁵ Mustafa Özçelik, “Şehriyar”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 11.

³⁴⁶ Erdem Bayazıt, “Son Söz(Ölüm Risalesi’nden)”, *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 7.

³⁴⁷ Meâl: “Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır; dönüş de ancak O’nadır.”, Bk. DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Nur Sûresi, Ayet 42.

³⁴⁸ M. Sait Çekmegil, “Âlem Yine Ol Âlem”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 58.

³⁴⁹ Ersin Gürdoğan, “Karalama Defterinden” *Mavera*, S. 88, Mart 1984, s. 14; Bk., Tin Sûresi, Ayet 5, Araf Sûresi, Ayet 176.

karşı Araf Sûresi'nden iktibasta bulunarak batı hayranlığının farkında olmadan insanları, Allah'ın bahşettiği kulluk makamından hayvanların da aşağısına sürükleyeceğini söylemektedir. Ayrıca "esfel-i safilin" ifadesinin Maverâ'nın çeşitli sayılarında kullanıldığı görülmektedir.

"Çünkü bu iki odak, Habil ve Kabil'den bugüne dek süren ve sürecek olan bir "Hak-Batıl" mücadelesi içindedirler. Tarih boyunca devam eden bu savaşta, belki önderler ve askerleri değişmiş, ama amaçları sabit kalmıştır: Hak esas olmuş, neyle görevlendirildiğini ('...illa -liycğbudun.' ifadesine varmayı)³⁵⁰ idrak etmiş; batılsa, ('ahseni takvim'den' 'esfeli safilin'e düşmenin sersemliği içinde)³⁵¹ ona karşı koymuştur."³⁵²

Maverâ'nın çeşitli sayılarında yer alan diğer ayetler veya ayetlere yapılan telmihleri aşağıdaki şekliyle sıralayabiliriz:

" 'Andolsun incire, zeytine, Sina Dağı'na ve şu emin şehre ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik...' ³⁵³ diye işaret ettiği insan, nefsin arzularını ölçülü yaratılışına ve yaratınının emrine uygun düzenleyemediği için netice itibariyle en kötü akıbeteye duçar olmuştur. Burada insanı Cenâb-ı Hak, bu duruma düşmemesi için ikaz ve irşad ediyor."³⁵⁴

"Bütün bir yaşam boyunca, idrakimizi ve bilincimizi geliştirmek için çırpınıp dururuz. Çünkü her birimiz potansiyel olarak üstün bir yapıya doğuştan sahibiz; bu niteliğimizi ortaya koymak, dünyadaki en büyük amacımız. 'Biz, insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu sefillerin sefiline çevirdik.'³⁵⁵ ayetlerinde de bu gerçek anlatılmaktadır."³⁵⁶

³⁵⁰ Meâl: "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.", Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Zariyat Sûresi, Ayet 56.

³⁵¹ Meâl: "Sonra onu, aşağıların aşağısına indirdik.", Bk. a.g.e., Tin Sûresi, Ayet 5.

³⁵² Kemal Subaşı, "Diriliş Neslinin Amentüsü", *Mavera*, S. 139, Temmuz 1988, s. 56.

³⁵³ Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Tin Sûresi, Ayet 1-5.

³⁵⁴ Nedim Urhan, "Hadislerin Işığında Zühd ve Takva", *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 87.

³⁵⁵ Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Tin Sûresi, Ayet 4-5.

³⁵⁶ Semih Erinç, "Dünya Zindanında Devrimcilik", *Mavera*, S. 150, Haziran 1989, s. 22.

“Dünyadaki yolu, ölümden de geçse, çile ve meşakkat dolu vadilerden de...

Hiç bir kula. ‘götüremeyeceği kadar yük yüklenmemiştir...’³⁵⁷»³⁵⁸

Afganistanlı bir mücahidin savaşın ne zaman biteceği sorusuna cevabı, şu ayete işaret etmekte:

“**Geleceği yalnızca Allah bilir.**³⁵⁹ Ama Cenâb-ı Hakk'ın vaadidir ki, zafer İslamındır.”³⁶⁰

“Her zaman ve her yerde ilahi bir denetim ve gözetim altında olduğunun bilinciyle Rabbine açıldı, **sabır ve namazla ona yaklaştı.**”³⁶¹

“Biz inanıyoruz ki hayat, **Cenâb-ı Allah'ı tanımak ve ona kulluk etmek için bahşedilmiştir**”³⁶²

“Artık Senem ninem yoktu. Ama sözleri vardı kulağımda. Namazı dosdoğru kılanların, orucunu tutanların, zekâtını verenlerin, Allah'a ve Peygamber'e itaat edenlerin akıbetlerinin gülistanlık olacağını söylerdi hep. Allah, **‘Biz insanları bize kulluk etsinler diye yarattık**’³⁶³ buyurmuştu. Yine, **‘Hayatı ve ölümü insanları denemek için halk ettik**’³⁶⁴ demiyor muydu Kur’an?”³⁶⁵

“Demek ki, insan da evrendeki diğer varlıklar gibi orijinal yapı ve faaliyet içindedir. Yaşamak, orijinalliği korumaktır; fitratı ve insani faaliyetleri korumak ve

³⁵⁷ Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Bakara Sûresi, Ayet 286.

³⁵⁸ Arif Bilgin, “Uzak Yarınlarda Görünen Köyler”, *Mavera*, S. 146, Şubat 1989, s. 24.

³⁵⁹ Meâl: “De ki: “gerek göklerde gerek yerde olanlardan hiç kimse gaybı bilemez, gaybı yalnız Allah bilir.”, Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Neml Sûresi, Ayet 65; Meâl: “De ki: “Şüphesiz Rabbim gerçeği ortaya koyar. O, gaybleri hakkıyla bilendir.””, a.g.e., Sebe Sûresi, Ayet 48; Meâl: “O, gaybı bilendir. Hiç kimseye gaybını bildirmez.”, a.g.e., Cin Sûresi, Ayet 26.

³⁶⁰ Erol Yalçınkaya, “Muhammed Maruf’la Konuştuk –Bunlar Anlatmakla Olmaz Görmek Lazım-”, *Mavera*, S. 97, Ocak 1985, s. 6.

³⁶¹ Hüseyin Yorulmaz, “İç Kayması”, a.g.d., S. 97, s. 49; Meâl: “Sabrederek ve namaz kılarak (Allah’tan) yardım dileyin...”, Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Bakara Sûresi, Ayet 45; Meâl: “...Allah’a secde et ve (yalnızca O’na) yaklaş”, a.g.e., Alak Sûresi, Ayet 19.

³⁶² Alim Kahraman, “Erdem Bayazıt’la Mavera Dergisi ve Akabe Yayınları Çerçevesinde” *Mavera*, S. 100, Nisan 1985, s. 15; Meâl: “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım!”, Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Zariyat Sûresi, Ayet 56; Meâl: “Şüphesiz Allah katında din İslâmdır...”, a.g.e., Ali İmran Sûresi, Ayet 19.

³⁶³ Bk. a.g.e., Zariyat Sûresi, Ayet 56.

³⁶⁴ Bk. a.g.e., Mülk Sûresi, Ayet 2.

³⁶⁵ Remzi Çayır, “Ne Borcu Canım Ne Borcu”, *Mavera*, S. 138, Haziran 1988, s. 36.

sürdürmektir: **‘O, hanginiz daha güzel iş yapacağınızı denemek için ölüm ve hayatı yarattı.’**³⁶⁶

“Zerre kadar hayır da zerre kadar şer de karşılıksız kalmayacaktır.”³⁶⁷ Biz hep hayır murad ettik. Cenâb-ı Allah karşılığını hemen ihsan etsin. İnşallah!”³⁶⁸

“O gün herkes hayırdan ne işlemişse hazır bulur. Kötülükten ne yapmışsa onu da hazır bulur.”³⁶⁹ Kötülükle kendi arasında uzun bir mesafenin bulunmasını arzu eder...”³⁷⁰

“Sözgelimi, Allah, bize her şeyden tahmin edemeyeceğimiz kadar yakındır. **‘Şahdamarımızdan daha yakındır.’**³⁷¹ Böyleyken, O'nu ancak aklımızın ve sezgimizin ulaşamayacağı noktalara ulaşabilen gönlümüz algılayabilir.”³⁷²

“Nerede bulunursa bulunsun Müslümanlar, şirki, ilhadı, fesadı, nifak ve tuğyanı paylaşmaya mecbur değildirler. **Allah kendisini seçenlere, dinine yardım edenlere, yardım üzerine yardım vadetmektedir.**³⁷³ Bu yardım vadine bütün bir yürekleriyle inananlar için hiçbir durumda korku yoktur. Cahili hayat tarzı içinde ve bu hayat tarzına bağlı olarak yürütülen bütün arayışlar beyhudedir. **Hicrette bereket, hicrette genişlik ve hicrette ecir bulunduğu Kur'anı Kerim'in haberleri arasındadır.**³⁷⁴ Hicrete bir takım soyut anlamlar yükleyerek, hicreti asli fonksiyonları dışında tutmaya çalışmak gerçekten ‘nefislere zulmetmek’ ten başka bir şey olmasa gerektir.”³⁷⁵

³⁶⁶ Musa Akif Doğu, “Ölüm Kalım Kılavuzu”, *Mavera*, S. 149, Mayıs 1989, s. 22; Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Mülk Sûresi, Ayet 2.

³⁶⁷ Bk. a.g.e, Zilzal Sûresi, Ayet 7-8.

³⁶⁸ Alim Kahraman, “Erdem Bayazıt’la *Mavera* Dergisi ve Akabe Yayınları Çerçevesinde” *Mavera*, S. 100, Nisan 1985, s. 19.

³⁶⁹ Meâl: “*Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür.*”, Bk., *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Zilzal Sûresi, Ayet 7-8.

³⁷⁰ Remzi Çayır, “Ne Borcu Canım Ne Borcu”, *Mavera*, S. 138, Haziran 1988, s. 33.

³⁷¹ Bk., *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Kaf Sûresi, Ayet 16.

³⁷² Mehmet Kahraman, “Gönlün Etkinlikleri”, *Mavera*, S.103, Temmuz 1985, s. 22.

³⁷³ Meâl: “*Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz (emrini tutar, dinini uygularsanız), O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam bastırır.*”, Bk., *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Muhammed Sûresi, Ayet 7.

³⁷⁴ Meâl: “*Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek çok yer de bulur, genişlik de.*”, Bk., a.g.e., Nisa Sûresi, Ayet 100.

³⁷⁵ Atasoy Müftüoğlu, “Tevhid Toplumu İçin”, *Mavera*, S. 105, Eylül 1985, s. 7-8.

“ ‘Müminlerin Allah'a karşı pek şiddetli bir muhabbeti vardır’³⁷⁶ ve ‘Yusuf'un muhabbeti Züleyha'nın kalbini bir zar gibi kuşattı’³⁷⁷ âyetleriyle Kur'an-ı Kerim'de de bu mana zikrolunmuştur. Aşk, muhabbetin ifratı, seveni kavururcasına vücuduna yayılması, onu sarmaşık gibi sarmasıdır.

Züleyha'dan kan alınırken sıçrayan kanın Yusuf ismini nakşettiğini. Hallac-ı Mansur'un el ve ayakları kesildiği zaman kanının Allah lafzı şerifini yazdığını naklederler. ‘Sevdiklerinizden infak etmedikçe birre nail olamazsınız’ âyeti³⁷⁸ delâletinden, Allah'ı seven kimsenin kalbinde Allah'tan başka bir şeyin olmaması lâzımdır.’³⁷⁹

“Cenâb-ı Hak: ‘Allah bir adamın içinde (biri dünyaya biri Mevlâ'ya ait) iki kalp yaratmadı,’³⁸⁰ diye beyan buyurmaktadır. Bu yüzden mutasavvıflar kalbinde Allah sevgisinin dışındaki sevgileri ‘şirk-i hafi’ olarak tavsif etmişlerdir...

...İnsanoğlunun dünya nimetlerine karşı gösterdikleri aşırı titizliği işaret eden yüce Mevlâ bir âyet-i kerimede: ‘Eğer Allah kullarına rızkını bol verseydi, yeryüzünde azgınlık ederlerdi. Ancak (Allah) dilediği kadar indiriyor. Şüphe yok ki, O kullarını biliyor, görüyor.’³⁸¹ ...

...İnsanda Allah korkusunun başlıca alâmeti ise, O'nun emirlerine harfiyen uymak, nehiyelerinden kaçmak ve şüpheli şeylerden uzak durmaktır. Âyet-i kerimede: ‘Allah katında en ekreminiz takvaca (Allah'tan korkma hususunda) en ileride olanınızdır.’³⁸² diye buyurulmaktadır.’³⁸³

³⁷⁶ Bk. DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Bakara Sûresi, Ayet 165.

³⁷⁷ Bk. DİB. Kur'anı Kerim Meâli, Yusuf Sûresi, Ayet 30.

³⁷⁸ Meâl: “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir.”, Bk. DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Ali İmran Sûresi, Ayet 92.

³⁷⁹ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 44.

³⁸⁰ Bk. DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Ahzab Sûresi, Ayet 4.

³⁸¹ Bk. a.g.e, Şura Sûresi, Ayet 27.

³⁸² Bk. a.g.e, Hucurat Sûresi, Ayet 13.

³⁸³ Nedim Urhan, “Hadislerin Işığında Zühd ve Takva”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 88-89.

“Atalarının dinlerini, geleneklerini, put tapıcılıklarını hakikatin diriltici buyrukları karşısına çıkarıp, hakikat bildiricilerinin öğütlerinden yüz çevirdiler. Ve dediler, **‘ancak deriz ki, seni tanrılarımızdan bazıları fena bir şekilde çarpmıştır.’**³⁸⁴ Çünkü onlar **‘dinlerini bir eğlence ve bir oyun sandılar ve onları gelimli gidimli dünya ve hayatı’**³⁸⁵ aldatmıştı. Üstelik **‘artık onlar bu günlere yetişeceklerini unuttular’**³⁸⁶ ve bildirilen her hakikati yadsıdılar. Ve onlar da unutulacaklardı bir gün. Karanlıkları yüzlerinde asıl boyaydı, kalplerine de bastılar o boyadan. **Boyanmaktan yüz çevirdiler Allah'ın boyasından.**³⁸⁷ Çağrıldılar kaç kez doğru yola, ama gelmediler, uymadılar, eğrilikleri ne kadar çekiyordu onları. ‘Onlar için kendileriyle yürüyecekleri ayakları mı, veya onlar için tutacakları elleri mi, veya onlar için kendileriyle görecekları gözleri mi veyahut onlar için kendileriyle işitecekleri kulakları mı var’ dı? Yoktu **‘Ve onları doğru yolu göstermeğe çağırarak olsanız duymazlar’** dı.³⁸⁸ Ve onları bakar görsen de görmezlerdi.”³⁸⁹

“Yani kuvvetleri, saltanatları olmasına rağmen, Müslümanlar üzerine kâfirler hükmünü yürütememişlerdir; Müslümanların hiç bir işini değiştirememişlerdir. Ve Allah'ın kelâmında bildirildiği üzere, (şöyle diyerek) yerlerini iyi muhafaza etmişlerdir:

— **‘Sizin dininiz size, benim dinim bana...’**”³⁹⁰

“Tarihte hiçbir zulüm kıyamete kadar devam etmemiştir. Bu zatı hedef alanlar, sürekli aleyhinde propaganda yürüten ve en nihayet tacından tahtından eden gizli

³⁸⁴ Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Hud Sûresi, Ayet 54.

³⁸⁵ Bk., a.g.e., Ankebut Sûresi, Ayet 64.

³⁸⁶ Bk., a.g.e., Araf Sûresi, Ayet 51.

³⁸⁷ Bk., a.g.e., Bakara Sûresi, Ayet 138.

³⁸⁸ Bk., a.g.e., Araf Sûresi, Ayet 198.

³⁸⁹ İsmail Kılıçoğlu, “Gül ve Ateşten”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 155.

³⁹⁰ Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani'nin Mektubatında Küfre Dair Görüş ve Hükümler” *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 168; Bk., İmam-ı Rabbani, *Mektubat*, s. 147; Bk., *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Kafirun Sûresi, Ayet 6.

kuvvetlerdir. Onlar Kur'an-ı Kerim'in tarif ettiği, **Peygamberlerini bile haksız yere öldüren** Yahudi zümresinden ve emelinden olanlardır.”³⁹¹

“Mucem'ül-Müfehres'de arayalım, insanın insana azap etmesine cevaz veren bir tek ayet gösterilebilir mi? Cehennem planında kullanılan azap ise, tekâmül edememenin azabıdır. İnsanın insanlığının bilincine varamamasının yarattığı büyük azaptır. Cehennem azabına müstehak olan **kul kendi kendine zulmetmiştir**”³⁹²

“Müslümanlar, büyük İslâm Peygamberi Hz. İbrahim'in dediği gibi **'batanlara, yok olanlara**”³⁹³ tapmamayı ve bel bağlamamayı çoktan öğrendiler.”³⁹⁴

“İnsanla kitabı arasında kopmaz bir bağ vardır. Kitap **Allah'ın sağlam ipidir**, habl-i metin'dir. Bu kopmaz ipe sarılanlarla, pamuk ipliğine tutunanlar arasındaki muazzam farkı düşünelim. Biri kurtuluşa namzet, öbürü helake...”³⁹⁵

“İnsanların çoğu, yukarıda belirttiğim kazada olduğu gibi ölümle yüz yüze gelmeden, **Allah'ın ipine sarılmayı** pek akıllarına getirmezler.”³⁹⁶

“Bilirsiniz, Hz. Peygamber'in nesebinin kızı Fâtıma ve damadı Ali aracılığıyla süreceği bildirilmiştir. **Ebter** denilen Peygamber'in soyu kıyamete kadar **kevser** gibi akacaktır.”³⁹⁷ İşte, o gün bu gerçeğin dile getirildiği bir bayram olarak Peygamber'in

³⁹¹ Mehmet Arslan, “Ali Ulvi Kurucu ile Mülakat”, *Mavera*, S. 111, Mart 1986, s. 39; Meâl: “...Onlar, Allah'ın gazabına uğradılar. Bunun sebebi, onların; Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor, peygamberleri de haksız yere öldürüyor olmaları idi. Bütün bunların sebebi ise, isyan etmek ve aşırı gitmekte oluşlarıydı.”, Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Bakara Sûresi, Ayet 61; Meâl: “Allah'ın âyetlerini inkar edenler, Peygamberleri haksız yere öldürenler, insanlardan adaleti emredenleri öldürenler var ya, onları elem dolu bir azap ile müjdele.”, a.g.e., Ali İmran Sûresi, Ayet 21.

³⁹² Hüseyin Hatemi, Çelik M., Bulaç A., “İşkence Üzerine Üçlü Söyleşi”, *Mavera*, S. 111, Mart 1986, s. 47; Meâl: “Şüphesiz Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez; fakat insanlar kendilerine zulmederler.”, Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Yûnus Sûresi, Ayet 44; Meâl: “... Allah onlara zulmediyor değildi, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı.”, a.g.e., Tevbe Sûresi, Ayet 70; Meâl: “Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendilerine zulmettiler...” , a.g.e., Hud Sûresi, Ayet 101; Meâl: “Benim katımda söz değiştirilmez ve ben kullara zulmedici değilim.”, a.g.e., Kaf Sûresi, Ayet 29; Meâl: “(Ey kafirler!) Bu, sizin ellerinizin önceden yaptığının karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına zulmedici değildir.”, a.g.e., Enfal Sûresi, Ayet 51.

³⁹³ Meâl: “Üzerine gece karanlığı basınca bir yıldız gördü. "İşte Rabbim!" dedi. Yıldız batınca da, "Ben öyle batanları sevmem" dedi.”, Bk., a.g.e., Enam Sûresi, Ayet 76.

³⁹⁴ Cihan Aktaş, “Tarihin Tozlu Karanlık Sayfalarında”, *Mavera*, S. 114, Haziran 1986, s. 57-58.

³⁹⁵ Ekrem Sağıroğlu, “Kitap ve İnsan”, *Mavera*, S. 116, Ağustos 1986, s. 37; Meâl: “Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sınımsız sarılın...” , Bk., *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Ali İmran Sûresi, Ayet 103.

³⁹⁶ Ersin Gürdoğan, “Günler Akarken”, *Mavera*, S. 159, Mart 1990, s. 13; Meâl: “Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sınımsız sarılın...” , Bk., *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Ali İmran Sûresi, Ayet 103.

³⁹⁷ Bk., a.g.e., Kevser Sûresi, Ayet 3.

çocukları tarafından kutlanır. Bizler ise onları kutlarız. Dedelerimiz de kutlamıştı, babalarımız da kutladı. Çocuklarımız kutlayacak mı? İşte bunu kendileri bilirler...”³⁹⁸

“derken havz-ı kevser kıldım yüreklerini, ola ki **ebter** diyenlerin yüreklerine kurumuş zulmet düşürdüm, dahası tatlandırdım onlara ölümü...”³⁹⁹

“Çirkin ve güzel birbirinin mutlak zıddı olmamalı diye düşünüyorum. Eşyada mutlak çirkinlik yoktur. İnsanların adi ve bayağı davranışlarının ‘çirkin’leştirdiği durumlar vardır, yanlış işler vardır. Rabbımız Al-i İmran sûresi’nin 191. âyetinde **kâinatta hiçbir şeyi boş ve abes yere yaratmadığını** söylüyor. Yine kâinatta her şeyin Allah’ı teşbih ettiğini belirten başka bir duyuruda bulunmaktadır Rabbimiz bize.”⁴⁰⁰

“Nedir hayatın gayesi? Cenâb-ı Allah: ‘**Sizi sadece kulluk edesiniz diye yarattım**’ diyor. Hacc kulluk idrakinin en somut biçimde tezahürünün nihaî durağıdır.”⁴⁰¹

“Cenâb-ı Hak ise şöyle der: ‘**Bu dünyadan nasibini unutma ve Allah sana, nasıl ihsan ettiyse, sen de öylece ihsan et**’⁴⁰² (Kasas Suresi, Ayet. 77); ‘**Ey Rabbimiz, bize hem bu dünyada iyilik ver, hem de ahirette iyilik ver**’⁴⁰³ (Bakara Suresi, Ayet 201) İmam Sadık’ın şu sözü ise, Kur’an’ın genel açıklamasına dahildir: ‘**Ne öte dünyası için bu dünyayı terkedem, ne de bu dünyaya karşılık ahireti satan yanımıza yaklaşmasın!**’.”⁴⁰⁴

“Peygamberin birden içi kararmıştır. Derin bir sıkıntı içindeyken Allah’ın hükmü gelir.

³⁹⁸ Cihan Aktaş, “İsimlerin Gölgesi Altında İnsanlar”, *Mavera*, S. 116, Ağustos 1986, s. 55.

³⁹⁹ Ufuk Karacoşkun, “İstanbul’un Zehir Zıkkım Sabahında Bu Satırlar Akşamdan Kalmaz”, *Mavera*, S. 146, Şubat 1989, s. 28; Bk., DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Kevser Sûresi, Ayet 3.

⁴⁰⁰ Recep Seyhan, “Güzel Görmek Güzeli Görmek”, *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 24.

⁴⁰¹ Erdem Bayazıt, “İslam Kültüründe Hacc Soruşturması”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 18; Meâl: “*Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım!*”, Bk. DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Zariyat Sûresi, Ayet 56.

⁴⁰² Bk., a.g.e., Kasas Sûresi, Ayet 77.

⁴⁰³ Bk., a.g.e., Bakara Sûresi, Ayet 201.

⁴⁰⁴ Subhi Seyf, “Ali Şeriatî’ye Göre Din ve Kör İzleyicilik”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 39.

‘Sabah akşam Rablerinin rızasını isteyerek ona yalvaranları kovma!

Onların hesabından sana bir sorumluluk, senin hesabından da onlara bir sorumluluk yok ki bu zavallıları kovup zalimlerden olasın.’ ⁴⁰⁵

“ **‘Her nefis ölümü tadıcıdır.’** ⁴⁰⁶

‘Her nefis yarımına ne hazırladığını düşünsün...’ ⁴⁰⁷

“İkinci adamın söylediği daha bir karışıktı, **‘ölüm haktır ve her nefis ölümü tadacaktır.’** ⁴⁰⁸

“ **‘Ölüm bize ne uzak bize ne yakın ölüm**

Ölümsüzlüğü tattık bize ne yapsın ölüm’ ⁴⁰⁹ diyerek, her canlıya her an gelebilecek ölümle, ölümsüzlük âlemini anlatmış. Elbetteki bu âlem ahiret âlemidir. Çünkü bu evrende er geç **‘Her nefis ölümü tadıcıdır.’** ⁴¹⁰ Kur’an’da üç sûrede geçmektedir. (Ankebut Suresi Ayet. 57, Ali İmran Suresi Ayet. 185, Enbiya Suresi Ayet. 35)

“Roger’in kardeşi Robert adına basılan paraların üzerinde Arap harfleriyle Kur’an’dan bir âyet **‘O’dur peygamberini hidayet ve hak din üzere gönderen. Ta ki müşrikler istemeseler de onu bütün dinlere üstün kılsın.’** ⁴¹¹

“Bir Cebrail sıkmasıyla ‘kalem’ ve ‘ikra’nın bilincine varma; kan pıhtısını Rabbin insanına yükseltme, insan ve toplumunu Rab ilminin eseri bilme gecelerine bürünmedeyiz. Kadir gecesi. Cebrail’in kollarında ölüp, nefesinde dirilme. Cehaletlerimizin ortasında, ikra’lar bekleme...

⁴⁰⁵ Cihan Tahirgil, “Ammar Bin Yasir”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, s. 26; Meâl: “*Rab’lerinin rızasını isteyerek sabah akşam ona dua edenleri yanından kovma. Onların hesabından sana bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok ki onları kovasın. Eğer kovarsan zalimlerden olursun.*”, Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Enam Sûresi, Ayet 52.

⁴⁰⁶ Bk., a.g.e., Ankebut Sûresi, Ayet 57.

⁴⁰⁷ Remzi Çayır, “Ne Borcu Canım Ne Borcu”, *Mavera*, S. 138, Haziran 1988, s. 33.

⁴⁰⁸ Recep Seyhan, “Sığınak”, *Mavera*, S. 85, Aralık 1983, s. 44; Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Ankebut Sûresi, Ayet 57.

⁴⁰⁹ Bk., Erdem Bayazıt, *Sebeb Ey -Nida Beyitleri-*, s. 75.

⁴¹⁰ Arif Bilgin “İslamı Daha Çok Bilmekle Daha Çok Anlaşılacak Şair ve Şiirler Erdem Bayazıt”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, s. 41.

⁴¹¹ Bekir Karlığa, “İslam Düşüncesinin Batı’ya Geçişinde Haçlı savaşları, Endülüs ve Sicilya”, *Mavera*, S. 123, Mart 1987, Böl. 3, s. 12; Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Saf Sûresi, Ayet 9.

‘Oku yaratan Rabbinin adıyla,

İnsanı bir kan pıhtısından yarattı.

Oku! Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir.

O, kalemle yazmayı öğretendir.

Öğretendir insana bilmediğini’ (Alak Suresi, Ayet 1-5)”⁴¹²

“Kalemin taşıdığı güç bir defa ilahi anda konu olmakla, bir de andın konusu münasebeti ile olmak üzere, iki defa vurgulanmıştır.

‘Nun, Kaleme ve yazdıklarına yemin ederim ki,

Sen, ey Muhammed, sana olan Rabbinin nimeti sayesinde, değilsin mecnun!’ (Kalem Suresi Ayet 1-2) ”⁴¹³

“Kalbi Yaratanından uzak ve hevasına uymuş kimselere (Kehf Suresi, Ayet 28); kâfirlere ve münafıklara (Furkan Suresi, Ayet 52); yalancılara, yeminci alçaklara (Kalem Suresi, Ayet 8, 10) isyan çiçekleri büyütecektir.”⁴¹⁴

“Habbab gizlendiği yerden çıkmış. Said ve Fatma ile birlikte okunanı huşu içinde dinlemektedir.

Yerde ve gökte ne varsa Allah’ı takdis eyler... Her emrinde galip ve fiilinde hâkim olan odur. (Tegabun Suresi ayet 1)

Yaşatır öldürür. Her şeye gücü yeter.(Hadid Suresi Ayet 2)

Ezelidir. Ebedidir.

Her şeyi bilir. Her şey ona döner.

Geceyi gündüze gündüzü geceye çevirir. (Hadid Ayet 5-6)”⁴¹⁵

“Sonradan öğrendim gece ile gündüzün ardı ardına gelmesindeki hikmeti.”⁴¹⁶

Yer ile gök arasındaki mahlûkatın neden yaratılmış olduğunu.”⁴¹⁷

⁴¹² Sadık Kılıç, “Gerçeğin Yeniden Örgütlenişi: Mümin Entelektüelin Mesajı”, *a.g.d.*, S. 123, s. 44-45.

⁴¹³ a.g.m., s. 46.

⁴¹⁴ a.g.m., s. 47.

⁴¹⁵ Hüseyin Ece, “Hollanda Mektubu”, *Mavera*, S. 132, Aralık 1987, s. 53.

“Allah’a ve ahiret gününe iman edenlerin babaları veya oğulları veya kardeşleri veya soyu soppu aşiretleri olsa da, yine Allah ve peygamberini düşman tutanlara dostluk ettiğini görmezsin! Onlar öyle kimselerdir ki, onların kalplerine imanı. Yerleştirmiş, onlara kendi tarafından bir ruh teyit buyurmuştur.”⁴¹⁸

“Ey müminler! Din kardeşlerinizden başkasını (kâfir ve münafıkları) dost edinmeyin... (Âli İmran Suresi Ayet 118) Bir de öyle bir musibetten korkun ki, o, yalnız içinizden zulmedenlere isabet etmez (bu ceza başkalarına da geçer, umumi olur). Bilin ki Allah’ın azabı çok şiddetlidir. (Enfal Suresi Ayet 25)”⁴¹⁹

“Sonra Peygamberimiz (s.a.v), ‘İsrail oğulları içinden kâfir olanlar, isyanları ve hududu aşmaları yüzünden Hz. Davut ve Hz. İsa (a.s) tarafından lanetlendiler. Onlar, birbirlerini günah işlemekten menetmeye uğraşmazlardı: bu ne çirkin bir durumdu. İsrail oğullarından birçoğunun kâfirleri dost edindiklerini görürsün. Onlar, Allah’a, peygamberine ve kendilerine gönderilen kitaba inanmış olsalardı, kâfirleri dost edinmezlerdi. Fakat onların çoğu fasıktırlar.’ (Maide Suresi Ayet 78-81) meâlindeki ayeti okudu ve şöyle buyurdu: ‘Hayır, gerçek sizin sandığınız gibi değil.’”⁴²⁰

“Onun ve avanesinin, bilgilerine rağmen, kalplerinde bir ağırlık, gözlerinde bir perde vardı. Bunlar, kendi fiilleri ve cibilliyetleri sebebiyle haklarında küfür kararı verilmiş ve kalpleri mühürlenmiş olan bedbahtlardır.”⁴²¹

“Kur’an, bilgiyi üçe bölmekte, birine ‘İlim’, öbürüne ‘Zan’ ve üçüncüsüne de ‘Kuruntu’ demektir. Bu tasnifle Kur’an, Müslümanlara ilmi elde etmeyi teşvik

---

⁴¹⁶ Meâl: “Geceyle gündüzün birbiri ardınca gelişinde, Allah’ın gökten rızık (sebebi olarak yağmur) indirip, onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgarları evirip çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için deliller vardır. ”, Bk., DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Casiye Sûresi, Ayet 5.

⁴¹⁷ Remzi Çayır, “Ne Borcu Canım Ne Borcu”, *Mavera*, S. 138, Haziran 1988, s. 32-33.

⁴¹⁸ Cihan Tahirgil, “Ebu Ubeyde Bin Cerrah”, *Mavera*, S. 133, Ocak 1988, s. 46; Bk., DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Mücadele Sûresi, Ayet 22.

⁴¹⁹ Muhammed Y. Aktürk, “Savaş Üstüne Değişler”, *Mavera*, S. 84, Kasım 1983, s. 31.

⁴²⁰ Selim İçli “Kur’an Sahabeliği”, *Mavera*, S. 150, Haziran 1989, s. 20.

⁴²¹ Ekrem Sağıroğlu, “Bilgi Taşıyıcıları”, *Mavera*, S. 134, Şubat 1988, s. 44; Meâl: “Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözleri üzerinde de bir perde vardır. Onlar için büyük bir azap vardır. ”, Bk. DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Bakara Sûresi, Ayet 7.

etmekte, diğerlerinden arınıp sakınmayı buyurmaktadır. ‘De ki: Ey Rabbim, ilmimi artır.’ (Taha Suresi Ayet 114).⁴²²

“**Her şeyi hakkıyla bilen**”⁴²³ ve gören şanı çok yüce Rabbimizdir. ve eksikliklerimiz nedeniyle şanı çok yüce Rabbimize sığınırız.”⁴²⁴

“Müslümanlar gerçek anlamda **‘iman edip, salih ameller işlemedikçe**”⁴²⁵ İslam bize zenginliklerini sunmaz.”⁴²⁶

“Vahyi öğretti, insana, kapsamlı ve genel anlamıyla yeryüzünü imar etme görevini yükledi: **‘O, sizi topraktan yarattı ve yeryüzün imar etmenizi istedi.**’ (Hud Suresi, Ayet 6)...

... Tevhidi toplumun yapısını vahyi öğretti düzenlemiş ve biçimlendirmiştir. **‘İyilik ve takva üzere yardılaşın. Kötülük ve zulüm üzerine yardılaşmayın.’** (Maide Suresi, Ayet 2) ilkesinin biçimlendirdiği toplumsal bilinç, kültür ve medeniyetin temelinde bulunması gereken dinamik unsurdur.”⁴²⁷

“ **‘Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara sunduk, onu yüklenmekten kaçındılar onun sorumluluğundan korktular; onu insan yüklendi; (bununla beraber onun hakkını tam yerine getirmede); çünkü o çok zalim, çok cahildir.’** (Ahzâb Suresi, Ayet 72)”⁴²⁸

“İnsan, yüksek bir idrak düzeyine sahip olarak gelir dünyaya. **‘Biz, emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten kaçındılar ve korktular. O’nu yalnızca insan yüklendi. Kuşkusuz ki insan zalim ve cahildir’** (Ahzap Suresi, Ayet 72) ayetinde ifade edilen emanet,

⁴²² Eyüp Köktaş “Bilim ve Din”, *Mavera*, S. 138, Haziran 1988, s. 28.

⁴²³ Meâl: “Şüphesiz O hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”, Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Şuara Sûresi, Ayet 220; a.g.e., Enam Sûresi, Ayet 83; a.g.e., Enam Sûresi, Ayetler 96, 101, 115, 128, 139.

⁴²⁴ Atasoy Müftüoğlu, “Türkiye’de İslami Düşüncenin Durumu”, *Mavera*, S. 140, Ağustos 1988, s. 46.

⁴²⁵ Meâl: “İman edip salih ameller işleyenlere gelince -ki biz kişiye ancak gücünün yettiğini yükleriz- işte onlar cennetliklerdir...”, Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Araf Sûresi, Ayet 42; a.g.e., Bakara Sûresi, Ayet 82; a.g.e., Nisa Sûresi, Ayet 57; a.g.e., Yusuf Sûresi, Ayet 9; a.g.e., Hud Sûresi, Ayet 23; a.g.e., İbrahim Sûresi, Ayet 23; a.g.e., Meryem Sûresi, Ayet 60; a.g.e., Hac Sûresi, Ayet 14; a.g.e., Ankebut Sûresi, Ayet 58; a.g.e., Secde Sûresi, Ayet 15; a.g.e., Talak Sûresi, Ayet 11.

⁴²⁶ M. Akif Ak, “Türkiye’de İslami Düşüncenin Durumu”, *Mavera*, S. 140, Ağustos 1988, s.53.

⁴²⁷ Musa Akif Doğu, “Dünyaya Renk Vermek”, *Mavera*, S. 148, Nisan 1989, s. 50-53.

⁴²⁸ Musa Akif Doğu, “Ölüm Kalım Kılavuzu”, *Mavera*, S. 149, Mayıs 1989, s. 21.

'zeka'dan başka bir şey değildir. Hepimiz zeki doğarız; akıl ve mantık dediğimiz değerleri sonradan kazanırız.”⁴²⁹

“ ‘İçimizdeki beyinsizlerin işledikleri yüzünden, bizi helak eder misin Allah'ım?’ (Araf Suresi Ayet 155).”⁴³⁰

“ ‘Ey Davut: Biz seni yeryüzüne halife kıldık. Sen de halk arasında Hak ile hüküm ver, hevaya tâbi olma. Bu şekilde hareket edersen elbette ki bu iş seni Allah yolundan sapıtır.’ (Sa'd Suresi Ayet 26) Yönetenler, siyasi rejimin belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde kararlar alırlar. Bu kararlar da siyasi topluluğa ulaşmakta ve onların siyasi sistemden olan talep ve ona olan desteğine tesir etmektedir.”⁴³¹

“Dikkat çekicidir ki, bu teşkilatlar arasında, şura yoktur⁴³² Oysa bu şura teşkilatı hakkında ayet mevcuttur: " **Onların aralarındaki işleri müşavere ile**dir" (Şura Suresi Ayet 38)”⁴³³

“Bir de köy camiinde celallandığı zaman, Kur'an'dan ayetler okurdu, Peygamber (s.a.v) in sözlerini arka arkaya söylerdi. Köylüler gık bile etmezlerdi. ‘**İnsanoğlu kendinin başıboş bırakıldığını mı zannederdi?**’⁴³⁴ (Kıyamet Suresi Ayet. 36) Ne manaya gelirdi bu sözler? ‘**Hayır, hayır ey insanlar! Sizler, çabucak geçen dünya nimetlerini seversiniz**’ (Kıyamet Suresi Ayet 20)”⁴³⁵

“Allah’u Teâlâ , ‘**Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin.**’ buyurur.⁴³⁶ Emir sahipleri müfessirlerin dediği gibi âlimler ya da idarecilerdir”⁴³⁷

⁴²⁹ Semih Erinc, “Dünya Zindanında Devrimcilik”, *Mavera*, S. 150, Haziran 1989, s. 22.

⁴³⁰ Hülya Çelik, “Günler Geçti”, *a.g.d.*, S. 150, s. 53.

⁴³¹ Semih Erinc, “İslamda Siyasi Sistem”, *Mavera*, S. 151, Temmuz 1989, s. 6.

⁴³² Bk., İmam Maverdi, *El Ahkamu’s-Sultaniye*, s. 3.

⁴³³ a.g.m., s.8.

⁴³⁴ Bk., *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Kıyamet Sûresi, Ayet 36.

⁴³⁵ İbrahim Sarı, “Karia”, *Mavera*, S. 151, Temmuz 1989, s. 40; Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Kıyamet Sûresi, Ayet 20.

⁴³⁶ Bk., a.g.e., Nisa Sûresi, Ayet 59.

⁴³⁷ Semih Erinc, “İslamda Siyasi Sistem”, *Mavera*, S. 152, Ağustos 1989, s. 6.

“Müslümanlar, fasit idarecilere uyduğunda, İslam hukukuna muhalif program sapık emirlerine boyun eğdiğinde üzerlerine ceza terettüp eder ve o Müslümanları hiçbir mazeret bu icaptan kurtaramaz. Allah’u Teâla bir ayetinde, "Onlara tabi olanlar da o gün ‘Ey Rabbimiz! Hakikat biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk. Onlar da bizi sapıttılar.’ diyeceklerdir. Ey Rabbimiz! Onlara azaptan iki katını ver. Onları büyük bir lanete merhametinden kov.’

”⁴³⁸

“Ölü/bir minyatür evde

Ağlaşır etrafında küçücük insanlar

İri gözyaşlarıyla

Tecvidi okur hafız

Yasin vel Kur'an-il Hâkim

Bir televizyon kapanır

Kısılr yahut sesi radyoların

Komşuluk hatırı ve ölmeyen insanlık

Bir komşuda düğün dernek

Ölenle ölmeyen/devam ediyormuş hayat

Çiçek açar usulünce Kuş öter/inler belki Yasin vel Kur'an-il Hâkim”⁴³⁹

“Oysa her şeyin ötesinde olan Allah ölümsüzdür. Ondan başka her şey zaman içinde yok olmaya mahkûmdur.”⁴⁴⁰

“...O’nun zatından başka her şey yok olacaktır...”⁴⁴¹ Onun Zat-ı Akdesinden başka her şey hâliktir (yok olmaya mahkûmdur). Ardından gelen “Onun Zat-ı Akdesinden başka her şey hâliktir.” meâlindeki ifadeyle her şeyin zatında fani olduğu gibi, netice itibariyle de ölüme mahkûm olduğuna vurgu yapılmıştır.

⁴³⁸ a.g.m., s.7; Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Ahzab Sûresi, Ayet 67-68.

⁴³⁹ Vahap Akbaş, “Mahlede Ölüm Var”, *Mavera*, S. 83, Ekim 1983, s. 45; Yasin Sûresi, Ayet 1-2.

⁴⁴⁰ Ersin Gürdoğan, “Karalama Defterinden”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 16.

⁴⁴¹ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Kasas Sûresi, Ayet 88.

“ ‘Andolsun incire, zeytine, Sina Dağı'na ve şu emin şehre ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik...’ (Tin Suresi Ayet 1-5) diye işaret ettiği insan, nefsin arzularını ölçülü yaratılışına ve yaratıcının emrine uygun düzenleyemediği için netice itibariyle en kötü akıbete duçar olmuştur. Burada insanı Cenâb-ı Hak, bu duruma düşmemesi için ikaz ve irşad ediyor.”⁴⁴²

“Ama İslâm'ın kemali, böyle bir garazı dahi tamamen terk edip onlara iltifat etmemek ve onlarla karışık durmamaktır. Zira noksan sıfatlardan münezzehtir olan Allah, onları yani küfür ehlini, Kelâm-ı Mecid'inde Zatının ve Resulünün düşmanı olarak tanıttı:

‘Ey îman sahipleri, düşmanım ve düşmanınız olan kimseleri, kendilerine sevgi yüzü göstererek dost edinmeyin. Onlar, Hak tarafından size gelene küfretmişlerdir.’ (Mümtehine Suresi Ayet. 1) ⁴⁴³

“...bir fırtına Mekkelilerin çadırlarını havaya uçurmuş, erzaklarını çöle savurmuş, atlarını yerlere çarpmıştır. Mekkeliler korku ve telaş içinde geldikleri yöne kaçmışlar, bir daha da Müslümanlarla karşılaşacak cesareti bulamamışlardır.

‘Ey iman edenler: Allah’ın size verdiği nimeti anın, üzerinize ordular gelmişti. Biz onların üzerine rüzgâr ve görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptıklarını görüyordu.’ ⁴⁴⁴

“Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla

Ey insanoğlu! Seni yaratıp sonra şekil veren, düzenleyen, mütenâsip kılan, istediği şekilde seni tertip eden, çok cömert olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?(İnfitar Sûresi, Ayet 6-8) ⁴⁴⁵

⁴⁴² Nedim Urhan, “Hadislerin Işığında Zühd ve Takva”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 87.

⁴⁴³ Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani'nin Mektubatında Küfre Dair Görüş ve Hükümler”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 174.

⁴⁴⁴ Cihan Tahirgil, “Selman-ı Farisi”, *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 28; Bk. DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Ahzab Sûresi, Ayet 9.

⁴⁴⁵ Halit Ziya Kuyumcu, “İlim ve İnsan”, *Mavera*, S. 88, Mart 1984, Böl. 1, s. 6.

Mavera dergisinden son olarak yer verdiğimiz ayet, İlim ve İnsan adlı makaleye aittir.

Doç Dr. Halit Ziya Kuyumcu makalesine İnfitar Suresi'nin 8. Ayet-i kerimesiyle başlamış, insanoğlunu Rabbine karşı gelmeye sevk eden fikir, görüş, ideoloji ve inançları anlatmıştır. Yazıda hakikatin yerini bu yanlış fikirler aldığı da Rabbimizin bizi donattığı birçok nimeti bir kenara atıp görmezden gelerek, O'nun buyruklarına karşı gelen tezleri hakikat diye savunan bir mekanizmaya dönüşüldüğünden bahsedilmektedir. Mesela Kuyumcu makalesinde batının bilimsellik maskesi adı altında hakikat gibi sunmaya çalıştığı evrim teorisini, her yaratılanın sahibi olan en üst merci yerine, yine bilimsel iddialara tasdik ettirildiğinden yakınmaktadır.

Allah Teâla ayetin sonunda “Rabbine karşı seni aldatan nedir?” sorusunu isyankârlara sormuş, yazar da bu sorunun muhatabı olarak mutlak doğru gibi yüceltilen felsefe tezlerine ve bilimin doğrularına aldanılarak neden itibar edildiğini benzer bir üslupla sorma yoluna gitmiştir. Kuyumcu, bu sorusunun başında Ahzab, Kalem ve Bakara Sûre'sinin iktibasta bulunarak kendi sorduğu sorusunu ayet-i kerimelerle cevaplamaktadır.

“Gerçek hürriyet ve fazilet, Allah ve Peygamber buyruğu dışında hiçbir güce boyun eğmemek olduğuna göre, insanların gittikçe daralan boyunduruklara itibar etmeleri neyden kaynaklanmaktadır?”⁴⁴⁶

“Bir gün İsrailoğulları'ndan söz aldık “Allah'tan başkasına kul olmayacaksınız”⁴⁴⁷ kulluk boyun eğme demektir. **“O halde, (hakikati) yalan sayanlara boyun eğme!”**⁴⁴⁸

Görüldüğü gibi gerçeğin bilgisini bize verecek olan en üst merci ne bilimdir ne ittifakın kararı ne de bir diktatörün emridir. Eğer Allah'ın buyruklarına ters düşen bu

---

⁴⁴⁶ a.g.m, s.7; Meâl: “Her kim de Allah'a ve peygamberine itaat ederse, gerçekten o büyük murada (kurtuluşa) ermiştir.”, Bk. DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, Ahzab Sûresi, Ayet 70-71.

⁴⁴⁷ Bk., a.g.e., Bakara Sûresi, Ayet 83.

⁴⁴⁸ Bk., a.g.e., Kalem Sûresi, Ayet 8.

mercilere boyun eğsek Kuyumcu'nun da ayetlerle deklare ettiği gibi asıl kurtuluş özgürlük ve fazilet olan ahiretimizi maalesef kaybetmiş olmaktadır.

1.1.3.2 HADİSLER

Hadisler, Kur'an'ı Kerim'den sonra İslam dinini ince ayrıntılarına kadar araştırmak isteyenlerin ana kaynaklarıdır. Önemi hakkında en basit açıklamayla diyebiliriz ki oruç, namaz, zekât, hac, abdest vs. uygulamamız gereken ibadetlerin tüm yapılaş şekillerini, incelik ve hikmetlerini hadislerden öğrenmekteyiz. Kur'an'da geçen ayetlere açıklık getiren hadisler olmadan dini tam anlayabilmek mümkün değildir. Peygamberimizin sözleri aracılığıyla Müslüman ancak kâmil bir olgunluğa erişebilir. Hadisler ışığında, çözülemeyen birçok güncel mesele aydınlığa kavuşur.

Mavera dergisi şairleri Ehl-i sünnet ve'l-cemaat itikat üzerine ilerleyerek, dini muhtevası zengin bir minval üzere yol almışlardır. İnsanlara model olan dünyaya geliş amacı insanlığa güzel ahlakı yaymak olan Fahr-i kâinat Efendimizin sözlerine inanarak yer vermişlerdir. Metinlerinde hadisleri delil göstermişlerdir. Böylelikle hikâye, deneme ve makalelerin gayesini destekleyen hadislerle, metnin ana fikrinin, Peygamberî metotlarla topluma tebliğ olduğu açıktır. Hikâyelerinde geçen olay örgüleri, çıkarılacak dersler peygamberin sözleriyle kesişir, hatta hadis metni hikâyeye taşınır. Ayrıca Peygamberimizin sözleri mısralara uyumlu halde Mavera'daki şiiirlerde de yer alır.

Peygamberimiz insanlığa yüce Kur'an'ı anlatırken bazı tavsiye ve uyarılarda bulunmuştur. Örneğin bu meselelerden birisi Mavera'da geçen soru sorup sormama, meselesidir.

“Hz. Peygamber, ‘muhtelif şahısların sormaları üzerine’ de açıklamalarda bulunurdu. Ancak, Müslümanlar için ‘çok soru sormanın nehy edilmesi meselesi’ vardı. Ayet ve hadislerle, özellikle bazı konularda sormaya tahditler getirilmiştir. Bunlar örneklerle açıklanmaktadır. Bu sınırlamalar sebebi ile ashab çok soru

sormazmış. Özellikle, devamlı Hz. Peygamberin yakınında bulunanlar az soru sorarmış. Sahâbîden Enes b. Mâlik'in şu sözü naklediliyor; 'Resulullah'a birşey hakkında sual sormaktan nehy olunmuştuk...' ⁴⁴⁹ ...

... Fakat, diğer taraftan, Müslümanların en küçük tereddüdü veya bilgisizliği gidermek için teferruata ait pek çok şey, dahi sorup öğrendikleri bilinmektedir. Hatta şöyle bir hadis kitapta yer alıyor: '**Herhangi bir işte şüphe eden onu benden sorsun.**' ⁴⁵⁰

Necip Fazıl'ın hayatından bir kesimi alan yazar, bu alıntısında şu hadise gönderme yapmaktadır:

'Muhterem hâkimler; Necip Fazıl her türlü kötülüğü işlemiş olabilir. Her türlü kötülüğü işleyebilir. Lakin Allah'ın Resulü (s.a.v), insanların en üstünü O örnek insan, çocukluk devresi dâhil, hiçbir dönemde, o günkü toplumun hiçbir kötülüğüne, rezaletine, ne fikren ne de fiilen katılmıştır. Hiçbir kirlî şey ona bulaşmamıştır.' ⁴⁵¹

"Kıpırtılı dudaklarıyla hastadan yana yönelerek ara sıra üfledi yüzüne karşı. Sonra hastanın alnını ovdu, döşünde gezindirdi ıslak parmaklarını. Ocak başında sıcak bir köşeye çekilerek 'eşrefî mahlukat..' diye başladı ve başındaki

⁴⁴⁹ Buhari, 7288; Müslim, 412.

⁴⁵⁰ Mehmet Çağlar, "Yayınlar ve Düşünceler, Peygamberimizin Kur'anı Tefsiri", *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 56-57.

⁴⁵¹ Feyzi Özer, "Necip Fazıl'la Dokuz Ay", *Mavera*, S. 91, Haziran 1984, s. 19; Mehmet Çağlar, "Yayınlar ve Düşünceler, Peygamberimizin Kur'anı Tefsiri", *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 56-57; hadis: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in Cahiliye döneminde düğünde uyuya kalması rivayetini Hz. Ali Peygamberimiz (s.a.v)'den şöyle nakletmektedir: "Cahiliye ehli gençlerinin yaptığı hiçbir şeyi yapmadım. Ancak iki defa yapmak istedim, Allah beni onlardan korudu. Ailemin koyunlarına baktığım bir gece arkadaşşıma, Mekkeli gençlerle eğlenmek için Mekke'ye gitmek istediğimi ve koyunlarıma da bakmasını söyledim. Arkadaşım kabul etti ve Mekke'ye gittim. Mekke'nin girişinde çalgı sesleri kulağıma geldi. Oraya doğru gittim ve sordum bu nedir. Bana, falanca kişi şununla evleniyor dediler. Oturup onları izlemek istedim. O esnada uykuya daldım ve güneş doğana kadar uyanmadım, bu nedenle çalgı seslerini duymadım. Sabah arkadaşşımın yanına döndüm. Bana ne yaptığımı sordu. Ben de bir şey yapmadığımı söyledim. Mekke'de gördüklerimi ve uyuya kaldığımı anlattım. Yine başka bir gece arkadaşşımdan Mekke'ye gitmek için koyunlarıma bakmasını istedim. İsteğimi kabul etti. Mekke'ye girdiğimde çalgı sesleri geliyordu. Oraya doğru gittim ve ne olduğunu sordum. Falanca kişi şununla evleniyor dediler. Oturup izlemek istedim. O esnada uykuya daldım ve güneş doğana kadar uyanmadım, bu nedenle çalgı seslerini duymadım. Sabah arkadaşşımın yanına döndüm. Bana ne yaptığımı sordu. Ben de bir şey yapmadığımı söyledim. Mekke'de gördüklerimi ve uyuya kaldığımı anlattım." Peygamberimiz şöyle devam etmiştir: "Yemin ederim ki Allah bana nübüvveti ikram edene kadar artık böyle bir şey yapmak içimden gelmedi.", Bk. Beyhaki, *Delailü'n-Nübüvve*, C. 2, s. 33-34.

üç-dört kişiyi camideki gibi kalabalık bir cemaat yerine koyarak konuşmasını ölümden, dirimden, vadeden, emaneti candan sürdürdü. Hastanın yastığını az yükseltip belini biraz kamburlaştırdı bu arada. Efendimizin sözü dedi, **beş şeyin değerini beş şey gelmezden önce bilmeli dedi, fakir düşmeden önce zenginliğin, ihtiyarlamadan gençliğin, hastalıktan önce sıhhatin.**⁴⁵² diye devam etti konuşmasına.”⁴⁵³

“ ‘Rızık kapısı sabah erkenden açılır’⁴⁵⁴ derdi. Ev ayakta olmak zorunda hissederdi kendini.”⁴⁵⁵

Divan edebiyatımızdaki beyitlerde ön plana çıkan bir hadisten belli bir kısım alınarak metin kuvvetlendirilmiştir. Hadisin orijinal hali “**ben bir hazine idim. Bilinmeyene muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkatı yarattım.**”⁴⁵⁶

“Hasların hası'nın muhabbeti: Bunlar Peygamberimizin hâline tabidirler. Bu muhabbetin kaynağı ‘**küntü kenzen mahfiyen**’ hadis-i kudsisinden zuhur eden ilahî cezbedir. Fena ve beka bu muhabbetin neticesidir.”⁴⁵⁷

“Sahâbelerin zevk aldıkları İslami hizmetlerle, her peygamberin manevî izdüşümü diyebileceğimiz kademde yerlerini almaları da yukardaki misalin saadet devrindeki esas ve emsal tablosudur. Kol ve dalların durumu ise, bu sünnet bütünüünün her sahâbe kademi ve emsali içindeki bugünkü tekrar ve teyidinden ibarettir. Derinden anlamalı ki, bugünkü her hak dal ve kol, bir yüce sahâbe tarzının devamı ve tekrarıdır. ‘**Sahâbem yıldızlar gibidir, hangisine uyarmanız**

⁴⁵² Hakim En Nisaburi *El-Müstedrek Ale 'ş-Şeyhâyn*, C. 4, s. 341.

⁴⁵³ Hüseyin Yorulmaz, “Bir Özlemdir Büyüyen”, *Mavera*, S. 101, Mayıs 1985, s. 29.

⁴⁵⁴ Hadis: “*Sabah uykusu, rızık azalmasına sebep olur.*”, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî İbn Hanbel, “el-Müsned”, Ürdün, 2005; Hadis: “*Peygamberimiz, “Allah'ım! Ümmetimden sabahın erken vakitlerinde işe koyulanlara bereket ver.” diye dua eder ve bir askerî birlik göndereceğinde onları günün ilk saatlerinde gönderirdi.*”, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fadl Dârimî, *Sünen-i Dârimî*, Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000.

⁴⁵⁵ Ali Haydar Haksal, “Kuytu Gölgele”, *Mavera*, S. 102, Haziran 1985, s. 25.

⁴⁵⁶ Aclûni, *Keşfu'l-Hafâ*, C. 2, s. 132, Hadis no.:2016.

⁴⁵⁷ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 46.

selâmete ulaşırsınız⁴⁵⁸ haberini çok geniş ve çok derin boyutlarda anlayıp tatbik etmeyi başarmalıyız.

Bu mânâ Müslümana hâl olursa, o zaman Allah'ın yardımı onlara her an yeter. **‘Müminler kardeştir**⁴⁵⁹ sırrı tecelli edince, başka bir deyimle söylersek, şahsî ve nefsanî gayeleri terk edip de kardeşlerden kurulu bir İslam milletinin gayesine yönelince, Selçuklu ve ilk dönem Osmanlı misalinde olduğu gibi, yoklar yok olur. Kabile, soy, dernek, aile ve özel gurupların çıkar ve uğraşı müminlerin benliğini sararsa, zillet ve mahrumiyetten başka bir meyve ele geçmez.”⁴⁶⁰

“ ‘Yâ Resûlâllah, bana öyle bir amel göster ki onu işlediğim zaman Allah'ın rızasını kazandığım gibi, insanlar tarafından da sevileyim.

H.z. Peygamber (s.a.v):

Dünyadan zühd edersen (yüz çevirir, dünyaya iltifat etmezsen, kalbine dünya sevgisini yerleştirmezsen) Allah seni sever. İnsanların elinde olandan yüz çevirdiğin (onlar gibi sende de olsun ihtirasına kapılmadığın) takdirde insanlar tarafından sevilirsin.’ (İbn-i Mâce: Zühd-1)

Diğer bir hadis-i şerifte: **‘İnsan oğlunun iki vadi dolusu altını (malı) olsa bir üçüncüsünü arzu eder. Onun karnını ve gönlünü kara topraktan başkası doyurmaz.’** (Müslim: Zekât, Müsned 3. cilt)

İnsanoğlunun dünya nimetlerine karşı gösterdikleri aşırı titizliği işaret eden yüce Mevlâ bir âyet-i kerimede: ‘Eğer Allah kullarına rızkını bol verseydi, yeryüzünde azgınlık ederlerdi. Ancak (Allah) dilediği kadar indiriyor. Şüphe yok ki, O kullarını biliyor, görüyor.’ (Şura Suresi, Ayet 27)

Bir başka hadîs-i şerifte: **‘Hayırlı mal hayırlı insan için ne güzeldir,’** buyurulmaktadır. (Keşfü'l-Hafâ: Cilt 2-320)

⁴⁵⁸ İbn Hanbel, c. III, s. 156.

⁴⁵⁹ Bk. Buhârî, İmân, s.7.

⁴⁶⁰ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 48.

Âyet-i kerime ve hadîs-i şeriflerde işaret edilen dünya malı ve nimetleri insanı itidalden, doğru yoldan ayırmadığı, yani yaratılış gayesine uygun hareket ettirdiği takdirde makbuldür. Aksi halde dünya malı kötülenmiştir.”⁴⁶¹

“Son olarak sahâbeden Hz. Hanzala (r.a)'dan bir rivayetle konuyu bağlayalım: **‘Bir defasında Hz. Resûlüllah'ın huzurunda bulunuyorduk. Bize öyle bir öğütte bulundu ki kalplerimiz yumuşadı, gözlerimiz yaşardı ve kendimizden geçtik. Eve döndüm, ailem bana yaklaştı. Onunla dünya sohbetine daldık ve Resûlüllah (s.a.v)'ın huzurunda bulunduğumuz o durumu unuttum. Sonra onu hatırladım. Derhal sokağa çıkarak 'Hanzala münafık oldu' diye bağırmaya başladım. Bu esnada Hz. Ebû Bekir (r.a.) ile karşılaştım. Ebû Bekir (r.a):**

Hayır Hanzala hiç bir vakit münafık olmaz, dedi.

Bu söz beni teskin etmedi. Bu sözü tekrar ede ede Resûlüllah (s.a.v)'in huzuruna girdim ve durumu anlattım.

Ya Resûlâllah, senin huzurunda böyle ağlarken eve gidince hepsini unuttuk, dedim. Resûlüllah (s.a.v):

Ey Hanzala, eğer siz devamlı olarak o hali koruyabilseydiniz, sokakta ve yataklarınızda melekler sizinle musafaha ederdi. Fakat haliniz değişir, ara sıra öyle olursunuz, buyurdular.’ (Müslim)⁴⁶²

“ ‘Birazdan okyanusu göreceğim diyordum kendi kendime, onun büyüklüğünü, ne büyük bir su olduğunu anlayarak. Tepelerden sonra birden o. Ufku ne kadar büyük bir yay. Bir defada görülmeyen bütün sadeliğine, insansızlığına rağmen, duyulan ilk ilgiyi kendine katlamalarla artıran, ağır ağır kımıldayan bir hayvan bu. Bir mahlûk. Bir şeyi sarsıp değiştiriyor insanın içinde.

⁴⁶¹ Nedim Urhan, “Hadislerin Işığında Zühd ve Takva”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 89.

⁴⁶² a.g.m, s. 90-91.

Başkalaştınyor. Şimdi kıldığın bütün namazları yeniden kılmak istiyorsun. Çünkü zannın güzelleşmiş ve büyümüştür.’

Bir hadis-i şerifte şöyle buyruluyor: ‘Üç şeye bakmak ibadettir; anne-babanın yüzüne, mushafa ve denize bakmak’⁴⁶³.

Cahit Zarifoğlu bu satırları yazarken yukarıdaki hadis-i şeriften haberli miydi bilemiyoruz. Zaten konumuz bakımından yazarın o'nu bilip bilmemesinin pek fazla bir önemi yok. Anlattığımız metinle hadis-i şerif arasında dolaylı bir ilgi var Onları yanyana getirmekle Yaşamak adlı kitabındaki sanatsal oluşumu içten içe idare eden sezgisel mantığın mahiyetini kavırıyoruz. Yoksa burada yazarın bir bilgiyi doğrulaması değil, yaşantının bilgi ile çakışması görülmektedir.”⁴⁶⁴

“Uyarılarla uyanmayınca, gelip çattı kutsal cezalar: Tufandı, boğuldular gittiler görünürde yeryüzünü basmış sular da. Ama sapkınlıklarının, inkârlarının, başkaldırmalarının sularıydı bunlar aynı zamanda. Bazen de kutlu ceza şiddetli bir sarsılmayla tutuverdi onları da, yurtlarında dizüstü çöküvermiş oldular. Ve bir sayha ki, gökten kopuvermiş yetiştirdi onlara. Kalpleri parçalanıverdi **Ebucehil karpuzu** gibi.”⁴⁶⁵

“İmam-ı Rabbâni'nin şu izahına dikkat edelim:

‘Bilmiş olası ki: Bu âleme nisbetle sultan, âdemoğullarının bedenine nispetle kalp mesabesinde. Bir kalp salih ve yararlı olursa beden de iyi olur; fasid olunca beden de fasid olur. Bunun gibi sultanın salâhı da âlemin salâhı sayılır, fesadı dahi âlemin fesadıdır.

Allah-ü Teâlâ size selâmet ihsan eylesin...

⁴⁶³ Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî, *Ramizu'l Ehâdis*, s. 238.

⁴⁶⁴ Alim Kahraman, “Müslüman Yazar Çağı ve Problemleri”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 125.

⁴⁶⁵ İsmail Killoğlu, “Gül ve Ateşten”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 155; Buhari, Et'ime, 30; Müslim, Müsafirin, 243; Ebu Davud, Edeb, 19, 4329.

Sultanların ihsanı bütün halka yayıldığından ötürüdür ki sizin sevginiz bütün halka yerleşmiştir. Reislerin ahlâkı ve vaziyetleri bütün insanlara sâridir. Bu mana icabı olarak şöyle buyurulmuştur:

‘İnsanlar meliklerinin dini üzeredir.’⁴⁶⁶

Geçen asırda olan haller, bu mananın doğruluğuna delildir. Bu bakımdan iş başında olanlara ve âlimlere lâzım olur ki: Bütün himmeti dinin tervecine sarf edeler...’⁴⁶⁷

“Rahmetli Cahit Zarifoğlu'nun soyadında şairliğine ve estetik yargısına, önadında ise ‘Hayr’ı seçişine ve şiirini ahlâk yargısının buyruğunda bilişine bir işaret görüyorum. İman ve ahlâk yargısı bakımından yolunu kesin olarak seçmişti. Türkçe’de hem ahenge ulaşmak hem de duygu iletişimini sağlamanın belki de en çetin bir şairlik görevi olduğu günümüzde, bir de buna **‘avucunda kor tutmayı’** eklemişti.”⁴⁶⁸

“Kör izleyicilik nasıl düşünce hayatını felç edici bir olaya, aynı şekilde ‘tek çizgide düşünme’ zorlaması da İslam'ın özüne ters düşmektedir. İslam'ın sinesi, farklı görüşleri barındırmış, onlara hoş görüyle yaklaşmış, geçerliliklerini ya da mahkûmiyetlerini zamanın akışına bırakmış engin bir okyanus gibidir. Hz. Peygamberin: **‘Ümmetimin sinesinde hüküm süren ihtilafta, iyilik görmek lazımlı’**⁴⁶⁹ sözünün de görüş farklılıklarını kastettiği muhakkaktır. Şeriatî'nin bu hadise getirdiği yorum ise, oldukça çarpıcıdır. O, bu hadise bakarak, düşünce tarzı

⁴⁶⁶ Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut 1351, C. 2, s. 311.

⁴⁶⁷ Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani'nin Mektubatında Küfre Dair Görüş ve Hükümler”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 171; Rabbani, *Mektûbat-ı Rabbani*, C. 1, s. 406, Seyyid Nakib Buhârî'ye yazılan ve Sadr-ı Cihan'a yazılan mektup.

⁴⁶⁸ Hüseyin Hatemi, “Zarifoğlu’nu Anarken”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 13; Hadis: “İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecek ki, dininin gereklerini yerine getirme konusunda sabırlı/dirençli davranıp Müslümanca yaşayan kimse, avucunda ateş tutan kimse gibi olacaktır.”, Ebu İsa Muhammed b. Tirmizi, “Sünen”, Fiten, s. 73.

⁴⁶⁹ Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut 1351, C. 1, s. 64.

kemikleşmiş ve tek çizgide olan ulusların, ölümler gibi olduğunu vurgulamaktadır”⁴⁷⁰

“Ammar onları birkaç kez ikaz edince sert bir azar işitmiştir. Münakaşayı gören Peygamber Ammar’ı azarlayanlara dönerek:

Ammar sizi Cennete siz Ammar’ı ateşe çağırıyorsunuz, iyi bilirsiniz ki Ammar benim gözbebeğimdir.

Sonra onun terlerini silerek devam eder.

‘Herkesin sevabı birdir. Seninki ikidir. Vah Ammar! Seni sonunda azgın bir topluluk katledecektir.’ diyerek Ammarı sonsuz bir sevince boğmuştur.”⁴⁷¹

“Halidin Ammara sert konuştuğunu gören Peygamber şu sözleri söyler.

— Ey Halit, Ammarla uğraşma! Ammarla uğraşana Allah gazab eder. Kim Ammara lanet okursa Allah ona lanet okur. " Ammar benim gözbebeğimdir.”⁴⁷²

“Mademki kişi Allah ve **Resulünü her şeyden çok sevmedikçe tam iman etmiş olmuyor**,⁴⁷³ tartalım kendimizi, hangilerine daha çok zaman, daha çok emek harcıyoruz.”⁴⁷⁴

“Dünya müminlerin hapisanesi, kâfirlerin cennetidir.”⁴⁷⁵

“Bilindiği gibi, İslâm’ın ilk fetih yıllarında, Bizans’ın ve özellikle Hıristiyanlığın merkezi olan Constantinople (İstanbul –Konstantîniyye)nin fethi Müslümanlar için

---

⁴⁷⁰ Subhi Seyf, “Ali Şeriatî’ye Göre Din ve Kör İzleyicilik, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 40-41.

⁴⁷¹ Ebu İsa Muhammed b. Tirmizi, *Sünen*, Menakıb, s. 34, 3600; Cihan Tahirgil, “Ammar Bin Yasir”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, s. 28.

⁴⁷² a.g.m, s. 28-29.

⁴⁷³ Hadis: “Sizden biriniz beni annesinden-babasından, çoluk-çocuğunuzdan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olamaz.”, Muhammed b. İsmail Buhari, *El-Camiü’s-Sahih(Muhtasar)*, İman, h. 8.

⁴⁷⁴ Arif Bilgin “İslamı Daha Çok Bilmekle Daha Çok Anlaşılacak Şair ve Şiirler Erdem Bayazıt”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, s. 38.

⁴⁷⁵ Bernard Lewis, Veysel Uysal(Çeviren), “Comment L’Islam a Découverte L’Europe (Makalede “Ruhun Coşukları” olarak adlandırılmış)”, *Mavera*, S. 122, Şubat 1987, s. 5; Bk. Müslim, Zühd, 1.

erişilmesi gerekli büyük bir hedef olarak görülmüştü. Belki de bunda İstanbul'un fethi ile ilgili olarak Hz. Peygambere atfedilen bir hadisin etkisi vardı.”⁴⁷⁶

“Cennet üç kişiyi özler. Bunlar, Ali, Ammar ve Selman'dır”⁴⁷⁷

“Bir şu kadar param vardır, bu parayı hangi işe yatırırsam benim için daha hayırlı olur? -En fazla sorulan soru bu.

Müslümanın sağcısı solcusu olur mu?

Gelinimiz, damadımız fazla çocuk sahibi olmak istemezler; bunun dahi türlü türlü yolları icat olunmuştur, bütün bunlar tatbik edilse caiz midir?

İmal ettiğimiz mallardan satılmayıp elde kalmış ve de eskimiş bir kısım vardır ki bunları zekât olarak versek doğru mudur?

Böyle bir zaman gelecek ki, insanlar kazanmanın helal mi, haram mı olduğuna bakmayacaklar artık⁴⁷⁸ şeklinde bir hadis-i şerif vardır. Bu zaman gelmiş midir?”⁴⁷⁹

“Hazreti Peygamberin (s.a.v), islam ümmetini bir vücuda benzetmesi, Müslüman düşünürler arasında organizman siyasi yapı teorilerinin doğmasına sebep olmuştur. Bu düşünürlerin başında Farabi gelir.”⁴⁸⁰

“Eskiden İslam düşünürleri başlı başına bir ahlak kitabı yazmaya özenmemişlerdi. Çünkü onların nazarında en büyük ahlak kitabımız Kur'an'dı.

Kur'an'ın amaçlarından biri de insanlığın ahlakını düzeltmek ve yüceltmektir. Hz.

---

⁴⁷⁶ Hadis: “Onu fetheden komutan ne güzel komutandır. Onu fetheden asker ne güzel askerdir.”, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî İbn Hanbel, *el-Müsned*, C.4, 335; Bekir Karlığa, “İslam Düşüncesinin Batı'ya Geçişinde Haçlı savaşları, Endülüs ve Sicilya”, *Mavera*, S. 123, Mart 1987, Böl. 2, s. 17; Philip Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, C. 2, s. 321-322.

⁴⁷⁷ Cihan Tahirgil, “Selman-ı Farisi”, *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 22; Ebu İsa Muhammed b. Tirmizi, *Sünen*, Menakıb, s. 34.

⁴⁷⁸ Muhammed b. İsmail Buhari, *El-Camiü's-Sahih(Muhtasar)*, Buyû, s. 7.

⁴⁷⁹ Mustafa Kutlu, “Sır”, *Mavera*, S. 150, Haziran 1989, s. 36.

⁴⁸⁰ Hadis: “Birbirine karşı muhabbet ve merhamette, müminler, bir vücut gibidir. Vücudun bir yeri rahatsız olunca, bütün vücut, rahatsız, uykusuz kalır, onun tedavisi ile meşgul olduğu gibi, Müslümanlar da birbirlerine yardıma koşmalıdır!”, Muhammed b. İsmail Buhari, *El-Camiü's-Sahih(Muhtasar)*, Edeb, h. 27; Müslim, Birr 66; Semih Erinc, “İslamda Siyasi Sistem”, *Mavera*, S. 152, Ağustos 1989, s. 4.

Peygamberin zevcesi Hz. Aişe'ye 'Hz. Peygamberin ahlakını bize anlat' denildiği vakit **'O'nun ahlakı Kur'an'dan ibaretti.**⁴⁸¹ cevabını veriyor.

Ahlakın ikinci önemli kaynağı ise Hz. Peygamberin söz ve davranışlarıdır. Esasen Peygamberin kendisi bu dünyaya iyi ahlakı öğretmek için geldiğini ve buna memur olduğunu haber vermişti. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v), peygamberliğinin amacını anlatmak için; **'Ben ahlak güzelliklerini, ahlak yüceliklerini tamamlamak için gönderildim.**⁴⁸² buyurmuştur".⁴⁸³

"Her sabah, bütün organlarımızın : 'Bizim hakkımızda yaratandan kork; bizim istikametimiz sana bağlıdır; sen doğrulursan biz de doğruluruz, eğrilirsen, bizde eğriliriz' diye 'dil'e yalvardığı bir gerçekken, Allah elçisinin değişik râvîlerce: **'Susan kurtulur.'**"⁴⁸⁴

"Ağaçta, yaprakta dalda sen varsın,

Arıda, çiçekte balda sen varsın,

Rahmetin gazabından üstün gelir,

Akılda, fikirde, dilde sen varsın,"⁴⁸⁵

"Ey bir emre hazırlanan simsiyah gecede yeryüzü bana mescit kılındı"⁴⁸⁶

"Değil aklın dine karşı olması, Hz. Peygamber'in ifadesine göre **'din akıldan başka bir şey değildir'**. Hatta **'Aklı olmayanın dini de yoktur'**"⁴⁸⁷

"ölmeden önce ölünüz."⁴⁸⁸

⁴⁸¹ Muhammed b. İsmail Buhari, *El-Camiü's-Sahih(Muhtasar)*, C. 9, s. 175.

⁴⁸² İmam Enes B. Malik, *Muvatta*, C. 4, Güzel Ahlak, s. 255.

⁴⁸³ Hüseyin Öztürk, "İslamda Ahlak", *Mavera*, S. 152, Ağustos 1989, s. 21-22.

⁴⁸⁴ İsmet Gönenç, "Sağır Toplum", *Mavera*, S. 153, Eylül 1989, s. 16; Ebu İsa Muhammed b. Tirmizi, *Sünen*, Kıyamet, h. 2501

⁴⁸⁵ İbrahim Savaş, "Yâre Gazel", *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 45; Hadis: "Allah mahlukatı yarattığı zaman yanında bulunan arşın fevkindeki bir kitaba şunu yazdı: Muhakkak ki rahmetim gazabıma galebe çalmıştır.", Muhammed b. İsmail Buhari, *El-Camiü's-Sahih(Muhtasar)*, Tevhid, 15.

⁴⁸⁶ Hadis: "Benim için yeryüzü temiz ve mescid kılındı. Kime namaz vakti gelirse, bulunduğu yerde namazını kılar.", Bk. Müslim, Böl. Mesâcid, 3, h. 521; Buhârî, Salât 56, h.,84; Avni Doğan, "Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde İnanç ve İmgelerin Konumu", *Mavera*, S.112, Nisan 1986, s. 51.

⁴⁸⁷ Müttakî el-Hindî, "Kenzü'l-'ummâl", C. 14, s. 73; Subhi Seyf, "Müslüman Toplulukların Düşünce Ve Kimlik Sorunları Açısından Ali Şeriatî'nin Bir Eseri", *Mavera*, S. 127, Temmuz 1987, s. 29.

1.2 DİĞER DİNİ KAVRAMLAR

1.2.1 CAMİ

Müslümanların üsve-i hasenesi olan Allah Resulünün hayatını inceleyecek olursak camilerin dinimizdeki önemini daha rahat kavrayabiliriz. Allah’u Teâlâ peygamberimizi tebliğ görevi ile müjdelemiştir. Hz. Peygamber bu görevi ifa etmek için en zor zamanlarda bile Müslümanları birbirleriyle bir araya getirmiş, Allah’ın dinini yaymak için toplanmaktan geri durmamıştır. İlk dönemlerde toplanılan meclisi Darü’l-Erkam’dı. Bu mübarek mekân, günümüz Müslüman cemaatlerini bir araya getiren camilerin ve mescitlerin konumundan farksızdır. Dinimiz birlik beraberlik dinidir. İbadetlerin bir kısmı Allah tarafından cemaat halinde yapılması emrolunmuştur. Müslümanın diğer bir Müslüman üzerinde hakkı vardır. Dinimiz birbirinden ayrı ve kopuk halde etrafına bananecilik ruhuyla yaşamayı hoş görmez. Sürekli olarak bireylerin birbiriyle olan iletişimini destekler. Hayır yolda çabalamasını, birbirinin yardımına koşmayı emreder. Müslüman kardeşinin derdiyle dertlenmeyi ve aynı vücudun azaları gibi tek yürek olmayı öğütler. İşte böyle güzel hasletlerin geliştirildiği en güzel yerler camilerdir. Peygamberimiz göç ettiği veya fethettiği topraklarda ilk olarak mescitlerin yapımına önem vermiştir. Tarih boyunca Müslümanlığın yayıldığı, tebliğin güçlendiği bu mekânlar din karşıtları tarafından maalesef hep hedef haline gelmişlerdir. Müslümanların sosyal ve dini bütünlüklerini bozmak ve Allah’ın emri olan dinin gerekliliklerinin yapılmaması için kısıtlamalara hatta bu mekânları kapatmaya kadar giden tacizlere maruz kalmışlardır camiler. Maverâ dergisi tüm dünya Müslümanlarının çektiği eza ve cefaları yansıtmaya çalışan bir yayın olarak Müslümanların kutsal mekânlarına olan bu dayatmaları bir bir ele almıştır. Atalarımız “meyvesiz ağaç taşlanmaz” demişlerdir. Camilere olan bu düşmanlık aslında bu

---

⁴⁸⁸ Hadis: “Ölüm gelip çatmadan evvel, şehvânî ve nefsanî hislerinizi terk etmek suretiyle bir nevi ölünüz.”, Aclûni, *Keşfü’l-Hafâ*, Beyrut 1351, C. 2, s. 291.

mekânların din açısından mühim işlevi oluşundan başka bir şey değildir. Maverâ'da çeşitli ülkelerdeki camilerin engellenmesini, bu mübarek mekânlarının fonksiyonuna bağlayan örnekler şöyle yansıtılmaktadır:

“Sadece Çin veya Cezayir yönetimleri değil **camilerle** başı dertte olan. Bugün yaygın şekilde **camileri** kontrol, yönlendirme, bazen kapatma olayları görülmektedir. İlk İslam toplumundan bu yana **camiler** tabii merkezler olmuş, mektepler olmuş, devlet yönetim merkezi olmuş, savaş karargâhı olmuş, Müslüman toplumların kalbi olmuş, İslam toplumları örgüte değil cemaate dayanmış; sohbet, cemaat, ibadet iç içe girmiş. Giderek önce saltanata geçişle camiler ibadet yerleri olma hüviyetine doğru anlam değiştirmiş, zamanla din görevlileri denilen bir sınıf doğmuş, **camilerin** sosyal ve siyasi fonksiyonu azalmış. Fakat her şeye rağmen Müslümanların en tabii toplanma ve görüşme yeri olma fonksiyonunu sürdürmektedir. Nispeten açık toplumlarda başka alternatifler resmileşen **camilere** ilgiyi azaltsa da, özellikle demir perde ülkelerinde azınlıkta bulunan Müslümanlar için **camiler** oldukça önemlidir. Tek görüşme yerleridir. Bu sebeple, o ülkelerde **camileri** denetlemek, görevlileri resmîleştirmek de tam çözüm olmamış, kapatılma yoluna gidilmiş ve gidilmektedir.”⁴⁸⁹

“Son aylarda Bulgaristan'da da **camilerin** ‘İslam devleti kurma çalışmaları için merkezi olarak kullanıldığı’ açıklandı. Habere göre, son aylarda Bulgaristan'daki Müslümanlar üzerinde baskı arttı. Tutuklananlar ‘İslam devleti’ kurmak için çalışmak ve **camileri** de bunun için hareket merkezleri olarak kullanmakla suçlanıyorlar.”⁴⁹⁰

Camiler İslam'ın şiarlarından. Bir uçaktan nerede olduğumuzu bilmediğimiz topraklara baksak eğer o beldede camiler beliriyorsa, minareler evlerin arasında seçilebiliyorsa hiç tereddütsüz burası bir İslam beldesidir, etiketlemesini yapabiliriz. En azından ezanların yankılandığı semada muhatabı olan din kardeşlerimizin varlığına

⁴⁸⁹ Mehmet Çağlar, “Camiler Camiler”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 9.

⁴⁹⁰ a.g.m.

şükredebiliriz. İslam topraklarının süsü bu kutsal mabetler, İslam'ın en güzel sembolleridir. Yüklendikleri bu sorumluluktan dolayı baskılar, yok edilmeye çalışılan tahribatlar, her türlü kısıtlamalar tarih boyunca hep camilerin ve mescitlerin omuzlarında kalmıştır.

“Bütün Kur'an'ları yaksak, bütün **camileri** yaksak Avrupa'nın gözünde Osmanlıyız Osmanlı, yani İslam.”⁴⁹¹

“Doğrulamaya çalışan mescitler

Zaman zaman rastladıkları

Üzerlerinden kalkınca yük

Yeraltı camileri

Bir soluk aldılar derinden

Tattular mutluluğu çocukların elinden

Belki bir gün minareleri de olurdu”⁴⁹²

Allah'ın evleri böyle dini, kültürel ve sosyal gelişmelere hizmet ederken zamanla Müslümanlarda oluşan rahavetten Erdem Bayazıt ve Arif Ay başta olmak üzere çoğu hassas aydın son derece rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Camilere gereken özenin verilmediğinden eskisi gibi canlı olmamasından yakınmışlardır. Birleri “biz” yapan bu mekânların peygamber aracılığıyla da bir eğitimhane, bir kongre salonu, bir haberleşme üssü olarak şerefendirildiğine dikkat çeken yazarlar, camilerin tüm Müslüman toplumlarda vazgeçilmez olduğunun altını çizerek Müslümanları yeniden camilerde dirilişe davet etmektedirler.

“Bayram günleri donanırdık su gibi yumuşardı yüreklerimiz **camilere** dolardık, tüm olmaya ererdik Biz vardık şimdi o biz nerede”⁴⁹³

⁴⁹¹ Hüseyin Durukan, “Cemil Meriç’le On Bir Saat”, *Mavera*, S. 148, Nisan 1989, s. 34.

⁴⁹² Abdurrahim Ali, “Öfkeli Çocuklar”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 47.

“Müslümanlar ‘biz’ diyerek birleşebilmenin en büyük ve en çok hazzını **camilerde** duymuşlardır. Orada fazlalıklarını budamış, orada dostunun, akrabalarının değil din kardeşlerinin ihtiyaçlarını görüp onlarla birlikte olabilme mecburiyetini hissetmişlerdir.

Aynı vakti eda ederken, aynı anda büründüğü birçok maddî ve manevî değerlerle, aldığı feyz ve bilgilerle BİR olmanın, BİZ olmanın kapısı daima **camiyeye** açılmıştır.

Efendimizin de kapısının biri mescide açılırdı. Çünkü Müslümanlar en çok onda ve onun getirdiklerinde BİZ olmuşlardır. Çünkü o **camileri** bir mütalaa yeri, bir kongre salonu, bir meclis binası haline getirmiş, ümmetin o andaki ve gelecekteki birçok meselesini burada halletmişlerdir.”⁴⁹⁴

“Bizde haberleşmenin kaynağı **camii** ve hacc. **Cami** medeniyetin, kültürün doğduğu kaynaktı ve devletin donanımı oralarda programlanıyordu. **Cami** küçük, yöresel bir haberleşme kaynağı iken Hacc, İslâm toplumlarının evrensel açılması demektir. Bugün bu kaynakların aynı etkiyi gösterdiği söylenemez.”⁴⁹⁵

“**Camilere** görülmedik, bilinmedik bir hava girmişti ki asıl anlamlandırılmayan buydu. Hocalar kırk yıllık huylarını, adetlerini unutmuşlardı sanki ve insanlar anadan babadan öğrendikleri dinlerini gün gün terk ediyorlardı.”⁴⁹⁶

“Re-İslamlaşmanın en önemli konularından birisi, geniş anlamda cemaat merkezi olarak **camiyeye** eski fonksiyonunun yeniden kazandırılmasıdır. **Cami** kutsanmış bir yer değil, bilakis öncelikle ibadette kullanılan, fakat hiçbir şekilde sırf onunla yetinilmeyen bir toplanma yeridir. Buna rağmen **camiler** zamanla halkın bilincinde bir kilise veya tapınak statüsü edinmiştir.”⁴⁹⁷

---

⁴⁹³ . Erdem Bayazıt, *Sebeb Ey*, s. 16.

⁴⁹⁴ Arif Bilgin “İslamı Daha Çok Bilmekle Daha Çok Anlaşılacak Şair ve Şiirler Erdem Bayazıt”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, s. 38-39.

⁴⁹⁵ Mustafa Ruhi Şirin, “Çağdaş Haberleşmenin İdeolojisi”, *Mavera*, S. 84, Kasım 1983, s. 4.

⁴⁹⁶ Nurhan Kemal, “Bir Kara Elde Ezilen Yürek”, *Mavera*, S. 149, Nisan 1989, s. 40.

⁴⁹⁷ Serhat Karahisar, “Re-İslamlaşma Üzerine”, *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s. 32.

Camilerin bir diğerk güzel yönü ise içine adım attığımız anda huzur bulmaktır. Dünyanın monoton, gürültülü ve hırs dolu karmaşasından caminin sakin, sükûnet dolu temiz atmosferine girmek kullar için bir dinginlik vesilesidir. Manevi atmosferi düşürecek eşya ve fazlalıklardan arınmış mübarek mekânlardır. Camide yapılan ibadetlerin diğerk mekânlardakilere göre faziletleri de bulunmaktadır. Ayrıca camide yapılan ibadetlerin diğerk mekânlardakilere göre faziletleri de bulunmaktadır. Camide yapılan ibadetlerde huşu ve ihlasın daha çok hissedilmesi muhtemeldir. Dolayısıyla camideki ibadetler sevap kazanma bakımından daha üstündür. Özellikle erkeklerin camide cemaat halinde namazlarını eda etmesi hakkında teşvik edici hadisler vardır. Rivayetlere göre camide toplu kılınan namazların evde kılınan namazdan kat kat faziletli olduğu, vurgulanır. Öte yandan Müslüman meclislerinde ve kalabalıkta yapılan duaların makbul olduğu belirtilir. Dinimizde özellikle erkeklerin beş vakit namazı camide kılmalarına dair teşvikler bulunmaktadır. Camilerin bu faziletlerini çok iyi idrak eden Maverâ yazarları, metinlerinde camilere şöyle yer vermektedirler:

“Bir cami gibi sessiz şimdi gönlüm

Birazdan bir bozlak olur yaylalara uzanır

Ve senin tertemiz dudaklarından

Ilık dualar eklenir ayaklarımın ucuna

Tek tek öperim kelimelerini”⁴⁹⁸

“Babam muttaki biriydi. Bütün ailenin fertleri gibi o da tekke adamıydı.

Tasavvufî tarikatları vardı.

Hatırlıyorum, ben küçükken fecrin dördünde evin gürültüsüne uyanırdım.

Hepsi uyanır ve sabah namazını eda ederlerdi. Diğerkleri ve özellikle kadınlar evde

kılarken babam bütün namazlarını **camide** kılırdı.”⁴⁹⁹

---

⁴⁹⁸ Avni Doğan, “Gurbetim Senin Olsun”, *Maverâ*, S. 151, Temmuz 1989, s. 27.

Camilerin içinde ibadet yapmak kadar o namazgâhı imar etmek de çok faziletlidir. Bir işi yapmak kadar o işi yapmaya vesile olmaya önem veren Peygamberimiz, atası Hz. İbrahim'den kalma Beytullah'ı mübarek elleriyle bizzat yenilemiştir. Bir cami için bir tuğla koyan kişi gerek bedenen gerekse madden sağladığı yardımdan ötürü kat kat ecrini alacaktır. Allah rahmetiyle, mescitte ibadet yapan kişilerin aldığı sevaba o imara katkı sağlayanları da ortak edecektir. Dinimizde hiç bitmeyen amel olan sadaka-i cariyeyi düşünürsek toplum yararına ve İslam hizmetine yapılan icraatlar işlevini sürdürdüğü müddetçe o hayrı yapana, ölmüş olsa bile mükâfat kazandıracaktır. Bu durumu çok iyi idrak eden Müslümanlar aynı Hz. Ammar'ın tüm gücüyle koşturması gibi cami ve mescit inşaatlarında toplumumuzda canla başla çalışmaktadırlar.

“Medine'de ilk **mescit** yapılmaktadır. Müslümanlar sevinç içinde çalışmaya koyulmuştur. Ammar ise en çok çalışandır. Peygamberin bile çalıştığı yerde Ammar herkesin iki katı taş taşımak için bütün gücünü kullanmaktadır.”⁵⁰⁰

Mavera dergilerinde manevi mekânlar arasında meşhur camilerimizden Ayasofya, Süleymaniye, Sultan Ahmet ve tüm dünya Müslümanları için ayrı bir öneme sahip Peygamberimizin miraca yükseldiği Mescit-i Aksa'dan şu şekilde bahsedilmektedir:

“İstanbul'a da Müslümanlar sonradan gelmişler, ancak Bizans'ın bin yılda inşa ettiği bir Ayasofya'ya karşılık, altı yüz sene içinde ondan daha üstün ve daha zarif en az beş tane büyük **cami** inşa etmişler.”⁵⁰¹

“Ey İslam'ın nuru, Türklüğün gururu **Ayasofya**... Şerefelerinde fethin, Fatih'in şerefi ışıl ışıl yanan muhteşem mabet!.. Neden böyle bomboş, neden böyle bir hoşsun?.. Hani minarelerinden göklere yükselen, tâ Mavera'dan gelen ezanlar?..

---

⁴⁹⁹ N. Bolelli & M. Erdoğan(Çev.), “Ahmet b. Bella ile Kültürel İlgileri Üzerine Bir Söyleşi”, Mavera, S. 112, Nisan 1986, s. 12.

⁵⁰⁰ Cihan Tahirgil, “Ammar Bin Yasir”, Mavera, S. 121, Ocak 1987, s. 28.

⁵⁰¹ Ersin Gürdoğan, “İspanya Müslümanları”, Mavera, S. 84, Kasım 1983, s. 46.

Ayasofya ses vermiyor, Ayasofya bomboş, Ayasofya bir hoş!...”⁵⁰²

“**Süleymaniye’de** ise İslam tezahür eder. Ötekinde olduğunun aksine bir hiçlik duygusu meydana gelmez, bunun yerine Sinan sadece kubbeler değil, onun altındaki küplerle, şeffaf bir küre içerisinde olduğumuz hissini verir bize.”⁵⁰³

“**Sultanahmet camiini** kuşatmıştı, minareleri zarif birer oktu. Güneş yusuvarlak ufukta, yitince karanlık bastı yeryüzünü gittikçe.”⁵⁰⁴

“Kur’an-ı Kerim’de **Mescid-i Aksa** olarak tanımlanan belde, İslam âlimleri arasında oluşan üç görüşten en kuvvetlisine göre, bugün eski şehrin doğusunda bulunan ve Peygamber (s.a.v)’in üstüne basarak arşa yükseldiği kayanın üzerine sonradan Emevî Sultanı Abdülmelik tarafından yaptırılan altın sarısı kubbeli Kubbetü’s-sahra ile yine efendimizin diğer resullere namaz kıldırıldığı ve Mekke’ye dönüşünde tasvir ettiği mabedin yeni şeklini içeren, etrafı kalın duvarlarla çevrili, geniş alandır”⁵⁰⁵

1.2.2 CENNET

Cennet, dünyadayken Allah’ın sözünü dinleyen, çağın getirdiği çarpık ve adaletsiz kurallara değil, Rabbin “uy” dediklerine uyan, Allah’ın “uyma” dediklerine uymayan, belki de yaşadığı toplumda sırf Allah’ın emrine itaat ettikleri için uyumsuz diye ötelenen kulların ahirette mükâfatlandırılacağı yerdir. Dünya’da Allah yolunu hiçbir geçici şeye tercih etmeyenlerin, sonsuz eğlenecekleri fevkalade güzel mekândır. Ayetler ve hadisler cennetin güzelliklerini, oradaki nimetlerin mükemmelliğini, dünyadaki algılarımızla tasvir etmeye çalışsalar da genel bir ifadeyle biz aciz kulların “tahmin bile edemeyeceği, güzellikte” olduğu hakikatiyle anlatımları sonlanır. Rabbimiz düşünme kabiliyetimizin erişemeyeceği güzelliklerle donattığı cennetlerden

⁵⁰² Mehmet Cemal Çiftçigüzeli, “Yorumlu Haberler”, *Mavera*, S. 85, Aralık 1983, s. 6.

⁵⁰³ Ahmet Sağlam, “Roger Garaudy’ye Sorular Garaudy’nin Cevapları”, *Mavera*, S. 86, Ocak 1984, s. 11.

⁵⁰⁴ Ali Haydar Haksal, “Gelişigüzel”, *Mavera*, S. 110, Şubat 1986, s. 24

⁵⁰⁵ Mehmet Burak, “Kudüs’ün Gözyaşları”, *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 35.

tadılan zevklerin kişiye göre farklılık göstereceği, derece ve makamlara göre ayrılacağından da bahsetmektedir.⁵⁰⁶

Şakir Arslan, Üstad'a yazdığı şiirinde cennetin de dereceli olduğunu bildiren “cennet-i âlâya” ifadesini kullanmaktadır. Bu tamlama cennetteki katların en yükseği manasındadır.

“Bir arslansın sana dayanmaz kafes! Fikrinle çeliği kırar gibisin... Öyle bir nazar ki, enfes mi enfes! **Cennet-i âlâya** girer gibisin...”⁵⁰⁷

Cennet kelimesi akla gelebilecek tüm güzellikleri çağrıştırdığı için Maverâ'daki şiirlerde ismin önüne gelen ve o kişiyi niteleyen bir sıfat olarak da kullanılmaktadır. Mustafa Özçelik çok sevdiği annesine “cennet anam” diye seslenmektedir.

“Ah, çocukluğumun gül yüzlü **Cennet anası**

Uçurumlar önündeyim ellerimi tut, bırakma”⁵⁰⁸

Cennet güzellikleri kullar tarafından hep görülmek istenir. Cennet nimetlerini hak edebilmek bütün müminlerin gönlünden geçirdiği arzudur. Tabi her nimete ulaşmanın kolay olmadığı gibi cennete ulaşabilmek için de bazı zorlukları aşmak gerekmektedir. Yetmişlik sahâbî Hz. Ammar için “cenneti kılıcının ucunda gören”, ifadesi kullanılmıştır. Cenneti görürmüşçesine imanî melekeleri kuvvetli olan sahâbînin davası uğrunda şehitliğe koşması şöyle anlatılmaktadır:

“ Ey Amr!.. Mısır Valiliği için dinini satan Amr! Öbür dünyada bütün bunlara tanıklık edenlerden olacağım.

Amr utanç içinde Ammardan uzaklaşmıştır.

Ammar kılıcının ucunda **cenneti** görmektedir. Muaviyenin ordusuna bu inançla saldırır.”⁵⁰⁹

⁵⁰⁶ M. Fikret Bilge, *Peygamberler Tarihi*, 2003, Ankara, C. 1, s. 45-48.

⁵⁰⁷ Şakir Arslan “Üstadım”, *Mavera*, S.91, Haziran 1984, s.36.

⁵⁰⁸ Mustafa Özçelik, “Erken Büyümüş Çocuklar İçin Şiir”, *Mavera*, S. 101, Mayıs 1985, Böl. 3, s. 22.

⁵⁰⁹ Cihan Tahirgil, “Ammar Bin Yasir”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, s. 30.

Müslümanların çektiği acı ve zorluklara katlanmak için bazen de cennet bir teselli olmuştur. Genelde cennet, nefesini teslim eden mümin kulun son anda gideceği yer olarak gösterilmesi şeklinde metinlerde karşımıza çıkmaktadır.

“Allah'im

Sanki kıyametten bir yaprak sarkıyor

Alımdan öp yeter

Çölüm gecem aydınlanır

Kelebekler yumruklar acıtma?

Güneş hiç batmaz

*Bana **cennet** görünüyor anne”⁵¹⁰*

Allah Resulü daha hayattayken cennete gireceklerinin haberi ile on kişiyi müjdelemiştir. Dinimizde topluca bu nimete erişen sahâbîler için aşere-i mübeşşere tabiri kullanılmıştır. Peygamber soyundan gelmeleri ve Kureyş kabilesinden olmaları onların ortak özellikleridir. Bu cennetliklerden sekizinin ismi Maverâ'da şöyle zikredilmektedir:

“ ‘Bak ben sana Allah Resulünden duyduğum bir sözü nakledeyim’ Buyurdular ki:

‘Ebubekir Cennettedir, Ömer Cennettedir. Osman Cennettedir. Ali Cennettedir. Talha. Zübeyir, Abudurrahman (bin avf) Saad bin Ebi Vakkas Cennettedir.’ Eğer dokuzuncusunu söylemek icabetse söylerdim.”⁵¹¹

Cennet, Maverâ dergisinin çeşitli sayılarında Hz. Âdem ile birlikte anılmaktadır. Cennet bahçelerinde gezen, altlarından ırmaklar akan köşkleri bizzat gören, cennet lezzetlerini tadan Âdem (a.s)’ın gözünden cennet tasvirleri, cennete duyulan hasret, hep

⁵¹⁰ Cahit Zarifoğlu, “İşkence”, *Maverâ*, S. 124, Nisan 1987, s. 9.

⁵¹¹ Hüseyin Ece, “Hollanda Mektubu”, *Maverâ*, S. 132, Aralık 1987, s. 55.

o huzur ve selam mekânı bahçelere ulaşma özlemi metinlerde yüklüce okuyucuya hissettirilir. Cennete duyulan bu özlem, ona ulaşmak için rıza-yı ilâhîyi gözetmeye, dünyalık derlere cenneti anımsayarak sabretmeye de yardımcı olmaktadır. Okuyucu, Hz. Adem'in cennetle olan hatıralarını düşünmesinin, dünyanın fenalıklarına tahammül etmesini daha da kolaylaştırdığı sonucuna varmaktadır. Böylelikle dünyadaki geçici zevkler Hz. Âdem'in cennetine göre silikleşmektedir.

“ ‘Yarabbi! Yarabbi’

Ve Âdem **Cennet’i** düşündü yutkunarak.

Cennet!.. Nerede Cennet!.. Yeryüzü bir kan gölüydü daha şimdiden sanki;

Orada yeşile ve beyaza yer yok, güzele ve temize hayat yok ve hayata ait bir zemin de yoktu sanki;

Toprak... Onda ne hayat, ne de ihya, sadece ölüm ve utanç vardı, acı ve ayrılık vardı artık sanki..

Değil toprak gökler bile karaya ve kızıla kesmişti sanki.

Cennet!.. Nerede Cennet!”⁵¹²

“Ve **cennet**...

Ne kadar özlemişti!

Ve çoktan anlamıştı ki o ancak oradadır. **Cennet** de, cehennem de oradadır ve ancak orada olacaktır.”⁵¹³

“İblis gene gelmiş kulağına: “Beka! Beka" diye fısıldamaktadır sanki. Onu, **Cennet’i** görmüş ve tekrar onunla müjdelenmiş olan kendisini dünya cennetiyle aldatmaya, zihnini tövbesinin kabul olunup olunmadığı, bir daha o **Cennet’e** sokulup sokulmayacağı gibi istifhamlarla meşgul etmeye çalışmaktadır.”⁵¹⁴

⁵¹² Kadir Tanır, “Habil’in Acısındaki Âdem”, *Mavera*, S. 135, Mart 1988, s. 21.

⁵¹³ Kadir Tanır, “Âdem ve Oğulları”, *Mavera*, S.136, Nisan 1988; s. 6.

⁵¹⁴ a.g.m, s. 7.

1.2.3 CİHAT

Cihat denilince aklımıza ilk gelenler arasında İslam yurduna yapılan saldırılara karşı dinin, neslin ve vatan toprağının korunması için Allah yolunda savaşmak, gelmektedir. Tarihte cihatın bu şekliyle Müslümanlar hep karşılaşmışlardır. Peygamber dönemi yapılan Bedir Savaşı'ndan tutun da, şu an halen devam eden sömürülen İslam coğrafyasına baktığımızda cihadın ne kadar elzem olduğu idrak edilebilir. Maveria Osmanlı'nın çöküşü sonrası Müslüman topraklarının tehlike altına girmesi ile zulüm ve dini özgürlüklerin yok edilmesini ve kısıtlamalara karşı, kadın, erkek, genç yaşlı her Müslümana farz olan cihadı Afganistan ve Cezayir işgali, üzerinden şöyle örneklemetedir:

“Uzun süren, bir buçuk milyon şehide mal olmuş bir mücadele. Sömürgeciliğin acımasız görünümü. Batının gerçek yüzü: İnsansızlık. Tam bir cihat ruhu. Savaşta büyük rol alan savaşçı kadınlar, çarşafli kadınlar”⁵¹⁵

“Biliyorsunuz, Afganistan dokuz yıldan bu yana Rus işgali altında bulunuyor. Elhamdülillah **cihadın** başlamasından bu yana mücahitler pek çok aşamalar katettiler ve günden güne, adım adım, sabırla zafere doğru yaklaşıyorlar. Şu andaki **cihadın** durumu mücahitlerin belirli bir safhaya ulaştıklarını gösteriyor”⁵¹⁶

Cihat, aklımıza ilk gelen çağrışımının dışında sadece savaşta din düşmanlarına karşı savaşmak değildir. Hayatımızda insanların zihinlerini cehenneme götürecek inanç ve davranışlara karşı bilinçlendirmek, Müslümanların İslam yolunda yapabileceği ferdî cihatlar arasındadır. İslam'ı anlatmak ve Hakk'ı tavsiye etmek ihmal edilemez bir cihattır.

“Bir üniversite öğrencisi düşünün. Sürekli okuyor ve okuduklarıyla amel etmeye çalışıyor. Tam anlamıyla Asr Suresi'nin gerçekleştiricisi. İman ediyor, güzel güzel

⁵¹⁵ Mehmet Çağlar, “Sömürge Cezayir ve Bağımsız Cezayir”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 6.

⁵¹⁶ Şaban Abak, “Abdülhak Maruf'la Afganistan Cihadı Üzerine”, *Mavera*, S. 130, Ekim 1987, s. 47.

ameller işliyor, inancının gereğini yapıyor ve Hakk'ı tavsiye ediyor sürekli. Yani **cihat** denen ameli de gerçekleştiriyor. Her şeye de sabrediyor.”⁵¹⁷

“Öyle bir dâvanın hamalısın ki:

Yükünün altında erir gibisin...

Cihat ve vakarın kemâlisin ki:

Dâvana başını verir gibisin...”⁵¹⁸

“Peygamber (s.a.v), çağının ölü dünyasına ve kadavra zamanına, Kur'anca seçilmeyi en büyük onur sayan bu İslam seçkinleri ile seslendi. Köhnemiş nizamın pas tutmuş yapılarına bu seçilmişlerin elindeki vahiy balyozuyla saldırdı. **Cihad** için ufuklara koşan gazilerden önce, işte bu seçilmiş kimseler, muallim sahâbe yola çıkıyordu.”⁵¹⁹

“Gençlerimize telkin edeceğimiz ‘aşk’ ve ‘ilahî arzu’, onları en geniş manasıyla **cihadın** ortasına sürecektir. Bu aşkla, damarlarında dolaşan kan, onları sadece cami ve zaviyelerde tecrid olunmaktan kurtararak Hallac'ın acılı kalbine, savaş meydanındaki Hüseyin'in direnmesine ve Ebû Zer'in de mücadele azmine yakınlaştıracaktır.”⁵²⁰

Cihat dilini, kalemini, bir kılıç gibi kullananlar için farklı şekil ve alanlara da yayılabilir. Yani cihat nerede yapılması icap ediyorsa oradadır. Eğer İslam'a yapılan saldırı, bir açık oturum programında yapılıyorsa dil ile zalime Hakk'ı bildirmek cihattır. Mesela, İslam'ın kaynaklarına yazı ile karalama varsa, bu duruma reddiyelerle karşılık veren yazarlar, Allah yolunda kalemleriyle savaşmış olurlar. Maver'a'nın farklı şekilde yapılan cihatlarla bakış açısını şu metinlerle daha iyi kavramak mümkündür.

⁵¹⁷ Mehmet Kahraman, “Hayat mı Bizi Yönlendiriyor Biz mi Hayatı”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 22.

⁵¹⁸ Şakir Arslan “Üstadım”, *Mavera*, S.91, Haziran 1984, s.36.

⁵¹⁹ Sadık Kılıç, “Gerçeğin Yeniden Örgütlenişi: Mümin Entelektüelin Mesajı”, *Mavera*, S. 123, Mart 1987, s. 43.

⁵²⁰ Subhi Seyf, “Ali Şeriatî'ye Göre Din ve Kör İzleyicilik”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 41.

“İmamın yazdıklarının çoğunda bunu görüyoruz. Bütün hayatı da bilfiil bu çabalarla geçmiştir. Dil ile **cihad** yapma işine devam ediyor. Mektuplarında hem bunları bildiriyor, ısrarla yazılması gerekeni yazıyor.”⁵²¹

“Şiirdeki söz büyüsü, diğer bir deyişle ‘sihr-i helâl’; iyiye de kötüye de kullanılabilir. Bir insanın ‘iyi’yi seçmiş olması nasıl estetik yargısı açısından san'atkâr olmasını da mutlaka birlikte getirmez ise, ‘şair’ olması da mutlaka söylediklerinin ahlâk veya gerçek yargısı açısından doğru ve iyi olmasını gerektirmez. Oysa sözlerinin büyüsüne herkesten önce kendileri kapılan nice şairler vardır ki, sanatlarını bir büyülü kaval gibi kullanır. Fare sürülerini peşlerinden helake sevk ederler. Kur'an-ı Kerim ‘şiir’i kötülemedi, bu tür şairlere karşı bizi uyarmıştır. Mümin bir şairin elinde ise, şiir bir **cihad** aracıdır. ‘Hayr’ı bırakıp ‘Şerr’e yönelme izni verilmiş değildir.”⁵²²

İnsanın baş düşmanı nefsinin dizginlerini kontrol etmesi de, İslam davasını anlatmak ve kâfir bir orduyla mücadele etmek kadar önemli bir cihattır. Aslında cihadın özü kötülükten men, iyiliği tavsiye etmek, kaidesiyle doğru orantılıdır. Nefis de kötülüğü emrettiği sürece cihat edilmesi gereken bir düşmandır. Aksi takdirde kişiyi içerden çökerten bir felakettir. Bu durum hakkında en güzel örneği Maverâ, Peygamberimizin bir hadis-i şerifi ile özetlemektedir:

“Ashabdan kırk kişi daha gelerek, Peygamberimiz onlara da telkîn-i zikir etmiştir. Bu esnada, ‘Küçük **cihaddan** büyüğüne döndük’⁵²³, buyurmuştur. Bu vesîle ile irâd buyurduğu diğer bir hadis-i şerîfde, ‘Ma'nen hay (diri) bir kalp ile ‘Allah Allah’ dendiği sürece kıyamet kopmayacaktır,’ buyurmuştur.”⁵²⁴

⁵²¹ Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani’nin Mektubatında Küfre Dair Görüş ve Hükümler”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 170.

⁵²² Hüseyin Hatemi, “Zarifoğlu’nu Anarken”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 13.

⁵²³ Beyhaki, zayıf bir senedle rivâyet ettiğini, Hâfız el-İraki; ihyâ’i Ulumi’d-Din kitabında tahkik ederken söylemiştir.

⁵²⁴ Yakup Çiçek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.30.

“Ben, cihad'ı kendi nefsimde uygulamakta kararlı olduğum saatleri yakaladım. Kutlu savaşım sana ve yoldaşlarına karşı bir zafer şenliğine dönüşmüştür artık.”⁵²⁵

“İslâm âleminin bugünkü durumu Allah'ın elindedir. Biz nefislerimize zulmün cezasını çekiyoruz. Biz **cihatla** uğraşmıyoruz ama onu seviyoruz.”⁵²⁶

Cihadın önemini anlatan çok sayıda metin, *Mavera*'nın sayfalarında yer edinmiştir. Allah katında çok önemli olan bu amelin mükâfatı da mücahitlerin hayalindekinden kat kat büyüktür. Şehitlik makamına eren bu kişiler, cennetin en güzel yerlerinde gıpta edilen kullar olacaklardır. Dergide Allah'ın cihat emrine şecaatle koşan bu mücahitlerin dimağlarına kazınan şuur ve cihat ruhu şöyle yansıtılmaktadır:

“Onlar iki hayatı birlikte yaşıyorlardı âdetâ; bu dünya ve ahiret. Amentü sözle söylenenler değildir, gerçek iman tahkiki olanıdır. Bilerek, düşünerek, yaşayarak olanıdır. Amentüyü aynel yakine çevirebilmek önemlidir. İlk İslam toplumuna bakınca ne kadar net görünüyor; Sahâbe şeksiz şüphesiz, bilinçle gayba, ahirete inandığı için ‘hayat iman ve **cihattan** ibarettir’ düsturunu yaşamışlardır. Onlar bu dünyayı ve ahireti hayatlarında birleştirmiş gibidir.”⁵²⁷

“En önemli özellik ribat'tır. Ribat memleketimizde o vakitlere kadar yaygın bir nevi âdettir. Ribat demek Allah yolunda beklemek ve **cihat** etmek demektir.

Ben Peygamber Efendimizi (s.a.v) metheden ezgiler, dinî kasideler ve aynı şekilde ribatı, cihadı ve şecaati işleyen kahramanlık destanları içinde yavaş yavaş büyüdüm ve geliştirdim.”⁵²⁸

“Muhammed İslâm'ın komutasındaki mücahitler iki üç gün dinleniyorlar sonra haftalarca gidiyorlardı. Döndüklerinde yaptıkları baskınları, Mücahitlerimizin kahramanlıklarını, diğer bölgelerden aldıkları **cihat** haberlerini

⁵²⁵ Ahmet Yalçınkaya, “Sessiz Sakin Haykırdım”, *Mavera*, S. 142, Ekim 1988, s. 50.

⁵²⁶ Hüseyin Ece, “Hollanda Mektubu”, *Mavera*, S. 112, Nisan 1986, s. 57.

⁵²⁷ Mehmet Çağlar, “Siyer”, *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s.27.

⁵²⁸ N. Bolelli & M. Erdoğan(Çev.), “Ahmet b. Bella ile Kültürel İlgileri Üzerine Bir Söyleşi”, *Mavera*, S. 112, Nisan 1986, s. 13.

anlatıyordu. Küçük oğlumuz Muhammed Server'i kucaklayıp 'Lâilâhe illallah, **Cihat** fisebilillah' demeyi öğretiyor. 'Ya Rabbi oğlumu yiğit bir Mücahit yap' diye dua ediyordu"⁵²⁹

"Sadece ALLAH (c.c.)'a güvenince O'nun yardımının bizim üzerimize doğru olduğunu **cihatta** açıkça gördük. **Cihat** bize şehadetin ebedi lezzetini tattırdı. **Cihat** sayesinde bir anda milletçe şuurlandık Elhamdülillah...

...ALLAH yolunda malımızdan, canımızdan sevdiklerimizden ayrılabilmeyi cihatla öğrendik. Gerçekten **cihat**, başlı başına bir eğitimidir. Hedefe ulaştırıcı en kısa en bereketli bir rahmetli yoldur."⁵³⁰

"Hak gelecek ve batıl zail olacaktır. Dünya Müslümanları esaret altındadırlar ve ancak esaret altında olmanın bilincine varan kardeşlerimiz ancak **cihadı** kalpleriyle destekliyorlar, kâfirlere buğzediyorlar. İmanın hiç olmazsa en alt seviyesi olan bir tezahür ortaya koyuyorlar. Bu bilince erişmeyenlere ise Allah hidayet etsin diyoruz."⁵³¹

1.2.4 DUA

Hz. Allah, kulu bir ayakkabı bağını dahi kaybetse onu kendinden istemesini başka varlıklara yönelmemesini bildirmiştir. Her şeyin sahibi, tüm durumlara vakıf olan, kâinatı düzenleyen, kaderimizdekinin kazaya nasıl ve ne şekilde dönüşeceğini en iyi bilen şüphesiz Allah'ı Teâlâ'dır. Başka bir yerde müşkülüne çare arayan kul, aciz olandan dilenmeye çalışır. Hz. Allah, Samet yani hiçbir şeye muhtaç olmayandır. Her şey ise O'na muhtaçtır. Kul bu bilinçle dua ederse işlerinin sonucunu her şeyin hâkimi olan ve hakkında en hayırlıyı takdir edecek zata ısmarlamış olur. Duaya başlamadan önce Rabb'i anmak, gaflet perdesini aralamaya, her şeyin farkında olduğunu bilmeye işarettir. Ya Rabbi ben senin ism-i şeriflerinde taşıdığın tüm sıfatların ile seni biliyorum, demektir. Sana bu güzelliklerin ve azametle sesleniyorum. Senin yüceliğini anarak,

⁵²⁹ Bahattin Yıldız, "Nur Bibi", *Mavera*, S. 116, Ağustos 1986, s. 44.

⁵³⁰ Şaban Abak, "Maral Maruf'la Afganistan'da Cihat Üzerine Sanat", *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 49.

⁵³¹ Şaban Abak, "Abdülhak Maruf'la Afganistan Cihadı Üzerine", *Mavera*, S. 130, Ekim 1987, s. 53.

tüm kusurlardan münezzehtir olduğuna şahitlik ediyorum ve senin zatını bize tarif ettiğin şekliyle duama başlayarak imanımı tekrar tekrar tazeleyerek kendimi arz ediyorum, demektir.

Mavera yazar ve şairleri, mübarek dua cümlelerine geçmeden evvel Allah'ı sıfatlarıyla anmadan neredeyse hiç bir dileklerini sıralamaya başlamamışlardır. Dergideki dua metinlerinde bu edebe aykırı ya da sıfatlar ihmal edilmiş dua cümlelerine nadiren rastlamak mümkündür. Her ne kadar yeni Türk edebiyatı metinleri de olsa, Divan edebiyatımızdaki hamd, övgü ve salavat ile başlama geleneğinin bir benzeri bu örneklerle de görülmektedir:

“Ey benim yüce Allah'ım, sana nasıl şükredeceğimi bilmiyorum. Sen bana yardım et, bana hayırlı olan yardımını lütfet...”⁵³²

“Sübhân Allah size güç versin, İslâm düşmanları üzerine size yardım eylesin. Bilhassa ahkâmın ilâsı için...”⁵³³

“Duayı kabul eden, dilekleri veren, vermeyi murad edince el açtıran, ancak sevdiği kuluna dua ettiren, sevmediklerinin elini ve dilini bağlayan ve kendisine yönelmekten alıkoyan Allahım!..”⁵³⁴

“Ey yalnızlığımın çareseziliğimin.

Ey yerin göğün

Suların sahibi

*Bırakma beni.”*⁵³⁵

“Ey ‘Rahmetim her şeyi geçti!’ diyen Allahım!.. Rahm et!.. Bütün rahmet ve nurunu çamura atmış olan bize, rahmetin her şeyi aştığı için rahm et!..”⁵³⁶

⁵³² Meral Maruf “Hicret Günleri: Dullar Kampı”, *Mavera*, S. 86, Ocak 1984, Böl. 2, s. 56.

⁵³³ Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani'nin Mektubatında Küfre Dair Görüş ve Hükümler”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 171.

⁵³⁴ Necip Fazıl Kısakürek, “Dua”, *Mavera*, S. 91, Haziran 1984, s. 9; Necip Fazıl Kısakürek “Dua”, *Büyük Doğu*, S. 2, Mart 1959.

⁵³⁵ Avni Doğan, “Bir Sevdaysam” *Mavera*, S. 159, Mart 1990, s. 4.

Dua etmenin de bir adabı vardır. Dinimizin tavsiyesi dua yapılırken abdestli olmak, kibleye yönelmek ve başlamadan önce geçmiş günahlara tövbe etmek Allah'ın sevdiği amellerdir. Her kul duasının kabul olmasını arzular. Allah, bazı haller zuhur edince veya bazı zamanlarda yapılan duaları geri çevirmeyeceğinden bahseder. Örneğin cuma günü cuma namazından önce, bayram geceleri, Arafat'ta vakfe zamanı yapılan dualar gibi. Allahu Teâlâ yine seher vakti Allah'ı zikreden kullarını övmüştür. Herkesin yatakta olduğu yeryüzünün uykuya yenik düştüğü vakitlerde Mevla'sı ile başbaşa kalmayı tercih eden kulların gece duaları, makbul dualar arasında yerini alır. Aşağıdaki metinlerde bu mübarek dua vakitlerine özgü yapılan örnekler şöyle geçmektedir:

“Sabahtır

Doğan şafaktır

*Ellerimiz **duada***

Yakınlarda ve uzaklarda

Binlerce göz ve gönül

Tanrı'ya yalvarmaktadır”⁵³⁷

“Seher şarkıları dinledik pak yüzlü dervişlerden

Bize kimsesiz gecelerde ağlamayı öğretiler”⁵³⁸

*“Gecede **dua** ederlerdi*

Büyür büyür büyüdü elleri

Irmaklar akardı gözlerinden ılık ılık

Ve bin dört yüz yıl sürdü geceleri...”⁵³⁹

---

⁵³⁶ Necip Fazıl Kısakürek, “Dua”, *Mavera*, S. 91, Haziran 1984, s. 10; Bk. Necip Fazıl Kısakürek “Dua”, *Büyük Doğu*, S. 2, Mart 1959.

⁵³⁷ Mustafa Özçelik, “Hatırla(t)malar”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, Böl. 5, s. 42.

⁵³⁸ Ahmet İşler, “Dua Kervanları”, *Mavera*, S. 134, Şubat 1988, s. 33.

“Selviler mavidir geceler boyu,

Gündüzler kadar.

Makidir, akşamlar sessizliğinde bütün

Dualar.”⁵⁴⁰

Duanın edeplerine ek olarak Peygamberimizin duayı yapış şekillerini hatırlatmak faydalı olacaktır. İslami birçok kaynağa göre, Peygamberimiz dua ederken koltuklarının altı görünecek kadar ellerini Allah’a açardı. Gece yatarken dualarını okur, ellerine üfler tüm vücudunu sıvazlardı. Peygamberimizin sünnetlerinden olan dua ederken dikkat edilmesi gereken hususlar Maver’a’nın yazı ve şiirlerinde şöyle geçmektedir:

“Cahit Ağabey kalkıp abdest alıyor ve olmayanlara da almalarını söylüyor. Biraz sonra yandaki oda doluyor. Namazdan sonra en iyi hatırladığım şey Cahit Ağabey’in -o güne kadar hiç görmediğim şekilde dua ederken ellerini, kollarını sonuna kadar açması ve yukarıya kaldırması oluyor. Hayretle ona bakıyorum. Ne kadar samimi ve mütevekkil.”⁵⁴¹

“çocukluğum ise

fatiha yasin kulhuvallah

boylu boyunca yatmaktayım

yattım Allah kaldır beni

nur suyuna daldır beni/

ve kalktık ...”⁵⁴²

---

⁵³⁹ Mehmet Emin Alper, “Onlar”, *Mavera*, S. 144, Aralık 1988, s. 30.

⁵⁴⁰ Sedat Umran “Şiir Kitaplarından Seçmeler”, *Mavera*, S. 127, Temmuz 1987, s. 41; Muvaffak Sami Onat, *Gel Gör Ki*, 1948.

⁵⁴¹ Yaşar Akgül, “Yürüyen Bir Şiirdi O”, *Mavera*, S. 138, Haziran 1988, s. 6.

⁵⁴² Hüseyin Atlansoy, “Son Gecedden Sonraki Sabaha Önsöz”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, s. 52.

“Kulaklarına kadar eğilip sesli sesli halini, hatırını, kendisini nasıl hissettiğini sordu hoca. Kerpetenle bir çift sözü zor alıyordu ağzından. **Okuyup üfürdü sonra.**”⁵⁴³

“Açılır günahkâr ellerim

Uzaması güle ellerimin

*Bendinden taşan sular gibi”*⁵⁴⁴

Kaya ise şiirinde çınar ağaçlarının dallarının, Mevla’ya açılan eller gibi göklere uzandığını ifade etmiştir. İman şuuruyla bakabilen gözler için kâinattaki yer ile gök arasındaki her şey dua ile durur. Gören gözler için her canlı zikriyle dua eder vaziyettedir.

*“bir **dua** çınarı gibi*

giyinip açıldın mı göklere

kuşların adı bereket olur

kalp dedin mi elif lamdır

*bir de güzel he”*⁵⁴⁵

Toplumumuzda yapılan duaların Allah tarafından kabul gören dualardan olması amacıyla Peygamberimiz (s.a.v)’in vesile kılınması çok yaygındır. Allah’ın Peygamberimize hitaben “sen olmasaydın felekleri yaratmazdım”⁵⁴⁶ buyurması, onun Allah katındaki makamını anlamamıza kâfidir. Dolayısıyla Mevla’nın duasına icabet etmesini isteyen kul, çok sevdiği peygamberinin hatırına manasına gelen “yüzü suyu hürmeti” ifadesini kullanarak yalvarır. Peygamberimizin izinde olduğunu, onun istediklerini dileyip, terk ettiklerinden uzaklaştırılmayı talep ederek; gösterir. Peygamberin duasını kendi duası bilir ve Rabb’inden aynılarını ister.

⁵⁴³ Hüseyin Yorulmaz, “Bir Özlemdir Büyüyen”, *Mavera*, S. 101, Mayıs 1985, s. 29.

⁵⁴⁴Hamdi Oruç, “Mezarların Serinliğinde”, *Mavera*, S. 118, Kasım 1986, s. 37.

⁵⁴⁵ Necip Tosun, “Yağmura Yakalanmış Şiirler”, *Mavera*, S. 151, Temmuz 1989, s. 46.

⁵⁴⁶ Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut 1351, C. 2, s. 164.

“Rahm et!..

Hep o Nur aşkına, hep o Nur'a liyakat borcunun yüzü suyu hürmetine”⁵⁴⁷

“Allahım.

O güzeller güzeli

Hangi iyilikleri diledi senden

Dilerim ben de öylelerini

Allahım

Peygamberimiz efendimiz

Hangi şerlerden sağındıysa sana

Upuzak tut benden de böylelerini

Allahım

Yol boyunca

Tarih boyunca

Başiboş bırakma bizi”⁵⁴⁸

“Şirkten, riyadan, münafıklıktan sana sığınırım Rasulullah efendimiz hangi iyilikleri diledi ise senden onları dilerim. Hangi şerlerden sağındıysa aynılardan sana sığınırım. Ya Rabbi, dinin hakkında bildiklerimle amel etmemi bana nasip et. Başka kime sığınabilirim.”⁵⁴⁹

Dua bütün ibadetlerin özüdür. Diğer ibadetlerle iç içedir. Namazda da dua vardır, hacda da, tefekkürde de. Dua ile kul doğrudan Allah ile bir bağ kurar. Rabbiyle konuşur. Derdini paylaşır. Bu paylaşım halis kullar için büyük bir teselli kaynağıdır.

---

⁵⁴⁷ Necip Fazıl Kısakürek, “Dua”, *Mavera*, S. 91, Haziran 1984, s. 10; Bk. Necip Fazıl Kısakürek “Dua” *Büyük Doğu*, Mart 1959, S. 2.

⁵⁴⁸ Cahit Zarifoğlu “Böyle Ol Böyle Böyle” *Mavera*, S. 88, Mart 1984, s. 34-35.

⁵⁴⁹ Mustafa Ruhi Şirin, “Günlerde Kalan Mor Işıklı Şiirler”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 24.

Herkes tarafından terkedilse de dualarla baş başa kalmak güzeldir. Muhatabının Allah olduğuna iman ettiğinden dua, etmek herkese nasip olmayan büyük bir şeref ve makamdır. Dua eden kul kendini sürekli Rabb'in huzurunda hissettiğinden yalnızlık duygusuna kapanmamaktadır.

“Her zaman ve her yerde ilahi bir denetim ve gözetim altında olduğunun bilinciyle **Rabbine açıldı**, sabır ve namazla ona yaklaştı.”⁵⁵⁰

“biri beni bıraktı

bu zifirinde düşüncenin yolsuz yurtsuz ve bence

*kalakaldım bir bendence, **dualarla**”⁵⁵¹*

“en yakın dostlarımdı **dualar**

gözyaşına bulanmış

beyaz karanfillerle örülü secdeler

dudaklarımda gür ırmak çağlıtları”⁵⁵²

Avam, duaya başına bir dert musallat olduğunda sarılır. İyi hallerinde ve mutlu anlarında duayı unutmaz. Arifler ise, iyi afiyette olduğunda da duayı terk etmezler. Günün her bölümünde insani ilişkilerinde dahi dillerinden düşürmezler. Ne üzere yaşarlarsa o hal ölüm anlarında da devam eder. Yaşantıları dua ile geçtiğinden ölümlerinde de duaya başvururlar. Bu hal ölüm anında da devam eder. Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz, hadisinden hareketle son nefeste yapılabilecek en güzel duayı yaparlar. Kelime-i şehadetle huzura varırlar.

“Çatlak dudakların

***Dualar** mırıldanır*

Kan akar akar

⁵⁵⁰ Hüseyin Yorulmaz, “İç Kayması”, *Mavera*, S. 97, Ocak 1985, s. 49.

⁵⁵¹ Özcan Ünlü, “İtiraf”, *Mavera*, S. 147, Mart 1989, s. 40.

⁵⁵² Mürsel Sönmez “Cüz’ler”, *Mavera*, S. 143, Kasım 1988, Böl. 1, s. 36.

Çaput kan olur

Eyer kan olur

Urganlar kan olur

Dağlar kan olur

Medet Allahım medet

Kuru dudakta Son bir

kelime Kelime-i şehadet

Ve şehadet”⁵⁵³

“Kapındayım

Ellerim açık tövbekârım

Huzurundayım

münbit toprak kaplı yüzüm”⁵⁵⁴

Mavera’da dua başlığı altında başlı başına yer alan, ya da metin arası geçen çok sayıda dualara aşağıdaki örneklerde olduğu gibi rastlamak mümkündür. Kimi zaman da metnin arasında hikâye karakterine dua ettirilmiştir:

“DUA

Zikir süren vira seni dal uçlarında

Filiz saf kıl beni Rabbim

Yangın halleri o ancak sence bilinen

Seçkin garipler hürmetine

Bağışla af kıl beni Rabbim”⁵⁵⁵

---

⁵⁵³ Cahit Zarifoğlu, “Yaralanmak”, *Mavera*, S. 108, Aralık 1985, s. 14-15.

⁵⁵⁴ Atıf Bedir, “Bir Garibin Şiir Defteri”, *Mavera*, S. 160, Mart 1990, s. 38.

“*Havf ve reca makamında*

‘*Dilimde dua metinleri aşk ayetleri*’

‘*inna lillahi ve inna ileyhi raciun*’⁵⁵⁶

“Bir **dua** çavlanı içerisinde geçiyorum. ‘Allah insanımızın yardımcısı, muini olsun, ömürleri bir gül bahçesi, güzel, tatlı hayırlı ve şen olsun. Rahmet ve bereket dolu, Rabb’ına hakkıyla kul, peygamberine layıkıyla ümmet olmayı ihsan etsin’⁵⁵⁷

“Hırstan ve kibirden uzak olmam için, benden uzak kılması için büyüklenmenin insanın küçülmesi olduğunu anarak yeniden **duada** bulundum.”⁵⁵⁸

“Dua müminin silahıdır.”⁵⁵⁹ Allah kendine sığınan kullarının koruyucusudur. Allah samimi bir ihlas ile kendine yönelenlerin her daim yanındadır. Dua kitapları, her türlü tehlikeden koruyucu ve kendini güvende hissetmeye, Allah’ın Hafız ismine sığınıp tevekkül etmeye davet eden dualarla doludur. Kur’an’da okunulması tavsiye edilen muhafaza ayetleri bulunmaktadır. Bazı rivayetlere göre, Peygamberimiz tehlike hissettiğinde ve savaştan önce ism-i azam ve cevşen-i kebir gibi duaları okuyarak Allah’tan korunma dilemiştir. Maver’a da dualarla korunmaya dair ifadeler şu şekilde yer almaktadır:

“Ya da elimizdeki listelerde adı bulunan satılmış hainlerden biri veya birkaçıyla yüz yüze gelebilir, o an çatışmaya girebilirdik. Ardımızdaki sayısız hayır **duanın** hürmetine olacak Allah bizi korudu.”⁵⁶⁰

“Ancak kuyunun dibinde cinlerin bilmediği bir ip var. Bir ihtiyar o ipe bir büyü ve ezberlenecek birçok ad yazmış. Bu ipi sıkı tutanı **İsm-i Azam** korur. Cinler, o ipe sarılana zarar veremez. Böylece bu kuyudan çıkar, kurtulursunuz.”⁵⁶¹

---

⁵⁵⁵ Alaaddin Soykan, “Dua”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 185.

⁵⁵⁶ Mustafa Özçelik, “Şehriyar”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, Böl. 3 s. 11.

⁵⁵⁷ Ali Haydar Haksal, “Gelişigüzel”, *Mavera*, S. 119, Kasım 1986, s. 21.

⁵⁵⁸ a.g.m, s. 20.

⁵⁵⁹ Hakim En Nisaburi *El-Müstedrek Ale’ş-Şeyhain*, C. 1, s. 492.

⁵⁶⁰ Ramazan Dikmen, “Defter”, *Mavera*, S. 159, Mart 1990, s. 17.

⁵⁶¹ Selim Kutsan, “Şeyh Galip’ten Hüsn ile Aşk” *Mavera*, S. 141, Eylül 1988, s. 49.

1.2.5 EZAN

Ezan-ı Muhammedî öyle güzel bir çağrıdır ki insanı Rabbinin huzuruna çağırır. Sözleri ile müstesna bu kutlu çağrı kulaklarımızın gün içinde duymaya mecbur kaldığı tüm kirleri temizler. Kelime-i şehadetle imanımız günde beş kez yenilenir. Tekbirlerin semalarda yankılanmasıyla cilalanır. Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un da İstiklal marşımızda ifade ettiği gibi, yurdumuzun üstünde ebediyyen inlemelidir. Ezanın önemini en çok gayrimüslim topraklarında ikamet eden Müslümanlardan sormak lazımdır. Bir Müslüman için en büyük mahrumiyetlerden birisi de ezana hasret kalmaktır. Dergide çeşitli ülkelerin ve Türkiye'nin ezana tutsak kaldığı, Kur'an dili Arapçadan farklı bir dille düşünülmemeyeceği dönemler esefle hatırlatılmaktadır.

“Dedemin **ezana** hasret kulağı ‘Allahu Ekber’ sedasıyla açılıp yüzünün güldüğü yıllarda siz Amerikan sütü içiyordunuz okullarda.”⁵⁶²

“Bir cenazeli eve girercesine, sessiz, kederli ve bitkin bir biçimde, bir kaç kişi camiye geldi. Dışardan, ruhlarına kamçı gibi inen, durup durup şimşek gibi çakan, camiye ayaz dolduran bir ses geldi: ‘**Tanrı uludur. Tanrı uludur.**’ Bir demir tarakla eti kemiğinden sıyrılıyordu adamın. Artık bir şey duymuyordu.”⁵⁶³

“Birde Hama olayı var yaşanan. Ruslar Afganistan'da çağdaş zulmü zirvede tutmaya çalışırken, kuklası Hafız Esat aynı şeyi Hama'da denemektedir. 1982 yılında Hama bir harabedir. Bomba çukurlarına Müslüman kanı dolmuştur. En hüznün verici taraf da **ezanların** susturulması.

O sabah **ezan** sesi gelmedi camimizden

Korktum bütün insanlar bütün insanlık adına”.⁵⁶⁴

⁵⁶² Recep Seyhan, “Çiçekler Kes(miş)ti Selamı”, *Mavera*, S. 91, Haziran 1984, s. 47.

⁵⁶³ Nurhan Kemal, “Bir Kara Elde Ezilen Yürek”, *Mavera*, S. 149, Nisan 1989, s. 43.

⁵⁶⁴ Avni Doğan, “Korku ve Yakarıştan Çizgiler”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 67.

Buradaki tema çok önemlidir. Çünkü Müslümanlık bütün insanlığın tek kurtuluş yoludur. Şair, ezan sesinin kesilmesini bütün insanlar için üzünecek bir olay olarak görür.

Ezanın Müslümanlar üzerinde bir bütünleştiriciliği vardır. Tek yürek, tek ümmet olarak dinimiz bir Rabbimiz bir, yolumuz birdir. Ezan bir komuttur. Müslümanları az sonra Rableri huzurunda omuz omuza, saf saf durmaya çağırır. Tüm dünya Müslümanlarının kurtuluşudur. Müslümanlar birlik olduğunda Allah'ın yardımı elbette gelecek, Müslümanlar ve İslamiyet yeryüzünden silinemeyecektir. Yazara göre Müslümanların kurtuluşu ezanda saklıdır. Ezan “haydi kurtuluşa” nidalarıyla tüm Müslümanları âdetâ bir yeryüzü kubbesinin altında toplamaktadır.

“1918’de İslam ülkelerinin tamamı esir düşmüştü. Yeryüzünde bir tek İslam devleti kalmamıştı. İngilizlere göre, Müslümanlar ve İslamiyet yeryüzünden silinmişti. İşte bu kopukluk her alanda kendini his ettiriyor. Hacca giden Müslüman, sevap kazanmak için gidiyor. Fakat her sevabın ucunda dünya ve ahiret saadeti olduğunu anlayamıyor. **Ezan** ve kamette ‘**hayyelel felah**’ deniyor, yani **kurtuluşa gelin.**”⁵⁶⁵

Ezanın önemli bir fonksiyonu vardır. Vakti bildirme münasebetiyle kişiyi disipline etmesidir. Müslümanlar ezana kulak verdiği müddetçe rehavete daha az kapılır. Gününü beş zaman dilimine ayırmıştır. Planını programını namaz vaktine göre ayarlar. Zamanın nasıl geçtiğinden şikâyet eden insanların tersine, beş vakit ezan bir alarm gibi yapması gereken işleri kişiye hatırlatır. Günün yoğunluğunda olabilecek unutmaları ve vakit yanılmalarını engeller. Mustafa Ruhi Şirin bu durumu çocuk gözünden kuşların gün içindeki hareketlerine uyarlamıştır. Her ezan vaktinin doğadaki varlıklar üzerinde ayrı bir tılsımı olduğunu ima eden şair ezanla birlikte kuşların hallerini de birer birer tasvir etmektedir.

---

⁵⁶⁵ Hekimoğlu İsmail [Mehmet Okçu], “İslam Kültüründe Hacc Soruşturması”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 23.

“Cami, kocaman yeşil kuş

Minare, ipince kanatlı

Beyaz kuş olur

Kanat çırpırlar,

Ezan okunduğunda

Cami kuş, minare kuşu

Sabahı müjdeler

Günün ilk ezanı

Her yöne sessizce

Kumru, cin uçurur

Güneş minarenin ucunda.

Birazcık dinlenirken

Öğle ezanı dünyaya

Binlerce güvercin uçurur

İkindi ezanında,

Kâbe'den döner kuşlar

Ne kuş bilirler ne yaz

Kanat çırpırlar durmadan

‘Allah bir, bir Allah’

Gagalarında sevincin incisi

Teşbih taşları, yeşil, beyaz

Akşam kuşları, ezanı

Yuvalarında dinler

Günün beşinci ezanı okunurken

Mavi gök serinler,

Kuşların yuvalarına yıldız konar

Ezanların uçurduğu kuşlarla

Beş vakit namaz kılar,

Çocuk kalbimdeki kuş

Kuşum kanatlarını,

Ben ellerimi açarım

Birlikte dua okur,

Birlikte büyürüz biraz”⁵⁶⁶

Erdem Beyazıt'ta “Kuş Sayfaları” şiirinde sabah ezanında öten horozların ve akan suların kentteki hareketliliğinin gecedен sabaha geçişin habercisi ezanla olduğunu dile getirmektedir. Avni Doğan ise “kalk gidelim” ifadesiyle şiirine hareketliliği vermiş ve ardından da bu atağının sebebini söylemiştir. Doğadaki her canlıyı kuşatan kutlu emre yönelmek amacıyla kalktığını, buna sebep yeryüzünü yukardan kuşatan ezanların olduğunu dile getirir.

*“Kent horozla uyanır sularla gerinir zamana geçerken **ezanla***

Sayfalar sayfa olurken Kur'an'la

Herşey sebebe yönelecektir.

Ve beyaz iman çizer sesini”⁵⁶⁷

---

⁵⁶⁶ Mustafa Ruhi Şirin, “Çocuk Kalbimdeki Kuş”, *Mavera*, S. 106, Ekim 1985, s.33-34.

“Kalk gidelim

Ceylanlarla

Yeryüzünü yukarlardan kavrayan

Ezanlarla”⁵⁶⁸

Alaaddin Soykan şiirinin başlığı dışında hiçbir yerde ezan sözcüğünü kullanmamıştır. Ezan yerine sadece “ses” demiştir ama ezanın özelliklerini öyle başarılı bir üslupla anlatmıştır ki başlığı ezan diye seçmese de tarif ettiği sesin sıradan bir ses olmadığı ve ezan sesinin ne kadar mühim olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ezanın gerçeği beyan ettiğini, çağlar geçse de özünü kaybetmeyen bir çağrı olduğunu, bu ses uğruna başların koyulmasının gerekliliği gibi Soykan, ezan uğruna göze alınması gerekenleri ve ezanın işlevlerini şiirinde bir bir vurgulamaktadır.

“Yine başlangıcın güzel

Olacaktır yarının da

Ey gerçeği sırf beyan ses

Ne göğün mavisi solar

Ne o senin billur çağrın

Yoluna baş koyulan ses

Benim de alınlardan olsun

Alnım o yivli secdeli

Haykır bunu ey ayan ses

Kimbilir kaç yangın düşün

---

⁵⁶⁷ Avni Doğan, “Erdem Bayazıt’ın Şiirlerinde İnanç ve İmgelerin Konumu”, *Mavera*, S.112, Nisan 1986, s. 53.

⁵⁶⁸ Avni Doğan, “Yol”, *Mavera*, S. 111, Mart 1986, s. 34.

Gül karlılığını ünliyorsun

*Tınazı yelde gür **harman ses***

Ve yad elde bunca yıldır

Bengi sıla muştususun

*Ey yurt, sıla ve **vatan ses***

Söyle kulağına çağın

Ne hışım erdiğini vaktin

*Beklenen güne o **volkan ses**”⁵⁶⁹*

Cihan Tahirgil ve Hatice Yürekli'nin ezandan önce, namaza nasıl çağrıldığını ve ezanın nasıl vuku bulduğunu anlatımları dergide uzun uzadıya anlatılmaktadır. Aşağıdaki bilgiler ışığında Ezan-ı Muhammedî'yi her dinleyişimizde, peygamberimizin bir mesele olduğunda konuyu istişareye açarak herkesin fikrini alan ince fikirli ve mütevazı kişiliğini hatırlarız. Peygamberimizin Hz.Bilal'in ilk ezanı okuduğunda hamdü senâ ettiği gibi böyle bir peygamberin ümmeti olarak ezanın şükrü eda edilmelidir. Yine Allah Resulünün diğer dinlerdeki kavimlerin yaptıklarını taklit etmeyi şiddetle ret etmesinden, ezanın yankılandığı her tepede ezanların, İslam'ın şerefi ve Müslümanın kimliği olduğu sonucu çıkarılmalı ve bu ruhla ezana iştirak edilmelidir. Ezan ile ilgili bu hususlar Maverâ'da şöyle yer almaktadır:

“Hicret gerçekleşmiş Medine'de ilk Mescit yapılmıştır... Müslümanlar güven içinde Mescide gelerek namazlarını kılmaktadırlar. Zengin fakir bütün Müslümanlar omuz omuza Allah huzuruna gelmenin mutluluğunu yaşamaktadır. Mescidi Nebevide. Namazdan önce Müslümanlar Esselat... Esselat (Buyurun namaza.. Buyurun namaza) diye mescide çağırılmaktadır. Peygamber namaza davet için daha uygun bir çağrı şekli için Ashabla görüşmüştür. Görüşme sırasında

⁵⁶⁹ Alaaddin Soykan, “Ezan”, *Mavera*, S.127, Temmuz 1987, s. 47.

bazıları çanla Müslümanları namaza çağırmayı teklif etti. Peygamber o Hristiyanlara aittir diyerek kabul etmedi. Boru çalsak diyenlerin teklifini ise, Yahudilere has bir çağrı şekli olduğu için kabul etmedi. Yüksek bir yerde ateş yakma teklifi Mecusileri hatırlattığı için hoş karşılanmadı. Böylelikle Allah Resulü Müslümanların yaşama biçiminin hiçbir dine benzememesi gerektiğini Müslümanlara anlatmıştır.”⁵⁷⁰

“Sonunda, Abdullah bin Zeyd, namaza çağırılma konusunda bir rüya görüp, olanları Rasülullah' (s.a.v)'a anlattı. O da, sözlerini Bilal'e ezberletmesini istedi: 'Kalk, rüyayı Bilal'e öğret de okusun onun sesi gür ve güzeldir.'

Bütün bir çölü inleyen, harika sesiyle, müminleri huşu ile kılablecekleri namaza çağırıyordu Bilal, vakit, Allah'ın büyüklüğünü ve Hz. Muhammed (s.a.v)'in onun kulu ve resulü olduğunu haykırıyordu.

Bir sabah, namaz vakti Allah resulünü dalgın görünce, uyandırmak için 'Esselatü hayrun minennevm' (Namaz, muhakkak ki uykudan hayırlıdır) diye iki defa seslendi. Peygamberimiz (s.a.v), **Sabah ezanlarında** bunu da oku' buyurdu,”⁵⁷¹

Peygamberimiz döneminde ezana verilen bir önem de okunması için Allah resulü tarafından sesi çok güzel olan Hz.Bilal'e bu görevin verilmesidir. Rüyaı gören Abdullah bin Zeyd olmasına rağmen bu teklif ona yapılmamıştır. Allah'ın davetini verecek ses, insanların içini titreten billur gibi, heyecanlandıran, azimlendiren dirilişe geçiren gür bir ses olmalıdır. Günümüz toplumunda da bu kaideye uyulur. Sesi yanık güzel olanlara ezanı okuma ve Kur'an tilaveti üzerine çalışma teşvikleri yapılır, bir toplum içinde en güzel kıraati olan seçilir. Nitekim Hz. Bilal'in ve bu güzel sesli sahâbenin izinden gelenlerin mest eden ezanlarının güzelliğinden dergide şöyle bahsedilmektedir:

⁵⁷⁰ Cihan Tahirgil, “Bilal-i Habeşi”, *Mavera*, S. 125, Mayıs 1987, s. 47-48.

⁵⁷¹ Hatice Yürekli, “Siyah Kadının Oğlu”, *Mavera*, S. 153, Eylül 1989, s. 31.

“Bilal'in sesini duyan Müslümanlar koşarcasına mescide gelirler. Bilal'se **ezan** bittiğinde peygamberin hücreğine doğru eğilerek, Esselat ya Rasulallah diyerek onu imamete davet ederdi.”⁵⁷²

“Peygamberler atası, hanif dinin (tertemiz, katıksız) kurucusu ve Allah'ın dostu İbrahim Peygamber'in yurdu olan Urfa da ayrı ve özel kıymet ifade eden yerlerin başında gelir. Medine'de zuhur edip hâlâ devam eden müezzinlik, Bilâl-i Habeşî (r.a.) ile Şam'a naklolmuş ve oraya yerleşmiştir. Gerek müezzinlerdeki ve gerekse kimi dervişlerdeki yakıcı ses ahengi, Urfa'da Halilullah'ın mirası olarak sürüp gitmektedir.”⁵⁷³

1.2.6 HARAM

İslam'da haram denilince yasak kılınan her hangi bir şey veya bir fiil aklımıza gelmektedir. Allahu Teâlâ helal olanları tercih etmemizi, haram kıldıklarından uzaklaşmamızı ısrarla bildirmektedir. Allah'ın bu emri kulun elbette faydasıdır. Eğer bir şey Allah katında haram kılınmışsa o şey, her neyse kulun zararına olmasından ileri gelmektedir. Özünde kula faydası dokunan hiçbir şey, dinen haram sayılmamaktadır. Zaten genellikle yasaklanan durumlar bir yönüyle kulların zarar görmesini engellemek içindir.

Mustafa Özçelik kaleme aldığı şiirinde kul hakkına sebebiyet verecek belki çoğu kişi için basit gözükebilecek bir haramdan bahsetmektedir. Kulların ikilemde kaldığı harama girip girmeme konusudur bu. Veyahutta haram olanı nefsi istese dahi helal olanı tercih etmeme, insanların büyük bir imtihanı olmaktadır. İnsan nefsi, kendi menfaatine ters düşen bir şeyi kabullenmekte zorlanır ve o şey haram dahi olsa ondan kaçınmaz. Allah insanların bu zaafını bildiğinden harama yakınlaştıracak bazı şeyleri de haram kılmıştır. Burada amaç önlem almaktır. Kul Rabbine olan sorumluluklarını bilmelidir.

⁵⁷² Cihan Tahirgil, “Bilal-i Habeşî”, *Mavera*, S. 125, Mayıs 1987, s. 48.

⁵⁷³ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvuf ve Toprak(Coğrafya)”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 102.

Küçük büyük işlenen her haram, Allah'ın yasak kıldığı bir şeyi işlemektir sonuçta. Haramdan olacak her işte emre itaatsizlik vardır. Dolayısıyla haramlar gözümüzde küçülmemelidir. Şiire göre insanlar, haram işlemeyi ve başkalarının hakkına girmeyi daha küçük yaşlarda edinirler. Belki çocuk yaşlarda bilmeden oluşan kul hakkını gözetmeme, büyüyünce daha büyük kul hakkı yemeye dönüşebilir. Ebeveynler ağacı yaşken eğip, Allah'ın da bildirdiği gibi önceden önlem almalıdırlar. Her çocuk İslam fitratı üzerine doğar ama sonradan ebeveynlerinin din, terbiye, ahlak kurallarına göre şekil alırlar. Çocuklara bu olgunlaşma sürecinde neyin haram neyin helal olduğunu öğretmek farzdır. Şair şiirinde helallik almadan kiraz koparan çocuklara şaşırılmaktadır. Helalin haramın unutulduğu ve gelecek nesillere aşılanmadığı beldeye sitem etmektedir.

“Kitaplar dergiler daha bitmedi

Ve öğretemedi bana senin öğrettiğin gerçeği

Burada kimseler bilmiyor

Bir yaz öğlesinde mahalle çocuklarıyla

Komşu bahçesinden koparılan kiraza **haram** demeyi”⁵⁷⁴

Ahir zamanda helallerin bir bir terkedilip, haramların normalleştiği, helal lokma yiyenin ve faize bulaşmayanın neredeyse yok denecek kadar azaldığı kıyamet alametleri yaşanmaktadır. Peygamberimiz Veda Hutbesi'nde çok sevdiği ümmetine zamanın fitnelerinden ve günahlarından korunmaları için Kur'an'a ve sünnetlere sarılmalarını vasiyet etmiştir. Bu mirasa sahip Alaaddin Özdenören, peygamberin bıraktığı bu iki mirasa ümmet olarak riayet edilmediğinden yakınmaktadır. Günümüzde haramın güzel ve hoş gösterilmesine isyan etmektedir. Saydığı yasakların meşrulaştığında toplumda oluşan çirkin sonuçlarını da sıralayan Özdenören, toplumu helak olmaya sevk eden haramlardan kurtulmanın tevhid toplumunu inşa etmekle olacağını makalesinde savunmaktadır:

---

⁵⁷⁴ Mustafa Özçelik, “Erken Büyümüş Çocuklar İçin Şiir”, *Mavera*, S. 101, Mayıs 1985, Böl. 4, s. 22.

“**Haramlar** helal, helaller **haram** haline gelmiştir. İçkinin, faizin, zinanın, yalanın, rıyanın, rüşvetin, sahtekârlığın, karaborsanın, aldatmanın, normal tasarruf kabul edildiği bir anlayışla karşı karşıyayız. Dünün tevhid toplumu Kur'an ve nebevî hükümlerin değil de beşerî hükümlerin birer gerçek olduğuna inandırılmaya çalışılmaktadır. Huzur, güven, selâmet, inanç, adalet, fazilet, saygı, sevgi beldesi, zulüm, inkâr, rezalet, tahkir, tezyif, çirkinlik ortamına itilmektedir.”⁵⁷⁵

Ersin Gürdoğan gezi izlenimlerini anlatırken alışkanlık haline getirilen haramlardan bahsetmektedir. Daha doğrusu gereksiz ihtişam, israf ve benimsetilen malayani işlerin diğer dış ülkelere topluma kanalize edilmesi sonucunda, ülkelerin çöküşünü anlatmaktadır. İnsanları kolay elde edinilen, içinde alın teri olmayan servete sürükleyen faiz organları ve bankaları da topa tutmaktadır. Ülkelerin haram batağından kurtulması için haram para akışının toplumdan tamamen kesilmesi gerektiğini dile getirmektedir:

“Aslında kâğıt para bir büyü gibidir. Sonuçta hep büyücü kazanır. Büyücünün göz boyama aletleri banka ve sigortalardır. Ülkelerinizden önce bankaları temizleyin. İmam Malik'e göre yalnız banka değil, kâğıt para da **haramdır**.”⁵⁷⁶

1.2.7 HİCRET

Hicri takvimin başlangıcını sağlayan bu hadise İslam tarihinde Müslümanlar için çok önemli durumlardan biridir. Allahu Teâlâ'nın emriyle Hz. Peygamber çok sevdiği belde olan Mekke'den Medine'ye Miladî 622'de göç etmiştir. Fakat zalim müşriklerin yaptığı baskı, zulüm ve kötülükler, İslam ümmeti için hayırlara vesile olacaktır. İslam tarihindeki kardeşlik dini İslam'ın eşi benzeri olmayan, en güzel imtihanı Medine'de verilecektir. Elbette Mekke'de iken Müslümanlar azıklarından tutun da kıyafetlerine

⁵⁷⁵ Alaeddin Özdenören, “İnsana Bakış”, *Mavera*, S. 115, Temmuz 1986, s. 21.

⁵⁷⁶ Ersin Gürdoğan, “Karalama Defterinden” *Mavera*, S. 88, Mart 1984, s. 15.

kadar seve seve paylaşmaktaydılar; ama bu paylaşımlar, Ensar ve Muhacirin yakınlığı kadar olamamıştır. Evinden işine tüm varını yoğunu Muhacir kardeşlerine hibe eden Ensar'ın bu amellerine asırlar boyu gıpta edilecektir. Bu kardeşliğin doğumu, Ünlü ve Aktürk'ün şiirlerinde başlığıyla mısralara şöyle geçmiştir:

“Haydi muhacir kalk

Önce gider susuzluğunu

Sonra sevgiyle uyandır çocukları

Yüzlerinde yeni haberler uçuşan

Ve öğret onlara

Kelimelerin nasıl dizildiğini

Usta askerler gibi”⁵⁷⁷

“İbrahim'ce ateşe atılmadıkça

gülistan yoktur

Hızır aranmazsa bulunmaz

***Hicret** edilmezse*

*ne **Ensar** ne **Muhacir** vardır*

Bedir bize gelmez

biz Bedir'e gideceğiz”⁵⁷⁸

Malum peygamberimiz (s.a.v)'in Hz. Ebubekir (r.a) ile hicret'e çıktıkları sırada Hz. Ali (r.a), Peygamberimizin yatağında yatmaktaydı. Peygamber Efendimizin verdiği Mekke'de emanet dağıtımını görevini yerine getirdikten sonra Medine'ye daha geç bir zamanda Hz. Ali'nin hicreti gerçekleşmiştir. Çiçek'in makalesinde belirttiği gibi

⁵⁷⁷ Seyfettin Ünlü, “Güneş Donanmasına Bakışlar”, *Mavera*, S. 85, Aralık 1983, Böl. 4, s.36.

⁵⁷⁸ Y. Muhammed Aktürk, “Zamanı Anlatan Şiirler”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 44.

Muhacir ve Ensar arasında öyle sıkı kardeşlik bağları oluşmuştur ki bu uhuvveti Hz. Ali'nin gözyaşlarına boğulan feryadında bulabiliriz.

“Resulullah (s.a.v), **ensar** ve **muhacirin** arasında kardeşliği tesis edince, Hz. Ali ağlayarak ‘Yâ Resûlallah! Ashabı birbirleriyle kardeş ettiniz, beni kimse ile kardeş etmediniz,’ dedi. ‘Sen benim dünyada da ahirette de kardeşimsin,’ buyurdu.”⁵⁷⁹

Mavera’da hicret üzerine durulan hususlardan biri hicretin sadece somut olarak düşünülmemesidir. Bu büyük hadiseden çıkarılacak sonuç bir yerden başka bir mekâna Allah yolunda yapılan göç değildir sadece. Eğer Allah karşıtı bir belde, Müslümanı Allah yolunda ilerlemekten alıkoyuyorsa; mekânda hicret sağlanmalı ama bu durum eyleme dönüşüp göç sağlanamıyorsa bu kez de alıkoyan fikirlerden hicret edilmelidir. Allah Bakara Sûresi’nde Müslümanları “onların dinine siz uymadıkça sizden razı olmazlar.”⁵⁸⁰ diye uyarmaktadır. Dolayısıyla Müslümanlar, İslam itikadî dışında hiçbir fikre boyun eğmez. İşte burada Ekrem Sağıroğlu’nun makalesinde bahsettiği hicret gerçekleşir. Fikren batıl, Allah’ın bize seçtiği din olan İslam’a karşı tüm fikirleri kalbimizden, beynimizden atmak, bu düşüncelerden sıyrılmak, hicret etmektir.

“Kâfirlerle ihtilâttan kurtulmak ve küfür alâmetlerini terk etmek, bilfiil ve tam olarak mümkün olmayınca, hiç değilse kalben uzaklaşmak, kâfirleri ve beğendiklerini kalpten çıkarmak gerekir ki, buna bir nevi ‘**hicret**’ demek mümkündür. Resûlullah’ın, ‘münkeri önlemek’ için vasıta olarak emrettiği ‘el, dil ve kalp’ faktörlerinden sonuncusu, yani ‘kalp ile buğz’ emri de imanın en zayıf derecesi olmasına rağmen- bunu ifade etmektedir.”⁵⁸¹

Bu durumu Atasoy Müftüoğlu, Sağıroğlu’nu başka bir yönden destekleyerek yorumlamaktadır. Müftüoğlu hicretin ne olduğuna değil ya da somut, soyut hangi şekilde yapılacağına değil, neden hicret edildiğine odaklanmaktadır. Yazara göre Allah

⁵⁷⁹ Yakup Çiçek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.30.

⁵⁸⁰ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Bakara Sûresi, Ayet 120.

⁵⁸¹ Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani’nin Mektubatında Küfre Dair Görüş ve Hükümler” *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 177.

yolundan taviz vererek yaşanmayacağı gibi, her Müslümanın Allah'ın buyruklarına ters düşmesi ile yüzleşmesi doğrudan hicreti gerektirir. Müftüoğlu'na göre 622 yılındaki bu hadiseden nesilden nesile çıkarılacak ders; hiçbir zaman Allah'ın emirlerinden ödün veren bir yaşayış biçimine zorlamada boyun eğmenin mümkün olmamasıdır. Müftüoğlu hicretin unutulmuş anlam ve mahiyetini şu şekilde özetlemektedir:

“**Hicret**, müşrik bir toplumda Müslümanların karşılıklı ödümler almak ve vermek suretiyle içiçe yaşayamayacaklarının en açık kanıtıdır. Müslümanların müşriklerle iyi geçinmenin yollarını aradıkları, müşriklerin imkân ve vasıtalarına ihtiyaç duydukları, müşrikler eliyle belirlenmiş standartlara tabi kılındıkları günümüzde **Hicret** bütün boyutlarıyla bir bilinç halinde algılanmak durumundadır. Seçimlerini, yalnızca Allah için ve O'nun paylaşılma kabul etmez hükümleri için yapmış bulunan Müslümanlara **Hicret** Allah'ın bir bağıdır. **Hicret** aziz bir emanettir ve bir ibadettir. **Hicret**, Allah'ın şerefli dini uğrunda, içtenlikle yüklenilmesi gereken, sonunda haysiyet ve özgürlük olan, zahmetli ve meşakkatli bir eylemdir. **Hicret**, Müslümanlara müşrik bir toplum yapısı ile karşı karşıya bulunmaları halinde izleyecekleri bireysel ilişkileri, izleyecekleri toplumsal ilişkileri tartışmaya ihtiyaç bırakmayacak bir biçimde ve bütün boyutlarıyla öğütlenmektedir.”⁵⁸²

Cemil Çiftçi ise hicreti farklı bir boyuta taşımıştır. Yazara göre Kâfirlere karşı savaşta çarpışma sonucunda ölmek de bir hicrettir. Çiftçi'nin kurduğu bağlantı incelendiğinde bu, bir kula nasip olabilecek en büyük ve en sevaplı hicrettir aslında. Bu dünyadan göç belki sıradan bir şeydir; ama niyetine kâfirlerden uzaklaşmak, onların küfrünü uzaklaştırmak alınınca bu hicret ulvi bir amaca hizmet eder ve beyaza bürünür.

---

⁵⁸² Atasoy Müftüoğlu, “Tevhid Toplumu İçin”, *Mavera*, S. 105, Eylül 1985, s. 6.

“Ölüm kaçınılmaz bir olaydır artık. ‘Lanetlenmiş bir kavme karşı’ savaşmak ve bu kavgada yer almak ‘beyaz bir ölüme **hicret** eylemek’ tir.”⁵⁸³

Çiftçi’nin hicreti, beyaz kelimesinin taşıdığı pozitif manalarla iyi, güzel, makbul olan, sonunda aydınlık ve nur olan bir ölümlle başlayacak bir hayata çıkmaktadır. Bir nevi bu ulvi hicret ahiret hayatındaki yukarıda olması muhtemel güzelliklerle ödüllendirilmiştir.

Allah, hicretin gerektiği durumlarda yapılması halinde ahirette ve dünyada mükâfatını karşılıksız bırakmamıştır. Hicretin her türlü ferahlığı ve genişliği beraberinde getireceğini ayet-i kerimesinde bildirmektedir.⁵⁸⁴ *Mavera* dergisi, bir yandan hicretten kaçanları kınarken bir yandan da hicrete maruz kalan Müslümanları teselli edencesine hicreti övmektedir. Hicretin belki şer gibi görünen yanında iyiliğin, güzelliğin, ve alınacak ecirlerin düşünülmesini öğütlemektedir.

“**Hicret** her zaman bir kurtuluştur, kurtuluşu isteyenler için. Bilindiği gibi Peygamberimiz Efendimizle Hicret etmeyip Mekke’de kalan, imanlarını açıkça izhar etmedikleri için, müşriklerle bir arada görünen Müslümanlar Kur’an-ı Kerim tarafından takbih edilmişler ve nefislerine yazık eden kimseler olarak anılmışlardır. Görüldüğü gibi imanı izhar etmeksizin müşriklerle bütünleşmek günah ve azabı gerektiren zelil bir duruma düşürmektedir insanı.”⁵⁸⁵

“Yine de Allah’tan ümit kesilmez! O çok yücedir. Kim Allah yolunda **hicret** ederse yeryüzünde gidecek, barınacak birçok yerler bulur, genişlik de bulur. Kim evinden, Allah’a ve Onun peygamberine **muhaçir** olarak çıkıp ta sonra kendisine ölüm yetişirse, muhakkak ki onun mükâfatı Allah’a düşmüştür. Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir, diye teselli buluyordum.”⁵⁸⁶

⁵⁸³ Cemil Çiftçi, “Beyaz Bir Ölüme Hicret Eylemek” *Mavera*, S. 119, Kasım 1986, s. 38.

⁵⁸⁴ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Nisa Süresi, Ayet 100.

⁵⁸⁵ Atasoy Müftüoğlu, “Tevhid Toplumu İçin”, *Mavera*, S. 105, Eylül 1985, s. 7.

⁵⁸⁶ Meral Maruf “Hicret Günleri: Dullar Kampı”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, Böl. 3, s. 53.

1.2.8 İMAN

Sözlükte iman kavram olarak “kişinin Allah’ın varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip dil ile söylemesidir.”⁵⁸⁷

“Yeis (ölürken yani ümitsizlik) halinde inanmak merdud, taklidî durumdaki iman ise makbuldür.”⁵⁸⁸

İnsanoğlunun bilimle uğraşması, araştırması, keşfetmesi Allah katında desteklenmektedir. Allah (c.c.) çoğu ayette “akletmez misiniz”, “düşünmez misiniz” ifadelerini kullanır. Allah’ın yeryüzünde çeşit çeşit yarattığı her şeye; en son teknoloji ve bilgimizle dahi idrak edemeyeceğimiz ilimleri vardır. Allah “Ben bir hazineydim bilinmek istedim”⁵⁸⁹ buyurur. Başka bir ayette “okyanuslar mürekkep ağaçlar kalem olsa yine de yaz yaz ilmim bitmez”⁵⁹⁰ buyuruyor. Allah’ın dediklerine baştan teslim olan bir kul, yazmakla bitmeyecek bu ilmi kendi aklî melekeleri yetmese ya da ulaştığı güncel bilimlerle keşfedemese dahi doğru ve gerçeğin bilgisine ulaşmıştır. Tasdik ettiklerinde hiçbir hata yoktur ve bilimsel alanda da doğru yoldadır. Bu durum Maverâ dergisinde şöyle geçmektedir:

“**İman**, akla dayanan tabii bilimlerle uğraşırken, akla nazaran daha geniş bir bilgi yarıçapına sahip olduğundan, bizi hata yapmaktan korur. Zira **iman** sayesinde bize açılan bilgi ufku, tabii bilimlerinkinden kıyas edilemeyecek derecede geniştir.

Ancak **iman** ile yoğrulmamış ham akılların, Kur'an gerçeğini anlayamadıkları ve kavrayamadıkları bu gerçek karşısında, metotlarını

⁵⁸⁷ *Dini Terimler Sözlüğü*, MEB Yayınları 2009, s. 167.

⁵⁸⁸ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları 2009, s. 308-309.

⁵⁸⁹ Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut 1351, C. 2, s. 132.

⁵⁹⁰ *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Lokman Sûresi, Ayet 27.

eleştirmeleri gerekirken, ‘bilimselliği’ batıl inanç halinde softaca vurguladıklarını görmekteyiz.”⁵⁹¹

İman ikiye ayrılır. Birincisi icmalî imandır. Amentü esaslarına iman etmekle, Allah’ın elçisinin tüm tebliğ ettiklerine inanmak ile kazanılan imandır. İkincisi tahkikî imandır. Kur’an’da ve hadislerde bildirilen tüm imanî, gaybî meseleleri ve emirleri inceleyip araştırarak iman etmektir. Tahkikî imana sahip müminler dinimizde övülmektedir. Daha yüksek derecede bir imana sahip oldukları vurgulanmaktadır. Kullar için icmalî imanı tahkiki imana dönüştürmek tavsiye edilmektedir. Öte yandan bilimsel çalışmalar, İslam’a teslim olmuş bir kul için ancak bir teyit mahiyeti oluşturmakta ve *Mavera* dergisinde de belirtildiği gibi, tahkikî imanı kazanmasına aracı olmaktadır.

“Tabiata ait bilgiler (fizik, kimya, biyoloji vb.) sizin inancınızı güçlendirmeye yardımcı olacaktır. Soyut bilimler veya bilgiler (cebir, geometri) kavrayış sınırlarınızı genişletecektir.

Burada şu nüansa dikkat etmeli: Siz, öğrendiğiniz bilgilerden hareket ederek, o bilgileri çıkış noktası itti haz ederek teslim olmadınız, Allah’ın lütuf ve bahşettiği hidayetle mümin oldunuz, ama mümin olduktan sonra tabiat, eşya, insan hakkında edindiğiniz bilgiler imanınızı ‘tahkiki’ kılma yolunda size yardımcı oldu. Bir kez **iman** ve bilgi hususunda bu düzeye erişince ferasetle bakma melekesini kazandınız demektir.”⁵⁹²

Allah’ın sürekli insanoğluna hitaben söylediği “akletmez misiniz?” ifadesinden yola çıkarak insanın belli bir kavrama kapasitesinin olduğu anlaşılmaktadır. Doğru, iyi ve güzel olan imana ulaşmak için, akıl büyütecisi ile, geldiğimiz imtihan dünyasına bakmak ve akıl kapasitemizi gücümüz yettiğince zorlamak her kula farzdır. Kişinin idrak mekanizmalarını cüz’î iradesiyle çalıştırdığı takdirde imanını tahkikî hale

⁵⁹¹ Ersin Gürdoğan, “Karalama Defterinden” *Mavera*, S. 88, Mart 1984, s. 12.

⁵⁹² *Mavera*, “İlmi Aşan İrfan”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 12.

getirmesi mümkündür. Maverâ, tahkikî imanı elde etme yolunda bazı tavsiyelerde bulunur. Bu tavsiyelerden en önemlisi Allah'ı tefekkür etmektir. Başka bir deyişle Allah'ın esmâsının yansıdığı kâinata akli ile bakmaktır:

“Vahiy yoluyla bildirilen ilâhî gerçek ise, Peygamberler aracılığı ile insanlara bildirilen en üst düzey gerçektir. İnsan genellikle bu gerçekler düzeyinin tamamını kavramaya müsait bir şekilde yaratılmıştır. Ancak bu gerçeklerin kavranması, kişinin bunları kavramaya hazır ve gönüllü halde bulunmasını gerektirir. Kışı Erzurum'da geçirmek, Tabiat bilimlerinin öğrenimini yapmak ve **iman** ve itikat ilkelerine sarılarak ibadet ve tefekküre dalmak!

Görülüyor ki, gerçek düzeyi yükseldikçe, gerçeğin kavranabilmesi için tefekkür yanı beyin imkânlarının kullanılmasına olan ihtiyaç da artmaktadır.”⁵⁹³

Osman Bayraktar “İman ve İnsan “adlı makalesinde insanın yaratılışı gereği kendi kapasitesini kullanarak Rabbini bulabileceğini ve iman ile şereflenmesinin zor olmayacağını vurgulamaktadır. Bayraktar, bunun için insanı fizik, kimya ve biyoloji gibi bilimlerle tabiatı tefekküre yönlendirmez. İnsanın sadece kendi yaratılışını incelemesi yeterlidir. Nitekim ilk nazil olan Alak Sûresi'ni hatırlayacak olursak Allahu Teâlâ'da insanın yaratılışını bize haber vermekte ve kullarını büyük bir tefekküre sevk etmektedir. Yıllar önce Allah'ın bildirdiği yaratılış mucizesi, insanın anne karnı şekil ve anatomisi günümüzde tıbbın ilerlemesiyle bizzat görebileceğimiz bir imanî hakikate dönüşmüştür. Osman Bayraktar'ın imanımızı artırmak için söylediği ifadeler dergide şu şekilde geçmektedir:

“**İman**, içimizde kurulu dünyanın farkına varmak, bunun Yaratıcı ile ilgisini kurmak ve bütün bunları ikrar ve ilan etmektir. Vahiyden habersiz de olsa bu tanımlamayı yapabilmesi için gerekli bilgi insana doğal olarak verilmiştir. Çünkü bizzat insanın yaratılışı bu tanımlayabilmesini mümkün kılan önemli bir

---

⁵⁹³ Halit Ziya Kuyumcu, “Beyin ve Bilgi”, *Mavera*, S. 98, Şubat 1985, s. 37-38.

işarettir. Bu nedendir ki, insanın macerasında iman hep asil, inkârsa hep arizi olmuştur”.⁵⁹⁴

İbrahim Sadri göçer toplumların yaşama biçimleri gereği yerleşik hayat süren bireylere göre daha kuvvetli bir imana sahip olduklarını dile getirmektedir. Bire bir tabiatla ve Allah tarafından sunulan ikramlarla iç içe olmaları onları daha çok tefekküre ve “gönülleri arı” kılınmış kimselerin imanına ulaşmaya sevk etmiştir. Mısralarda ahilerin, her şeyin vereni olarak doğrudan Rablerini gördüklerinden bahsedilmektedir ve bunun sonucunda imanın gerçek sahipleri oldukları “iman hep onlarda” ifadesiyle dile getirilir.

“ ‘Ahiler çadırımızı kimin yününden besleriz’

— ‘sürümüzün’

— ‘Ahiler, kimin sütüyle beslenir serpiliriz’

— ‘sürümüzün’

— ‘Ahiler, kimdir sattığımız baharda’

— ‘sürümüz’

— ‘Ahiler, ne nankörlük... **Kimdir yaratan koyunu**’

Rahman'a secde etmek için böyle de başlayabiliyorlardı gönlü arı kılmaya. Bu sadece bir yoldu ama...

...Yüzyıllar.

Hep aynı adımları.

Yenilen aynı giyilen aynı koyun aynı

gülümseme aynı hüznün aynı hüznün

---

⁵⁹⁴ Osman Bayraktar, “İman ve İnsan”, *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s. 16.

göç hikayesi, değişmemiş yol aynı

insanlar aynı namazlar aynı

Rahman bir.

Niyaz aynı.

Dağlar aynı.

Yüzyıllar.

(Unutmuş olmalıyız)

Hatunları sağ yanlarında devletleri, hep.

Bebeler sevinç topu, onlar da hep.

İman *hep onlarda, hep. hep. hep.*”⁵⁹⁵

Öte yandan Miyasoğlu, Necip Fazıl’ın şiirini icmalî (taklidî) ve tahkikî imanla yazılanlara göre iki kategoride ele almıştır. Gerçekten de şiirlerine yakın okuma yapıldığında şeyhi ile karşılaşmadan önce yazdıkları, üstadın kaleminden olduğu için yine güzeldir belki; ama müritlik ateşiyle yazdığı şiirler okuyucunun ruhuna da çektiği çileleri nakşedecek güzelliindedir. Necip Fazıl’ın şiirinde iki dönemin mısraları arasında basitten karmaşığa, somuttan soyuta bir geçiş vardır. Kaleminin tahkikî imana kavuştuğu dönemlerde sevenlerini ruhî gaybî âlemlere götüren tefekküre daldıran bir ahenk ve kelime seçimine sahip olduğu aşikârdır.

“Çile’de bu çok başka bir tona ulaşır. Çünkü şair ‘bir şeyhe varmıştır’ artık :

Bildim seni ey Rab, bilinmez meşhur! Biricik meselem, Sonsuza varmak...

Necip Fazıl, ilk gençlik şiirlerinde görülen taklidî imanın ifadelerinden yıllarca sonra, şahsiyetini oluşturan unsurlarla tecrit kabiliyetinin hidayetle ulaştığı noktada, tahkikî imanla müthiş bir şiire ulaşır.”⁵⁹⁶

---

⁵⁹⁵ İbrahim Sadri “Göçer Güzellemesi”, *Mavera*, S. 97, Ocak 1985, s. 45-46.

İmanın iki önemli dayanağı vardır. İlki kelime-i şehadet ve amentü esaslarını kalp ile tasdik etmektir. Zaten kişi kalp ile tasdik etmediği sürece iman gerçekleşmez. İkincisi ise kalp ile tasdik ettiklerini diline taşıması ve dil ile ikrar etmesidir. Bu iki dayanaktan sadece ilki gerçekleşmediği takdirde dinimizde kişi münafık kabul edilir. Münafıklar, kalpten inanmadıkları halde dilleriyle çevresini aldatmak için “inandık” derler. Tam tersi İslam tarihindeki örneklerde de mümkündür. Kişi peygamberin getirdiklerinin doğru olduğunu kalpten bilmesine rağmen putperest kabile reislerinin kınamalarından korkup dil ile imanını ikrar etmeyi gerçekleştirilmeyip Allah resulünün tebliğine ortak olmayanlar da olmuştur. Gerçek kabul gören bir imana sahip olması için kişinin hem kalp hem de dil ile tasdik ettiği bir amentüsünün olması elzemdir. Aşağıdaki metinde Atasoy Müftüoğlu, bu iki dayanağın üzerine inanç esaslarının davranışlara yansımaları ile imanı soyutluktan çıkarmayı istemektir. Müftüoğlu’na göre kişinin imanının gereklerini bizzat kişide gözlemlenmesi ve inanç esaslarının ete kemiğe bürünüp toplumda canlı bir örnek teşkil etmesi bireyin imanının perçinlenmesine işarettir.

“**Amentü** yalnızca dillerde tekrar edilmek üzere değil, zihinlerde, gönüllerde ve davranışlarda tekrar edilmek ve hayat bulmak üzere vardır. **Amentüyü** hayatının vazgeçilmez ilkeleri olarak somutlaştıranlar için, hiç bir durumda zillate katlanmak yoktur. Rabbimiz razı ve hoşnut olduğu yolları bütün kolaylıklarıyla önümüze açmış, şeytanî ve cahilî yolları ise kapatmış bulunmaktadır. Dillerimizdeki ikrarı, davranışlarımızdaki ikrarla bütünleştirmiyorsak, bilelim ki **amentü** soyut bir inanış manzumesi olarak kalacaktır.”⁵⁹⁷

“Amentü sözle söylenenler değildir, gerçek **iman** tahkiki olandır. Bilerek, düşünerek, yaşayarak olandır. Amentüyü ayne’l yakîne çevirebilmek önemlidir. İlk

---

⁵⁹⁶ Mustafa Miyasoğlu, “Necip Fazıl’ın Şiiri”, *Mavera*, S. 102, Haziran 1985, s. 36.

⁵⁹⁷ Atasoy Müftüoğlu, “Tesbih ve Tenzih Ederek”, *a.g.d.*, S. 102, s. 15.

İslam toplumuna bakınca ne kadar net görünüyor; Sahâbe şeksiz şüphesiz, bilinçle gayba, ahirete inandığı için ‘hayat iman ve cihattan ibarettir’ düsturunu yaşamışlardır.”⁵⁹⁸

İman eden kişiye Allah’ın nuru görünür. Kâinattaki esrar perdesini imanî mertebesine göre aralar ve hakiki gerçekliği bulur. Dünyanın bir imtihan yeri olduğunu keşfe çıkar. Dünyaya geliş amacının çoktan farkına varmıştır. İmanı olduğundan başına gelecek musibetlere isyan etmez, Allah rızasını kazanmanın yolunu arar, helal yollardan dünya nimetlerinden zevk almaya ve Rabbine elinden geldiğince şükrünü göstermeye çalışır. İmanın kişiye saymakla bitiremeyeceğimiz faydaları vardır. En zaruri olanı ise belki çok günahkâr olup cehennemden en son çıkacak Müslüman bile olsa, eninde sonunda varacağı yerin cennet olmasıdır Allah’ın izniyle. Maverâ dergisinde de çeşitli yazarlar iman eden kişinin kazançlarını ve imanlı kişilerde görülen halleri sıralamaktadırlar. İnsanı, Mevla’sına kul yapan imanın kazançları, iman ehline kattığı farklı güzellikleriyle şöyle sıralanmaktadır:

“Buna karşılık **iman** eden kişi bu karmaşıklıktan, çelişkilerden kurtulur.

Hayatî anlam ve amaç kazanır. Hedefleri berraklaşır. Sisteme ulaşır düzensizlikten. Yine Şeriatî'nin ifadesi ile, ‘Muvahhid dünya görüşünde insan yalnız bir Güç'ten korkar, yalnız bir Hakim'in önünde hesap verir. Yalnız bir kibleye yönelir, yalnız bir kaynaktan bir şeyler umar. Bundan gayrısı yanlış ve boşunadır. Bundan gayrı nereye yönelmişse, nereden ummuş, korkmuş, ve beklemişse hepsi boşunadır. Tevhid, insana hürriyet ve vekar bağışlar. Yalnız O'na kulluk etmek, insanın bütün yabancı güçlere başkaldırması, bütün utanç verici korku ve tamah zincirlerini kırması demektir.”⁵⁹⁹

“**İman** dediğimiz şey...

⁵⁹⁸ Mehmet Çağlar, “Siyer”, *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s.27.

⁵⁹⁹ Mehmet Çağlar, “Siyer”, *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s. 26.

İnsanı zulmetten nura çıkararak, esfel-i sâfilin'e inmekten koruyup ahsen-i takvim üzere bulunmasını sağlayan bu **îmân**...”⁶⁰⁰

İman-küfür ilişkisi dergide işlenen temalar arasındadır Divan edebiyatımızda da bu birbirinin tam zıttı olan iki mefhum beyitlerde birbirinin ardınca kullanılmaktadır. *Mavera* dergisinde gazel ve eski edebiyata ait beyitlerin az yer alması nedeniyle iman küfür mefhumu daha farklı ele alınmaktadır. İman, özünde küfürden uzak durmaktır. Küfür ve imanın birbirinden kesin çizgilerle ayrılan ekseninde imanı küfürden korumaya çareler gösterilir. Peygamberimizin hadislerinin ışığında ve İmam Rabbani'nin özlü sözleri doğrultusunda küfür ehli olana muhabbet ve ülfet göstermenin imanı zayıflatacağına dair bilgiler sunulmaktadır:

“Yine Büyük İmam'ın sözlerine dönelim:

‘Allah'ın ve Resulünün düşmanı olan kimselerle karışık durmak cinayetlerin en büyüklerindedir. Bu düşmanlarla karışık durmanın, onlarla arkadaşlık etmenin en azından zararı.-Şer’î hükümlerin icrasındaki kuvvete zaaf ve gevşeklik hâsıl olmasıdır...

Kaldı ki, Allah'ın düşmanlarına karşı sevgi gösterisi ile ülfette bulunmak, Allah'ın düşmanlığını, Resul'ünün düşmanlığını çeker.

Böyle bir uygunsuz insan sanır ki, kendisi Müslümandır, Allah'a ve Resul'üne **imanı** vardır. Ama bilmez ki, bu gibi kötü ameller kendisinden **iman** nimetini giderir.’”⁶⁰¹

Mavera'da iman, şairlerin mısralarını sık sık süsledikleri kavramlar arasında yerini almaktadır. Muhtemelen iman önemine binaen dergi sayılarında gerek terim olarak gerekse dindeki en ince ayrıntılarına kadar yayılım göstermektedir. Şiirlerde kullanılan iman kavramı genel olarak ümit var eden bir olgu olarak karşımıza çıkar.

⁶⁰⁰ Ekrem Sağıroğlu, “İmamı Rabbani'nin Mektubatında Küfre Dair Görüş ve Hükümler”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 176.

⁶⁰¹ a.g.m, s. 174.

İman sayesinde hep bir şeyler ya gerçekleşmiştir ya da gerçekleşmesi an meselesidir. İmanın olduğu yerde karamsar fikirlere ve umutsuzluğa yer yoktur. Halk dilindeki bir tabirle “Allah’tan ümit kesilmez”, kaidesinde olduğu gibi şiirlerde yeise kapılmak iman ehline yakıştırılmamaktadır. Hakikatte de iman gücüyle en zor güçlükler aşılmaktadır. İman edenler üzerinde Allah’ın yardımı eksik olmamaktadır.

*“Sarsıntı ne kadar büyük, yıkım ne denli ağır olursa olsun **inanç** bir sığınaktı.*

Ey damarlarımızda donan buz yüklü heykeller beldesinden

Yıkıntılar sonrası sarındığım şefkat anası.

Şimdi siz taşıyorsunuz müjdenin kurşun yükünü

Çatlayacak yalanın çelik kabuğu

*Sizin bahçenizde açacak **imanın** güneş yüzlü çocuğu...*

...Herşey sebebe yönelecektir

*Ve beyaz **iman** çizer sesini*

Tamamlar kavisini

Sebeb Ey

Son söz. ”⁶⁰²

1.2.9 MÜSLÜMAN

Müslüman her yaptığı iş ve harekette belli bir gayeyi amaç edinmiştir. Bu gaye her şeyin Allah’ın rızasına uygun olup olmamasıdır. Müslüman, hiçbir işini rastgele yapmaz; çünkü ahirette yaptıklarından sorguya çekileceğini bilir. Her toplumun belli kültür özelliklerinin olduğunu düşünürsek, Müslüman yüksek ahlakî kültüre sahip kimsedir. O, Allah’ın yarattığı hiçbir varlığı incitmez; Yaratan’dan ötürü yaratılana

---

⁶⁰² Avni Doğan, “Erdem Bayazıt’ın Şiirlerinde İnanç ve İmgelerin Konumu”, *Mavera*, S.112, Nisan 1986, s. 52.

karşı sevgi besler; her hissiyatında ölüm sonrası hayatına uygun davranışları irade eder. Müslüman, aklını kullanarak bu dünyada ahiret sermayesini biriktirerek yaşayan bir bireydir.

Rasim Özdenören'e göre Müslümanca hayat tarzı oluşturan en önemli faktör Müslümanın ölümden sonraki geleceğini basiretiyle görebilmesidir:

“**Müslümanın** yapıp etmelerinin arka planını ölüm ve öte dünya fikrinin oluşturduğunu söylersek onun bariz bir vafına temas etmiş oluruz. **Müslümanı**, başka 'kültürlerin insanından ayıran belli başlı farklılıklardan biri, onun yapıp etmelerini, ölümü ve öte dünyayı göz önünde bulundurarak dışlaştırmasında görülür. O, yalnız kendisinin değil, bütün evrenin gün gelip vadesi dolunca, kendisine tanınan mühlet bitince, şimdi içinde yaşadığı dünyanın ölçüsüyle 'fena' diye adlandırılan, onun gözünde ise 'beka'nın ta kendisi olan yeni bir âleme geçeceğini kabul eder.”⁶⁰³

Müslüman fedakârdır; yeri geldiğinde çoğunluğun zıddına, bu dünyasına ahiret dünyasını tercih eder. Müslümanın bu özelliği Maverâ yazarları tarafından ele alınmaktadır. Dünyalık bir mesele için Allah'ın dediklerini arka plana atan Müslümanlar, dergide âdetâ topa tutulmaktadır. Müslümanı Müslüman yapan unsur, Allah'ın birliği ve Resulün bize getirdiklerini kabul etmesinden ileri gelir. Bu kabul sadece dille olmayıp gerektiğinde tüm güçlüklerle katlanabilmektir. İslami bilinç oluşturabilmek adına, elimizi İslam adına taşın altına koyabilmek gerekmektedir. Günlük ifadelerimizdeki ”Elhamdülillah Müslümanız” sözünü bir replik olmaktan çıkarmak, tam şuurlu birer Müslüman olmak bireyin dünyaya asıl geliş amacı olarak gösterilir:

“Demek ki, İslami bilinç sözüne değindiğimiz bağlamda, bildiğini yaşamaktan başka bir anlam yüklemiyoruz. Bu durumda, kendisine **Müslümanım** diyen bir kimse

---

⁶⁰³ Rasim Özdenören, “Müslüman ve Müslüman”, *Maverâ*, S. 120, Aralık 1986, s. 2.

yürürlükteki kültür ortamını, bildiğini yaşamaya engel diye görüyorsa, ona kalbini bir kez daha yoklaması tavsiye edilecektir.”⁶⁰⁴

“Tabii, ben 1984 yılında **Müslüman** olur olmaz önce tiyatroyu bıraktım. Bir yandan ibadet etmek, bir yandan da akşam sahneye çıkıp olur olmaz laflar söylemek bana doğru gibi gelmedi”⁶⁰⁵

“Çoğunluğun yaptıklarını yapmak zorunda değilim diyebilme cesaretini ve liyakatini yalnızca **Müslümanlar** gösterebilir. Günümüz dünyasında geçerli olan şeylerin insan için önemi ve değerini araştırma fırsatı da yalnızca onların elindedir. **Müslümanların** doğruyu gözetme ve hak bilir olma sorumlulukları, hem kendilerini sürüye kapılma felaketinden korumaktadır.”⁶⁰⁶

Müslümanın rahat edeceği mekân dünya değildir. Bir insan imtihanda iken nasıl rahat olabilir ki, hep korku ve ümit arası bir süre geçirir. Sınav bitene kadar çilesini çekecektir. Dünya Müslümanları da Mekke döneminden başlayan bir süreçle hep horlanmış, ötelenmiş ve ezilen kesim olmuştur. Her ne olursa olsun doğru bildiği davalarından vazgeçmemişlerdir. Dergide Müslümanların hak yolda yaşadıkları eza ve cefalar okuyucuyla çarpıcı bir şekilde paylaşılmıştır.

“Bugün "köle" statüsünde değil mi **Müslümanlar**. Hiçbir ülke ayırımı yapmaya gerek yok. Üstelik bunun bilincinde olmamız meselenin özünü değiştirmez, ama bizim sorumluluğumuzu ve yükümüzü ağırlaştırır.”⁶⁰⁷

“Sonra Lübnan... **Müslüman** dünyanın kanlı hatıralarından biri. Bir kerbela daha... Ve **Müslümanlar** uzakta...”⁶⁰⁸

⁶⁰⁴ Rasim Özdenören, “Müslüman ve Müslüman”, *Mavera*, S. 120, Aralık 1986, s. 4.

⁶⁰⁵ Müştehir Karakaya, “Ulvi Alacakaptan’la Tiyatro Üstüne Kırk Beş Dakika”, *Mavera*, S. 143, Kasım 1988, s. 51.

⁶⁰⁶ İlyas Yalvaç, “Sabır Sebat Yazıları”, *Mavera*, S.151, Temmuz 1989, s. 17.

⁶⁰⁷ İsmail Killoğlu, “Vaktüzre”, *Mavera*, S. 140, Ağustos 1988, s. 4.

⁶⁰⁸ Avni Doğan, “Korku ve Yakarıştan Çizgiler”, *Mavera*, S. 129, Eylül 1987, s. 67.

“Afganistan’da her gün ölenler, canını feda edenler Hristiyan değil, **Müslümanlar**. Bakın, bütün bir dünya basını siyonist basın eğer bu öldürülenler **Müslüman** olmasa yaygarayı basar ve insanlık havarisi kesilirlerdi.”⁶⁰⁹

1.2.10 MÜMİN

Allah’ın varlığına ve birliğine iman eden ve Resulünün getirdiği tüm bilgileri şartsız, koşulsuz kabul eden kişiye mümin denir. Kişiler Allah’ı ve peygamberini tasdik edip etmeme durumuna göre temel olarak ikiye ayrılır. Müminler, inananlar olarak ya doğrudan ya da günahlarının cezasını çekmesiyle eninde sonunda cennete gideceklerdir. Fakat kâfirler, ahiretteki hayatlarında cehennemi yurt edineceklerdir. Sonuç olarak mümin bir kişi için ise bu durum söz konusu değildir. Hiçbir mümin ebediyen cehennemde kalmayacaktır.

“Eğer Müslüman olduysa kurtulmuştur. Allah insanları iki topluluğa ayırmıştır. **Mümin**, kâfir. **Müminler** her zaman kurtuluştadır.”⁶¹⁰

Müminler selam yurdunun daimi yolcularıdır. Kâfirler gibi ölümden korkmaz. Ölümü hatırlatan gerçeklerden kaçmazlar. Ölümle ilgili sorular onu ahiret hayatından soğutamaz. Onlar için akıp giden zamanın sonu sevgiliye kavuşmaktır. Rabb’inin merhametinin mümin kulunu kuşatacağından emindirler. Sadece Rabb’e mahcup olmamak için günahlarını en aza indirgemenin yolunu ararlar. Ayrıca Allah’ın cennetliklere müjdelediklerini hatırlayınca ölümle ilgili sorular ve kaygılar müminin gözünde küçülmektedir.

“Rahmete açılan bir gökyüzüydü üstümüze yıldızlar serpen

Şefkatli bir anne gibiydi seni bağrına basan toprak

***Mümin** mütevekkil bir güzel adam için*

⁶⁰⁹ Şaban Abak, “Abdulhak Maruf’la Afganistan Cihadı Üzerine”, *Mavera*, S. 130, Ekim 1987, s. 51.

⁶¹⁰ Mehmet Şüheda Arslan, “Prof Muhammed Meczub ile Bir Mülakat”, *Mavera*, S. 106, Ekim 1985, s. 42.

Ölümün müthiş ve gizemli sorularına

Ağrılarımı iyileştiren sakin cevaplar bulabilirdim”⁶¹¹

“**Mümin** insan, akıp giden zamana, insanı yokluğa sürükleyen bir felaket hazırlayıcısı nazarıyla bakmaz. Hep lehine işleyen zaman, onun gözünde; şu perdeli ve hicaplı yalanlar dünyasından, bütün sırların çözüleceği, yalanların gerçek, yokların var olacağı hakikatler dünyasına ilerlemenin bir vasıtasıdır.”⁶¹²

Mümin bir kişinin ebediyen cehennemlikler arasında olmamasını kıstas alan ve müminin kurtuluşa olduğunu belirten Maveria yazarları, müminleri de derecelerine göre üç grup altında toplamışlardır. Allah, adildir, adaletlidir. Bir hardal tanesi kadar iyiliği ve kötülüğü gözetten bir Rabb’in kulları olarak, müminlerin de kendi içinde böyle kategorilere ayrılması aslında Allah’ın adaletinden ileri gelmektedir.

Akif Doğaner müminleri ham ve olgun olan mümin diye iki sınıfa ayırmaktadır. Ham olmayı bir mümine yakıştıramayan Doğaner, hamlığın bir basamak olarak kullanılması gerektiğini ve müminlerin her yönden hakkıyla olgunlaşması gerektiğinin altını çizer. Gerçekten mümin kişinin toplumdaki sorumlulukları ağırdır. Bu sorumlulukları yerine getirmeme lüksü yoktur. İki günü eşit olanı tenkit eden bir dinin mensubu olarak müminlerin, Maveria’nın çeşitli sayılarında belirtildiği üzere Müslümanları ilgilendiren meselelere kayıtsız kalma ve yerinde sayma gibi durumları hoş karşılanamamaktadır.

“Hamlığın yalnızca **müminlerin** kafa hali olduğu, biçimde boş kafaların çoğunlukta bulunduğu bir dünyada böylesine yakışsız bir niteliğin bu nedenle de fark edip atılması sadece **mümine** düştüğü için, daha çok bizleri ilgilendiren bir sorun olarak ortada bekliyor. Hamlık, olgunluğun eşiğidir; biz **müminler** için dünyada bulunmanın, Allah’ın razı olduğu yaşamanın ve insanlığımızı

⁶¹¹ Mustafa Özçelik, “Şehriyar”, *Maveria*, S. 129, Eylül 1987, s. 10.

⁶¹² Ekrem Sağıroğlu, “Zaman İçinde İnsan”, *Maveria*, S. 138, Haziran 1988, s. 53.

tamamlamanın önümüze koyduğu yolun başlangıç noktasıdır. İki dünyada da saadete ermenin temel ve en önemli işi, hamlıktan olgunluğa geçiştir.

Bir **mümin**, bir yanda hamlığından hoşnutsa, bir yanda da her iki dünyada kaybedenlerden olmanın ne büyük felaket olduğunu anlatıp duruyorsa, üstelik bu halindeki acıklı çelişkiyi göremiyorsa, ne yapmak gerekir, bilemiyorum.”⁶¹³

Müminin yaşadığı dünyanın hakikatini görebilmesi ona, hakkıyla kul olabilme vasfını kazandırır. Aslında tüm bu sorumlulukları da bu çerçevede ele alırsak, müminlik vasıfları ve sorumlulukları Allah’tan ona bir hediye, bir lütuf, bir iltifattır. Rabb’i, mümin kulunu muhatap almış ve ona bu sorumlulukları yüklemiştir. Tabii bu sorumlulukları yerine getirmesine mukabil mümini hem dünyada hem ahirette mükâfatlar beklemektedir. Dünyada iken refah düzeyi yüksek, şan, şeref ve makam sahibi müminler için bile dünyada sahip oldukları ahirette onlara verileceklerin yanında değersizdir, bir zindan hükmündedir. Bu sebeple mümin dünyanın faniliğini hiç aklından çıkarmamalı, ebedi dünyasını ön plana çıkararak dünyadaki zamanını değerlendirmelidir.

“Aynı şüphe duygusu, Trianon'un harikulade bahçelerini görünce Mehmed Said Efendi'nin zikrettiği bir sözde dile getirilmiştir: ‘Dünya müminlerin hapisanesi, kâfirlerin cennetidir.’ ”⁶¹⁴

Kâfirler bu dünyalarını cennete çevirmek için nefsin her türlü istek ve arzularını geri çevirmezler. Dünyalık keyfiyetleri her zaman ağır bastığı için Rablerinin emirlerinden yüz çevirirler. Belli bir süre sonra kalpleri mühürlenir, gözleri ibret alıp görmez olur. Kulakları Kur’an ayetlerini işitmez olur. Dünya bir insanın Rabbine yapacağı sorumluluklardan bî-haber gafletle yaşarlar. Müminin ise tüm frekansları Rabbinden gelecek çağrılara açıktır. Tüm azaları ile emirlere taliptir. Akıl ve kalbi ile

⁶¹³ Akif Doğaner, “Ham Kafa Modası”, *Mavera*, S. 136, Nisan 1988, s. 51.

⁶¹⁴ Bernard Lewis, Veysel Uysal(Çeviren), “Comment L’Islam a Découverte L’Europe (Makalede “Ruhun Coşkuları” olarak adlandırılmış)”, *Mavera*, S. 122, Şubat 1987, s. 5.

yaşar, keyfi hissiyatları ve arzularını cennete ertelemeyi bilen bir bilinçle dünyada yaşar. Ekrem Sağıroğlu müminlerin dünyadaki yaşam tarzını neye, nasıl ve kime göre belirlemesi gerektiğini şöyle özetlemektedir:

“**Mümin** de onun gibi gününü gün etmektedir; ama ilerideki ‘büyük gün’ için, ‘din gününün sahibi’ için... **Mümin** sadece bedeniyle değil, ruhu ve kalbiyle canlıdır; hizmeti yalnızca bedene değil ruhadır. Çalışması ve gayreti, ruhun ‘asıl hayat yurdundaki’ canına can katmak içindir. Oradaki rızkını hazırlama yolundadır, bugünü yarın içindir.

Mümin de 'hal'i yaşar. Fakat o, bu kısacık zaman içinde, varlığı ebediyete uzanacak büyük ve kurtarıcı sermayenin yatırımını yapar.

Bilir ki, ‘Erteleyenler helak olmuştur’ ”⁶¹⁵

1.2.11 SAHÂBÎ

Sözlükte tanım olarak sahâbeyi incelediğimizde İslam’da ashabın önemini etraflıca idrak etmiş olmaktadır. Sahâbe, Hz. Peygamber’e yetişmiş, ona iman etmiş ve örfen “arkadaş” diye anılabilecek ölçüde uzun süre onunla birlikte bulunup sohbetine devam etmiş; Hz. Muhammed’in ilminden, ahlakından yeterince yararlanmış kimse,⁶¹⁶ manasındadır. Peygamberimizle birlikte yaşamaya nail olan bu mübarek zatların hayatları nebevi terbiye üzerinedir. Örnek alınası bu hayatlardan parçalar ara ara Maverâ okuyucusunun istifadesine sunulmuştur.

Selim İçli, Kur’an Sahâbeliği” adlı yazısında sahâbe için şu tanımlamaya gitmiştir:

“**Sahâbe**, sahip çıkan, benimseyen ve sarılan anlamlarına geliyor. Vahye sahâbe olmak, vahye sahip çıkmak, ilahi iradeye teslim olmak ve Allah'a itaat etme durumlarıdır. Vahye **sahâbelik**, tevhidi bilincin sonucudur.”⁶¹⁷

⁶¹⁵ Ekrem Sağıroğlu, “Zaman İçinde İnsan”, *Maverâ*, S. 138, Haziran 1988, s. 53.

⁶¹⁶ *Dini Terimler Sözlüğü*, MEB.Yayımları 2009, s. 318.

⁶¹⁷ Selim İçli “Kur’an Sahâbeliği”, *Maverâ*, S. 150, Haziran 1989, s. 21.

“**Sahâbîler** İslami gerçeği ile anlayan ve yaşayan Müslümanlardı. Onları bilerek ve onları anlayarak, onların metotlarını anlayarak bağlılıklarımızı, yaşayışımızı daima denetleyebiliriz.”⁶¹⁸

Peygamberimiz ashabına tâbi olmamızı tavsiye etmektedir. Sahâbenin hayatı bizim kendi hayatımızı şekillendirmemizde ve yanlış doğrudan ayırt etmede bir kontrol mekanizması durumundadır. Matematikte nasıl emin olmadığımız bir işlemin sağlamasını yapıyorsak tereddüte düştüğümüz durumlarda da sahâbenin hayatını araştırarak yaptıklarımızın peygamberî metoda uygun olup olmadığını tayin edebilmekteyiz. Sahâbenin konumu ilmin aktığı bir pınarın başı gibidir. Sahâbe, Peygamberimizin ağzından bilgileri bizzat dinlemiş, onun hayatını bizzat gözlemlemiştir. Peygamberimizde bir hadis-i şerifinde ashabı hakkında şöyle buyurmuştur:

“Ashabım gökteki yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz.”⁶¹⁹

Mehmet Çağlar derginin 87. sayısında bahsettiği üzere sahâbîlerin bu imrenilecek önemli konularını şöyle özetlenmiştir.

“**Ashab** umumiyetle Kur'ân'ı en iyi anlayan insanlar idi. İnançları saf idi. Eski medeniyetlerin ve felsefelerin tesiri altında yetişmemişlerdi. Başka kavimlerle karışmadıkları için lisan zevkleri bozulmamıştı. Ayetler ve onlarla alâkalı hadiseler arasındaki irtibatları biliyorlardı. Kur'ân'ı iyice anlamak hususunda tam bir teveccühleri vardı. Ondan tam manasıyla istifade ettiler, ondaki manaları ruhlarına sindirmeye çalıştılar. Anlayamadıkları ayetler hakkında, çeşitli vesilelerle Peygamberimizin izahlarına da muttali olduklarını unutmamak lazımdır. İbn Mes'ud'un ifade ettiği gibi 'İleri gelen **sahâbeden** biri on ayet belleyince, manalarını ve onlarla amel etmesini de

---

⁶¹⁸ Mehmet Çağlar, “Yayınlar ve Düşünceler, Peygamberimizin Kur'anı Tefsiri”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 55.

⁶¹⁹ Ahmed. B. Hüseyin Beyhaki, *El-Medhal ilâ Kitâbi's-Sünen*, s.164.

öğrenmedikçe, başka ayetlere geçmezdi.' İşte bu hususiyetlerinden dolayı Kur'ânı en iyi anlayanların **sahâbîler** olduğu kabul edilir.”⁶²⁰

Kur'an'ı iyi anlamada, sünnetleri yaşamada öncü olan bu mübarek zatları Allah'u Teâlâ, Kur'an'ında övmüş ve onlardan razı olduğunu bildirmiştir.

Hz. Peygamber de sahâbîler için aynı hassasiyeti hadislerinde onlara göstermektedir.

“**Ashabıma** küfretmeyin. Sizden biriniz Allah yolunda Uhut Dağı kadar altın bağışlasa, onların yaptığı en küçük bir bağışın bile sevabına ulaşamaz.”⁶²¹

“Ammar birlikte çıktıkları bir gazada komutan Halit bin Velit'le anlaşmazlığa düşmüştür... Konu Peygamber huzurunda tartışılırken Halid'in Ammar'a sert konuştuğunu gören Peygamber şu sözleri söyler:

— Ey Halit, Ammar ile uğraşma! Ammar ile uğraşana Allah gazab eder. Kim Ammar'a lanet okursa Allah ona lanet okur. " Ammar benim gözbebeğimdir.”⁶²²

Mavera'da ashabin hayatlarından ince ayrıntılara yer verildiği görülmektedir. Toplumda nasıl tanındıkları, peygamberimizin onlara verdiği unvanlar, kişilik özellikleri, hilafette kaldığı süreler, savaşlarda gösterdikleri cesaretler, Peygamberimizin ashabından bazıları için söylediği sözler bunlardan bazılarıdır. Sahâbîlerin Allah yolunda yaptıkları incelenerek hayatlarından çıkarılacak dersleri ve örnek alınması gereken halleri ise şöyle sıralamak mümkündür:

Allah Resulünün en yakın arkadaşlarından Hz. Ebubekir Sıddık'ın özelliklerinden bahsederken İslam'a kazandırdığı kişiler ve rivayet ettiği hadisler üzerinde duran Çiçek, her Müslüman'ın irşad görevinden mesul olduğunu Hz. Ömer'in hayatı üzerinden tekrar hatırlatmaktadır.

⁶²⁰ Mehmet Çağlar, “Yayınlar ve Düşünceler, Peygamberimizin Kur'anı Tefsiri”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 56..

⁶²¹ Ebu Davud Süleyman b. Es Sicistani, *Sünen*, Sünnet, 10.

⁶²² Cihan Tahirgil, “Ammar Bin Yasir”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, s. 28-29.

“**H. Ebu Bekir**, Peygamberimizle beraber bütün gazvelere iştirak etmiştir. Onun sayesinde birçok kimse, İşlâm'la müşerref olmuştur.

Resûlullah'tan 242 hadis rivayet etmiştir. Altı tanesinde Buharî ve Müslim ittifak etmiş, Buhârî on birini, Müslim de birini yalnız olarak rivayet etmişlerdir. Az rivayet etmesinin sebebi, hadislerin toplanma faaliyetinden önce vefat etmesidir.

Resûlullah'tan sonra ümmetin en hayırlısıdır.”⁶²³

H. Ömer'in her işte olan şecaati Mekke'de henüz yeni filizlenen İşlam'ın gücüne güç katacaktır. Cesur ve adaletiyle nam salan bu sahâbînin kelime-i şehadet getirdikten hemen sonra Peygamberimize söylediği şu sözler İşlam dünyasındaki Müslümanları kâfirlere karşı yüreklendirmektedir:

“Yâ Resûlallah, ösek de yaşasak da hak yolda değil miyiz? dedi. Resûlullah, ‘Evet’, buyurdu.

O halde, artık gizlilik bitmiştir, dedi ve beraberce Harem-i şerife doğru yola koyuldular.”⁶²⁴

H. Ömer hep hayır üzere yapılan icraatlarda başı çekmiştir. İşlam'ın yüceltilmesi ve geniş coğrafyalara yayılması için Müslümanlara öncü olmuştur. Müslümanlar için H. Ömer'in öncülük vasfından çıkarılacak çok mühim dersler vardır. Allah'ın hayır ve hak yolda öncü olan kullarına özel çok büyük mükâfatları bulunmaktadır.

“ ‘Emîru'l-mü'minîn’ diye çağırılan ilk halife odur. İşlâm tarihini ilk yazdıran da yine odur. Kur'ân ve Mushaf'ı ilk toplayan yine odur. Teravih namazını cemaatle ilk kıldıran yine H. **Ömer**'dir.”⁶²⁵

⁶²³ Yakup iek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.26.

⁶²⁴ a.g.m, s.28; Bk. Tibyan I, vr. 21 a.

⁶²⁵ Yakup iek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 27; Bk. Tibyan I, vr. 19b.

Mehmet Çağlar'ın, Hz.Halit Bin Velid'in hayatındaki keskin değişimi, bütün Müslümanların hayatlarına geçirmeleri üzerine düşünceleri kayda değerdir. Müslüman, hem Allah'a ve resulüne iman edip hem de küfre hizmet eden herhangi bir duruma itaat edemez. Müslüman'ın günümüz sahâbilerde olduğu gibi tam bir keskin dönüşle İslam'a yönlenmesi gerekmektedir. Allah'ın emirlerine uyma konusunda kırmızı çizgilerini belirlemede zorlananların, Çağlar'ın, Hz. Halit Bin Velid'in hayatından naklettiği nitelikleri taşıması gerekmektedir.

“Bir **Hz. Halid Bin Velid**'i ta ilk dönemden izliyorsunuz Lings'in kişileri ve kişi psikolojisini hassasiyetle takibeden Siyerinde. Önceleri, İslam'ın, Hz. Peygamber'in ve Müslümanların en büyük düşmanlarından biri, müşrik ordusunun en büyük komutanı, Uhud Savaşı'nda İslam Ordusunun fazla şehit vermesinin sebebi iken, Müslüman olunca nasıl değiştiğini; eridiğini, 'İslam'ın kılıcı' olduğunu görüyorsunuz. Yumuşak değişim değil, keskin ve sert değişim; İslam'ın istediği bu. Belirginlik, farklılık, bir dünyadan başka bir dünyaya geçiş gibi insanın içinde ve dışında. Belirsizlikler, aralar, ortalar değil; uçlar.”⁶²⁶

Hz. Musab'ın kardeşi ile aralarında geçen aşağıda nakledilen konuşmada, yine Müslüman'ın sırf İslam için çizeceği zor ve bir o kadar hak olan çizgi örneği vardır. Yaratıcı'nın emrine itaat olmadığı yerde akrabalık kalkmaktadır. Küfrü yani Allah'tan gayrısını seçenlere karşı Müslüman'ın sergileyeceği tutum, Hz. Musab'ın kardeşine karşı olan tutumudur.

“O savaşlar ki, kardeşin kardeşle, babanın oğulla savaşlarıdır. Fakat iman çizgisi yeni kardeşliği de belirlemiştir artık. Bedir dönüşü: **Mus'ab** (r.a), Ensar'dan biri tarafından esir alınan kardeşi Ebu Aziz'e rastladı. Mus'ab esir alana: 'Onu sıkı tut, çünkü annesi çok zengindir, sana yüklü bir miktar fidye verebilir.'

---

⁶²⁶ Mehmet Çağlar, “Siyer” *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s.26.

dedi. Ebu Aziz : ‘Ey kardeşim, beni başkalarına mı emanet ediyorsun?’ deyince Mus'ab: ‘şimdi senin yerine benim kardeşim O’ cevabını verdi.’⁶²⁷

Benzer bir durum Hz. Selman’ın Mecusi olan babasına karşı her türlü zorluğa rağmen seçtiği duruş olmuştur. Atalarının dinini hiç tereddütsüz bir daha dönmek üzere terk etmiş, ömrünün geri kalanını Resulullahın yanında yer almıştır.

“İsterseniz biz ona artık Mabih demiyim... Çünkü ilerde Allah Resülü ona **Selman-ül hayr** diyecektir.

Selman babasının umududur... Umududur çünkü bir tek oğludur.

Selman babasının hüznüdür, çünkü atalar dinini kabul etmemektedir.’⁶²⁸

Mehmet Çağlar’ın istediği Müslüman’ın gerektiğinde alacağı konum, en uç olabilmek adına Ebu Ubeyde bin Cerrah’ın savaş sırasında yaşadığı şu olay çok çarpıcı bir örnek teşkil eder:

“**Ebu Ubeyde** şaşkındır, çaresizdir... Şaşkındır çünkü buraya Allah yolunda savaşmak için gelmiştir... Çaresizdir çünkü karşısındaki alelade bir kâfir değil babasıdır. Nihayet kararını verir. Babasını öldürecek... Savaş alanı Ebu Ubeyde’nin sesiyle inlemiştir birdenbire.’⁶²⁹

Batı medeniyetinin kadını sürekli özgürleştirme kaygısı, kadın olgusu üzerinden belli bir rant sağlama çabasından öteye maalesef gidememiştir. Hâlbuki İslam’da kadınların ayrıcalıklı bir yeri vardır. Dinin kadınlar için sıralanan emirleri kadını hak ettiği konuma getirmek, onun toplumdaki yerini yüceltmek içindir. Peygamberimiz kız çocuklarını kayırır, ümmetine hanımlara karşı son derece müşfik davranmalarını tavsiye ederdi. Hanım sahâbîlerin hayatlarına baktığımızda hayatın her alanında kadının yerinin ve maharetinin doldurulamaz olduğu görülmektedir.

---

⁶²⁷ Mehmet Çağlar, “Siyer” *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s. 28; Bk. Martin Lings, *Hz. Muhammed’in Hayatı*, s. 497.

⁶²⁸ Cihan Tahirgil, “Selman-ı Farisi”, *Mavera*, S. 124, Nisan 1987, s. 22.

⁶²⁹ Cihan Tahirgil, “Ebu Ubeyde Bin Cerrah”, *Mavera* S. 133, Ocak 1988, s. 46.

“Ama İslâm Tarihi'nin Asr-ı Saadet Dönemi'nde de bizzat Hz. Peygamber'in denetiminde savaşa katılmış muhterem hanımlara rastlanabiliyor. Bunlardan birisi olan **Ümmü Atiyye**'nin yedi savaşa katılarak Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunduğu biliniyor. Ümmü Atiyye, Peygamber Ailesi'ne yakınlığıyla tanınan bir hanım. Resul-ü Ekrem, kızı Zeyneb'in acıklı vefatının ardından O'nun kefin ve defin merasimi için **Ümmü Atiyye**'yi görevlendirmişti.”⁶³⁰

Müslümanlar kız çocuklarını yetiştirirken çok narin, hassas yetiştirmemeliler. Günlük hayatımızda gök gürültüsünden, örümcekten, karşısına çıkan kediden dahi korkan, normal olmayan tepkiler veren bayanlara şahit olunmaktadır. Onları ebeveynleri daha küçükken hayatta başına gelebilecek her türlü zorluğa karşı alıştırmaları lazımdır. Zaruri durumlarda acıları göğüsleme, bir erkek gibi mücadeleciler bir ruha sahip olmaları sağlanmalıdır. Sahâbî kadınlardan Ümmü Ammare'nin Uhud'daki cesaret ve azmi bizi yukarıdaki yorumu yapmaya sevk eden bir örnektir:

“Asr-ı Saadet'de savaşlara katılarak geri hizmetlerde bulunduğu nakledilen bir diğer hanım ise **Ümmü Ammare**... Ümmü Ammare Uhud Savaşı'na iki oğluyla katılmış ve onlardan birisinin şehid edilmesine bizzat gözleriyle tanık olmuştu. Tarihçilerin görüşüne göre Ümmü Ammare Museyleme'tül Kezzab'a karşı açılan savaşa katılmış ve Museyleme Onun yahut da oğlunun kılıcıyla öldürülmüştü. Ümmü Ammare bu savaşta ellerinden birini kaybetmişti.”⁶³¹

İslam davası çok büyük bir davadır. İslam tarihinde örnek şahsiyetlerin yüzyıllardır bu davayı nasıl yüklendiklerini düşündüğümüzde İslam'ın temellerinin ne kadar sağlam atıldığı sonucu çıkar karşımıza. Sahâbîler, Müslümanlara, ölmek var dönmek yok şiarı ile küfre direnmeyi öğretmişlerdir. Basit yıldırımlarla, dayatmalarla İslam'ın söndürülemeyeceğini göstermişlerdir. Bu davanın ilk temsilcileri şüphesiz Hz. Ammar bin Yasir ve hanımı Hz. Sümeyye'dir. Müslümanlardan ilk şehit Hz. Yasir ve

⁶³⁰ Cihan Aktaş, “Şehriyar'ın Kanlı Gömleğini Yıkıyor Şehrazat”, *Mavera*, S. 118, Ekim 1986, s. 48.

⁶³¹ a.g.m, s. 49.

ailesinin Ebu Cehil'den çekecekleri acı ve işkenceleri bildikleri halde kendinden sonraki nesillere sabır timsali olmaları, Allah'a olan teslimiyet ve tevekkülleri, Maver'a'da şöyle işlenmektedir:

“Vücutları kızarmış bir ete benzemişti de hâlâ direniyorlardı. Ebu Cehilse öfkeden kuduruyordu. Gömün dedi öfkeyle... Gömün boğazlarına kadar...

Yasir ailesi boğazlarına kadar kumlara gömülü olduğu halde,

Üçü bir ağızdan Kur'an'dan ayetler okuyorlardı.”⁶³²

İslam tarihinde geçen bilgilere göre müşriklerden olan Ebu Talha içki meclisinden çıkıp Müslüman Ümmi Süleym'e evlenme teklifinde bulunmuştur. Ümmi Süleym'in, ona İslam'a girmesini şart koşması üzerine Ebu Talha Müslüman olmuştur ve ilk yaptığı iş kesin bir kararlılıkla tereddütsüz dinin gereklerini uygulaması olmuştur. Hz. Peygamberin takdirini kazanan bu durum Maver'a'da şöyle aktarılmaktadır:

“Ümmi Süleym'le evlendikten sonra ver elini Mekke. Allah Resul'üne biat ettikten sonra Ansara dini tebliğ görevini yerine getirmek için Medine'ye dönerken sevinçten uçacak gibidir.”⁶³³

“İlk toparlanan Ebu Talha:

Enes diye bağırdı.

Enes bin Malike verdiği emir şuydu:

Evdeki bütün şarapları dök ve testilerini kır!”⁶³⁴

Aynı kararlılığı Hz. Bilal'in köle iken çektiği baskı, zulüm ve işkencelere olan tahammülünde idrak etmek mümkündür. Hiçbir zaman batıla boyun bükülmeyeceğinin, yanlışlarla mücadelede sınır tanınmayacağıının dersini insanlığa veren Hz. Bilal hakkında şunlar paylaşılmıştır:

⁶³² Cihan Tahirgil, “Ammar Bin Yasir”, *Mavera*, S. 121, Ocak 1987, s. 26.

⁶³³ Cihan Tahirgil, “Ebu Talha El Ansari”, *Mavera*, S. 134, Şubat 1988, s. 47.

⁶³⁴ Cihan Tahirgil, “Ebu Talha El Ansari”, *Mavera*, S. 134, Şubat 1988, s. 48.

“Aykırı anlayışlarla büyüyordu **Bilal**. Putlara karşı hiç ilgi duymuyordu. Sürekli aşağılıyordu. Efendilerinin önünde eğilmiyordu.”⁶³⁵

1.3 TASAVVUFÎ MUHTEVA

1.3.1 TASAVVUF

Tasavvuf, kulun Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de bildirdiği ölçüleri ve Peygamber Efendimizin sünnetlerini örnek alarak İslam'ı yaşamaya gayret etmesidir.

İnsan ahlakının kâmil bir noktaya ulaşması için tasavvufta insanoğlunun iki özelliğine dikkat çekilmektedir. Bunlar fizikî beden ve ruhtur. Ruhun temizlenmesi ve beden üzerinde etkinliğinin olması da tasavvufun alanı içine girmektedir.⁶³⁶

Mavera Dergisi, tasavvufu İslam ahlakı esaslarıyla ilişkilendirerek şöyle açıklamaktadır:

Tasavvufu anlayabilmek için İslamiyet'i iyi inceleyebilmek ve İslam'ın güzelliklerini yaşamımıza geçirmek gerekmektedir. İslam genel hatlarıyla üç kısımda incelenir. İlki, ilm-i Tevhid ve ilm-i Kelâmı içeren itikadi konulardır. İkincisi ibadetlerdir. Amelleri doğru bir şekilde uygulayabilmek için gerekli olan İlm-i Fıkıh ibadetler için gereklidir. Üçüncü kısım da ahlaktır. Tasavvuf burada devreye girmektedir. Tasavvuf, ilm-i ahlak'tır. İtikadi inançlar doğrultusunda kişi ibadetlerle hayatını tatbikata tâbi tutmaktadır. Tasavvufu ahlakla taçlandırmaktadır. Kul tasavvuf aracılığıyla yaşamına olgunluk katmakta, imanında ve ibadetinde ihlas ve kemale erişmektedir.⁶³⁷

“**Tasavvuf**, konusu Allah olan bir ilimdir. **Tasavvuf**, insan-ı kâmil olanların ilim ve şanlarına verilen bir addır.”⁶³⁸

⁶³⁵ Hatice Yürekli, “Siyah Kadının Oğlu”, *Mavera*, S. 152, Eylül 1989, s. 37.

⁶³⁶ Ali Yılmaz, *Türk İslam Edebiyatı*, 2012 Ankara, s. 135.

⁶³⁷ Ali Gedik, “Tasavvuf”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 2.

⁶³⁸ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 55.

“**Tasavvuf**, Allah’ın evi ve sevgilisi olan kalbi halkın dostluğundan uzak tutmak, tabiî ahlâktan ayrılmak, beşeri sıfatların ateşini söndürmek, nefsanî emellerinden uzak kalmak, ruhanî sıfatlara yönelmek, hakiki ilimlere sarılmak, dinimizde İslâm peygamberi Muhammed Mustafa (s.a.v)'ya tâbi olmak, onun sünnetini tamamen yapmaktır.”⁶³⁹

Tasavvuf, dünyaya gelen bir bireyin asıl amacına yönelmesini sağlayan bir ilimdir. Yukarıdaki tanımda da anlatılmaya çalışıldığı gibi kalbin temizlenmesi ve nefsin arındırılması gerekir ki kalpte asıl olana Allah’a yer açılabilsin. İnsanın kâinata geliş sebebi kulluk olduğuna göre tasavvuf, sürekli gaflete dalmaya meyilli olan insanı alıp Allah’ın huzurunda olduğunu hissettiren yeryüzüne indirir. Bu olaya tasavvufta ihsan denilmektedir. İhsan ile kul her ne kadar Allah’ı göremese de Allah’ı görüyormuş gibi yeryüzünde gezinmeye başlar. Birey artık dünyada başıboş olmadığını bilir. Kulluğunun farkına varır ve ona göre ibadet eder. Bir kulda bu durumun gerçekleşmesi mana ilmiyle olmaktadır. Tasavvuf için klişeleşmiş“ kal ilmi değil, hal ilmi” ibaresi kullanılmaktadır. Genelde bu ibare Sufiler için yavan kalmaktadır; çünkü her tasavvuf ehli kul kendi içinde mertebe mertebe bir mana âlemiyle Rabbine bağlanmıştır. Bu ise çok önemli bir konudur. Başka bir deyişle önemini ifade edecek olursak, Peygamberimiz de kâinata güzel ahlakı tamamlamak yani kula kul olduğunu öğretmek için gönderilmiştir. Dolayısıyla tasavvuf bireyde kulluk bilincini oluşturan, Kur’an’ı Peygamberimizin bize öğrettiği gibi uygulamak için ışık tutan bir ilimdir.

Mavera bu konuda tasavvufu Rabbe ulaştırın bir manevi okula, irşatla görevli tasavvuf liderlerini, peygamber vârislerine benzetmektedir. Bu durumda tasavvuf erbabı da, bir yönüyle Peygamberin ve ashab-ı kiramın yolundan gitmiş olmaktadır.

“Ashab-ı Kiram'ın eğitim ve terbiyesinde peygambere olan ihtiyaç ne ise, bugün insanımızın ‘inandım’ diyebilen, hatta inanmayanların bile eğitim ve terbiyesinde

---

⁶³⁹ Ali Gedik, “Tasavvuf”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 4; İmam-ı Gazali, *Tasavvufun Prensipleri*, s. 4, Kılıç Kitabevi.

peygamber vârislerine olan ihtiyaç da odur. Bu bir insanı kâmindir ki, kulları irşad ile görevlendirilmiştir.”⁶⁴⁰

Hz. Muhammed (s.a.v) Veda Hutbesi'nde ümmetine Kur'an ve sünnetlerini bırakmıştır. Her iki mirasta da tasavvufu desteklemeye yönelik açıklamalar bulunmaktadır. Dini bir terim olan tevessül yani Allah'a yaklaşmak ve O'nun rızasını kazanmak için sebeplere müracaat etme Maide Suresinin 35. ayetinde bildirilmiştir. Mevla Teâlâ kendine ulaştıracak yolları aramamız için bizleri teşvik etmektedir. Hadislerde de benzer ifadeler bulunmaktadır. Âlimlerin bazıları tevessülü farz ve nafîle ibadetlere yorumlasalar da diğer âlimler, vefat eden veya yaşayan peygamber vârisi olan yüksek mertebedeki salih kullar ile olan tevessülü savunmuşlardır. Mavera'da tasavvufun Allah'a yaklaştıran yönüyle ilgili örnekler şu şekilde yer almaktadır:

“Böyle olunca, halka Hakk'ı tanıtip onları Hakk'a doğru yükseltecek sebepler vardır ki Cenâb-ı Hak: ‘Allah'a yaklaşmak için vesileler arayın’, ‘Salihlerle olun’, ‘Bana ulaşmak için peygamberime tâbi olun’, ‘Ya Davut, beni sev, kullarıma da beni sevdin’... gibi çok emirler vermiştir...

...Cenâb-ı Allah ile oturmak isteyenler **tasavvuf** ehli ile otursun buyrulmuştur”.⁶⁴¹

Dinin şeriatın zahiri ve batini olarak ikiye ayrıldığını düşündüğümüzde bâtini ilimlere vâkıf tasavvuf bilginleri, Nebi ilminin varisleridir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Âlimler peygamberlerin varisleridir.”⁶⁴² buyurur.

Mavera'da, Peygamberimiz tarafından bu ilmin doğrudan en yakın arkadaşı, ilk Müslümanlardan olan ve ömrü boyunca yanından ayrılmayan Hz.Ebubekir (r.a)'e aktarıldığının altı çizilmektedir:

⁶⁴⁰ İmam-ı Gazali, *Tasavvufun Prensipleri*, s. 4, Kılıç Kitabevi.

⁶⁴¹ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 58-59.

⁶⁴² Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut 1351, C. 2, sayı: 1745, s. 64.

“Bâtin ilmi veya ümmilik dediğimiz Muhammedi sırlar, Hz. Ebubekir’in sadrına aktarılmış, böylece tasavvuf ilmi, tarîkat ve hakikatin hal ve amelleri ümmetten olan en büyük insana ve en kâmil mürşide geçmiştir Hazreti Ebubekir'den de bütün sahâbîlere aktarılan bu bâtinî ve ledünnî feyz, kıyamete kadar gelecek olan taliplerle nasiplerine ulaşacak velilerin hepsine bağışlanan maneviyat olup, diğer adı **tasavvufur**.”⁶⁴³

Hatta Peygamberimizin vefatından sonra bizzat ondan feyzlenen sahâbe, Kur’an’ın içinde geçen Allah’ın kullarıyla birlikteliği, ahiretin yakınlığı ve bunları düşünerek yaşamayı öğütleyen ayetlerle nefislerini korumaya almayı ve Kur’an’da geçen tasavvufî eğilimleri yakalamayı bilmişlerdir.

“İslâm’ın ilk zamanlarında bazı coşkun ruhlu müminler sürekli Kur’an tilâveti ile meditasyon yapma ve âdeta onu derunîleştirmek için şiddetli bir arzu duymuşlardır. Zaten Kur’an da birçok **tasavvufî** eğilimi içermektedir.”⁶⁴⁴

Ersin Gürdoğan, *Mavera tasavvuf* sayısında tasavvufun çağdaş işlevinin üzerine basa basa durmaktadır. Gürdoğan’a göre, insanlarda gereksiz bir tüketim boşluğu oluşturularak global tüketim ekonomisinin çapı her geçen gün artırılmak istenmektedir. İnsanlar sırf gösteriş yapmak için kullanmayacakları ürünleri alarak israf yığınları biriktirirler. İşte insanı duygusuzlaştıran, Müslümanı; açın ve yoksulun halini düşünmekten uzaklaştıran alışveriş yapma hastalığından tasavvufun kurtaracağı vurgulanmaktadır. Ülkelerde egemen olan tüketim psikolojini üretime döndürmenin tasavvuf ilminin ahlak ilkeleriyle gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır.

“Tüketim ekonomisinin baskısıyla, bir mutluluk olarak algılanan gösteriş harcamalarına karşı çıkararak, az yemenin, az konuşmanın, az uyumanın, insanlara hizmet götürmenin, tutum ve davranışlarımızı Allah tarafından sürekli

⁶⁴³ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 57.

⁶⁴⁴ Serhat Karahisar, “Tasavvuf Üzerine Ne Diyolar”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 106.

denetleniyormuşçasına biçimlendirmenin yöntemidir. **Tasavvuf**, İslâm'ın ilkelerinin hayata geçirilmesi, son Peygamber'in örnek alınması, O'na özenmenin, O'na öykünmenin en etkin yolu! O Peygamber ki, yürüyen Kur'an'dır. O ki, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilmiştir. Bu yüzden, Onun ahlâkı ile ahlaklanmaların yolu olan **tasavvuf**, çağdaş insanın yüz yüze olduğu pek çok sorunu kolaylıkla çözebilecek, tüketim ekonomisinin toplumda açtığı yaraları kangren olmadan tedavi edebilecek yoğun bir yaşama biçimidir.”⁶⁴⁵

“Çünkü **tasavvuf**, çağımızda değişik ikna etme araçlarıyla, satın alıma, sahip olma açlığı durmadan tahrik edilen, her gün çeşitlenen endüstriyel ürünlerle gözleri kamaşan ve sürekli şeytansı yönü büyütülen insanın, meleksi yanını geliştirmeyi amaç edinmiş bir eğitim yoludur.”⁶⁴⁶

1.3.1.1 NEFS

“Ruh, akıl, insanın bedeni, ceset, kan, azamet, izzet, görüş, kötü göz, bir şeyin cevheri, işkence, ukubet, arzu, murat kelime manalarını ihtiva etmektedir. Tasavvufta ise Kaşani'nin tarifıyla kendisinde iradi hareket, his ve hayat kuvveti bulunan latif buharlı bir cevherdir.”⁶⁴⁷

İnsanın en kuvvetli düşmanı elbette kendi nefsidir. Peygamberimiz ashabını ve ümmetini, nefsin fısıltılarına ve aldatmalarına karşı defalarca uyarmıştır. Bu durumun en bilinen örneği İslam tarihi kaynaklarında Tebuk Seferi dönüşü Allah Resulünün, “küçük cihaddan, büyük cihad'a döndük”⁶⁴⁸ şeklinde nefisle olan mücadelemizi işaret etmesidir. Tasavvufta da nefis, yok edilmesi gereken, belki bir savaşta harcanan çaba kadar insanları yoran bir düşman olarak karşımıza çıkmaktadır. Nefsin elinden

---

⁶⁴⁵ Ersin Gürdoğan, “Tüketim Ekonomisine Başkaldırmanın En Etkili Yolu Tasavvuf, Tasavvuf ve Çağdaş İşlevi”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 111-112.

⁶⁴⁶ a.g.m., s. 112.

⁶⁴⁷ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları 2009, s. 472.

⁶⁴⁸ Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l- 'ummâl*, C. 4, s. 430, h. 11260.

kurtulmak için eman istenir. Nefis aşılanır. Nefisten kurtulmanın en basit şekli nefsin istediklerini kişinin vermemesidir.

“Tarikat disiplinde ruhu arıtmanın en önemli yöntemlerinden birisi nefsin arzularına gem vurmaktır, nefsin isteklerini yerine getirmemektir. Ama bu yöntemde nefsi bütünüyle yok etmek öldürmek yoktur. Abdülkadir es-Sufi, bununla ilgili insani bir tecrübeyi *Gariplerin Kitabı*'nda şöyle anlatıyor: ‘**Nefs** gerçek tabiatı ortaya çıkıncaya kadar yok edilmelidir. Bunu yapmak için de sürekli olarak ondan yüz çevirmek ve zikir içinde Rabbe yönelmek gerekir. **Nefsin** gerçek tabiatı ise Ruh'tan yani katışıksız Nur'dan başka bir şey değildir.’

»649

İbrahim Sarı, incelediği hikâyelerde daha çok psikoloji alanında âşinâ olduğumuz id, ego, superego kavramlarının tasavvufta nefis bağlamında ele alışını şöyle dile getirmektedir.

“İt İslami tabirle **nefsdir**. Artık Kahramanımızı ailesinin dırdırları, çevresinin yozlaşması, değişmesi, yapılan haksızlıklar, zulümler, ezilmeler ilgilendirmez. **Nefs** büyük düşmandır. Şeytandır. Tasavvufta nefis bildiğimiz gibi it sözcüğüyle aşılanır. İşte burada da it'in kendisiyle olan bir hesaplaşmasını görürüz. Bu hesaplaşma çeşitli varyantlar içinde anlatılır. Bunu bir tasavvufi metin olarak nitelenmek daha yerinde olur, kanısındayım.”»650

Fehmi Kuyumcu Rabıtayı tarif ettiği denemesinde dervişlerin kürsüde pirlirini sohbet ederken tasavvur etikleri bir atmosferi canlandırmaktadır. Nefsin nasıl algılanması gerektiğinden ve salıkların nefse uygulayacağı terbiye metodundan şöyle bahsetmektedir.

---

⁶⁴⁹ Osman Bayraktar, “İman ve İnsan”, *Mavera*, S. 103, Temmuz 1985, s. 15; Abdülkadir Es-Sufi(Ian Dallas), *Gariplerin Kitabı*.

⁶⁵⁰ İbrahim Sarı, “Hikâyeye Açılan Kapı” *Mavera*, S. 90, Mayıs 1984, s. 25.

“**Nefsini** de siyah ve uyuz bir it şeklinde pirinin önüne atmışsın, şeriat kamçısı ile başından aşağı vurarak onu terbiye ediyor. Kalbini de bir altın tabak içinde tutmuşsun, iki kaşı arasından başparmağın kalınlığında akmakta olan feyz-i ilâhî o kalbini temizleyip safi ediyor. Sen de o nurlu cemâli seyrederek teşbihini çekiyorsun. Çünkü cemâlullahı o yüzden göreceksin.”⁶⁵¹

Necip Fazıl aşağıdaki dizelerinde Hz. Mevla’ya ulaşmanın önündeki en büyük engelin nefis olduğunu söylemektedir. Nefsin istekleri bir türlü bitmek bilmez. Sürekli zihnimizi daha iyiye, güzele, büyük ve konforlu olana yönlendirmektedir. Nefis, istemekten yorulmayan bir arzuyla kılık değiştirerek taleplerini sıralamaktadır. Bir koca ömür kul aciz ve müşkil bir şekilde nefsin isteklerini yerine getirdiği bir sırada tükenir. Bu şekilde Allah’ın huzuruna varmak ne hazindir. Amel defterinde hep nefsin emrettiği şeylerle dolu bir hayat vardır. Fakat şair, bu hazin duruma düşmemek için nefse diz çöktürmeyi, heybemizi güzel amellerle doldurmayı, nefse yapılması gereken mücadeleyi kendinden dem vurarak şöyle anlatmaktadır.

*“Diz çök önümde ey zorlu **nefs**, diz çök*

Heybem hayat dolu deste ve yumak

Sen bütün dalların birleştiği kök

*Biricik meselem sonsuza varmak.”*⁶⁵²

Necip Fazıl’a göre, sonsuz ahiret hayatına amel defterini sağ elinden alarak varmak için nefsin dünya heveslerine diz çöktürmek şarttır.

Kulun kendi “nefsini” tanınması gereklidir. Bir kişi düşmanının özelliklerini iyi saptayabilirse, kendine dokunacak zararı az çok tahmin edebilir ve ona göre tedbir alır. Malum nefsin hilelerini kul saymakla bitiremez. Nefis Allah’ın emirlerini ve amellerini

⁶⁵¹ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 50.

⁶⁵² Akif İnan, “Necip Fazıl Kısakürek”, *Mavera*, S. 91, Haziran 1984, s. 18.

kişinin gözünde büyütür de büyütür, zor gösterir, yapmaya üşendirir. Allah'ın sevimli kıldığı iyilik ve güzellikleri kişinin hayatından uzaklaştırmak için elinden geleni yapar. Hâlbuki bu durum nefsin kendi içinde bulunan kötülükten kaynaklı bir yanılsamadır. Amel, güç ve çirkin değil nefsin emirleri kötü ve faydasızdır. Nefsin bu yönü derginin 96. sayısında şöyle anlatılmaktadır.

“İşleri çirkinleştiren, zorlaştıran ve karmakarışık hale getiren insanların beşerî nefsleridir. Bunun içindir ki Allah, yüce kitabında kendi **nefslerine** uydukları için kötü sonuçlara ulaşan kimseler hakkında, ‘Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulmettiler,’⁶⁵³ buyurmuştur.”⁶⁵⁴

“Nitekim Allah, en büyük ve en girift gerçek olan Rabbimizin hakikatinin bilinmesine, kendi basit nefsimizin hakikatinin bilinmesini esas ve başlangıç kılmamış mıdır?.. Bunun için ‘**Nefsini** tanıyan Rabbini tanıdı,’ buyurmamış mıdır?”⁶⁵⁵

Mavera’da üzerinde ısrarla durulan bir konuda nefsin tezkiye edilmesidir. Farklı sayılarda kişiyi nefsin tezkiyesine götüren tertipler verilmektedir.

“Mümini mal veya mülk değil ancak **nefis tezkiyesi** ayakta tutar.”⁶⁵⁶

“Dünyayı düzeltmek zor, **nefsi** düzeltmek kolaydır. Bunun ahlakla olabileceğine inanıyoruz.”⁶⁵⁷

“Aşk, hakikatleyiz ve mahviyetten ibaret bir vücudda **nefs**; asker ve işçilerini kaybetmiş olduğundan, o da ister istemez Hakk'a döner.”⁶⁵⁸

“**Nefsi** ıslah ile giden yollarda, ceset ve amel mükemmelliği ilk şart olup ruhun tasfiyesi sona bırakılmıştır. Ruhu uyandırıp diriltmek yolundan gidenlerse, madde mânaya bağlı ve tâbi olduğundan doğrudan kalb ve ona bağlı latifeleri işletmeye çalışırlar. Bu madde üstü latifeleri açıp işletince, maddeye bağlı olan

⁶⁵³ Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Yûnus Sûresi, Ayet 44.

⁶⁵⁴ Mavera, “Mavera’dan Mektup”, *Mavera*, S. 96, Kasım-Aralık, s. 2.

⁶⁵⁵ a.g.m., s. 61.

⁶⁵⁶ Hüseyin Ece, “Hollanda Mektubu” *Mavera*, S. 112, Nisan 1986, s. 56.

⁶⁵⁷ a.g.m.

⁶⁵⁸ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 40.

nefs de mecburen küfr-ü inadisinden geçerek vücudun hükümdarı olan ruha teslim ve hizmetkâr olur. Böylece, uzun sürede gerçekleşen ve bütün tasavvuf kitaplarında anlatılan **nefs tezkiyesi** de kendiliğinden hâsıl olur. Diğer ifadeyle, ruhanî seyir yapılıncâ afakî seyir de yapılmış olur.”⁶⁵⁹

İbn Sina’ya göre nefis (ruh), ahirete intikal etmekle yok olmaz, özgürdür. İbn Sina nefse pozitif bakmaktadır. Nefs bilici gücü sayesinde kula nihai gayesi olan mutluluğu tattıracak bir basamaktır. Nefsini iyi kullanmasını bilen İbni Sina şu öğütleri vermektedir:

“**Nefis**, aklın ve dinin iyi gördüğü fiillerin yapılması sonunda kötü olmaktan çıkar, düşünen nefis derecesine yükselir. İşte onun mutluluğu ancak bu şekilde gerçekleşir.”⁶⁶⁰

Tasavvufta ölümü tefekkür etmek ile nefsi öldürmek de etkili bir yöntemdir. Kulu tabiri caizse kendine getirir, bir nebze de olsa nefsin isteklerini kısıtlar. Kul çok kısa bir müddet sonra öleceğini gerçek manada düşünse, nefsin istediği azgınlıkları yerine getirmek isteyebilir mi veya günah işler mi? İsyan eder mi? Boş işlerde vakit harcar mı? Kalp kırar mı? Bu soruları sayfalarca sıralayabiliriz belki ama sanırım bu kulun vereceği cevap’ hayır’, olacaktır. Tasavvufta tefekkür-i mevt kulun kötülöklere karşı heveslerini kırar, kibrini törpüler, nefsini dizginler.

“ ‘Her **nefs** ölümü tadıcıdır. ’⁶⁶¹

‘Her **nefs** yarımına ne hazırladığını düşünsün... ’⁶⁶²

1.3.1.2 TAKVA

Arapça korkma, sakınma ve kaygılanma anlamlarına gelen kelime,⁶⁶³ *Mavera* dergisinin çeşitli sayılarında farklı şekilde tanımlamalarla karşımıza çıkar. Örneğin

⁶⁵⁹ a.g.m., s. 50.

⁶⁶⁰ Hüseyin Öztürk, “İbn-i Sina’da Ahlak”, *Mavera*. S. 155, Kasım 1989, s. 26; Mehmet Aydın, “İbn-i Sina’da Ahlak ve İnsanın Mutluluğu”, İbn’i Sina Kongresi Tebliğleri Kayseri 1984, s. 249.

⁶⁶¹ Bk. *DİB. Kuran-ı Kerim Meâli*, Ankebut Sûresi, Ayet 57.

⁶⁶² Haşr Sûresi, Ayet 18; Remzi Çayır, “Ne Borcu Canım Ne Borcu”, *Mavera*, S. 138, Haziran 1988, s. 33.

takva için metinler arasında “bireyselliğin bütün dinamiklerini harekete geçirip güçlendiren, olgunlaşma süreci” (DOĞU, Ölüm Kalım Kılavuzu, 1989), “insanı insan olma konumuna yükselten” (YALVAÇ, Sabır Sebat Yazıları, 1989) gibi ifadeler kullanılmaktadır. Atasoy Müftüoğlu ise takvanın tanımını şu şekilde yapmaktadır:

“**Takva**, her durumda haramı bilmek, bundan uzaklaşmak, helali helal bilmek ve ona sıkı sıkıya sarılmaktır.”⁶⁶⁴

Takva toplumdan soyutlanmak ya da günaha girmek korkusuyla inzivaya çekilmek değildir. Müslümanlığın tebliğ boyutu vardır veyahut da Müslüman dinine karşı yapılan bir saldırıya kayıtsız kalmaz. İbadetlerini yerine getiren bir kişi sadece ruhi boyutuyla dini yaşayamaz. Bu durum hayatın sosyal, kültürel, ekonomik her yönüne yayılmalıdır. Müftüoğlu bir Müslümanın takvasını kuşanıp tüm olumsuzlukları bertaraf ederek hayatını idamesi hakkında görüşlerine şu şekilde yer vermektedir:

“Müslümanlar olarak bizlerin öncelikle karşı karşıya bulunduğumuz bütün baskıları ortadan kaldıracabilecek bir yetkinliğe sahip bulunmamız şarttır. Allah’a giden yolda vasıtaların ve azığın en hayırlısı takva olarak gösterilmiştir. **Takva**, Müslümanların, hayatın dışında Hristiyan zahitlerin yaşayışı gibi yaşamaları değildir.”⁶⁶⁵

Mavera dergilerinde takva ile ilgili metinler tarandığında takva, zühd, korunmak, sakınmak kelimeleri birbiriyle olan yoğun ilişkisinden dolayı ard arda geçmektedir. Bu ilişkinin başlangıcı Yaratanı incitmekten korkmaktır. Bazen bu korku öyle derinleşir ki dünyadaki hiçbir şeye rağbeti kalmaz, dünyalıkları kaybetmekten korkmaz hale gelir. Bu zühd ehli kişi için artık hiçbir engel kalmamıştır. Allah’a olan sevgiyle karışık korkusu şüpheli olan her işi ona terk ettirir. Takva sahipleri çok merhametli, hassas fikirli, ince insanlardır. Yüreklerinden korku, gözlerinden yaş eksik olmaz. Hep Rabbe

---

⁶⁶³ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları 2009, s. 625.

⁶⁶⁴ Atasoy Müftüoğlu, “İslam Kültüründe Hacc Soruşturması”, *Mavera*, S. 128, Ağustos 1987, s. 29-30.

⁶⁶⁵ a.g.m., s. 29.

mahcup olma tereddüdünde usul adımlarla yollarında ilerlerler. Takva sahiplerinin özelliklerinden bazıları Maver'a da şöyle geçmektedir:

“Hz. Ebu Bekir, Kur'an okuduğu zaman gözyaşlarını tutamazdı. Pek **takva** sahibiydi”⁶⁶⁶

“İnsanoğlunun hayatında korktuğu şeyler vardır. Ama asıl olan yaratıklardan değil yaratandan korkmasıdır. Bu hususu Allah Resulü: ‘Bilginin (hikmetin) başı Allah korkusudur,’ diye buyurmuşlardır. İnsanda Allah korkusunun başlıca alâmeti ise, O'nun emirlerine harfiyen uymak, nehiyelerinden kaçmak ve şüpheli şeylerden uzak durmaktır”⁶⁶⁷.

Takvanın Allah katındaki önemini düşünmeye sevk eden metinler yer almaktadır. Örneğin Ahmet Yürekli yazısında Hucurat Sûresi'nin 13. ayetini kaynak almaktadır. Allah katında dilin, rengin, soyun, ırkın, makamın önemsiz olduğu ancak takva ile üstünlüğün sağlanacağı bir dünyada yaşamaya çağrı yapmaktadır. Yazar ilişkilerimizi düzenlerken Allah'a karşı yanlış bir adım atmaktan korkmakla oluşan bir üstünlüğü referans almamızı üzerine basa basa şöyle öğütlemektedir:

“İlişkilerimize gören gözle bakalım? Dünya ne tarafa dönüyor, sonumuz ne tanık olalım. Merkür'dekilere dünyayı, anlatmanın zorluğunu çekmeyelim günümüz insanına İslam'ı anlatırken, Müslümanca yaşarken hor görüldüğümüz günleri, çöpçü de, başbakan da olsak, İslam'ı yaşama derecemize göre değer göreceğimiz günlere çevirelim. Allaha olan kulluğumuzla, **takva**yla kuralım birbirimize olan üstünlüğümüzü.”⁶⁶⁸

⁶⁶⁶ Yakup Çiçek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.17.

⁶⁶⁷ Nedim Urhan, “Hadislerin Işığında Zühd ve Takva”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 89.

⁶⁶⁸ Ahmet Yürekli, “Ağzıyla Kuş Tutan Demokrasi”, *Mavera*, S. 159, Eylül 1989, s. 11.

Hülya Çelik ise Maide Sûresi'ndeki⁶⁶⁹ emredilen iyilik ve takva üzerine bir yaşamı insanlar arası birlikteliğin sonsuza dek kaynağı olduğunu metinde bahsetmektedir

“İnsanlar birbirlerinin içlerinde ve dışlarında bütünleşebilmek için iyilik ve takva yolunda yürüyor olmalıdırlar. Samimi iki mümin, hidrojen ile oksijenin bütünleşip su olmasında görüldüğü gibi ruhlarının birbiriyle kaynaşmasından doğan bir dostlukta ebediyete kadar birbirlerini bütünlerler.”⁶⁷⁰

1.3.1.3 TARİKAT

“Tarikat, arapça yol demektir. Bu kelime bir bakıma metot, usûl anlamına gelir. Şeyh denilen bir öğretmen nezâretinde, istekli (mürîd veya tâlib)nin Allah'a ulaşma, yani sürekli Allah'a tefekkür ve bilincini (ihsân) kazanma konusunda takip ettiği usule veya metoda, tarikat dı verilir.”⁶⁷¹

İnsanoğlu bilmediği bir coğrafyada yanlış yapmamak, düzene aykırı olmamak için nasıl oranın kültürünü, âdetini ve kurallarını sorarsa, tarikatla da Allah'ın bizi gönderdiği bu fani dünyaya geliş amacını hakikatleriyle öğrenmektedir. Tarikat bu süfli âlemde ne yapması ve ne yapmaması gerektiğini kulun ruhuna işlemektedir. Bir çölde yolunu kaybeden bir garibin durumu, masivalarla dolu bir dünyada gafletle zamana ayak uyduran insanın haline benzemektedir. Tarikat, yolunu kaybeden aciz insanların istikametini Allah'ın seveceği meşguliyetlerle Rabbine çevirmekte ve sonucunda kula Allah'a ulaştıran bir yol haritası sunmaktadır.

Tarikatlarda şeriata aykırı her hangi bir hüküm ya da uygulama bulmak mümkün değildir. Tarikat kulu terbiye eden yöntemlerle aslına döndürmektedir. Hakikati bulmasını sağlamaktadır. Tasavvufta sıkça geçen hakikat, kesin bilinen ve gerçek gibi anlamlara gelmekle beraber aslında hakikat, Peygamber Efendimizden silsile halinde

---

⁶⁶⁹ Maide Sûresi, Ayet 2.

⁶⁷⁰ Hülya Çelik, “Günler Geçti”, *Mavera*, S. 148, Nisan 1989, s. 10.

⁶⁷¹ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları 2009, s. 627.

aktarılan bir sırdır. Hakikat, sufilerce mana ve tasavvuf ilmi yerine de kullanılmaktadır. Niyazi Mısri'nin hakikate, tarikat olmadan ulaşamayacağı yönünde söylediği beyit Maverâ'da şöyle geçmektedir:

“Şeriatın sözleri hakikatsiz bilinmez Hakikatın sözleri **tarîkatsiz** bulunmaz”⁶⁷²

Tarikat ile sık sık birlikte geçen dergâhlar da dergide yer edinmektedir. Tarikat kapısına baş koymak şeklinde ele alınan ifade, tarikatların gösterdiği telkinleri dinleyip o yolu seçmekle başlamaktadır. Dergâh ise seçilen bu yolun eşiği, kapısı gibi algılanmaktadır. Zaten tarikat şeyhlerinin müritlerini yönlendirdikleri, şekillendirip Allah'ın irşad görevini yaydıkları yerlerdir dergâhlar.

Özetle tarikata giren kul; bu eşiğe başına koyar nefsinin öldürür, tarikatın kendisinden istediği bütün terbiye metotlarının başı üstünde yeri vardır, kabul etmiş, teslim olmuştur.

“**Tarîkatın** nazarî tarafına tasavvuf ilmi, amelî tarafına da dervişlik denilmiştir. Dervişin diğer tarifi şöyledir: **Tarîkat** kapısı olan dergâhın eşiğine başını koyan... Yani gayesi Allah olan. Yahut da Allah yoluna vücudunu adayan...

Dergâhtaki ‘der’ Allah kapısı, ‘ya’ emir, ‘şin’ aşk, ‘elif’ de bu aşkın yönü olarak mânalandırılmış ve böylece mescitlerle dergâhlar Allah'ın evi olma vasfını kazanmışlardır. Dergâhta mescit de bulunduğundan, Allah'a ait kible ve tecellilerin hane ve mekânı olma temsillerinin maddî ve manevî yönlerinin ikisi de dergâhta birleşmiş durumdadır”⁶⁷³

İlk devirlerde sufi hareketler olmuştur ama tarikat kurduklarına dair bilgiler tarihte bulunamamıştır. Genel olarak kaynaklar etkin olarak tarikatların kurulmasını 12.yüzyıl civarı kabul etmektedirler. Tarikatların toplum üzerinde hep olumlu etkileri olmuştur. Sevgi ve dostluk bağlarını pekiştirici rol üstlenmişlerdir. Şeriata bağlı olan bu

⁶⁷² Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, a.g.d., S. 92-95, s. 54.

⁶⁷³ a.g.m., s. 55.

tarikatlar yolunu kaybedenlerin sığınacağı güvenli limanlar haline gelmişlerdir. Tarikatların Orta Asya ve Afrika'daki dinsiz çevreye karşı Müslümanlara kucak açan, özellikle de Rusya'da dindar halkın dinlerinin yozlaşmaya uğramasına karşı koruyucu etkisi ve kapsamlı mücadelesi inkâr edilemez. Yakın coğrafyamıza dönecek olursak tarikatların Anadolu'nun Türkleşmesi ve Anadolu'da İslam'ın yayılmasındaki rolü de yadsınamaz. Osmanlı padişahları tarikatlara gereken önemi ve itibarı tanımış, tarikat şeyhlerini ve müritlerini hak ettikleri gibi topraklarında ağırlamıştır. Maverâ'da döneme damgasını vuran tarikatlar ve ileri gelen tarikat şeyhlerinden şöyle bahsedilmektedir:

“Osmanlı padişahları baştan beri Sünni inanca sahip bulduklarından bu inancı takviye için ehl-i sünnet itikadına bağlı **tarikatları** destekleyerek düşmana silahıyla mukabele yolunu tercih etmişlerdir. Yavuz'un **Sünbül Sinan Efendi**'ye, Kanuni'nin **Merkez Efendi**'ye hürmet ve yakınlığı, belli ölçüde bu sebebe de bağlanabilir. Ayrıca Kanuni'nin son seferi olan Zigetvar'a **Halveti meşâyihından Nûreddinzâde Muslihuddin** Efendi'yi götürmesi ve padişah seferde vefat edince naaşını İstanbul'a getirme şerefının mezkûr şeyhe nasip olması, **Sünnî Halvetîliğ**in Osmanlı ülkesindeki tesir ve nüfuzunu gösterir. Halvetiye'de ikinci pîr sayılan **Yahya Şirvânî'nin** arzu ve isteği üzerine 1578 yılında İran'a harp açılması da devletin Sünni tarikatlara gösterdiği itibarına en iyi delilidir.”⁶⁷⁴

Yakın tarihimiz incelendiğinde ruhumuzda Allah'ı tefekkür etmemizin ve bu mistik manaların da dize ve satırlarda yer almasının sebebi, Anadolu'da etkili olmaları açısından Türkler arasında tarikatların yayılmasıdır, diyebiliriz. Tarikat önderlerinin Allah aşkıyla yoğrulmuş kalplerinden çekilen ahlak, ağızlarından dökülen inci taneleri olmuştur. Maverâ dergisinde Tasavvufî edebiyatın orijininde, tarikatların işlevinden şu şekilde bahsedilmektedir.

---

⁶⁷⁴ Kamil Yılmaz, “Osmanlı Sultanları ve Mutasavvıflar”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 97.

“Göçebe Türkler arasında İslâm akidelerini tamamen yerleştirmek ve propagandasını yapmak gayesiyle giren birçok Türk dervişi, bunu gerçekleştirmek için onların anlayabileceği estetik bir dil kullanıyordu; bu şekilde temeli kurulan tasavvuf edebiyatı, daha sonra Türklerin millî dehasını ifade edecek bir seviyeye kadar gelişmiştir. Demek ki tasavvufî edebiyat, günümüzdeki İslami edebiyatı içinde büyük fonksiyonlar gösterebilecek potansiyel imkânlarla sahip bulunuyor; bu gelenekten yararlanmanın çok büyük önemi olduğu söylenebilir.”⁶⁷⁵

Son dönem İslami edebiyat akımlarında yer alan şair ve yazarların hayatlarında ve yazar kişiliklerinde de tarikat faktörünün olduğunu dile getiren Maverâ, milli şairimizi yetiştiren babasının ve edebiyatta başı çeken üstad Necip Fazıl'ın tarikatlara olan ilgisini okuyucularıyla paylaşmıştır:

“Müderriş Mehmed Tâhir Efendi aynı zamanda **Nakşibendî tarikatına** mensuptu ve Şeyh Hacı Feyzullah Efendi'ye bağlı idi. İlim olgunluğu ile tasavvuf neşvesini şahsında birleştirmiş olan bu kâmil zat; tam bir Müslüman terbiyesi ile yetiştirdiği evlâdına ve zevcesine bu hususta bir telkinde bulunmamış; tamamen gönül işi olan bu sahada onları serbest bırakmıştı.”⁶⁷⁶

“Necip Fazıl'ın sanat ve düşünce ufkunun, Allah dostu Abdülhakim Arvasi Hazretleriyle tanışmaları neticesinde ve ondan feyz almalarıyla açıldığı ve geliştiği söyleniyor.”⁶⁷⁷

1.3.1.3.1 MÜRŞİD

“Arapça, doğru yolu gösteren, uyarıcı, irşad eden demektir. Gerçek mürşid Hz. Muhammed(s.a.v)dir. Diğer mürşidler Peygamberimizin manevi mirasını elde etmeye muvaffak olmuş kişilerdir.”⁶⁷⁸

⁶⁷⁵ Mehmet Arslan, “İslami ve Tasavvufî Edebiyat Çevresinde Bir Soruşturma”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 142.

⁶⁷⁶ Mehmet Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Akif Ersoy’u Yetiştiren Aile”, *a.g.d.*, S. 111, Mart 1986, s. 23.

⁶⁷⁷ Mehmet Arslan, “Ali Ulvi Kurucu ile Mülakat”, *Mavera*, S. 111, Mart 1986, s. 37.

⁶⁷⁸ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları 2009, s. 455.

Tasavvufun konusu kalp, nefis, muhabbet ve ruhtur. Peygamberimiz insanlarda ilgili melekelerin çalışmasını sağlamıştır. Ölü kalplerin dirilmesine, aşkla canlanmasına vesile olmuştur. İnsanların bir başlarına nefsini terbiye etmesi oldukça zordur. Yaradılıştta var olan ama atıl durumdaki mekanizmalarını devreye geçirebilmesi için bu ilmi bilen bir mürşide (şeyhe) ihtiyacı vardır.

“Vuslat isteyen alsın şeyhinden himmeti

Himmeti çeken bil ki müridin hizmeti”⁶⁷⁹

Mehmet Akif İnan, mürşitlerin genel özelliklerinden bahsetmektedir. Onların hal ve hareketlerini güzel benzetmelerle şiirinde açıklamaktadır. Övgülerini sıraladığı gönüller sultanları için başlığında “Siz” hitabını kullanmaktadır çünkü hepsinin görevi birdir ve irşaddir.

Şiirde Mürşidin nazarıyla dikenler güle dönüşmektedir. Yani mürşide tâbi olanlar dergâha kusurlu gelmelerine rağmen şeyhlerinin yaydıkları su gibi ilimle yani, peygamberin ümmetinde olması gereken sünnetlerle âdetâ bir güle benzerler. Gül, divan edebiyatında Peygamberimizi temsil etmektedir. Mürşidler, şairin de bahsettiği üzere Allah’ın güzel kullarının vârisleridir. İrşad ederken müridlerine hep Peygamberimizin sünnetleri ve hayatından bilgiler verirler ve peygamberî bir hayatı tatbik etmelerini isterler. Şiirde mürşidlere, “nübüvvetten kokular dağıtan” diye hitap edilmesi hadis-i şerifleri sürekli öğütlemelerinden ileri gelir. Çünkü müridlerine Allah aşkını aşılacak sözleri nefsin terbiyesi için elzemdir. Akif İnan’ın şiiri baştan sona tasavvuf yolcularının bağlandıkları mürşid-i kâmillerin niteliklerinden bahsetmektedir.

“Dikenler çalılar güle dönüşür Bir abıhayattır nazarlarınız

Enbiya varisi olduğunuzdan Bu-yı nübüvettir gülzarlarınız

İlham yağmurudur kelimeleriniz Gök sofrası serer pazarlarınız

---

⁶⁷⁹ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvuf ve Toprak”, a.g.d., S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 104.

Nâsa bir kurtuluş muştusu gibi Sünnet diriltici kararlarınız

Bir tufan dehşeti salar kalplere Arslan kükremesi azarlarınız”⁶⁸⁰

Mavera’da mürşidin sadece bir araç, yalnızca kula doğruyu bulmada bir vesile olduğu hakkında çok önemli bilgiler mevcuttur. Tasavvufta müridin mürşidine bağlılığı, çevreden gelen dünyevi kirlere karşı sürekli diri olmasını sağlayan bir avantajdır ve böylece tarîkatta ilerlemesini sağlaması muhtemeldir. Fakat aşağıda da ifade edildiği gibi “sevilen sevdirmeyince” Allah’ın izni olmadan, mürşid her ne kadar kulun kalbine Allah ve peygamber sevgisini nakşetmek istese boştur. Hidayet ve hikmet, Allah’ın her kuluna ihsan olmamaktadır. Mürşid burada sadece bir görevli, vesiledir. Müridinin kendine bağlı olduğu kadar ona yardımı dokunabilir. Mürid ne kadar isterse, mürşid o denli müridinin olgunlaşmasına vesile olur.

“Bir hadis-i kutsîde, Cenâb-ı Hak Davut Aleyhisselâma buyurmuştur ki: ‘Kulum, beni sev, beni seveni de sev, kullarıma da beni sevdire.’⁶⁸¹ **Mürşid-i kâmil**, bu emir gereğince, vasıta olur da müride Resulullah Efendimizi ve Allahu Azimüşşân sevdire. Kendiliğinden sevgi olmaz. ‘Sevilen sevdirmeyince seven sevemez’ buyuranlar, işin aslını bildirmiştir. Bu sebeple, bir kalbe sevgi tohumunun ekilip yavaş yavaş ve ihtimamla geliştirilmesi lâzımdır. **Mürşidinin** muhabbeti az çok derûnunda olan, dimağında olan bir müridi o cüz muhabbet, neticede hakikate ulaştıracaktır. **Mürşidinin** muhabbeti derûnunda olan, O'nun kadrini bilmiş olur. Onun kadrini bilen de her derdine lokman olmak mürşide borçtur.”⁶⁸²

Mavera’da ariflerden bilgi verirken bir mürşitten eksik kalan yönleri ele alınmaktadır. Mürşitlerin ağır basan manevi halleri ve nefsin mertebelerinde kat ettikleri dereceler şöyle yer almaktadır:

⁶⁸⁰ Akif İnan, “Siz”, *Mavera*, S. 90, Mayıs 1984, s. 44.

⁶⁸¹ Ebu İsa Muhammed b. Tirmizi, *Sünen*, Daavat, s. 74.

⁶⁸² Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 47.

“Her **mürşid** arif olduğu halde, her arif **mürşid** değildir. Arifler de derece derece ve tabaka tabakadır. Tasavvuf ıstılahı olan arif sözü, Allah'ı, Allah'ın ihsanı olan basiret nuru ile bilen velilerin adıdır. Yalnız, bu arif irşat seyri yapmamışsa mürşit değildir. Bu sebeple, mutmainne kalesine girenden tutun da safiye ve kutsiye'nin sonuna ulaşanların hepsine de ortak bir deyimle velî veya arif denir. Ancak, özel mertebeye bağlı olan cemiyetin manevî idare kademelerinin her birindeki isimler ve makamlar değişiklik gösterir. **Mürşidler**, marziyye haline ulaşanlarla safiye'de olanlardır.”⁶⁸³

Bir varlık adı olarak bile “isyan”dan türeyen insanın, insan-ı kâmile veya mürşid'e dönüşmesi özellikle günümüz çağında oldukça zordur. Bu dönüşüm Allah'ın yüce velilerine sunulan büyük bir nimettir. Mürşidin bu ağır vazifeye ulaşması Mavera'da kısaca şöyle özetlenmektedir:

“Bu görev, seyir dairesinin çıkışını tamamlayanların, peygamberlik seyri veya irşad seyri denen ve bu defa bilip görerek Ehadiyetten dünyaya kadar olan yeni ve son seyirdir. Bu seyri bitirenler, halkı Hakk'a ulaştırmanın memuru, Allah'ın halifesi, Resûlullahın vekilidir.”⁶⁸⁴

Mürşitlik, Hz. Muhammet'ten gelen ilâhî bir görevin devam ettirilmesidir. Hakiki mürşit tabiki Hz. Muhammet (s.a.v)'dir. Peygamberimizin bilgisinde olan bu özel mana halleri, hakikat ilmi, O'ndan sonra halife seçilecek Hz. Ebubekir'e aktarılmıştır. Hz. Ebubekir de ilk kâmil mürşiddir. Hem kendi kâmil hem de kendine tâbi olanların mükemmel olmalarına vesile olmuş, sahip olduğu batını ilimlerle çevresindeki kulların olgunlaşmasında yardımcı olmuştur.

“Bâtın ilmi veya ümmilik dediğimiz Muhammedi sırlar, Hazret-i Ebu-Bekir'in sadrına aktarılmış, böylece tasavvuf ilmi, tarîkat ve hakikatin hal ve amelleri ümmetten olan en büyük insana ve en kâmil **mürşide** geçmiştir. Hazreti

---

⁶⁸³ a.g.m., s. 40.

⁶⁸⁴ a.g.m., s. 52.

Ebubekir'den de bütün sahâbîlere aktarılan bu bâtını ve ledünnî feyz, kıyamete kadar gelecek olan taliplerle nasiplerine ulaşacak velîlerin hepsine bağışlanan maneviyat olup, diğer adı tasavvuttur”⁶⁸⁵

“Aç basiret gözünü bak bu cihana müddei

Var mıdır dünyada bir can **kâmil insandan** leziz”⁶⁸⁶

Mavera Salih Baba'nın, kâmil bir insanın varlığıyla aldığı tat ve lezzeti dünyanın içindekilere değişmediğini ve bir mislinin olmadığını söylediği yukarıdaki beytini okuyucularıyla paylaşmaktadır. Fakat bu lezzetleri görebilmek bir mürşide gönül bağlamakla olabilir; çünkü dünya gözüyle bakan, sırlar perdesini aralayamadığından manevi lezzetlerin kıymetini bilememektedir. Ardından etrafını bir gül bahçesi gibi güzelleştiren Allah dostlarının ilimleri ve insanlara faydaları hakkında şu dizelere yer verilmektedir:

“Cihan bağında gülşândır **meşayih**

O gülşan içre hubândır **meşayih**

Bular ilm-i ledün serverleridir

Güruh-u ehl-i irfandır **meşayih**

Şeriat âlimi hem âmilidir

Kamusu kâmil insandır **meşayih**

Bular hep enbiyâ vârisleridir

Ulûm u keşf-i Kur'an'dır **meşayih**

Bulardır fâtihi-i sırr-ı velayet

Derûnu bahr-i ummandır **meşayih**

⁶⁸⁵ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 57.

⁶⁸⁶ a.g.m., s. 53.

Bular rah-ı Muhammed'le giderler

Kelâmu cümle burhanıdır meşayih ⁶⁸⁷

Salih baba, mürşidlere ne kadar methiyeler söylese haklıdır. Allah'ın isimlerindeki tecelliler onların ruhlarında hayat bulur, çevresinde ona bağlı müridler bu latifeleri yakınlık derecelerine göre hissederler. Allah'ın verdiği bu manevi velayet nurları mana ve maddeye yön verdiğinde müridin gözü artık suflî hiçbir şeyden lezzet alamaz hâle gelir. Mürşid katettiği irşad mertebesiyle meleklerin gıpta ettiği bir makama yükselir. Dolayısıyla Hak âşıkları donandıkları bu sırların feyzini dağıtmak için halkı bir mürşidin eteğinden tutmaya çağırmışlardır. Örneğin kültürümüzde büyük yeri olan Yunus Emre Hazretlerinin manevi feyizleri kalbinden dolup taşmış yüzyıllar boyu gönülden gönüle dilden dile aktarılmıştır. Mürşid Yunus Emre Hazretleri şiirlerinde insanları bu manevi feyzi alabilecekleri mürşitlerini bulmaya şöyle çağırmaktadır:

“Gel ey gardaş Hakk'ı bulayım dersen

Bir kâmil mürşide varmasan olmaz

Resulün cemâlin göreyim dersen

Bir kâmil mürşide varmasan olmaz

Niceler gittiler mürşid arayı

Arayanlar buldu derde devayı

Bin kez okur isen aktan karayı

Bir kâmil mürşide varmasan olmaz

Gel imdi gardaşlar gidelim bile ⁶⁸⁸

⁶⁸⁷ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 53.

⁶⁸⁸ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 53.

Niyazi Mısırî Hazretlerinin de Salih Baba'yı ve Yunus Emre Hazretlerini destekleyen şu beyitleri, gönül pınarından döktürmektedir:

“Mürşid gerektir bildire Hakkı sana hakkel yakîn

Mürşidi olmayanların bildikleri güman miş”⁶⁸⁹

Eşref oğlu Rumî Hazretleri Mürşidin önemine şu beytiyle vurgu yapmaktadır:

“Hak habibi iken Resul şeyhsiz Hakk'a bulmadı yol

Kim şeyhi yok şeytandır ol zinhar şeyhe eriş şeyhe.”⁶⁹⁰

Fehmi Kuyumcu Tasavvuf edebiyatını konu eden eserlerde sıklıkla geçen Eşrefoğlu Rumi Hazretlerinin bir sözünü makalesine taşımış ve mürşidin tarîkattaki öneminin tekrar tekrar altını çizmiştir.

“Peygamberimiz adına bu seferin kılavuz ve vasıtası **mürşiddir**. Bu sebeple **Mürşidi** olmayanların **mürşidi** şeytandır, denilmiştir. Böyle bir niyetle bir **mürşide** tâbi olana mürid, müridlerin bu yoldaki eğitimine tarîkat denmiştir. Tarîkat ve müridlik sünnet-i müekkededir.”⁶⁹¹

Maalesef yalancı peygamberlerin olduğu düşünülürse her devirde olduğu gibi bir takım bozuk itikatli kişilerin müridlerin yüksek mertebe ve konularından yararlanmaya çalışmaları da bir imtihan vesilesi olmuştur. Aslında bu durum mürşitliğin önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Çünkü kâmil mürşidler toplum içinde var olduğu sürece dinin esaslarının hakkıyla anlaşılacağı, İslam sancaktarlığının doğru kişiler elinde olacağını gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Tasavvuf ehlinin büyüklerinden Cüneydi Bağdadi Hazretlerinin siteminden gerçek mürşidlerin Allah'ın izniyle âlemi nasıl şekillendirdiklerinin tespitine ulaşmak mümkündür:

“Âh! Tasavvuf sahipleri âlemden nihân oldu

---

⁶⁸⁹ a.g.m., s. 54.

⁶⁹⁰ a.g.m., s. 54.

⁶⁹¹ a.g.m., s. 52.

Din esası bozulup bir başka zaman oldu.

Zühd, verâ, ahlâk ve teslim idi dinin esası

Şimdi kuru bir kavga, feryat ve figân oldu

*Yol kesenler şeyh olup **mürşidlik** taşıyorlar*

*Takva gitti; zühd, irfan boş söz, hezeyan oldu.*⁶⁹²

1.3.1.3.2 SEYR Ü SÜLÛK

Seyr ü sülûk, Arapça gitmek ve girmek demektir. Bir şeyhin nezaretinde, Allah'a vuslat için çıkılan yolculuk manasına gelmektedir.⁶⁹³

Fehmi Kuyumcu, tasavvuf hakkında en ufak bir bilgisi olmayan bir kimsenin bile okunduğunda tasavvufun özünü ve inceliklerini kavrayabileceği çok değerli bir denemesini *Mavera* dergisinde paylaşmıştır. Tasavvufun terimlerini kaleme aldığı metinde seyr ü sülûkun tasavvuftaki konumunu, ruhlar âleminde verdiğimiz sözden başlayarak yaratılış gayemizin son durağı Rabbimize olan dönüşümüze kadar çok güzel bir şekilde anlatmaktadır:

“Bütün insanlarda müşterek olan yaradılışa ait bedenî seyir, Ehadiyet âleminde gelip Vahidiyet âleminde geçerek ruhlar, anâsır ve doğumla gerçekleşmiştir. Bu geliş bir daire ile tamamlayıp tekrar Hakk'a iletmek elest bezminde ruhların vaadidir. Bu eski taahhüdü dünyada hatırlayıp da yerine getirme azmine talep, tarîkat, yol ve seyir demişlerdir. Bilinmez ufuklarda geçecek olan bu Hakk'a dönüş, **seyr-i sülûk** denir. Peygamberimiz adına bu seferin kılavuz ve vasıtası mürşiddir. Bu sebeple Mürşidi olmayanların mürşidi şeytandır, denilmiştir. Böyle bir niyetle bir mürşide tâbi olana mürid, müridlerin bu yoldaki eğitimine tarîkat denmiştir. Tarîkat ve müridlik sünnet-i müekkededir.

⁶⁹² Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, 60.

⁶⁹³ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları 2009, s. 565.

Bu sebeple de en kuvvetli sünnete uyan müridin eciri, sülûk edip (manevî seferi tamamlayıp) Hakk'a kavuşmaktır.”⁶⁹⁴

Mavera’da geçen Yakup Çiçek’in, tarikatlarda izin, icazet ve hilafeti anlattığı bölümden her tarıkata intisap eden kişinin seyr ü sülûke ulaştığı veya tamamladığı sonucuna varılamamaktadır; çünkü seyr ü sülûkun Allah tarafından bahşedilmesi durumu vardır. Bu bir ihsandır, tarıkata giren ve şeyhin vazifelerini bir bir aksatmadan yerine getiren her kula nasip olacak diye bir kaide yoktur. Başka bir deyişle şeyh müritlerine Allah’ı sevdirmeye çalışıp çabalar. Müridin masivaya olan sevgisinin yerine Allah ve peygamber aşkının geçmesine uğraşır. Peygamber sünnetlerini benimsetir, kalbindeki günah ve kirleri atmaya çalışır. Fakat mürid, kabiliyeti nispetince şeyhin kendine sunduğu bu güzelliklerden faydalanabilir ve seyr ü sülûk gerçekleşmiş olur.

“Tarikatlarda **seyr ü sülûk**, Allah'a vuslat, ilâhî mevhîbedir. Gerçi başlangıçta iktisâb, şeyhle içtimâ ederek intisâb, öğrenme, istifâze, âdâblarına uyma vazifeleri gereklidir. Ancak, bununla birlikte şayet ilâhî kaderde müridin vuslat ve makamata ulaşması takdir edilmişse, onlara ermesi nasip olur. Kim bu makamlara ulaşmış, sabit kadem ve arif olmuş ise müridânı terbiyeye ve Yüce Mevlâ'ya davete yetkilidir.”⁶⁹⁵

Seyr ü sülûkte bir yere kadar mürşit mutlaka gereklidir. Mürşitsiz kulun belli badireleri tek başına atlatması mümkün görülemez. Tökezlediğinde mürşidin telkinleriyle kendine gelmesi şarttır. Belli bir kademedен sonra, yukarıda da daha önce bahsettiğimiz gibi, kulun bu gaybi ummana nasibi nispetince dalması söz konusudur. Mürşid, müridde ihlası sağlayan bir trafo hükmündedir. Buradan sonrası Allah’ın seçkin kullarına mahsustur. Aşağıda da belirtilen fena beka gibi seyr ü sülûkun güzelce

⁶⁹⁴ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 52.

⁶⁹⁵ Yakup Çiçek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.24.

tamamlanmasıyla geçilen makamlar tasavvur edildiğinde seyr ü sülûkun tasavvuftaki önemi daha iyi anlaşılacaktır.

“Tasavvufta **Seyr ü Sülûk** olarak ifadesini bulan nefs-i emmareden, nefs-i safiyeye kadar olan hicretin tamamlanabilmesi için ehl-i irşada ihtiyaç şart ve zaruridir.”⁶⁹⁶

“**Seyr ü sülûk** denen ilerleme buraya kadardır. Bu ise ihlâsa kavuşmaktır. İhlâs ise şeriatın gayesidir. (İlim, amel, ihlâs). **Seyr ü sülûk** gerçekleşirse sâlik böylece seyr-i ilallahı tamamlamış olur. Buraya kadar mürşid zaruridir. Mürşitsiz bu âlemlerden geçilemez. Bundan ötesi nasiplemdir. Burası isimler âleminden bir isme ulaşmadır. Fena makamı burasıdır. Bundan sonra sıfatlar âlemi olan seyr-i fillah denen seyir başlar ki beka âlemi burasıdır. Bu ikisiyle (fena ve bekayla) velayet hâsıl olur. Seyr-i anillah ve seyr-i billah ile seyr-i eşya ariflerin başkanları ve velîlerin seçkinleri olan ülûlâzım peygamber vekillerine aittir...”⁶⁹⁷

Seyr ü sülûke ihtiyaç duymadan Allah’ın sevgisine muhatap olanlar, nebiler olmuştur. Kulun Allah katında kâmilleşmesi için zaruri olan seyr ü sülûkun karşımıza farklı şekillerde çıkması mümkündür. Bu makam her mürşidin usulüne göre değişkenlik gösterebilir ama sonuç ve gaye hep birdir:

“Yunus'un, Mevlânâ'nın mürşitleri vardı. Onlar da seyir ve sülûklerini sür diliyle anlattılar. Söylüyorlar ve bu şiir oluyordu. O yüzden sözlerinde bir tasannu yoktur.”⁶⁹⁸

Akif İnan’ın İsmail Çetin ile yaptığı bir söyleşide seyr ü sülûkun kişide görülen şekli üzerinde durulmaktadır. Çetin, seyr ü sülûk sürecini ilkin büyük daha sonra küçük haramlardan kaçmak, kuldân sırasıyla yapması beklenen farz, vacip ve sünnetlerin yerine getirmesi ve en son olarak bütün vazifeleri yerine getiren kulun kendinde kazandığı burhanları görmektir, diye anlatmaktadır. Seyr ü sülûkun kula kazandırdığı en

⁶⁹⁶ Ali Gedik, “Tasavvuf”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 6.

⁶⁹⁷ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 55.

⁶⁹⁸ Mustafa Miyasoğlu, “Necip Fazıl’ın Şiiri”, *Mavera*, S. 102, Haziran 1985, s. 36.

büyük kazanç, kalp artık günah işlemekten ürperir, günah ortamından zevk almaz ve kaçır. Haramlar artık o kul için cezbediciliğini kaybetmiştir. Kalbin kazandığı bu güzel haller birer burhan, birer işarettir. İsmail Çetin tasavvuftaki kalbi Allah'ın yasak kıldıklarından temizleme tasfiye ve emirleriyle nefsi tezkiye eğitimi için günahlarda ölü, hayır işlerinde diri olmayı düstur edinerek seyr ü sülûkte ilerlemenin Rasulullah'a ittibaya kadar gideceğini ifade etmektedir.⁶⁹⁹

Seyr ü sülûkun son merhalesi için Çetin'in söylediklerini, Fehmi Kuyumcu'nun da aşağıdaki ifadeleriyle şöyle desteklediği görülmektedir.

“Hakikat âlemi, **seyr ü sülûk** âlemidir. Hakikatin meyvesi ise marifettir ki, sülûkun sonu, velayetin başıdır. Böyle bir iş ise sadece İslami iman ve amelden doğar. Bu sebeple tasavvuf, peygamberimizin tebliğ ve tavsiyelerinden olgunlaşan bir İslam meyvesidir.”⁷⁰⁰

1.3.1.4 TEFEKKÜR

Arapça “fekere” kökünden gelen tefekkür kelimesi fikir etmek, akletmek ve düşünmek manasına gelmektedir.⁷⁰¹

Arif Bilgin ilham ve sanatı anlattığı yazısında tefekkür için çok güzel bir tanımlama ve bakış açısı sunmaktadır. Dinimizde tefekkür başlı başına bir ibadet kabul edilir. Önemine dair açıklamalara Kur'an-ı Kerim'den de kolayca ulaşmak mümkündür. Tefekkür, dilden çok zihinde ve ruhda tam bir ihlasla gerçekleştiğinde kula büyük mertebeler kazandırmaktadır. Belki herkes bir pencereden aynı manzaraya bakar, ama ressam sanatıyla boyalarını coşturur, yazar ilhamıyla manzaraya öyle şiirler söyler ki yıllarca tekrarlanır, diğer biri manzaradan esinlenerek neyinden öyle namerler çıkartır ki, bunu diğer milyonlarca insan uğraşsa da beceremez. Tefekkür Bilgin'e göre, her alanda

⁶⁹⁹ Akif İnan, “İsmail Çetin İle Seyr ü Sülûk Üzerine”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 83.

⁷⁰⁰ Fehmi Kuyumcu, “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 57.

⁷⁰¹ Ali Galip Gezgin, “Kur'an'da Düşünme Anlamına Gelen Bazı Kelimeler Üzerine Bir Değerlendirme (2)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 33, 2014/2, s. 7-43.

olduğu gibi bir sanat işidir. Bilgin fikren çok maharet ve olgunluk isteyen tefekkür eylemi ile ilgili şu bilgilere değinilmektedir:

“**Tefekkür:** Fizikötesi ile ölüm ötesinin, insan ve diğer eşya üzerinde - naslarla çelişmeyen- hakikati düğümleme sanatıdır. Yalnızca seçilmiş insanlar bu düğümün ilmiklerini atabilirler...

Tefekkür, önce ilhama zemin hazırlama gayreti, sonra da kalbin (ruh-akıl-ncfs) potasını hazırlayıp, özü sızıp alma mücadelesidir. Seçkin insanların başarabilmelerinin en büyük hikmeti de buradadır. Zaten dikkat edildiğinde gerçek sanatkâr olarak vasıflandırılan insanlarda da bu farklılık görülecektir. Ancak her sanatkârın bir mütefekkir sanatı ile de kendisini müzeyyen kılmaya çalışması, sanatındaki ve tebliğindeki başarısını en az ikiye katlayacaktır.”⁷⁰²

Bilgin’in de ifade ettiği gibi tefekkür ederken Allahu Teâlâ’nın zatını değil rızasını düşünmek lazımdır. Sufiler de benzer şekilde tefekkürde Allah’ın zatına dair fikretmezler, O’nun kudretlerinden ve yarattığı nimetlerinden ders çıkarırlar. Kâinatı, tabiatı, hayvanları tefekkür etmek ruhun hep aşk ile “Bir” olanda keşişmesini sağlamaktadır.

“Hal uğultulu kumral görünümler beni al

Leylâya Mecnunsun

Yürek sekişli fikrine vaha kılariken

Kendini öllere

Bir’i tefekkür esriği

*Ceylanım usun.”*⁷⁰³

⁷⁰² Arif Bilgin, “İlham ve Sanatın evresinde”, *Mavera*, S. 138, Haziran 1988, s. 23.

⁷⁰³ Alaaddin Soykan, “Serçe Hal”, *Mavera*, S. 90, Mayıs 1984, s. 48.

Tasavvufta tefekkür ile Allah'ı bulma hali, zikir sırasında kalbin coştuğunda olması mümkündür. Yalnız ihlasın olmaması yutulamayan bir lokmanın hali gibi fayda vermez. Tefekkürün tam olması için zikrin kalbe inmesi gerekmektedir. Çiçek'in, tasavvufta zikrin telkini hakkında yazdığı bölümde tefekkürde huşunun önemine dair şu bilgiler yer almaktadır:

“Kul Allah'ı tesbih ederse bu, taatının kabulü için rica, günahı için istiğfar, ni'meti için şükür, şiddet ve sıkıntısı için sabır olur. Sâlikin zikir lafızlarını kalbiyle **tefekkür** etmesi, zikrinin huşu' içinde olması için şarttır. Bu **tefekkür**den mahrum ise, konuşan sağıra benzer.”⁷⁰⁴

Ecdadımız İslam dinini yaşamayı ve yaşatmayı kendine hedef yapmaktan geri kalmamıştır. Yaptığı eserlerde yakın geçmişimize ait bu izleri görebilmekteyiz. Osmanlı'da tefekküre de büyük değer verilmiştir. Verilen bu önem Haliç'in onbeş kilometrelik kıyı şeridinde kendini göstermiş; gaye hep Allah'ı hatırlamak ve bulmak olmuştur.

“Neler yapmış burada?.. Ağaçlıklı küçük meydanlar... Her biri bir huzur tablosu... Zarif, biblo gibi. Sükûnet, itidal, güzellik dolu. Bir köşesine oturup asude, zengin hayaller, **derin tefekkürler** verebilen ağaçlıklı küçük meydanlar...

Hak âşıkları her nereye bakarlarsa Allah'ı tefekkür ederler ve Rablerinin sanatlarını incelemekten mest olurlar. Güzel görenin güzel düşündüğü mısralar İbrahim Savaş tarafından “Yâre Gazel” başlığının altında Maverâ okuyucularına sunulmaktadır.”⁷⁰⁵

“*YÂRE GAZEL*

Ağaçta, yaprakta dalda sen varsın,

Arıda, çiçekte balda sen varsın,

⁷⁰⁴ Yakup Çiçek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.18.

⁷⁰⁵ Ahmet Sağlam, “İstanbul Belediyesi Haliç'i Bir Hukuk Devletinde Olmayacak Yollarla mı Temizliyor”, *Mavera*, S. 97, Ocak 1985, s. 8.

Rahmetin gazabından üstün gelir,

Akılda, fikirde, dilde sen varsın

Gönül bir kelebek gülzara tutkun,

Sünbülde, Reyhanda gülde sen varsın,

Sen ceylan ben avcı koşar dururuz,

Leylâda, mecnunda çölde sen varsın,

Her ne yana baksam seni görürüm,

Vadide, yaylada, yolda sen varsın,

En onulmaz aşkın ilâcı sende,

Hayatta ölümdede halde sen varsın,

Ne yazsam ne desem kâfi değildir,

Beyazda, siyahta, alda sen varsın.⁷⁰⁶

Mavera zaman zaman tefekkür gözlüğünü takmadan dünyada yaşayanlara eleştiri oklarını göndermektedir. Her şeyin maddiyata ve somut olana endeksli bir yaşam kaygısından sıyrılma vaktinin geldiğinden şöyle bahsetmektedir:

“Şimdiye kadar turizm ve döviz girdilerini artırmak için tabiatın ve vahşi hayatın korunması ile ilgili birçok şey duyduk. Ama şimdi vakit, Allah'ın yarattığı bu güzelliklerin **manevi kıymetini düşünme** vaktidir.”⁷⁰⁷

1.3.1.5 TÖVBE

Tövbe, işlediğimiz herhangi bir günahıtan ötürü Allah'a dönüp af dileme halidir. Maverâ dergisinde tövbe için şu tanımlama yapılmaktadır:

⁷⁰⁶ İbrahim Savaş, “Yâre Gazel”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 45.

⁷⁰⁷ Abdul Kadir Kazi, “Sanat, Sanat Eğitimi ve Çevre Kirlenmesi”, *Mavera*, S. 141, Eylül 1988, s. 10.

“Tarikat ve tasavvuf ıstılahında tarıkata girmeye sebep olan olaya ‘**tövbe**’ denir. Tövbenin Arap dilindeki hakikî manası dönmek (**rücû**) dur. **Tövbe** etti, demek: döndü, demektir. Bu tövbe olayı daha ziyade kişinin üzerinde derin etkiler bırakan ve hayatının akışını değiştirecek kadar psikolojik etkileri olan bir olaydır.”⁷⁰⁸

Tasavvufta, aşağıdan yukarıya doğru manevi yükselişi ifade eden makamların başında tövbe, en üst zirvesine de kulluk konulmuştur.⁷⁰⁹

Tövbe hayatımızda yapmamamız gereken hareket, söz ve durumlara karşı bir ünlem gibidir. Rabbine karşı kusur işleyecek olanlar için dur, sakın, vazgeç ihtarını çeker. Tövbenin kulun üzerinde tekrar aynı günaha sapmama adına silkeleyen bir etkisi vardır Allah biz kullarından, çocukların yaptığı gibi, tabiri caizse yapboz tövbesiyle kendine yönelmesini beklememektedir. Bu sebeple tasavvufta tövbe ile tarikat kapısından girilir ve artık o yol üzere daimi olunması istenir. Maverâ’da tarıkata yeni bağlanan müridini seçen kişilerin tövbe getirdikten sonraki sözlerinden şöyle bahsedilmektedir:

“Hemen Kırtıloğlu Tekkesi'ne koşarak Efendi hazretleri'nin eline kapanarak intisap eder. Kendisi tarafından bu ‘**tövbe**’ olayı şöyle ifade edilir:

Mâsivadan refeyleyip gönlümü

Cemaline müştak ettin aynımı

Evlâd ü iyalden kesüp meylim

Düşürdün bir acep sevdaya bizi

Şeyh Muhammed Sami hazretlerine intisabından sonra, Salih Baba tekkenin sessiz bir müridi olur”⁷¹⁰

⁷⁰⁸ a.g.m., s. 8.

⁷⁰⁹ *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları 2009, s. 10.

⁷¹⁰ Nurettin Albayrak, “Bir Tasavvuf Şairi Tüfekçizade Salih Baba”, *Mavera*, S. 109, Ocak 1986, s. 9.

“Ben, mürşidimin elini tuttuktan sonra (yani **tövbe** ettikten sonra) bilerek hiç günah işlemedim. Eleğimin bütün deliklerini kapadım.

Eğer ben, bilerek bir günah işleseydim, vallahi bir daha mürşidimin huzuruna çıkamazdım. Utanırdım.”⁷¹¹

Tövbeden maksat kulun yaptığı hatayı anlamasıdır. Allah acziyetini hisseden kuldun razı olmaktadır. Tabi aynı hataya bir daha saplanmamak şartıyla. Nasuh bir tövbe Allah katında efdal olan bir ameldir. Allah ilmiyle insanın fitratında günah işleme eğilimi olduğunu bilmektedir. Hatta hadis-i şerifte “eğer siz günah işlemeseydiniz, Allah sizi helak eder ve yerinize, günah işleyip, peşinden tövbe eden kullar yaratırdı.”⁷¹² buyrulmaktadır. Tövbenin en güzel işlevlerinden biri günahların pekiştirilmeden içine düşülen, istenmeyen durumu terk ettirmesidir. Aksi takdirde hiç günah işlemeyen bir kul, peygamberler dışında yoktur. Bu sebeple dinimizde tövbe ile manevi kirlenmekten arınmak efdaldır.

Mavera’da bir Müslüman olarak görevlerimizi tam olarak yerine getirememekten hemen hemen her sayıda yakınılmaktadır. Bazen şahsi ibadet ve işlediğimiz günahların dışında Müslüman coğrafyalarda yapılan zulümlere duyarsızlığımız ve İslam’ı tam yüceltmek için üstümüze düşen görevleri yapamamanın pişmanlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dergide bilerek ya da bilmeden yapılan insanoğlun sürekli işlediği günahlara karşı yapılan tövbeye dair metinler şöyle yer almaktadır:

“Sağır sarnıçlarda hayaller büyütürken sular üstüne

***Tövbelerle yıkadı tortularımı ellerinin denizleri**”⁷¹³*

---

⁷¹¹ R. Özınan, “Bir Allah Dostunun Günümüzdeki Sohbetlerinden”, *Mavera*, S. 92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 64.

⁷¹² Müslim, Tevbe, 9-11.

⁷¹³ Mehmet Ragıp Karcı, “Arz-ı Hal”, *Mavera*, S. 92-95, Şubat 1984, s. 39.

“Onun şerefli dininin tâbi tutulduğu her tür cahili müdahaleye tanık olan ve ne yazık ki bunları yalnızca seyredenler olarak Rabbimizin katına varalım, **tövbe** ve secde edelim. Allah'ın her birimizi yükümlü kıldığı herhangi bir tavrı sergileyememekten kaynaklanan bir zilleti derinliğine duymamız gerekmektedir.”⁷¹⁴

Hız.Ebubekir (r.a)'dan geldiği kabul edilen Sıddıkiye tarikatına intisap eden bir kişiye verilen derste tövbenin bir kereye mahsus olmadığı kişinin olgunlaşır günah işlemekten çekininceye kadar süreklilik arz ettiğini Maverâ'da geçen şu cümlelerden anlamaktayız.

“Sâlik bidayette günah kirlerinden temizleninceye kadar istiğfarla iştil eder. Sonra tam keyfiyetiyle salâtu selâma devam eder. Her farz namazdan sonra, on bir defa salât getirir.”⁷¹⁵

Maverâ dergilerini incelediğimizde şiirlerin mısralarında rastgele kullanılan “tövbe” kelimesinin çok sıklıkla geçtiği bir gerçektir.

“Bulmak değil aranmak ritimlerinde

Geçti tövbe imbiklerinden

Avuçlarımızda sımsıcak

Bileylenen acılara sevgiler çoğaltan”⁷¹⁶

“Sonra annemin tövbesi geliyor aklıma ateşi gül eyleyen

Alnımızda şehadet çiçeklerinden bir demet”⁷¹⁷

Abdülbaki Arslan, Türk edebiyatındaki tasavvufî muhtevasıyla kaynak niteliğindeki Garip-nâme'den tövbe ile ilgili beyitleri paylaşmıştır. On dördüncü

⁷¹⁴ Atasoy Müftüoğlu, “Tesbih ve Tenzih Ederek”, *Maverâ*, S. 102, Haziran 1985, s. 15.

⁷¹⁵ Yakup Çiçek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Maverâ*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.25.

⁷¹⁶ Mehmet Arslan, “Gönül Yelkenleri ve Can Yelekları”, *Maverâ*, S. 156, Aralık 1989, s. 29.

⁷¹⁷ Mustafa Özçelik, “Toprağa Notlar Düşen Yağmur”, *Maverâ*, S. 162, Haziran 1990, s. 13.

yüzyılın tanınmış mutasavvıfı Âşık Paşa, insan vücudundaki on hasletten biri olarak incelediği tövbeyi çok güzel bir şekilde eserinde ele almıştır.

Aşağıda yer alan Garip-nâme'deki dokuz beyitten genel manada şu sonucu çıkarabiliriz:

Âşık Paşa ihlasla tövbe edenlere bazı vaatlerde bulunmaktadır. Bunlar; cehennem azabından azatlık, Hak Teâlâ'nın sevgisini kazanma, Allah'ın rahmetine kavuşma ve Allah katında temizlenip amellerinin de temiz olarak kabul görmesi gibi müjdelerdir. Öte yandan tövbe etmemekte direnenlerin gerçek kul olamayacaklarını ve Allah'ın hidayetinin onlara ulaşmayacağını beyitlerinde vurgulayarak tövbe etmeyenleri eleştirmektedir. Garip-nâme'nin Süleymaniye'deki yazma nüshasında yer alan beyitler Maverâ'da aşağıda olduğu gibi sıralanmaktadır:

“Tevbe şoldur kim kılanlar şâd olur

Tamu odından teni âzâd olur

Ehli oldur kim ana rahmet gelür

Rahmetinden. Tanrı'nun hil'at gelür

*Belli bildün **tevb**esiz kul kul degül*

Zira kim kullıkları makbul degül

Çünkim ol kıldı fesadı ihtiyar

Fâsıkun kullığına ne i'tibâr

***Tevbelü** kullardur ol kim Hak sever*

Tanrı Kur'an'da virür bize haber

***Tevbesüzler** hiç rahat bulmaya*

Fâsıka Hak'dan hidâyet gelmeye

Kim kılursa tevbeyi ihlâs ile

Hiç gümânsuz Hak ana rahmet kıla

***Tevbe** kılmak kullara ya'ni nedür*

***Tevbe** kılmaktan kula ma'ni nedür*

Ma'nî şoldur kim kılan oldu temiz

Halk içinde her işi kıldı temiz ”⁷¹⁸

1.3.1.6 ZİKİR

Zikir, manası itibariyle sürekli hatırlanmayı ihtiva eder. Zikredilen şey her neyse zikir ile unutulmaz hale gelir. İnsanoğlu hayatında önem verdiği bir şeyi unutmamak için tekrarlar, zaman zaman sesli mırıldanır veya içinden geçirir. Genel olarak zikredilmeye en layık olan hakikat düşünüldüğünde, bir kulun Allah’tan başka önem vereceği, onu zikredeceği daha kıymetli ne olabilir, sorusuyla zihnimize baş başa kalırız. Tasavvufta zikretmekten asıl maksat, kalpte olması gerekeni koymak geri kalanı ise unutmaktır. Yani kalpten masiva olabilecek gereksiz, boş, ebedi hayatımızda fayda getirmeyecek her şeyi temizleyip, onları düşüncesini dahi unutup, Allahu Teâlâ’yı sürekli zikrederek her an kalpte ve zihinde diri tutmaya çalışmak, zikrin gayesidir. Zikrin sırrına erenler Kâinatta gördüğü her şeyin zikrettiğini hissederler. Zikreden her şeyde Allah’ı görürler.

*“**Zikir** süren vira seni dal uçlarında*

Filiz safkıl beni Rabbim

Yangın halleri o ancak sence bilinen

Seçkin garipler hürmetine ”⁷¹⁹

---

⁷¹⁸ Abdülbaki Arslan, “Âşık Paşa’nın Garip-Nâme’sinde Tevbe”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.162-163.

“Yakamozunda inancın Pir bir aşkla «Bir» sevmenin

Ne zaman o derviş vakte

Özlem duysam sırılsıklam

*Kekik yüklü bir **hû** sesi*

Sarık katmerli güllerde”⁷²⁰

Zikir ehli Hak âşıkları, mahlûkatın zikrine şahitlik edebildiklerinden seherlerde ve geceleri makbul vakitlerde âlemin zikrine ortak olmaktadırlar. Bir insan azıksız dünya yolculuğunu tamamlayamaz. Seherler, Hak dostları için manevî doyumun en çok sağlandığı vakitlerdir:

“Devşir yatağını yorganı artık

Seherle sunulan başışı gözet

Sadık âşıkların azığı olan

Tanır mı uyuyan göz hiç geceyi

*Duyar mı o **sözsüz söyleşmeleri***

Kalk aya yoldaş ol giyin geceyi

Uykudur yüreğin kilidi oğul

Ayakta uğurla gecelerini

Zikirle karşıla güneşlerini”⁷²¹

Akif İnan’ın yukarıda geçen “sözsüz söyleşmeleri” ifadesi ile hal diliyle zikri kastettiği açıktır. Mevla kalpten yapılan gizli ve açık her türlü zikri işitendir. Karanlık gecede, kapkara bir kayanın üstündeki siyah karıncanın feryadını duyan Allah’ın,

⁷¹⁹ Alaaddin Soykan, “Dua”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 185.

⁷²⁰ Alaaddin Soykan, “Pir Bir Aşkla”, *a.g.d.*, S. 92-95, s. 185-186.

⁷²¹ Akif İnan, “Bana Dediler ki”, *Mavera*, S. 90, Mayıs 1984, s. 43.

elbette herkesin unuttuğu ama geceleyin uykusunu bölüp Allah için diri olan kalpleri duymaması mümkün değildir. Maverâ dergisinde zikrin çeşitleri hakkında şu bilgiler bulunmaktadır:

“**Zikir** açık veya gizli yapılır. Açık sesle yapılan **zikre**, ‘**zikr-i cehri**’ denir. Turuk-ı cehriyye Hz. Ali'den gelen ve açık zikir esasına dayanan tarikatlardır. İmam-ı A'zam'ın talebelerinden İmam Muhammed (vr. 189-804) ve İmam Ebû Yusuf (vr. 182-789) **cehri zikrin** daha faziletli olduğuna kaildirler. Tarîkata yeni girmiş olan talip, açık **zikre** devam etmelidir. Zira, ‘Nefs-i emmâre daima kötülük emreder’. Mürîd tevhidi sadasıyla kalbinden mâsivâyı giderir.

Müridin ancak kendisinin duyabileceği bir sesle **zikir** etmesine ‘**zikr-i hafi**’ denir. Turuk-ı hafiyye, Hz. Ebû Bekir'den gelen ve **gizli zikir** esasına dayanan tarikatlardır. İmam-ı Azam (vr. 150 - 767) gizli zikrin efdaliyetine zâhib bulunmaktadır.”⁷²²

Her zikir gönül aynasındaki pası siler, atar. İnsanoğlu her günah işlediğinde kalpte bir leke kalır. Çünkü her günah emre karşı bir itaatsizliktir. Bu asilikler birike birike kalpte bir tortuya, bozulmaya sebebiyet verebilir. Kişinin kalp gözüyle görecekları güzelliklerin perdelenmesiyle sonuçlanabilir. Kalpteki kirler sevgiliye ulaşmayı engeller. Zikir etmek ise Allah'ın rahmetini celbeder. Sevgiliden dilenilen bir imdat, bir meded olur ve her günaha karşı silgi gibi bir görev alır. Nefsin ve şeytanın fısıltılarına karşı etkili bir silahtır.

“davran kardeş silahına

zikirle hazırlan

geceyarılarının aydınlıklarına

yıka azalarını

---

⁷²² Yakup Çiçek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Maverâ*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.18; a.g.e., s. 32.

başlıyarak kalbinden”⁷²³

Ashabın önde geleni Hulafa-i Raşidine Peygamberimiz (s.a.v) tarafından söylenen zikrin faziletlerine ait bilgiler Maverâ'da doğrudan aktarılmıştır. Ahiretteki halinden bî-haber muhtaç biz kulları için, cennetle müjdelen zatlara, peygamberimizin öğrettiği zikir örnekleri şu şekilde geçmektedir:

Hicret sırasında Hz. Ebubekir (r.a) , peygamberimize yönelik müşriklerin bir zararının dokunmasından korkarak üzülmeştir. Peygamberimiz (s.a.v) O'ndaki bu telaşı zikir ile teskin etmiştir. Allah'ın zatını bize anlatan güzel isimleri tefekkür etmek kulun ne kadar yüceler yücesi bir Rabbe sahip olduğunu kalp ve ruhunda hissetmesini sağlar. Artık kul her korkudan emindir çünkü her şeyden üstün olana emanettir.

“Allah Resulü, Mekke'den Medine'ye hicret ederken, Hz. Ebu Bekir de onunla beraber idi. Bilinen mağaraya geldiklerinde gece orada kaldılar. Resûlullah'a her hangi bir kötülük isabet edebileceğinden pek üzülmişti. Çünkü ona bir zarar gelse, İslâm ikâme edilmeyecek, Allah'a ibâdet edilmeyecekti. Peygamberimiz ona, ‘üzülme, bizimledir’, buyurdu. Resûlullah'tan ma'iyet müşahedesini talep etti. ‘Allah **zikrine** devamla elde edilir’, buyurdu. Ona **ism-i zât ile hafî, kalbî zikri** telkîn etti. Telkin esnasında Hz. Ebu Bekir diz çökmüş, gözlerini kapamıştı. Yüce Allah ona ‘sekînet’ inzal buyurdu. Resûlullah'tan ise, sekînet hiç ayrılmamıştır.”⁷²⁴

“Hz. Ömer, gayb ordusunu görmek istedi. Bu talebini Resûlullah'a açtığında, ‘O dileğine ermek, **Allah'ın zikri** sayesinde mümkündür’, buyurdu. Sonra ona, med ve habs-i nefesle ‘tevhid ilmini’ telkin etti. Yâni kelime-i tevhidi. ‘Lâ’ lâfızla, ‘ilahe’ med ve habs-i nefesle, ‘illâ’ lâfız ve remy ile ve ‘Allah’ med ve ahz ile okunur. Bu telkin ona

⁷²³ Y. Muhammed Aktürk, “Zamanın Anlatan Şiirler”, *Mavera*, S. 87, Şubat 1984, s. 43.

⁷²⁴ Yakup Çiçek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s.26.

kıyam halinde iken telkin edilmiş, sonra bağdaş kurarak oturmuştu. Yüce Allah **zikrin** bereketiyle kalbini manen açmış ve nice şeyler göstermiştir.”⁷²⁵

Hiz. Ömer’in talebine karşılık veren iki cihan serveri, Hiz. Osman’ın şikâyetine de çözüm olarak yine zikir çekmesini tavsiye etmiştir. Buradan çıkarılacak sonuç her türlü derde devayı zikirde aramak, kalbi ve diğer azalarımızı Allah ile meşgul etmek kulun faydasıdır, diyebiliriz. Kul reçeteye uyduğu takdirde Allah’ın yardımının gelmesi âdetullahtandır çünkü bir kişinin kalbi Allah ile dolunca gam ve keder o mekânı terk eder.

“Hiz. Osman, Resûlullah'a yalnızlıktan şikâyet edince, Resûlullah onu yanına çağırır ve gizli olarak bir şeyler söylemiş, rengi değişince karşısında oturmasını emir buyurmuş ve bânının tahliyesini ondan istemişti. Harf ve ses olmaksızın Resûlullah ona, kalbindeki tevhîdle beraber ‘Kalbî tevhidi’ telkin etti. Hiz. Osman mâsivadan hâlî bulunuyordu. Zihninde Resûlullah'ın heyetini tasavvur edip ona müteveccihîti. Kalbi hâlî olunca, Resûlullah ona **zikir** ilka etti. Ayniyle nakşetmeden önce vecdin eseri zahir oldu, ‘**illallah**’ sözünü izhâr etti. Makamlara ulaşmak ona müyesser oldu ve nice şeyler gördü.”⁷²⁶

“Hiz. Ali Resûlullah'a gelerek, Allah'a en fazla yaklaştıran, en faziletli ve insanlar için en kolay olan yolu sormuş. Resûlullah teveccüh edince ‘**Fa'lem ennehu İâ ilahe illallah**’ (Muhammet Suresi, Ayet 19) nazil olmuştu. Bununla kelime-i tevhidin, Allah'ın ilminin hazinelerinin anahtarı olduğuna dikkat çekilmiştir. Sonra Cebrail (a.s.), bir muallim gibi gelip oturmuş, üç defa kelime-i tevhidi Resûlullah'a telkin etmiştir.”⁷²⁷

Yaşar Akgül, dervişinin de yardımıyla dünyanın fani güzelliklerini terk etmiş ve zamanı spesifikleştirmiştir. Yazar insanoğlunun başına gelebilecek tüm durumların

⁷²⁵ Yakup Çiçek, “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf”, *Mavera*, S.92-95, Temmuz-Ekim 1984, s. 28.

⁷²⁶ a.g.m., s. 29.

⁷²⁷ a.g.m., s. 30.

ilacını şiirine yazmıştır. Bir kulun dünyalık isteklerinden ve güvendiği kişilerden düş kırıklığına uğratılmışken çaresizlik içinde kaldığı durumdan zikirle kurtulacağı vurgulanmaktadır. Akgül, şiirinde şeyhiyle birlikte zikir çekerken bütün bu kalbindeki acılardan ruhi baskılardan kurtulmaktadır. Artık Allah demenin verdiği lezzetle kalp bu süfli şeyleri basitleştiriyor ve Mevla'sına yönelmektedir. Kalbin önem verdiği öğeler değişmektedir. Kısacası Rabbimizin de buyurduğu gibi kalpler ancak zikirle huzur bulmaktadır.⁷²⁸

“düş kırıldı ağladım sırlıklam çaresizim

derviş ellerinden tutup hûlardan geçti kalbim”⁷²⁹

Tasavvuf ehli, Allah zikretmekten kendilerini alıkoyamazlar. Her nereye baksalar Rabbin güzel bir nimetini görür, O’nu güzel isimleriyle anarlar. Olaylar karşısında da zikre sarılırlar. Hayat meşgaleleri bir virde dönüşmüştür. Zaten dillerine pelesenk ettikleri cümlelerden biri, “virdi olmayanın varidi olmaz”⁷³⁰ sözüdür. Yani ruha feyz akışının olmasında sürekli çekilen virdin önemi büyüktür. Maverâ’da müminin zikrinin sürekli olmasına yönelik açıklamalar bulunmaktadır:

“Eylemi sürekli dir insanın, yeri, zamanı, ayrımı yoktur. Bir Allah dostu öyle dedi sohbetinde. Gecelerinizi bölün, az uyuyun. Abdest alın namaz kılın, Allah’ı bolca **zikredin** bu eyleminiz sürekli olsun.”⁷³¹

⁷²⁸ Ayet: “Bilin ki kalpler ancak Allah’ı zikriyle huzur bulur.”, DİB. Kuran-ı Kerim Meâli, R’ad Sûresi, Ayet 28.

⁷²⁹ Yaşar Akgül, “Kalbim”, *Mavera*, S. 98, Şubat 1985, s. 56.

⁷³⁰ Mevlana Halid El Bağdadi, *Mektubat*, s. 270.

⁷³¹ Ali Haydar Haksal, “Gelişigüzel”, *Mavera*, S. 110, Şubat 1986, s. 23.

SONUÇ

Cumhuriyet sonrası dönemde gelişen dergicilik tarihi arasında geçmişten gelen dini duyguların milli değerlerle birleşmesi sonucu oluşan İslami edebiyat dokusunun çevrelemiş olduğu hatırı sayılır bir dergicilik faaliyeti bulunmaktadır. Edebiyat Dergileri çıktığı dönemlerin tarihi şartlarını, toplumların sosyal hayatlarına dair değer yargılarını, kültürel ve edebi birikimlerini, ekonomik ve siyasi gündemlerini ifşa eden aynalardır. Dergilerin fikri, dini, edebi ve kültürüne ait çok yönlü fonksiyonlarını keşfeden entelektüel okuyucu kitlesi için Maveria dergisi izinin sürülmesi gereken bir hazine değerindedir.

Maveria, İslam medeniyetinin sunduğu ikramları Anadolu'nun yerli üslubunun verdiği sıcaklıkla dergi sayfalarına taşımıştır. Hızla gelişen çağa ayak uydurmak için çabalayan insanoğlunun gözünü açarak döneminin siyasi buhranlarını ve batıya olan özenti bulanıklığını ufak tefek sıyrıklarla atlatmasına yardımcı olmuştur. Maveria, Müslümanların gündemini geriden takip etmemiş, emsallerine nazaran hep bir adım önde olmuştur. Sanat, kültür ve edebiyatı üç boyutlu bir helezonunun içine alarak meselelere açıklık getirmiştir. Maveria, millet olarak öz benliğimizdeki hassasiyetlerinden ve dini edebiyat geleneklerini kapsayan kırmızı çizgilerinden taviz vermemesine rağmen meseleleri ele alış biçimindeki bu üçboyutlu ustalıklı toplumun hemen hemen her kesimine hitap etmeyi başarmıştır. Yurt dışında ve yurt içinde okuyucular her ay çıkan sayılarda kendinden bir şeyler bulabilmiş, kendini dergiye ait hissedebilmiştir.

Maveria sayılarının nitelikli incelenmesi sırasında bir derginin okuyucu tarafından bu denli çok tutkuyla sevilmesi, derginin metin ve içerik kalitesinin yanı sıra derginin yazar kadrosunun ideolojik söylemlerle herhangi bir zümre ya da hareketi

destekleyip ivme kazanma telaşına kapılmamış olmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Anadolu'nun bağrından kopan bir avuç eli kalem tutan gencin edebiyata olan ilgileri, dini şuurları gereği İslam davasına dönüşmüş ve kendilerine yakıştırılan Yedi Güzel Adam'ın hayatına Maverâ adında bir dergi kurma fikri Allah tarafından hâsıl olmuştur. Maverâ dergisi bu ilk kıvılcımın ardından ilk sayısını Aralık 1976'da yayımlamıştır. Derginin kurucuları arasında Rasim Özdenören, Alaaddin Özdenören, Erdem Beyazıt, Cahit Zarifoğlu, Mehmet Akif İnan, Ersin Nazif Gürdoğan ve Hasan Seyithanoğlu yer almaktadır. Dergi her ay yayın hayatına ara vermeden devam etmiş ve kapanışına kadar 14 yıllık geçen süre zarfında beş adet özel sayı çıkarmıştır. Bunlar sırasıyla Hikâye Özel sayısı, Afganistan Özel sayısı, Necip Fazıl Özel sayısı, Tasavvuf Özel sayısı ve Cahit Zarifoğlu Özel sayısıdır. Aynı tarihte kurulan ve dergiyle ortak mekânı paylaşan derginin yayınevi Akabe, özellikle Maverâ dergisine ait kadronun kitaplarının piyasada yer almasında da etkin olmuştur. Maverâ, kısıtlı sayıda basılan ve piyasada pek de görülmeyen son sayısını Ağustos 1990'da yayınlayarak 164 sayıdan oluşan yayın hayatına son vermiştir. Maverâ dergisinin anısına 2012'de Mardin Artuklu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalının önderliğiyle düzenlenen bazı Maverâ şair ve yazarlarının da bulunduğu "Türk Edebiyatında Maverâ Hareketi" panelinde, Maverâ'nın aylık tirajının 7000 olması, dergi yazarların edebiyatı batılı kalıplara sıkıştırmak yerine İslami değerlerle yoğrulan bir edebiyata dönüştürdükleri gerçeğine dayandırılmıştır.

İslami edebiyat yönünden Maverâ, dindeki inançlarımıza dair içsel olanı edebiyat aracılığıyla en güzel bir biçimde nasıl dışa vurulabilirim; şiire, denemeye, romana nasıl aksettirebilirim kaygısını çeken ve bu yolda emeğinin karşılığını da Türk edebiyat tarihimiz içinde alma imkânı bulan dergiler arasındadır. Tabi ki bu takdiri

kazanmada doğru kaynaklardan mayalanması göz ardı edilemez bir unsurdur. Büyük Doğu, Diriliş ve Edebiyat dergilerinin ocaklarında yetişmiş bir yayın kadrosu, “Mavera” ismiyle müsemma olmak arzusuyla yola çıkmış ve bu dünyanın ötesindeki dünyayı yani ahireti kazanmak için dergi sütunlarını doldurmaya niyet etmişlerdir. Niyetlerinde Allah rızası olan Maveracıların seksen darbesi sonrası gazeteler başta olmak üzere çoğu yayın organının sekteye uğradığı bir dönemde İslami edebiyat geleneğini yaşatmadaki gayretleri Allah’ın bir lütfuyla sonuçlanmıştır. Sadece İslam’ı terennüm etmek için edebiyatın araçsallaştırılmasından ibaret olan Müslüman yazar ve şairin sorumluluğu yıllar süren bir filizlenmeye en nihayetinde üzerinde dini muhteva çalışması yapılan bir çalışma alanına dönüşmüştür. Her ne kadar Türk İslam Edebiyatı eserlerinden Tevhit, Münacaat, Na’at, Siyer ve benzeri türlere ait örnekler, Mavera dergilerinin içinde gözle görülür bir biçimde mevcut olmamasına rağmen, İslami edebiyata dâhil edilebilecek dini ve tasavvufi kavramlar itina ile işlenmiştir. Mavera’da inanç esasları, ibadetler, tasavvufi mefhumlar ve Müslümanın bilmesi gereken pek çok dini kavram ve konu, belli alt başlıklar arasında okuyucuya sunulmuştur. Genel dini muhtevada kırkdört kavram incelenmiştir. Bu kavramlardan Mikail (a.s) taranan dergi sayılarında hakkında bilgi geçmemesi sebebiyle melekler başlığı altında yer almamaktadır. Tasavvufi muhteva başlığı altında ise dokuz tasavvufi kavrama yer verilmiştir.

Mavera’daki çoğu hikâye, şiir, deneme ya da Türkiye ve dünyaya ait yorumlu haberler hakkındaki metinlerin önermeleri, İslami unsurlara dayanır. Metinlerin ana fikrinde İslami öğretinin insanlığa tavsiyeleri yer almaktadır. Bu yaklaşımla Mavera, sözü İslami edebiyat eşliğinden geçirmek suretiyle eyleme dönüştürmüştür. Konuları işlerken şair ve yazarların ana kaynakları arasında yüce kitabımız Kur’an-ı Kerim ve Peygamberimizin sünnetlerine ait temalar çok miktarda işlenmiştir. Ayetler ve hadisler ekseninde çıkarılması gereken ders dini yönden desteklenmiş ve delillendirilmiştir.

Mavera; emsallerinin zıttına, yayın hayatına zaman zaman ara veren finansal olanaklar dâhilinde raflarda yer alan bir dergi olmamıştır. Düzenli yayın sürecinin başlıca sebebi Maver'a'nın daha kuruluş aşamasındayken yayın ilkeleri belirleyerek bu politika çizgisinde ilerlemeyi hedeflemesinden ileri gelmektedir. Diğer dergilerden farklı olan bir yönü de bir şahsın önderliğinde hayat bulmaması ve bir ekibin ürünü olarak var olmasıdır. İslami edebiyatla alakadar belli minvaldeki ekolün devamı olan başlangıçta Yedi Güzel Adam'ın dergiyi dört bir elden benimsemesi ve prensiplerini, dergide yer edinecek yeni yetişme şair ve yazarlara belletmeleri sonucu İslami dergicilikte Maver'a, popüler uzun soluklu yayınlar arasında ismini zikrettirmiş ve zikrettirecektir. Maver'a'nın üzerinde durduğu diğer bir husus, şairlerin kısa sürede az ürünle kendilerini dergide yer edinmelerinin engellenmesidir. Şairlerin en az 8-10 şiirle sadakatleri sınanmıştır. Derginin yayın kurulunun aldığı bu taktikle okuyucunun da dergiye olan tiryakiliği arttırılmış ve şair mezarlığı haline çevrilen edebiyat dergilerine fark atılmak istenmiştir.

Öte yandan Maver'a, potansiyel birikimini derginin formatı üzerinde belli başlı bölümler halinde planlamıştır. Derginin ilk sayfaları genelde şiire, orta kısım deneme ve öyküye, son sayfalar ise çeşitlemeler başlığının kapsadığı gezi notları, dünya görüşleri, hatıralar, fikir ve düşünce tartışmalarına, yeni kitaplara ve dergiye yönelik eleştirilerin anlatıldığı ve herkesin kendi görüşünü rahatlıkla paylaştığı çeşit çeşit metinlere ayrılmıştır.

Aslına bakılırsa bu kaidelerin zamanla esnetildiği görülmektedir. Ayrıca Maver'a Dergisi'ne ait teze aktarılan alıntılarda derginin yazar ve şairlerinin, sehven gözünden kaçan yazım kuralları, ifade ve dilbilgisi hataları tesbit edilmiş fakat tarafımızca herhangi bir düzenlemeye tabî tutulmamış dergide basıldığı üzere şekil ve üslup korunmuştur.

Derginin Ankara döneminin sonlanıp İstanbul'a taşınmasıyla beraber 96. sayısından itibaren bazı taşların yerlerinden oynatıldığını söylemek mümkündür. Derginin edebiyata olan söylemlerinin dergi sahibinin değişmesiyle siyasi yakınlık duyduğu ideolojik yapıya büründüğü, yayın ilkelerinin ötelendiği ve Ankara'daki kurucu kadrosunun etkisinin yavaş yavaş azaldığı bir süreç başlamıştır. Tam bir tespitle belirlemek zor olsa da yaklaşık olarak Mavera 100. sayıya ulaştıktan sonra saf, katıksız edebiyat merkezli yapısını siyasi özelliği ağır basan kültürel bir dergiye terk etmiştir. Ardından Cahit Zarifoğlu'nun vefatı, yönetim değişikliğinin sıklıkla olması, dergideki istikrarsızlıklar ve son dönemde dergiye olan ilgisizlik dergiyi kapanışa sürükleyen sebepler arasındadır.

Dini edebiyat açısından Mavera Dergisi'nin (80-163. Sayılar) incelenmesi sonucunda batı etkisinde gelişen oluşumlara karşı Mavera'nın duyarlı sanatçıları bünyesinde topladığı ve bir düşünce platformu oluşturduğu tesbit edilmiştir. Çeşitli türde incelenen metin örneklerinde Mavera'nın dini edebi muhtevası ile Türkiye'de şartların estirdiği kültürel yabancılaşma fırtınasına, karşı duruş sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Mavera Dergisi, okuyucu kitlesinin salt edebi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamış; Müslümanlara dini siyasi, kültürel anlamda da mihmandarlık yaptığı görülmüştür. Mavera döneminin şartları gereği, künyesinde edebiyat dergisi hüviyetine sahipse de konuları ele alış biçimiyle Türkiye'de ve dünyadaki olaylara Müslümanca bakış açısı geliştiren bir dergi olmuştur. Bu inceleme sırasında Mavera'nın dini kavram ve değerlere sahip çıkan bir muhtevaya sahip olduğu saptanmıştır.

Her derginin bir ömrü olduğu üzere Mavera, 14 yıllık yayın hayatından günümüze kadar kendi adını hayırla yâd ettiren bir dergi olmuştur. İslami kimliğin inşasında âdetâ bir eğitim kurumu görevini üstlenmiştir. İslami edebiyat alanındaki

Çalışmalarda faal olan birçok yazar, şair, akademisyen, yönetmen ve bürokratın yetişmesine vesile olan Maveria, kendinden sonra İslami değerlere sahip çıkacak edebiyat, düşünce ve kültür dergilerine yön verecek nitelikte dini edebiyatımızda kendine özgü bir yer edinmeyi başarmış müstesna bir dergidir.

KAYNAKÇA

- ABAK, Ş. (1986, Ağustos). Maral Maruf'la Afganistan'da Cihat Üzerine Sanat. *Mavera*(128), 49-51.
- ABAK, Ş. (1987, Ekim). Abdulhak Maruf'la Afganistan Cihadı Üzerine. *Mavera*(130), 47-53.
- ABDULLAH, Y. T. (1990, Mart). Sabir'in Zamanla Konuşması. *Mavera*(160), 21-26.
- ABUL, L. L. (2015, Aralık). Diyanet Gazetesi'nden Diyanet Aylık Dergi'ye. *Diyanet*(300), 28-33.
- ACLÜNİ, İ. b. (1351). *Keşfü'l-Hafâ*. Beyrut.
- AÇIKÖZ, A. (1984, Mart). Giden Çoktan Kalan Bir Az. *Mavera*(88), 22-26.
- AK, M. A. (1988, Ağustos). Türkiye'de İslami Düşüncenin Durumu. *Mavera*(140), 51-53.
- AKBAŞ, V. (1983, Ekim). Mahlede Ölüm var. *Mavera*(83), 45.
- AKBAŞ, V. (1984, Mart). Hüzün Alnımızın Yazısıdır. *Mavera*(88), 42.
- AKGÜL, Y. (1985, Şubat). Kalbim. *Mavera*(98), 56.
- AKGÜL, Y. (1988, Haziran). Yürüyen Bir Şiirdi O. *Mavera*(138), 5-8.
- AKTAŞ, C. (1986, Ağustos). İsimlerin Gölgesi Altında İnsanlar. *Mavera*(116), 54-59.
- AKTAŞ, C. (1986, Şubat). Ortadığı'dan İzlenimler. *Mavera*(110), 51-56.
- AKTAŞ, C. (1986, Ekim). Şehriyar'ın Kanlı Gömleğini Yıkıyor Şehrazat. *Mavera*(118), 46-48.
- AKTAŞ, C. (1986, Haziran). Tarihin Tozlu Karanlık Sayfalarında. *Mavera*(114), 54-59.
- AKTÜRK, M. (1984, Şubat). Zamanı Anlatan Şiirler. *Mavera*(87), 43-44.
- AKTÜRK, M. Y. (1983, Nisan). Biz Bu Vadide. *Mavera*(124), 15.
- AKTÜRK, M. Y. (1983, Kasım). Savaş Üzerine Değişler. *Mavera*(84), 31-32.

- ALBAYRAK, N. (1986, Ocak). Bir Tasavvuf Şairi Tüfekçizade Salih Baba. *Mavera*(110), 8-10.
- ALBAYRAK, N. (1987, Nisan). Serencam. *Mavera*(124), 41-42.
- ALİ, A. (1984, Şubat). Öfkeli Çocuklar. *Mavera*(87), 47.
- ALPER, Mehmet Emin. (1988, Aralık). Onlar. *Mavera*(144), 30-31.
- ARSLAN, A. (1984, Temmuz-Ekim). Âşık Paşa'nın Garip-Nâme'sinde Tevbe. *Mavera*(92-95), 162-164.
- ARSLAN, M. (1984, Temmuz-Ekim). Aşkoğrafya. *Mavera*(92-95), 187-188.
- ARSLAN, M. (1984, Temmuz-Ekim). İslami ve Tasavvufi Edebiyat Çevresinde Bir Soruşturma. *Mavera*(92-95), 131-151.
- ARSLAN, M. (1986, Mart). Ali Ulvi Kurucu İle Mülakat. *Mavera*(111), 35-40.
- ARSLAN, M. (1989, Aralık). Gönül Yelkenleri ve Can Yeleklere. *Mavera*(156), 29.
- ARSLAN, M. Ş. (1985, Ekim). Prof. Muhammed Meczub'la Bir Mülakat. *Mavera*(106), 40-44.
- ARSLAN, Ş. (1984, Haziran). Üstadım. *Mavera*(91), 35.
- ATLANSOY, H. (1987, Ocak). Son Gecedeki Sonraki Sabaha Önsöz. *Mavera*(121), 52.
- AYDIN, M. (1984). İbn-i Sina'da Ahlak ve İnsanın Mutluluğu. *İbn'i Sina Kongresi Tebliğleri Kayseri*, s. 242-250.
- AYINTABI, M. (1669). *Tibyan* (Cilt I).
- BAYAZIT, E. (1979). *Sebeb Ey* (2. b.). İstanbul: Akabe Yayınları.
- BAYAZIT, E. (1987, Ağustos). İslam Kültüründe Hacc Soruşturması. *Mavera*(128), 18-20.
- BAYAZIT, E. (1987, Nisan). Son Söz. *Mavera*(124), 5.
- BAYRAK, M. O. (1994). *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü*. İstanbul: Küll Yayınları.
- BAYRAKTAR, O. (1985, Temmuz). İman ve İnsan. *Mavera*(103), 14-16.

- BEDİR, A. (1990, Mart). Bir Garibin Şiir Defteri. *Mavera*(160), 38-39.
- BEYHAKİ, A. b. (2016). *El- Medhal ilâ İlmi's Sünen*. Medine: Darü'l- Yüsr.
- BEYHAKİ, A. E. (1410). *Şuabü'l-İman* (Cilt 3). Beyrut: Darül Kütübül İlmiyye.
- BEYHAKİ, A. E. (2017). *Delailü'n-Nübüvve* (Cilt 2). İstanbul: Ocak Yayınları.
- BİLGİN, M. F. (2003). *Peygamberler Tarihi* (Cilt 1). Ankara: Bizim Bura Basımevi.
- BİLGİN, A. (1987, Ocak). İslamı Daha Çok Bilmekle Daha Çok Anlaşılacak Şair ve Şiirler Erdem Bayazıt. *Mavera*(121), 35-42.
- BİLGİN, A. (1988, Haziran). İlham ve Sanatın Çevresinde. *Mavera*(138), 22-26.
- BİLGİN, A. (1989, Şubat). Uzak Yarınlarda Görünen Köyler. *Mavera*(146), 18-24.
- BOLELLİ, N., & ERDOĞAN, M. (Dü). (1986, Nisan). Ahmet bin Bella ile Kültürel İlgileri Üzerine Bir Söyleşi. *Mavera*(112), 10-22.
- BUHARİ, E. M. (1984). *El-Camiü's-Sahih (muhtasar)* (Cilt 2). (A. NAİM, Çev.) DİB. Yayınları.
- BURAK, M. (1986, Aralık). Kudüs'ün Gözyaşları. *Mavera*(120), 35-36.
- BURSEVİ, İ. H. (2007). *Mi'râciye*. (İ. POYRAZ, Çev.) Bursa: Sır Yayıncılık.
- CEBECİOĞLU, E. (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (5 b.). İstanbul: Ağaç Kitabevi.
- CESUR, S. (1989, Nisan). Kur'an ve Sünnete İlişkin Düşünce Bir Katkı. *Mavera*(148), 54.
- ÇAĞLAR, M. (1984, Şubat). Camiler Camiler. *Mavera*(87), 9.
- ÇAĞLAR, M. (1984, Şubat). Sömürge Cezayir ve Bağımsız Cezayir. *Mavera*(87), 6-8.
- ÇAĞLAR, M. (1984, Şubat). Yayınlar ve Düşünceler. *Mavera*(87), 55-59.
- ÇAĞLAR, M. (1985, Temmuz). Siyer. *Mavera*(103), 24-29.
- ÇAYIR, R. (1988, Haziran). Ne Borcu Canım Ne Borcu. *Mavera*(138), 33.
- ÇEKMEGİL, S. M. (1987, Ağustos). Âlem Yine Ol Âlem. *Mavera*(128), 58.
- CELİK, H. (1989, Nisan, Haziran). Günler Geçti. *Mavera*(148, 150), 9-12, 52-53.

- ÇELİK, M., HATEMİ, H., & BULAÇ, A. (1986, Mart). İşkence Üzerine Üçlü Söyleşi. *Mavera*(111), 41-49.
- ÇİÇEK, Y. (1984, Temmuz-Ekim). Peygamber Devrinde Tasavvuf. *Mavera*(92-95), 15-30.
- ÇİFTÇİ, C. (1986, Kasım). Beyaz Bir Ölümüne Hicret Eylemek. *Mavera*(119), 36-39.
- ÇİFTÇİGÜZELİ, M. C. (1983, Aralık). Yorumlu Haberler. *Mavera*(85), 1-7.
- DAĞCI, F. (1986, Mart). İran Notları-Tebriz'de Cuma Namazı. *Mavera*(111), 59-60.
- DALLAS, I., & ES-SUFİ, A. (1979). *Gariplerin Kitabı*. (İ. ÖZEL, Çev.) İstanbul: Yeryüzü Yayınları.
- DARİMİ, E. (2000). *Sünen-i Dârimî*. Dâru's Selam, Arabistan.
- DEMİR, M. (1990, Şubat). Evet Evet Uyumuyordum. *Mavera*(162), 20-25.
- DİKMEN, R. (1990, Mart). Defter. *Mavera*(159), 14-23.
- Dini Terimler Sözlüğü*. (2009). Milli Eğitim Bakanlığı.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2006). *İlmihal* (Cilt 1). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2006). *Kürsüden Öğütler*. (İ. KARAGÖZ, Dü.) Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- DOĞAN, A. (1984, Mayıs). Cahit Zarifoğlu'nun Şiiri. *Mavera*(90), 29-36.
- DOĞAN, A. (1986, Nisan). Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde İnanç ve İmgelerin Konumu. *Mavera*(112), 51-54.
- DOĞAN, A. (1986, Mart). Yol. *mavera*(111), 34.
- DOĞAN, A. (1987, Eylül). Korku ve Yakarıştan Çizgiler. *Mavera*(129), 64-67.
- DOĞAN, A. (1989, Temmuz). Gurbetim Senin Olsun. *Mavera*(151), 27.
- DOĞAN, A. (1990, Mart). Bir Sevdaysam. *Mavera*(159), 4.
- DOĞAN, E. (1997). *Edebiyatımızda Dergiler*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- DOĞANER, A. (1988, Nisan). Ham Kafa Modası. *Mavera*(136), 51-54.

- DOĞU, M. A. (1989, Nisan). Dünyaya Renk Vermek. *Mavera*(148), 51-54.
- DOĞU, M. A. (1989, Mayıs). Ölüm Kalım Kılavuzu. *Mavera*(149), 20-22.
- DURUKAN, H. (1989, Nisan). Cemil Meriç'le On Bir Saat. *Mavera*(148), 31-35.
- DÜZDAĞ, M. E. (1986, Mart). Mehmed Akif Ersoy'u Yetiştiren Aile. *Mavera*(111), 16-27.
- EBU DAVUT, S. E. (1348). *Sünen*. Dımaşk.
- ECE, K. H. (1986, Nisan). Hollanda Mektubu. *Mavera*(112), 54-56.
- ECE, K. H. (1987, Aralık). Hollanda Mektubu. *Mavera*(132), 49-56.
- EFE, M. (1987, Eylül). Birinci Güzel Adam. *Mavera*(129), 82.
- EL BAĞDADİ, M. H. (1993). *Mektubat*. (D. SELVİ, & K. YILDIZ, Çev.) İstanbul: Umran Yayınları.
- EMRE, Y. (2017). *Yûnus Emre Şiirlerinden Seçmeler*. İlka Yayınevi.
- ERİNÇ, S. (1989, Haziran). Dünya Zindanında Devrimcilik. *Mavera*(150), 22-23.
- ERİNÇ, S. (1989, Temmuz-Ağustos). İslamda Siyasi Sistem. *Mavera*(151-152), 6-11, 4-9.
- ERKİŞİ, Y. (1989, Aralık). Korku Ümit ve Yakarış. *Mavera*(156), 26.
- ERSOY, M. A. (2007). *Safahat* (Cilt 1). (M. E. DÜZDAĞ, Dü.) İstanbul.
- FALATURİ, A. (1979). "Zeit-und Geschichtserfahrung Im İslam". In: *Der İslam Im Dialog*. Köln.
- GALİB, Ş. (1783). *Hüsn ve Aşk*.
- GAZALİ, A. M. (2016). *Tasavvufun Prensipleri*. Ankara: Kılıç Kitabevi.
- GEDİK, A. (1984, Temmuz-Ekim). Tasavvuf. *Mavera*(92-95), 2-10.
- GEZGİN, A. G. (2014/2). Kur'ân'da Düşünme Anlamına Gelen Bazı Kelimeler Üzerine Bir Değerlendirme (2). *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7-43.
- GÖKA, E. (1985, Temmuz). İnsan, İnanç ve Çağ. *Mavera*(103), 17-20.

- GÖKA, E. (1986, Ağustos). Modern Tıbbın Unuttuğu Bir İnsan Aksiyonu Yaraticıya Sığınma. *Mavera*(116), 33-35.
- GÖNENÇ, İ. (1989, Ağustos). Karanfiller Yargılanıyor. *Mavera*(152), 17-18.
- GÖNENÇ, İ. (1989, Eylül). Sağır Toplum. *Mavera*(153), 16-17.
- GÜMÜŞHANEVİ, A. Z. (1980). *Râmûzi'l-eĥâdis*. (L. DOĞAN, C. AKŞİT, Dü, & A. BEKKİNE, Çev.) İstanbul.
- GÜNENÇ, E. (1984, Şubat). Namusum Toprağım. *Mavera*(87), 40.
- GÜRDOĞAN, E. (1983, Kasım). İspanya Müslümanları. *Mavera*(84), 46-50.
- GÜRDOĞAN, E. (1984, Şubat, Mart). Karalama Defterinden. *Mavera*(87-88), 14-16, 13-15.
- GÜRDOĞAN, E. (1984, Şubat). Norwich'te Bir Cami-İhsan. *Mavera*(87), 14-16.
- GÜRDOĞAN, E. (1984, Temmuz-Ekim). Tüketim Ekonomisine Başkaldırmanın En Etkili Yolu. *Mavera*(92-95), 108-115.
- GÜRDOĞAN, E. (1987, Eylül). Coşku Dolu Bereketli Bir Ömür Ya da Cahit Zarifoğlu. *Mavera*(129), 90-95.
- GÜRDOĞAN, E. (1990, Mart). Günler AKARKEN. *Mavera*(159), 11-13.
- GÜRDOĞAN, E. (2014, Mayıs 27). *Mavera'nın Yedi Güzel Adamı*. Yeni Şafak: www.yenisafak.com/yazarlar/nazifgurdogan/maveranin-yedi-guzel-adami-53731 adresinden alınmıştır
- GÜRLEK, D. (2006). *Karınca Huzura Varınca*. Timaş Yayınları.
- HAKİM, E.-N. (1990). *El-Müstedrek Ale's-Şeyhayn*. Beyrut.
- HAKSAL, A. H. (1985, Aralık). Gelişigüzel. *Mavera*(108), 7-11.
- HAKSAL, A. H. (1985, Haziran). Kuytu Gölgeler. *Mavera*(102), 24-31.
- HAKSAL, A. H. (1986, Kasım). Gelişigüzel. *Mavera*(119), 20-28.
- HAKSAL, A. H. (1986, Temmuz). Gelişigüzel. *Mavera*(115), 22-29.
- HAKSAL, A. H. (1986, Şubat). Gelişigüzel. *Mavera*(110), 20-25.

- HAKSAL, A. H. (1986, Nisan). Gelişigüzel. *Mavera*(112), 29-33.
- HAKSAL, A. H., BAYRAKTAR, O., & KAHRAMAN, A. (1986, Kasım). Fecir Devleti Çevresinde Bir Toplantı. (E. GÜRDOĞAN, Dü.) *Mavera*(119), 11-19.
- HATEMİ, H. (1983, Aralık). Türk Edebiyatında Hekim Hasta İmgesi. *Mavera*(85), 22-33.
- HATEMİ, H. (1987, Eylül). Zarifoğlu'nu Anarken. *Mavera*(129), 12-13.
- HİNDİ, M. (1991). *Kenzü'l-'ummâl*. Beyrut.
- HITTI, P. K. (2011). *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.
- İBN HANBEL, E. M.-Ş. (1997). *El Müsned* (Cilt IV). Beyrut: Beytü'l-Efkârî'd-Düveliyye.
- İÇLİ, S. (1989, Haziran). Kur'an Sahabeliği. *Mavera*(150), 20-21.
- İLBAK, Ü. (2012, Kasım). Mavera Bir Ekip Hareketidir. *Dil ve Edebiyat*(47), 22-35.
- İLBAK, Ü. (2012, Kasım). Tefekkür ve Karşı Duruş Kaleleri Olarak Bizde Dergicilik. *Dil ve Edebiyat*(47), 12-19.
- İNAN, A. (1984, Mayıs). Bana Dediler ki. *Mavera*(90), 43.
- İNAN, A. (1984, Mayıs). Bırakma. *Mavera*(90), 44.
- İNAN, A. (1984, Temmuz-Ekim). İsmail Çetin İle Seyrü ü Sülûk Üzerine. *Mavera*(92-95), 83-86.
- İNAN, A. (1984, Haziran). Necip Fazıl Kısakürek. *Mavera*(91), 15-18.
- İNAN, A. (1984, Mayıs). Siz. *Mavera*(90), 44.
- İNAN, A. (1988, Eylül). Arz-ı Hal. *Mavera*(141), 5.
- İPEK, S. (1990, Mart). Gazel. *Mavera*(159), 3.
- İSLAM, K. N. (1986, Ocak). Acı Acı Ağlamaktır. *Mavera*(157), 53.
- İSLAMOĞLU, A. (2013). *Vahib Ümmi Divanının Dini ve Tasavvufî Tahlili*. Ankara: İlahiyat Yayınları.

- İSMAİL, H. [. (1987, Ağustos). İslam Kültüründe Hacc Soruşturması. *Mavera*(128), 16-49.
- İŞLER, A. (1988, Şubat). Dua Kervanları. *Mavera*(134), 33.
- KAHRAMAN, A. (1984, Temmuz-Ekim). Müslüman Yazar Çağı ve Problemleri. *Mavera*(92-95), 116-127.
- KAHRAMAN, A. (1985, Nisan). Erdem Bayazıt'la *Mavera* Dergisi ve Akabe Yayınları Çerçevesinde. *Mavera*(100), 12-19.
- KAHRAMAN, A. (1986, Mart). Prof. Dr. Mehmet Kaplan. *Mavera*(111), 49-50.
- KAHRAMAN, A. (1987, Nisan). Ersin Gürdoğan'la Tüketim Ekonomisinin Bir Başka Yüzü: Hayâsız Yayınlar ve Ruhsal Kirlenme. *Mavera*(124), 31-36.
- KAHRAMAN, M. (1984, Mayıs). Devlet. (90), 19-20.
- KAHRAMAN, M. (1984, Şubat). Hayat mı Bizi Yönlendiriyor Biz mi Hayatı. *Mavera*(87), 20-24.
- KAHRAMAN, M. (1985, Temmuz). Gönlün Etkinlikleri. *Mavera*(103), 20-22.
- KALKAN, S. S. (1986, Ağustos). İsa ve Güvercinler. *Mavera*(116), 13.
- KANDEHLEVİ, M. Y. (2010). *Hayatü's Sahabe*. Yasin Yayınevi.
- KANTARCI, M. R. (1984, Mart). Yeni Bir Sevda Süleymanı. *Mavera*(88), 36-38.
- KARACOŞKUN, U. (1989, Şubat). İstanbul'un Zehir Zıkkım Sabahında Bu Satırlar Akşamdan Kalmadır. *Mavera*(146), 28-29.
- KARAHİSAR, S. (1984, Temmuz-Ekim). Tasavvuf Üzerine Ne Diyorlar. *Mavera*(92-95), 106-107.
- KARAHİSAR, S. (1985, Temmuz). Re-İslamlaşma Üzerine. *Mavera*(103), 31-33.
- KARAHİSAR, S. (1986, Şubat). Toplumsal Değişmenin Aslı. *Mavera*(110), 33-41.
- KARAHİSAR, S. (1987, Aralık). Kültür Değişmesi ve İslam. *Mavera*(132), 5-15.
- KARAKAYA, M. (1988, Aralık). Orada Bir Yerde Yüreğimi Bırakıp Gelmiştim. *Mavera*(144), 52.

- KARAKAYA, M. (1988, Kasım). Ulvi Alacakaptan'la Tiyatro Üstüne Kırk Beş Dakika. *Mavera*(143), 51.
- KARAKAYA, M. (1989, Mart). Ne Yapmalıyım. *Mavera*(147), 36-37.
- KARAKOÇ, S. (2012). *Gün Doğmadan*. Diriliş Yayınları.
- KARCI, M. R. (1984, Şubat). Arz-ı Hal. *Mavera*(87), 39.
- KARLIĞA, B. (1987, Şubat-Mart). İslam Düşüncesinin Batı'ya Geçişinde Haçlı Savaşları, Endülüs ve Sicilya. *Mavera*(122-123), 9-15, 17-28.
- KAZI, A. K. (1988, Eylül). Sanat, Sanat Eğitimi ve Çevre Kirlenmesi. (C. DİZDAR, Dü.) *Mavera*(141), 3-10.
- KELEBEK, A. N. (2012, Kasım). *Mavera'nın Entellektüel Birikimi*. *Dil ve Edebiyat*(47), 84-85.
- KEMAL, N. (1989, Mayıs). Bir Kara Elde Ezilen Yürek. *Mavera*(149), 40-43.
- KEMİKLİ, B. (2000). *Sun'ullah-i Gaybi Divanı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- KILIÇ, H. (1989, Nisan). Günler Geçti. *Mavera*(148), 9-11.
- KILIÇ, S. (1987, Mart). Gerçeğin Yeniden Örgütlenişi: Mümin Entellektüelin Mesajı. *Mavera*(123), 43-47.
- KILLIOĞLU, B. (1986, Haziran). İki Kültür Odağı Paris ve İstanbul Üzerine Bekir Karlığa ile Bir Konuşma. *Mavera*(114), 5-15.
- KILLIOĞLU, İ. (1984, Temmuz-Ekim). Gül ve Ateş'den. *Mavera*(92-95), 152-156.
- KILLIOĞLU, İ. (1987, Eylül). Sanat ve Hayat. *Mavera*(129), 2-8.
- KILLIOĞLU, İ. (1988, Ağustos). Vaktüzre. *Mavera*(140), 3-7.
- KISAKÜREK, N. F. (1924). *Örümcek Ağı*.
- KISAKÜREK, N. F. (1959, Mart). *Dua. Büyük Doğu*, 2.
- KISAKÜREK, N. F. (1962). *Çile*.
- KISAKÜREK, N. F. (1984, Haziran). *Dua. Mavera*(91), 9-10.
- KÖKTAŞ, E. (1988, Haziran). Bilim ve Din. *Mavera*(138), 27-29.

- Kuran'ı Kerim Meali*. (2012). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- KUTLU, M. (1989, Haziran). Sır. *Mavera*(150), 30-37.
- KUTSAN, S. (1988, Haziran-Aralık). Şeyh Galip'ten Hüsn ile Aşk. *Mavera*(138-144), 9-21, 42-52, 27-32, 47-51, 41-44, 47-50, 50-56.
- KUTUP, S. (tarih yok). *Fizilalil Kur'an* (Cilt 9).
- KUYUMCU, F. (1984, Temmuz-Ekim). Tasavvuf ve Toprak. *Mavera*(92-95), 101-105.
- KUYUMCU, F. (1984, Temmuz-Ekim). Tasavvufun Başlıca Terimleri ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme. *Mavera*(92-95), 31-63.
- KUYUMCU, H. Z. (1984, Mart). İlim ve İnsan. *Mavera*(88), 7-12.
- KUYUMCU, H. Z. (1985, Şubat). Beyin ve Bilgi. *Mavera*(98), 29-38.
- KUYUMCU, H. Z. (1986, Kasım-Aralık). İlim ve İnsan. *Mavera*(96), 11-21.
- LEWIS, B. (1987, Şubat). Comment L'Islam a Découverte L'Europe (Çeviri:Ruhun Coşkuları). (V. UYSAL, Dü.) *Mavera*(122), 5.
- LINGS, M. (2005). *H. Muhammed'in Hayatı*. (N. ŞİŞMAN, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- MALİK, E. İ. (1994). *Muvatta*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- MARAŞ, M. A. (1986, Eylül). Çileyle Yoğrulan. *Mavera*(117), 10-12.
- MARAŞ, M. A. (1987, Eylül). Ol Zarif Şuara'dan. *Mavera*(129), 16.
- MARAŞ, M. A. (2012, Mayıs 17). *Mavera Dergisi*. Haberler.com: <https://www.haberler.com/mavera-dergisi-3629646-haberi/> adresinden alınmıştır
- Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü . (2012, Mayıs 12). Türk Edebiyatında Maverâ Hareketi. *Neslin Ağabeyi*.
- MARUF, M. (1983-1984, Aralık-Şubat). Hicret Günleri: Dullar Kampı. *Mavera*(85-87), 51-60,56-62,48-54.
- Mavera. (1984, Şubat). İlmî Aşan İrfan. *Mavera*(87), 12-13.
- Mavera. (1984, Kasım-Aralık). Maverâ'dan Mektup. *Mavera*(96), 2, 61.

- Mavera. (1986, Haziran). Kısaca. *Mavera*(114), 2-3.
- MAVERDÎ, E.-H. H. (1976). *El- Ahkâmu'-Sultâniye*. (A. ŞAFAK, Çev.) İstanbul: Bedir Yayınevi.
- MERİÇ, C. (2012). *Bu Ülke* (38 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- MİYASOĞLU, M. (1985, Haziran). Necip Fazıl'ın Şiiri. *Mavera*(102), 33-38.
- MUHARREM, M. (1990, Mart). 80'li Yıllarda Müziğin Kayıp Hafızasını Arama Yolculuğu. *Mavera*(160), 12-20.
- MÜFTÜOĞLU, A. (1985, Haziran). Tesbih ve Tenzih Ederek. *Mavera*(102), 12.
- MÜFTÜOĞLU, A. (1985, Eylül). Tevhid Toplumu İçin. *Mavera*(105), 5-9.
- MÜFTÜOĞLU, A. (1987, Ağustos). İslam Kültüründe Hacc Soruşturması. *Mavera*(128), 19-22.
- MÜFTÜOĞLU, A. (1988, Ağustos). Türkiye'de İslami Düşüncenin Durumu. *Mavera*(140), 40-46.
- MÜNAVÎ, M. A. (2006). *Feyzu 'l-Kadir Şerhu 'l-Camii 's-Sağir* (3 b., Cilt 5). Beyrut.
- MÜSLİM, B. (1265). *El Cami u's-Sahih*.
- NAKIŞÇI, A. (2007). *Dini Bilgiler*. İstanbul: Furkan Yayınevi.
- NAR, A. (1987, Mayıs). İslami Edebiyat Değerlendirmesi. *Mavera*(125), 23-26.
- NEBHANÎ, Y. (1898). *Hucetullahi Ale'l-Âlemin*. Beyrut.
- NEVEVÎ, Ş. (2013). *Riyazüs Salihin*. Ankara: D.İ.B. Yayınları.
- ONAT, M. S. (1948). *Gel Gör Ki*. İstanbul.
- ORUÇ, H. (1986, Kasım). Mezarların Serinliğinde. *Mavera*(118), 37.
- ÖZÇELİK, M. (1984, Şubat). Hatırla(t)malar. *Mavera*(87), 41-42.
- ÖZÇELİK, M. (1985, Mayıs). Erken Büyümüş Çocuklar İçin Şiir. *Mavera*(101), 21-22.
- ÖZÇELİK, M. (1987, Temmuz). Sana Gülümseyen Ölüm. *Mavera*(127), 17.
- ÖZÇELİK, M. (1987, Eylül). Şehriyar. *Mavera*(129), 10-11.
- ÖZÇELİK, M. (1990, Haziran). Toprağa Notlar Düşen Yağmur. *Mavera*(162), 12.

- ÖZÇELİK, M. (2012, Kasım). Bir Edebiyat Mektebi Olarak Maveria Dergisi. *Dil ve Edebiyat*(47), 40-43.
- ÖZDENÖREN, A. (1986, Temmuz). İnsana Bakış. *Maveria*(115), 11-22.
- ÖZDENÖREN, R. (1984, Ocak). Bir Kapının Önünde. *Maveria*(86), 35-42.
- ÖZDENÖREN, R. (1985, Nisan). Demek ki Yüz Ay'ı Geride Bırakmışız. *Maveria*(100), 4-11.
- ÖZDENÖREN, R. (1986, Aralık). Müslüman ve Müslüman. *Maveria*(120), 2-6.
- ÖZDENÖREN, R. (1987, Ekim). Ağız. *Maveria*(130), 2.
- ÖZDENÖREN, R. (1987, Nisan). Tutarlılık. *Maveria*(124), 3-4.
- ÖZER, F. (1984, Haziran). Necip Fazıl'la Dokuz Ay. *Maveria*(91), 19-22.
- ÖZİNAN, R. (1984, Temmuz-Ekim). Bir Allah Dostunun Günümüzdeki Sohbetlerinden. *Maveria*(92-95), 64-69.
- ÖZTÜRK, A. (2019). İslamî Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsnâ. *İslamî İlimler Dergisi*, 2, 29.
- ÖZTÜRK, H. (1989, Kasım). İbn'i Sina'da Ahlak. *Maveria*(155), 25-27.
- ÖZTÜRK, H. (1989, Ağustos). İslamda Ahlak. *Maveria*(152), 21-22.
- POLAT, M. Ş., & ÇETİNOĞLU, O. (2012, Kasım). *Maveria*. *Dil ve Edebiyat*, 86-90.
- RABBANİ. (1700). *Mektubat* (Cilt I).
- RAMAZANOĞLU, K. (1984, Haziran). Teneşir Horozları ve Necip Fazıl. *Maveria*(91), 27-30.
- SADRİ, İ. (1985, Ocak). Göçer Güzellemesi. *Maveria*(97), 44-46.
- SAĞIROĞLU, E. (1984, Temmuz-Ekim). İmamı Rabbani'nin Mektubat'ında Küfre Dair Görüş ve Hükümler. *Maveria*(92-95), 165-178.
- SAĞIROĞLU, E. (1986, Ağustos). Kitap ve İnsan. *Maveria*(116), 35-38.
- SAĞIROĞLU, E. (1988, Şubat). Bilgi Taşıyıcıları. *Maveria*(134), 43-45.
- SAĞIROĞLU, E. (1988, Haziran). Zaman İçinde İnsan. *Maveria*(138), 50-53.

- SAĞLAM, A. (1984, Ocak). Roger Garaudy'ye Sorular Garaudy'nin Cevapları. *Mavera*(86), 4-11.
- SAĞLAM, A. (1985, Ocak). İstanbul Belediyesi Haliç'i Bir Hukuk Devletinde Olmayacak Yollarla mı Temizliyor. *Mavera*(97), 7-10.
- SARI, İ. (1984, Mayıs). Hikayeye Açılan Kapı. *Mavera*(90), 21-26.
- SARI, İ. (1989, Temmuz). Karia. *Mavera*(151), 37-40.
- SARUHAN, E. (2012, Şubat 26). *İslami Edebiyat' İslam'ı anlatmanın enstrümanıydı*. Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/roportaj/islami-edebiyat-islami-anlatmanin-enstrumaniydi-369576> adresinden alınmıştır
- SAVAŞ, İ. (1984, Şubat). Yare Gazel. *Mavera*(87), 45.
- SELMAN, Y. (1985, Mart). Anmak Dillerdedir. *Mavera*(100), 32.
- SEYF, S. (1987, Ağustos). Ali Şeriatî'ye Göre Din ve Kör İzleyicilik. *Mavera*(128), 39-47.
- SEYF, Subhi. (1987, Temmuz). Müslüman Toplulukların Düşünce ve Kimlik Sorunları Açısından Ali Şeriatî'nin Bir Eseri. *Mavera*(127), 22-29.
- SEYHAN, R. (1983, Aralık). Sığınak. *Mavera*(85), 39-45.
- SEYHAN, R. (1984, Haziran). Çiçekler Kes(miş)ti Selamı. *Mavera*(91), 40-47.
- SEYHAN, R. (1986, Aralık). Güzel Görmek Güzeli Görmek. *Mavera*(120), 23-25.
- SOYKAN, A. (1984, Ocak). Ahu Usul. *Mavera*(86), 55.
- SOYKAN, A. (1984, Temmuz-Ekim). Dua. *Mavera*(92-95), 185.
- SOYKAN, A. (1984, Temmuz-Ekim). Pir Bir Aşkla. *Mavera*(92-95), 185.
- SOYKAN, A. (1984, Mayıs). Serçe Hal. *Mavera*(105), 33.
- SOYKAN, A. (1985, Eylül). Rüzgarlı Rint. *Mavera*(105), 4.
- SOYKAN, A. (1987, Temmuz). Ezan. *Mavera*(127), 47.
- SOYKAN, A. (1987, Aralık). Muştulu Kehribar Deyiş. *Mavera*(132), 17.
- SOYKAN, A. (1989, Şubat). Kuytu İnfilak. *Mavera*(146), 52.

- SÖNMEZ, M. (1988, Kasım). Cüz'ler. *Mavera*(143), 36-39.
- SU, H. (1987, Ekim). Takvim Yırtıkları. *Mavera*(130), 19-22.
- SU, H. (2016, Nisan 13). *Kültür Ortamı Olarak Maverâ Mekânları*. Yeni Şafak:
<https://www.yenisafak.com/hayat/kultur-ortami-olarak-mavera-mekânları-2450367> adresinden alınmıştır
- SUBAŞI, K. (1988, Temmuz). Diriliş Neslinin Amentüsü. *Mavera*(139), 55-57.
- SUYUTÎ, M. E. (2012). *Ed-Durru'l-Mensur*. Ocak Yayıncılık.
- ŞENER, H. İ. (1985). *Türk Edebiyatında Manzum Esmâü'l-hüsnâlar*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Doktora Tezi.
- ŞİRİN, M. R. (1983, Kasım). Çağdaş Haberleşmenin İdeolojisi. *Mavera*(84), 3-7.
- ŞİRİN, M. R. (1985, Ekim). Çocuk Kalbimdeki Kuş. *Mavera*(106), 33.
- ŞİRİN, M. R. (1985, Ekim). Gugucuk Kuşları. *Mavera*(106), 34.
- ŞİRİN, M. R. (1987, Eylül). Günlerde Kalan Mor Işıklı Şiirler. *Mavera*(129), 19-26.
- TAHİRGİL, C. (1987, Ocak). Ammar Bin Yasir. *Mavera*(121), 23-31.
- TAHİRGİL, C. (1987, Mayıs). Bilal-i Habeşi. *Mavera*(125), 46-50.
- TAHİRGİL, C. (1987, Ekim). Selman-ı Farisi. *Mavera*. *Mavera*(124), 22-29.
- TAHİRGİL, C. (1988, Şubat). Ebu Talha El Ansari. *Mavera*(134), 46-49.
- TAHİRGİL, C. (1988, Ocak). Ebu Ubeyde Bin Cerrah. *Mavera*(133), 45-49.
- TANIR, K. (1988, Nisan). Adem ve Oğulları. *Mavera*(136), 5-10.
- TANIR, K. (1988, Mart). Habil'in Acısındaki Adem. *Mavera*(135), 19-22.
- TAŞKIRAN, İ. H. (1986, Mayıs). Çeşitlemeler. *Mavera*(113), 40-56.
- TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 28,34,43). (2013). İstanbul: TDV Yayınları.
- TİRMİZİ, E. M. (1992). *Sünen*. İstanbul: Çağrı.
- TOPBAŞ, O. N. (2018). *Nebiler Silsilesi* (Cilt 3). İstanbul: Erkam Yayınları.
- TOSUN, N. (1989, Temmuz). Yağmura Yakalanmış Şiirler. *Mavera*(151), 45-51.
- TUNÇ, R. (1987, Temmuz). O Gün Gelir. *Mavera*(127), 18.

- TUNÇ, R. (1987, Ağustos). Ve Sonra. *Mavera*(128), 37.
- TURAN, A. (1985, Haziran). Çöl Kokuyorsun Demişti Birileri Bana Unutmadım. *Mavera*(102), 22-23.
- TÜRKDOĞAN, M. G. (2008). *Klasik Türk Edebiyatımızda Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*. Atatürk Üniversitesi Doktora Tezi.
- UÇAR, M. (2019, Nisan 27). *Yedi Güzel Adam Tam Olarak Kimler*. Dünya Bizim: www.dunyabizim.com/mercek-alti/yedi-guzel-adam-tam-olarak-kimler-h10127.html adresinden alınmıştır
- UMRAN, S. (1987, Temmuz). Şiir Kitaplarından Seçmeler. *Mavera*(127), 39-41.
- URHAN, N. (1984, Temmuz-Ekim). Hadislerin Işığında Zühd ve Takva. *Mavera*(92-95), 87-91.
- USTA, İ. (1984, Mart). Gazali de Nedensellik Eleştirisi. *Mavera*(88), 19-21.
- ÜNAL, A. (1987, Ağustos). İslam Kültüründe Hacc Soruşturması. *Mavera*(128), 31-33.
- ÜNLÜ, Ö. (1989, Mart). İtiraf. *Mavera*(147), 40-41.
- ÜNLÜ, S. (1983, Aralık). Güneş Donanmasına Bakışlar. *Mavera*(85), 34-38.
- ÜNLÜ, S. (1985, Eylül). Anlatılmış Hayat. *Mavera*(105), 33.
- VESKE, A. (1986, Eylül). Mütevekkil Sabırlar Öğrendim Gözleri Yaşlı Annemden. *Mavera*(117), 47-48.
- YALÇIN, F. (2015). *Yeni İslamcı Akımın Edebiyat Okulu Mavera Dergisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- YALÇINKAYA, A. (1988, Eylül). İkinci Doğuşumun İlanıdır. *Mavera*(141), 52-54.
- YALÇINKAYA, A. (1988, Ekim). Sessiz Sakin Haykırdım. *Mavera*(142), 49-50.
- YALÇINKAYA, E. (1985, Ocak). Muhammed Maruf'la Konuştuk –Bunlar Anlatmakla Olmaz Görmek Lazım-. *Mavera*(97), 2-6.

- YALVAÇ, İ. (1989, Temmuz-Ağustos). Sabır Sebat Yazıları. *Mavera*(151-152), 15-17, 9-13.
- YALVAÇ, İ. (1989, Mayıs). Sofra. *Mavera*(149), 37-39.
- YASİN, İ. H. (1987). Taşınıp Durmak Yalnızlığımızla. *Mavera*(129), 107.
- YAZAR, Y. (1986, Aralık). Güle Kaside. *Mavera*(120), 26.
- YEŞİLYURT, C. (1987, Eylül). Bir Yaşama Uzmanı/Güneşin Horantasından Biri. *Mavera*(129), 50-54.
- YILDIZ, B. (1986, Ağustos). Nur Bibi. *Mavera*(116), 43-52.
- YILMAZ, A. (2012). *Türk İslam Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- YILMAZ, K. (1984, Temmuz-Ekim). Osmanlı Sultanları ve Mutasavvıflar. *Mavera*(92-95), 92-100.
- YORULMAZ, H. (1985, Mayıs). Bir Özlemdir Büyüyen. *Mavera*(101), 25-30.
- YORULMAZ, H. (1985, Ocak). İç Kayması. *Mavera*(97), 47-51.
- YORULMAZ, H. (2012). *Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt*. İstanbul: Hat Yayınevi.
- YORULMAZ, H. (2012, Kasım). *Mavera ve Akabe. Dil ve Edebiyat*(47), 59-65.
- YÜREKLİ, A. (1989, Eylül). Ağzıyla Kuş Tutan Demokrasi. *Mavera*(153), 6-12.
- YÜREKLİ, H. (1989, Ağustos-Eylül). Siyah Kadının Oğlu. *Mavera*(152-153), 33-46, 25-32.
- ZARİFOĞLU, A., & AZMANOĞLU, S. (2014). *Cahit Zarifoğlu Okuyucularla*.
- ZARİFOĞLU, C. (1973). *Yedi Güzel Adam*. Ankara: Edebiyat Dergisi Yayınları.
- ZARİFOĞLU, C. (1976, Aralık). *Mavera. Mavera*(1), 45-46.
- ZARİFOĞLU, C. (1983, Kasım). Serçekuş. *Mavera*(84), 35-41.
- ZARİFOĞLU, C. (1984, Nisan). Altı Üstü İnsanlığın. *Mavera*(89), 43-45.
- ZARİFOĞLU, C. (1984, Mart). Böyle Ol Böyle Böyle. *Mavera*(88), 34.
- ZARİFOĞLU, C. (1984, Mayıs). İki Kız Kardeşin Ricası. *Mavera*(90), 41-42.
- ZARİFOĞLU, C. (1985, Aralık). Afganistan Çocuklarına Şiirler. *Mavera*(108), 12-15.

- ZARİFOĞLU, C. (1985, Haziran). Vakit Sarı Tunç Kara Demir. *Mavera*(102), 11.
- ZARİFOĞLU, C. (1985, Aralık). Yaralanmak. *Mavera*(108), 14-15.
- ZARİFOĞLU, C. (1986, Aralık). İstanbul. *Mavera*(120), 8.
- ZARİFOĞLU, C. (1987, Nisan). İşkence. *Mavera*(124), 8-11.
- ZARİFOĞLU, C. (1987, Şubat). Külfet. *Mavera*(122), 15.
- ZEYBEK, Ş. N. (2008). *Dini Edebiyat Açısından Mavera Dergisinin (1-80. Sayılar) İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- ZİYAĞLU, A. (1989, Ağustos). Dünyaya Yeniden Gelmek ve Özgürlük için Kölelere Zehirli Yazılar. *Mavera*(152), 14-16.

RESİM

Resim 1 Maveria 129. Sayı Kapağı 37

ÖZET:

Erdem, Püren. Dini Edebiyat Açısından Maveria Dergisi (80-163 Sayılar) İncelemesi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Akkuş, s.338.

1976'dan 1990'a kadar 14 yıl boyunca yayınlanan Maveria dergisi İslami edebiyat alanında dönemine damga vuran bir edebiyat dergisidir. Bu çalışmamızda 80 - 163. Sayılar dini edebiyat açısından detaylı incelenmiştir. Derginin kurucuları arasında Rasim Özdenören, Alaaddin Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Mehmet Akif İnan, Ersin Nazif Gürdoğan, Hasan Seyithanoğlu başlıca anılan isimlerdendir.

Yedi Güzel Adamın Müslüman sanatçı duyarlılığıyla derlediği Maveria sayılarının zamanla okuyucu kitlesi arasında kolektif bir ruh halini aldığı tespit edilmiştir. Maveria dergilerinin bir mektep işlevini üstlendiğinin üzerinde durulmuştur. Hem yurt içinde hem de yurt dışında ilgi odağı olan dergi, manevi değerlerine sahip çıkan yeni nesillerin oluşumunda aktif rol almıştır.

Derginin kapanışına kadar olan süreçte İslami hassasiyetleri taşıyan şair ve yazarların yetişmesinde ve toplumun inşasında dini edebiyatın önemi vurgulanmıştır. Birbirinden kıymetli dergi yazarlarının kaleme aldığı edebi türlerin yanı sıra İslam coğrafyasının dertlerinin paylaşıldığı çeşitli yorumlu haberler, soruşturma ve röportajlarda da dini unsurların yoğun olarak ele alındığı gözlemlenmiştir. Dini ve tasavvufi muhtevasına ait kavramlar başlıklar altında örneklendirilmiştir. Sahip olduğu zengin dini muhteva sadece kendi döneminde değil günümüz İslami edebiyat dergilerine yön verecek nitelikte özgündür.

Anahtar Kelimeler: Maveria Dergisi, Dergiler, Edebiyat, Edebiyat Dergisi, Din, Dini unsurlar.

ABSTRACT

Erdem, Püren. Analysis of Maveria Magazines (80-163 volumes) according to religious content, Master of Art Thesis, Advisor: Prof. Mehmet Akkuş, p.338.

Mavera Magazine, which was published for 14 years from 1976 to 1990, is a literary magazine that marked its period in the field of Islamic literature. In this study, 80 - 163. Numbers are examined in detail in terms of religious literature. Among the founders of the magazine are Rasim Özdenören, Alaaddin Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Mehmet Akif İnan, Ersin Nazif Gürdoğan and Hasan Seyithanoğlu.

It was found that the Maveria numbers compiled by seven beautiful men with the sensitivity of a Muslim artist gradually became a collective mood among the readers. It was emphasized that Maveria Magazines act as a school. The magazine, which is the center of attention both at home and abroad, has played an active role in the formation of new generations that have maintained their spiritual values.

The importance of religious literature in the construction of society and the development of poets and writers carrying Islamic sensitivities during the period until the closing of the magazine was emphasized. In addition to the literary genres written by prominent journalists, various interpretative news, investigations and interviews in which the problems of Islamic geography were shared, it was observed that religious elements were intensively addressed. The concepts of religious and mystical content are exemplified under the headings. Its rich religious content is unique not only in its own time but also in the way that it can lead to today's Islamic literature magazines.

Keywords: Maveria Magazine, Magazines, literature, literature magazine, religion, religious elements.